

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Науково-навчальний центр прикладної інформатики

ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

МОДЕРНІЗАЦІЯ ТА НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ: ПАРАДИГМА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА І ТЕХНОЛОГІЙ

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

*26–27 січня 2018 р.
м. Київ*

Київ
Інститут інноваційної освіти
2018

УДК 001(063):378.4 (Укр)
ББК 72я43
М74

*До збірника увійшли матеріали наукових робіт (тези доповідей, статті),
надані згідно з вимогами, що були заявлені на конференцію.*

*Роботи друкуються в авторській редакції, мовою оригіналу.
Автори беруть на себе всю відповідальність за зміст поданих матеріалів.
Претензії до організаторів не приймаються.
При передруку матеріалів посилання обов'язкове.*

*Відповідає п. 12 Порядку присудження наукових ступенів Затвердженого
Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567.*

М74   **Модернізація та наукові дослідження: парадигма інноваційного розвитку
суспільства і технологій :** Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Київ, 26—27 січня 2018 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-
навчальний центр прикладної інформатики НАН України. — Київ : ГО «Інститут
інноваційної освіти», 2018. — 204 с.

Матеріали конференції рекомендуються освітянам, науковцям, викладачам, здобувачам
вищої освіти, аспірантам, докторантам, студентам вищих навчальних закладів тощо.

Відповідальний редактор: *І.В. Козак*
Коректор: *П.А. Нємкова*

Матеріали видано в авторській редакції.

УДК 001(063):378.4 (Укр)

© Усі права авторів застережені, 2018
© Інститут інноваційної освіти, 2018
© Друк ФОП Москвін А.А., 2018

Підписано до друку 02.02.2018. Формат 60х84/16.
Віддруковано з готового оригінал-макету.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Literaturnaya. Ум. друк. арк. 13,02.
Зам. № 0202-1. Тираж 100 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами: укр., англ., пол.

Виготівник. ФОП Москвін А.А. Поліграфічний центр «Copy Art».
69095, Запоріжжя, пр. Леніна, 109. Тел.: +38-094-133-87-81.
Інститут інноваційної освіти: e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

**Видання здійснене за експертної підтримки
Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40.**

ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

Ю.М. Богдан,

кандидат економічних наук,
викладач Запорізького авіаційного коледжу імені О.Г. Івченка

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

На сьогоднішній день система дистанційного навчання стала невід'ємною частиною системи освіти. З цього приводу було прийнято Положення «Про дистанційне навчання», затверджене Наказом МОН України № 466 від 25.04.2013 р. [1], де сформульована загальна концепція та спрямованість вищих навчальних закладів (ВНЗ) на створення такого невід'ємного елемента системи вищої освіти, як дистанційна освіта. Впровадження дистанційних освітніх технологій в процес навчання дозволяє зробити його цікавішим, ефективнішим, особово-орієнтованим, сприяє розширенню можливостей отримання нових знань, мотивації і самоосвіти, що у свою чергу дозволяє підвищити результативність учбового процесу.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року в розділі «Інформатизація освіти» зазначається про те, що пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві [2].

Питаннями впровадження і використання інформаційно-комунікаційних технологій у вищій школі займається багато науковців, зокрема: А. Андреев, Т. Вахрущева, М. Загірняк, В. Кухаренко, Є. Полат, А. Хуторський, І. Козубовська, О. Рибалко, Є. Долинський, М. Бухаркіна, Я. Ваграменко, В. Вержбіцький, К. Верішко, В. Каймін, В. Солдаткін, Н. Сиротенко, Н. Корсунська, О. Скубашевська В. Осадчий та інші.

Дистанційне навчання — це складний технологічний процес, в якому взаємодіють розробники курсів, викладачі, студенти, фахівці.

До переваг дистанційного навчання відносяться:

- більш висока адаптивність до рівня базової підготовки і здібностей тих, хто навчається, їх здоров'я, місця проживання тощо, і відповідно, кращі можливості для прискорення процесу здобуття освіти і підвищення якості навчання;

- підвищення якості освітнього процесу за рахунок орієнтації на використання автоматизованих навчальних і тестуючих систем, завданнями для самоконтролю і т.д.;
- оперативне оновлення методичного забезпечення учбового процесу, оскільки утримування методичних матеріалів на машинних носіях легше підтримувати в актуальному стані;
- доступність для тих, хто навчається «перехресною» інформацією, оскільки у них з'являється можливість, використовуючи комп'ютерні мережі, звертатися до альтернативних її джерел;
- підвищення творчого і інтелектуального потенціалу осіб, що навчаються за рахунок самоорганізації, прагнення до знань, уміння взаємодіяти з комп'ютерною технікою і самостійно приймати відповідальні рішення;
- яскраво виражена практичність навчання (ті, хто навчаються можуть безпосередньо спілкуватися з конкретним викладачем і ставити питання про те, що цікавить найбільше їх самих, в тому числі в режимі online).

Дистанційне навчання набуло широкого поширення у багатьох країнах світу і з кожним роком його популярність стрімко зростає.

У США дистанційне навчання стало активно розвиватися ще 1980-1990 рр. Первинною його метою було підвищення рівня кваліфікації певної категорії громадян, які з різних причин бажали отримати вищу освіту дистанційно. Головною причиною такого зростання бажаних отримати вищу освіту, можна вважати, необхідність наявності такої освіти для прийому на високо оплачувану роботу. У США дистанційне навчання надається як приватними, так і державними учбовими закладами. Проте, більшою мірою, послуги з дистанційного навчання надаються державними ВНЗ. На сьогоднішній день в цій країні склалася така тенденція - кількість студентів, які здобувають освіту дистанційно, росте набагато швидше, ніж число студентів денних відділень. Приблизно 82% усіх учбових закладів США надають мінімум один курс дистанційно, а 67% вважають, що цей напрям є перспективним.

На світовому ринку дистанційного навчання, велика частка належить США і країнам Європейського союзу. Розвиток цієї галузі в Європейському союзі відбувається в більшій мірі за рахунок держави, наприклад, за допомогою дотацій. У США більший внесок у його розвиток відбувається через комерційну систему.

Говорячи про дистанційне навчання слід зазначити вагомий внесок в його розвиток такої технічно розвиненої країни, як Японія. З початку 80-х років в Японії реалізується державний проект «Університет в ефірі». Суть цього проекту в тому, що в певний час по телебаченню і радіо транслюються лекції за кожним обраним предметом, та особи, що навчаються двічі на тиждень прослуховують годинну лекцію. Через п'ять років студенти повинні скласти іспит і отримати диплом. Такий вид здобуття освіти в Японії вважається умовно дистанційним, але при цьому, отримувати таку освіту можуть і іноземці, які працюють або навчаються в Японії.

Сьогодні в Японії дистанційне навчання розвивається не лише в конкретних ВНЗ, що спонсоруються державою, але і за рахунок великих комерційних

корпорацій, які орієнтовані, більшою мірою, на підготовку населення у сфері бізнесу. Варто згадати і про те, що в Японії отримати основну освіту бакалавра дистанційно практично неможливо, оскільки більшість ВНЗ вимагають особистої присутності студента. Дистанційно навчаються лише при здобутті додаткової освіти.

Дистанційні курси магістратури пропонують два види здобуття освіти залежно від терміну навчання. Перший вид дистанційного навчання з фіксованими термінами здачі усіх робіт і іспитів, другий вид припускає відсутність тимчасового ліміту. Програми для другого типу навчання включають завдання і іспити, які студент може здати у будь-який слушний час.

Дистанційне навчання так само активно використовується великими фірмами і корпораціями Японії для перепідготовки і підвищення кваліфікації своїх працівників без відриву від робочого процесу. Такі фірми активно використовують корпоративні освітні мережі, проте ці програми доступні тільки співробітникам цих фірм і корпорацій, як правило, що вже мають вищу освіту [3].

Незважаючи на досить об'ємний перелік позитивних якостей дистанційної освіти, необхідно зазначити окремі недоліки.

- ускладнена ідентифікація дистанційних студентів, оскільки на сучасному етапі розвитку технологій перевірити, хто ж саме здає екзамен або проходить інший контроль знань досить складно. При цьому ВНЗ, які надають можливість навчання на дистанційних курсах, знайшли вихід з даної ситуації в обов'язковій присутності студента при проходженні контролю знань у вищому навчальному закладі. При цьому є обов'язковим надання документів, що підтверджують особу;

- низька пропускна спроможність електронної мережі під час навчальних чи екзаменаційних телеконференцій. Від цього, передовсім, страждають дистанційні студенти невеликих містечок України, яким, власне, найбільше підходить дистанційне навчання через географічну віддаленість від наукових осередків;

- недостатній безпосередній контакт між викладачем та дистанційним студентом через надзвичайну професійну завантаженість вітчизняних педагогів. Студенти закордонних дистанційних курсів можуть отримувати відповіді на свої листи вже через кілька годин, оскільки викладачів в країнах зі значним досвідом впровадження дистанційного навчання набагато більше, ніж студентів. На жаль, в Україні склалася протилежна ситуація — бажаючих отримати дистанційну освіту у нас багато, а досвідчених викладачів, знайомих з новітніми технологіями дистанційного спілкування, обмаль;

- загалом, дистанційне навчання в Україні не відповідає вимогам, що ставляться до інформаційного суспільства і не забезпечує повноцінного входження України в міжнародний освітній простір. Щоб система дистанційного навчання зайняла гідне місце в системі освіти України, потрібно, передовсім, створити глобальну комп'ютерну мережу освіти й науки, оскільки саме комп'ютер дає змогу отримувати навчальний матеріал, є водночас і бібліотекою, і центром довідкової інформації, і комунікативним центром, що робить його одним з учасників реалізації програми безперервної освіти в Україні;

- відсутня науково обґрунтована та чітко сформульована стратегія дистанційної освіти в Україні. В країні не має відповідних програм загальнодержавного та регіонального рівнів. Невисокий рівень комп'ютеризації суспільства та системи освіти зокрема, низьке освоєння навчальними закладами сіткових інформаційних технологій, несформованість національного освітнього простору в Web-середовищі та ін. не дають змоги в даний час реалізувати значні потенційні можливості дистанційного навчання. Окремі ініціативи та позитивні результати їх реалізації в цілому проблему не розв'язують [4, с 42].

Отже, дистанційне навчання є на сьогодні невід'ємною частиною освітньої системи, разом з такими формами здобуття освіти як очна або заочна. В Україні система дистанційної освіти поки що знаходиться на стадії розробки, як і раніше немає чіткої правової бази, проте це не заважає ВНЗ надавати послуги із здійснення дистанційного навчання. У інших же розвинених країнах, таких як США або Японія, дистанційне навчання почало розвиватися раніше і набагато продуктивніше, ніж в Україні. Таким чином, дистанційне навчання, як один із сучасних видів навчання, має повне право на існування в системі освіти на рівні із традиційними формами навчання.

Література

1. Положення про дистанційне навчання. Затверджене наказом МОН України № 466 від 25.04.2013 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>
2. Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
3. Программы удаленного обучения и второго высшего и дополнительного образования в университетах Европы, США и Азии. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.second-chance.ru/distancionnoe-obuchenie>
4. Сльота М.І. Дистанційне навчання: проблеми впровадження / М.І. Сльота // Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія [Електронний ресурс]: матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л.Б.Ліщинська. — Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. — С. 40—43.

В.О. Бокша,
студентка магістратури спеціальності «Педагогіка вищої школи»
факультету соціальної педагогіки та психології
Запорізького національного університету

СИСТЕМА ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ ТА ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Анотація. Стаття присвячена дослідженню прогресивного освітянського досвіду, характерного для зарубіжних країн, зокрема розглянуто та систематизовано характерні особливості юридичної освіти у США, Великобританії, Франції, Німеччині та Нідерландах, в тому числі питання вищих навчальних закладів, де така освіта надається, її фінансування та вартості, вимог до вступників, ступенів освіти та умов їх присвоєння, методів і способів навчання, організації навчального процесу

Ключові слова: юридична освіта, професійна підготовка юристів, вищі навчальні заклади, ступені освіти, організація навчального процесу.

Постановка проблеми. Відносно сучасного стану розвитку юридичної освіти в Україні у проекті Концепції вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії цілком слушно зазначається, що зміст юридичних дисциплін, які викладають у правничих школах України, методика їх викладання, юридична наука, а також адміністрування цих шкіл та університетів в цілому... залишаються успадкуванням радянської системи юридичної освіти, відповідно до якої юрист сприймається як особа, покликана служити державі, а не гарантувати, утверджувати і захищати права людини або забезпечувати ефективне публічне обвинувачення [1]. Вочевидь така ситуація протирічить ключовим пріоритетам сучасного громадянського суспільства та уповільнює його розвиток на теренах України.

З огляду на зазначене цілком закономірно виникає потреба ефективного та своєчасного реформування юридичної освіти в Україні, яка відсилає нас до необхідності дослідження прогресивного освітянського досвіду, характерного для зарубіжних країн, що ми ставимо собі за *мету* в межах цієї статті.

Стан дослідження. Проблематика нашого дослідження носить міждисциплінарний характер, тому в процесі його проведення були використані праці представників як юридичної науки, так і педагогічної, зокрема таких: І. Войтюк, Р.В. Гурак, Г.В. Давиденко, Ю.В. Левченко, В.Е. Лунячек, Ю.В. Носік, М.І. Скрипник, О.В. Тарасова, О.В. Фатхутдінова, Н.А. Фоменко та інших.

Виклад основного матеріалу. Переходячи до безпосереднього розгляду означеної проблематики, в першу чергу зазначимо, що найбільш доцільним вбачається дослідження досвіду тих зарубіжних країн, юридична освіта в яких характеризується найвищими показниками. Так, за даними QS World University Rankings 2016-2017 (щорічний рейтинг, що публікується в одному з найбільш авторитетних зарубіжних видань у сфері освіти «Times Higher Education» [2]),

рейтинг найкращих юридичних університетів світу виглядає наступним чином. Перше місце обіймає Гарвардський університет, друге — Оксфордський, третє місце — Кембриджський університет. Наступні три сходинки у рейтингу за 2017 рік займають виші Сполучених Штатів Америки: Єльський університет, Стенфордський університет та Нью-Йоркський університет відповідно. Сьоме місце посідає Лондонська школа економіки та політичних наук. До десятки кращих увійшли також такі американські виші, як Каліфорнійський університет, Колумбійський та Чиказький.

Наведені дані вказують на те, що найвищими показниками характеризується юридична освіта, яку надають виші США та Великої Британії. Проте враховуючи, що Україна, як і більшість європейських держав, належить до країн із романо-германською правовою системою, що безпосередньо впливає на організацію навчального процесу та методик викладання юридичних дисциплін у вишах, вважаємо за необхідне звернутися також до показників найкращих юридичних вишів Європи. У цьому контексті вважаємо достатньо показовим, що жодна з країн континентальної Європи не представлена у списку кращих 25-ти, проте у достатній кількості наявні виші Австралії та Канади. Двадцять шосте місце у «Top Law Universities» обіймає паризький Сорбонна. Наступним представником ЄС у аналізованому рейтингу стали Нідерланди — Лейденський університет. На 39-ому місці Гейдельберзький університет імені Рупрехта і Карла (Німеччина). Сорокове місце поділяють між собою Левенський католицький університет (Бельгія) та Мюнхенський університет імені Людвіга і Максиміліана (Німеччина). Болонський університет (Італія) серед кращих юридичних вишів світу аж на 47-му місці.

Виходячи з наведених даних, вважаємо, що найбільш доцільно в межах цього дослідження розглянути систему вищої юридичної освіти та загальні засади організації навчального процесу у вишах таких зарубіжних країн: США, Великобританія, Франція, Німеччина та Нідерланди.

США. Своєрідність американської вищої школи, в тому числі юридичної, полягає в її багаторівневості і розгалуженості, поділі вищих навчальних закладів на державні та приватні, їх відмінності за якістю і кількістю ступенів, що присвоюються, наявності систем залікових одиниць, особливостях роботи професорсько-викладацького складу [3]. Так, окрім акредитованих Американською асоціацією правників правничих шкіл, де навчається абсолютна більшість майбутніх правників, функціонують і правничі школи, акредитовані відповідними установами в штаті їхнього місцезнаходження.

Іншою характерною ознакою юридичної освіти США є те, що домінуючу роль в її фінансуванні відіграє держава. У цілому з державних джерел (федерального і місцевих бюджетів) фінансується абсолютна більшість — 4/5 — усіх закладів сфери освіти США (від закладів дошкільної освіти до внз). Лише 20 % усіх закладів підтримуються приватним капіталом (корпораціями, приватними фондами та фізичними особами). Таке співвідношення відображає важливу особливість американської системи освіти — домінуючу роль держави в її фінансуванні [4]. Водночас безкоштовної юридичної освіти в США немає. Навпаки, вона там надзвичайно дорога. Проте студенти мають можливість

скористатись банківським кредитом або здобути пільги на оплату навчання для обдарованої молоді на конкурсних засадах за програмою певного штату чи федерального уряду. Крім цього, кредитні програми мають й університети [5].

Вища освіта у галузі юриспруденції в США не може бути першою вищою освітою — вона є другим етапом вищої освіти. Бути зарахованими на юридичний факультет можуть лише абітурієнти, які вже здобули освітній рівень щонайменше бакалавра за будь-якою спеціальністю, при цьому не обов'язково гуманітарною. Бакалаврату у вишах США, як і освітнього рівня «бакалавр права» не існує. Натомість після закінчення трирічного навчання студенти здобувають освітній рівень J.D. (Juris Doctoris). Це рівень загальної юридичної освіти, з яким важко конкурувати на ринку праці, оскільки на додаток до цього необхідно отримати також певну спеціалізацію в правознавстві. Спеціалізацію здобувають шляхом додаткового навчання в університетах, наприклад, за програмами LL.M, тривалість яких — рік, півтора, а найчастіше — 2 роки. Після цього для того, щоб отримати змогу самостійно практикувати, необхідно скласти іспит в адвокатурі того штату, де юрист планує працювати. Проте й надалі юристи, які працюють за фахом в США, зобов'язані виконувати вимоги програми безперервної освіти, тобто повинні постійно підвищувати свою кваліфікацію шляхом участі у семінарах, конференціях та інших заходах освітнього характеру [5].

Відносно методів навчання зазначимо, що у вишах США застосовується специфічний метод, відомий під назвою case-method (навчання на конкретних справах), який дуже відрізняється від методів навчання у вишах континентальної Європи. Так, американський студент зобов'язаний прочитати певну кількість судових рішень, після чого на заняттях під керівництвом викладача він викладає прочитане, розповідає про суть справи та формулює питання, які йому незрозумілі. Контроль знань студентів є багатоступеневим і, як правило, включає: 1) короткі опитування 4-6 разів в семестр на семінарських заняттях; 2) письмові іспити 2-3 рази в семестр, що проводяться на лекційних заняттях; 3) підсумкові семестрові іспити [6].

Великобританія. Вища юридична освіта у Великобританії здобувається в університетах — центрах класичної академічної освіти і наукової роботи. Університети Великобританії переважно державні, а освіта у них платна. Вступних іспитів немає. Щорічні набори студентів невеликі — до ста осіб. Цим пояснюються можливості широкого використання індивідуальних форм роботи зі студентами [6].

Вища юридична освіта є двоступеневою: трирічне університетське навчання на здобуття ступеня бакалавр права (LLB) і однорічне або дворічне практичне стажування в цілях здобуття статусу адвоката — соліситера або баристера. Такий поділ є відмінною рисою юридичної освіти Британії. За підсумками навчання в університеті здаються іспити відповідно до стандартів, визначених асоціацією юристів Великобританії [6].

Університетське навчання складається з вивчення ряду обов'язкових юридичних дисциплін, серед яких: конституційне право, право власності, контрактне право, трудове право, деліктне право, кримінальне право, а також

дисципліни за напрямом спеціалізації. При цьому навчання в університеті має істотний практичний ухил. Студенти орієнтовані на майбутню роботу в певних фірмах [6].

Англійській юридичній освіті властиві й інші специфічні риси. Зокрема, вона зорієнтована на підготовку професійних адвокатів. Це підтверджується і тим фактом, що в Англії немає «кар'єрних суддів», — суддею може стати адвокат, який практикував протягом тривалого часу та добився великого успіху в своїй діяльності. Традиційним для англійського права є поділ адвокатів на соліситорів та баристерів. Баристери — це адвокати вищої кваліфікації, які мають право вести справи в суді. Всі інші адвокати є соліситорами. З такої розгалуженості юридичної професії витікає, що соліситори і баристери одержують різну освіту і складають різні іспити.

Так, майбутній соліситор, що вже отримав університетську освіту, повинен пройти 9-місячний курс лекцій в юридичному коледжі, а надалі після здачі випускних іспитів — дворічну учнівську практику в одній з соліситорських контор, в якій він як її службовець виконує свою роботу в порядку платні за навчання професії. Після закінчення терміну учнівства молодий юрист приймається в число соліситорів. Проте і після цього він зможе займатися самостійною адвокатською практикою або стати партнером соліситорського комерційного товариства лише після трьох років роботи помічником соліситора. Такий порядок покликаний служити захисною мірою від можливої безвідповідальності і недосвідченості молодих юристів [7].

Натомість особи, які навчаються на баристерів, після отримання юридичної університетської освіти повинні бути зараховані студентами в одну з шкіл-гільдій і пройти річний курс навчання в так званій «школі права» при ній. На сьогоднішній день зберіглося чотири самостійні гільдії: школа-гільдія Лінкольна, школа-гільдія Грея, Внутрішній Темпл і Середній Темпл. По завершенні навчання та після складання випускного іспиту відбувається урочиста церемонія присвоєння звання баристера. Але й після цього молодий баристер не може займатися самостійною практикою. Протягом року він повинен відпрацювати учнем в одній або декількох баристерських конторах, і тільки після цього може працювати на себе [7].

Франція. Надалі звернемося до досвіду зарубіжних країн із централізованою системою вищої юридичної освіти. Так, у Франції освітні питання на загальнодержавному рівні координуються Міністерством національної освіти (Ministère de l'éducation nationale), яке займається питаннями фінансування, затвердження навчальних програм, адміністративним керівництвом, оцінюванням якості освіти, наглядом за приватним сектором освіти [8, с. 29–30].

Три четвертих студентів навчаються у вищих державної форми власності [9]. Однією з особливостей французької системи освіти є те, що навчальні заклади отримують серйозну фінансову підтримку від держави. Тому і французькі, і іноземні студенти не оплачують в повному розмірі реальну вартість навчання [10].

Відносно рівнів юридичної освіти у Франції зазначимо, що така здобувається протягом 3-х етапів. Перший етап триває три роки (6 семестрів) і завершується отриманням ступеня лісанс (Licence). Якщо перевести цю ступінь на англо-

саксонську модель освіти, то вона відповідатиме ступеню бакалавра. Після закінчення наступного етапу навчання тривалістю два роки (4 семестри) присвоюється ступінь магістра (Master). Охочим здобути ступінь доктора юриспруденції (Doctorat) необхідно додатково навчатися ще три роки і більше [11].

Стосовно змісту та методів навчання у галузі юриспруденції слід відмітити, що у французьких ВНЗ вони визначаються специфікою романо-германської правової системи, а саме в ході навчання студента орієнтують на те, аби, відштовхуючись від базових знань, які було отримано в ході навчального процесу, він навчився міркувати над більш конкретними юридичними питаннями. Оскільки законодавча база не є сукупністю статичних положень, але, слідуючи за розвитком суспільства, постійно модернізується, студенту необхідно чітко уявляти, під впливом яких чинників відбувалися зміни законів, і до яких наслідків це призвело. Саме тому увага зосереджується на розвитку таких навичок та вмінь у студентів, як коментування, аналіз, критика законодавчих положень [11].

Німеччина. У Німеччині юридичну освіту здобувають на юридичних факультетах університетів, які створено в усіх адміністративно-територіальних одиницях країни. Характерною рисою організації навчального процесу у німецьких вишах є те, що єдиної програми юридичної освіти тут не існує — кожна федеральна земля розробляє власні програми та правила на основі свого законодавства [12], проте система освіти у Німеччині все ж таки функціонує як централізована: Міністерство освіти розробляє концепцію освітньої політики, визначає загальнонаціональні межі функціонування системи освіти, виділяє кошти на розширення вишів і створення сучасної інфраструктури для їх ефективної діяльності [13].

Вступ до вишів здійснюється за середнім балом атестату. Навчання складається з двох етапів, закінчення кожного з яких завершується державним іспитом. Між ними передбачена дворічна оплачуване стажування — рефендаріат [14]. Розкриємо це питання докладніше. Так, опанування юридичної професії розпочинається з науково-правового навчання, тривалість якого складає не менше трьох з половиною років. Впродовж цього терміну передбачена практика тривалістю не менше трьох місяців. На цьому етапі вивчаються такі дисципліни: цивільне право, торгівельне та господарське право, трудове право, кримінальне право, державне право та європейське право, загальне та особливе адміністративне право; цивільне процесуальне право, кримінальне процесуальне право та адміністративне процесуальне право [14, с. 3].

У межах першого етапу навчання зі студентами проводяться такі види заходів: лекції або вправи, в межах яких складаються клаузури — письмові роботи, в яких вирішується правовий спір; курси з написання клаузур та колоквіуми для підготовки до першого державного іспиту. Окрім того, на цьому етапі студент повинен визначитися також зі спеціалізацією. Ключовий пріоритет у навчанні — підготовка студентів до вирішення практичних правових випадків [14, с. 3].

Науково-практичне навчання закінчується складанням першого державного іспиту. Кваліфікація, що здобувається на цьому етапі дорівнює рівню магістра, проте в Німеччині закінчення науково-практичного навчання слугує, перш за все, можливістю доступу до підготовчої служби. Також існує можливість отримати ранг доктора для продовження суто наукової кар'єри в галузі юриспруденції.

Наступний етап навчання — підготовча служба (рефендаріат), яка триває, як правило, два роки. Впродовж цього терміну рефендарі повинні бути закріплені за такими установами: не менше 6-ти місяців в суді по цивільним справам, не менше 3-х місяців в прокуратурі або суді по кримінальним справам, не менше 4-х місяців у адвоката, не менше 4-х місяців в управлінській установі. Протягом останніх чотирьох місяців особа самостійно обирає місце, яке їй влаштовує. Рефендаріат закінчується складанням другого державного іспиту [14, с. 4].

Нідерланди. У Нідерландах лише дев'ять юридичних факультетів мають право присвоювати ступінь юриста. Кожен університет Нідерландів зберігає незалежний від уряду статус, самостійно розробляє навчальний план та проводить іспити за власною програмою на основі загальних законодавчих положень [15]. При цьому досить важливо те, що згідно з Конституцією Королівства Нідерландів сфера освіти залишається під опікою уряду, про стан розвитку якої останній зобов'язаний щорічно звітувати перед парламентом. Акредитація вишів здійснюється Міністерством освіти Нідерландів [16, с. 9].

Вартість юридичної освіти у Нідерландах невисока при її достатньо високій якості [16, с. 7]. Вступні іспити відсутні. Абітурієнту достатньо мати диплом про середню освіту [16, с. 10].

Університетське навчання триває чотири роки, протягом яких обов'язково вивчаються такі дисципліни: приватне право, конституційне право, адміністративне право, кримінальне право. Досвід практичної роботи студенти набувають у юридичних клініках юридичної допомоги при університетах. Університет фінансує витрати студентів під час такої роботи, а також працю керівників-наставників, які допомагають студентам [15]. З цих чотирьох років три відводиться на бакалаврат і один — на магістратуру. Навчання у науково-дослідній магістратурі триває два роки [16, с. 11].

Висновки. Отже, нами було розглянуто та систематизовано характерні особливості юридичної освіти у зарубіжних країнах, чий досвід вважається провідним, в тому числі питання вищих навчальних закладів, де така освіта надається, її фінансування та вартості, вимог до вступників, ступенів освіти та умов їх присвоєння, методів і способів навчання, організації навчального процесу. Підсумовуючи все вищезазначене, ми дійшли висновку, що попри існуючі відмінності у підготовці юристів у вишах країн з централізованою (Франція, Німеччина, Нідерланди) та децентралізованою системами освіти (США, Великобританія) можна визначити два основні фактори, що принципово впливають на рівень її якості. Це, по-перше, належне фінансування сфери освіти з боку держави, яке простежується на прикладі кожної з обраних нами для аналізу країн. А по-друге, належна увага до організації навчального процесу, розробка та вдосконалення методів і способів навчання, тобто усього того, що у сукупності

створює навчальний процес, кінцевим результатом якого стають набуті студентом вміння та навички вирішення практичних правових питань. Це, на нашу думку, є безумовною перевагою підготовки юристів у зарубіжних країнах, досвід яких було розглянуто вище, порівняно із Україною.

Література

1. Проект Концепції вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії : офіційний документ / [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://mon.gov.ua/>.
2. QS World University Rankings by Subject 2017 / [Electronic resource]. — Access mode : <https://www.topuniversities.com/university-rankings/university-subject-rankings/2017/law-legal-studies>.
3. Лунячек В.Е. Деякі практичні питання управління освітою в США / В.Е. Лунячек // Нова педагогічна думка . — 2008. — № 1. — С. 16—20.
4. Тарасова О.В. Вища освіта в США: сучасний стан та пріоритети розвитку / О.В. Тарасова // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.irbis-nbuv.gov.ua/.
5. Носік Ю.В. «Американська мрія» про юридичну освіту / Ю.В. Носік // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.fulbright.org.ua/>.
6. Погрібний О.О. Порівняльне правознавство : навч. посібн. / О.О. Погрібний // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://uchebnik-online.net/>.
7. Фоменко Н.А. Правова педагогіка : підручник / Н.А. Фоменко, М.І. Скрипник, О.В. Фатхутдінова // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://pidruchniki.com/>.
8. Давиденко Г.В. Правові основи інтегрованого навчання у Французькій Республіці / Г.В. Давиденко // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.vmurol.com.ua/>.
9. Адміністративно-правове регулювання юридичної освіти в зарубіжних країнах : наук. стаття // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://bo0k.net/>.
10. Левченко Ю.В. Система вищої освіти у Франції : дослідницька робота / Ю.В. Левченко // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://inmad.vntu.edu.ua/portal/>.
11. Изучаем право во Франции / Інформаційний ресурс Global education adviser «PARTA International» // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.parta.org/>.
12. Юридична освіта в Німеччині // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.college-hq.com/>.
13. Заєць О.В. Економічні основи соціальної роботи : підручник / О.В. Заєць // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://gesci.pp.ua/>.
14. Юридична освіта в Німеччині / Німецький фонд міжнародного правового співробітництва // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://lawfaculty.chnu.edu.ua/>.
15. Войтюк І. Аналіз досвіду регулювання та стану юридичної освіти та науки в окремих європейських країнах / І. Войтюк // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.fair.org.ua/>.
16. Гурак Р.В. Розвиток сучасної юридичної освіти в європейських країнах / Р.В. Гурак // Порівняльно-аналітичне право. — 2014. — № 6. — С. 382—384.

V. Vasylyshyn,
PhD , wykładowca Katedra Inżynierii i grafiki komputerowej
Iwano-Frankowskij Narodowy Techniczny Uniwersytet Nafty i Gazu

I. Pavlyk,
wykładowca Katedra Inżynierii i grafiki komputerowej
Iwano-Frankowskij Narodowy Techniczny Uniwersytet Nafty i Gazu

SAMODZIELNA PRACA STUDENTOW JAK GŁÓWNEJ POSTACI BADAN

Samodzielnej pracy (dalej CP) – planowane jest w ramach działań na rzecz rozwoju nauczania włączonych w treści programu edukacyjnego, realizowanego dla zadania, z kierunkiem i nadzorem nauczyciela , ale bez jego bezpośredniego udziału.

Cele organizacji składa się z CP do: motywowanie uczniów do rozwoju programu nauczania; zwiększenie odpowiedzialności uczniów za własny proces uczenia się; przyczyniają się do rozwoju kompetencji ogólnych i zawodowych studentów; stworzenie warunków dla tworzenia zdolności uczniów do samoedukacji, samorządu i samorozwoju. Samodzielna praca jako forma szkolenia i rodzaju szkolenia zaplanowane i zaprojektowane przez nauczycieli programów PM i DM każdej szkoły ETA. W tej perspektywie należy składać w preparacie "zadachas". Następnie należy obliczyć złożoność SR. Zazwyczaj programiści są prowadzone przez ich doświadczeń zawodowych i zdrowego rozsądku. Czas potrzebny do wykonania żadnej konkretnej treści cesji szkolenia określone empirycznie na podstawie obserwacji wyników uczniów w klasie niezależnych utworów, ich kosztów czasu odpytywania na zadania , czas własnych kosztów na rozwiązanie problemu. Na zestaw zadań określonych przez ilość czasu dla pozaszkolnej pracy niezależnie od PM i DM. Proces organizacji samodzielnej pracy uczniów, obejmuje następujące etapy:

Pierwszy etap – przygotowanie. Obejmuje przygotowanie programu prac w wydaniu problemów i zadań dla HSBS; przygotowanie materiałów dydaktycznych; diagnozowanie poziomu przygotowania studentów.

Drugi etap – organizacja. Na tym etapie celem pracy indywidualnej i grupowej uczniów; ustawienie prowadzone poradnictwo indywidualne i grupy; ustalenia terminów i sposobu prezentacji wyników okresowych.

Trzeci etap – motywacyjny i aktywność. Nauczyciel na tym etapie powinno zapewnić pozytywną motywację działań indywidualnych i grupowych; sprawdzić wyniki pośrednie; samoorganizacji i samokorekty; wymiana i wzajemne badanie zgodnie z wybranym celem.

Czwarty etap – kontrola i ocena. Obejmuje indywidualne i grupowe raporty i oceny. Kontrola HSBS można przeprowadzić za pomocą badania pośredniego i końcowego, pisanie na widowni pisemnych testów, kolokwii, testów pośrednich itp. Jednym z najbardziej pracowitych czynności w planowaniu i projektowaniu CP wspiera budowę zadań edukacyjnych i poznawczych i praktycznych. W ramach edukacji, pracy modelu kompetencji do samodzielnej pracy powinien być charakter działalności. Studenci jako zadania domowe powinny być oferowane nie tylko czytać i recytować materiały szkoleniowe. Stosownie, proponuje nowe treści edukacyjne jako

materiału wyjściowego, otrzymując zadanie przetwarzać, przekształcać go do pewnego rodzaju produktu z pomocą niektórych aktywów i działalności, a opierając się na pewnych umiejętności, wiedzy i poznawczych. Przyswajanie wiedzy staje się warunkiem koniecznym (środki), aby rozwiązać szczególne wyzwania edukacyjne i zawodowe (problemy). Nowoczesne systemy oceny w szkolnictwie zawodowym wymaga zmiany pozycji nauczyciela, który przed studia zawodowe studentów moduł dyscypliny system punktacji sprawia, że wyniki jego rozwoju, w tym – w ramach Słowacji. Zmiana pozycji i studenta, który staje się aktywnym uczestnikiem w procesie oceny, która promuje świadomość nabytej Exp działalności edukacyjnej i integracji wiedzy i umiejętności w kompetencji. Kontrola CP zawiera ocenę postępów i wyników tymczasowych w celu określenia ich zgodności z planem. Wyniki CP są oceniane w monitorowaniu i rozważyć podczas oceny okresowej studentów modułu zawodowego, dyscypliny akademickiej. Wyniki monitoringu pozalekcyjnych uczniów CP przeprowadzanych na seminaria, zajęcia praktyczne i laboratoryjne modułu zawodowego, dyscypliny akademickiej lub wyznaczonego czasu (set-egzamin). Jednym z narzędzi do oceny i leczenia produktami niezależnej aktywności uczniów jest tworzenie "portfolio". W praktyce instytucje szkolnictwa zawodowego są trzy rodzaje portfela. Portfolio osiągnięć jest osobisty wybór ucznia, który sam wybiera i tworzy swój "portfel". Idąc produktów szkoleniowych, wykonane w trakcie CP, przez pewien okres czasu, że uczeń widzi, jak jego własne osiągnięcia. Raport portfolio zawiera indywidualna praca prąd: testy, eseje, prace projektowe, bibliografie itp. Jest to rodzaj pamiętnika niezależnej działalności. Portfolio obejmuje zarówno samoocenę ucznia i nauczyciela notatek dla prac zrealizowanych zadań za oceny charakterystycznym i wyjaśnień, jak również samodzielnego uczenia się.

Literatura

1. Own work students how the main characters research / II Międzynarodowa konferencja naukowa i praktyczna "Pedagogika i psychologia: nowoczesne metody i innowacje, doświadczenie w praktycznych zastosowaniach", Odessa, 17–18 marca 2017 r.
2. Інноваційні методи викладання у вищій школі / Соціально-економічний розвиток в умовах глобалізації / Матеріали XLIX Міжнародної науково-практичної конференції, Чернівці, 29–30 листопада 2016 р. — Т. 4. — Київ: Науково-видавничий центр "Лабораторія думки", 2016. — 40 с.
3. Application of remote training technology at the development of electronic courses programs / XV ogólnoukraińska konferencja praktyczno-poznawcza "Naukowa myśl teraźniejszości i przyszłości", 27.11.–07.12 2017 r.

О.М. Волосяк,
викладач, Державний вищий навчальний заклад
«Почаївське вище професійне училище»

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ УЧНІВ ЯК ЗДОБУВАЧІВ ЗНАНЬ

Кожен педагог як носій певного специфічного блоку й системи знань пов'язує психологічні особливості учня як здобувача знань з навчальним процесом. Позитивний результат навчання з проявами реальних успіхів у знанні теорії та практики викладеного матеріалу залежить не лише від зовнішніх факторів (змісту, загальних засад методики, майстерності викладача, тощо), але ще й від внутрішніх умов, себто від індивідуально-психологічних особливостей самої ж особистості.

Психологічними особливостями особистості є: 1) тип темпераменту; 2) якісні особливості нервової системи (рухливість — інертність, слабкість — сила); 3) особливості домінуючі модальності; 4) специфіка домінуючої мозкової півкулі;

Чітке теоретико-практичне розуміння зазначених вище психологічних особливостей і ознайомлення з більш глибокими їх ознаками, вивчення їх впливу на поведінку та відношення з оточуючим соціумом сприяє формуванню специфіки компетентісно-орієнтованого підходу до здійснення професійних прав та обов'язків. Тому й висновкуємо про те, що досить вагомою складовою особистісно-орієнтованого навчання є психологічна мета, стиль уроку, планування й сама організація пізнавальної діяльності учнів, врахування їх вікових та психологічних особливостей. Для створення раціонально значимих і конструктивних стосунків із здобувачами знань / учнями для викладача як носія системи знань певного напрямку важливо чітко розуміти у який спосіб вони сприймають світ, що їх оточує, як думають і відчуття які при цьому проявляють. Будь-який викладач знає, що більша частина здобувачів знань краще засвоює *аудіальну* інформацію, інша — коли читає, а наші, українські, навчальні заклади розраховані більшою мірою на аудіалів. Тому стає чітко зрозумілим той факт, що більшість сучасних науковців пропонують розвивати усі сенсорні модальності, використовуючи при цьому найрізноманітніші стилі навчання, пропонувати інформацію для різних напрямів і аспектів сприйняття, що значно збільшує ефективність навчального процесу загалом. Зрозуміло, що розвитку всіх типів сприйняття сприяють інтерактивні методики, тому необхідно використовувати їх у роботі, яка передбачає чіткий взаємозв'язок між носієм і здобувачем знань.

Для підтвердження зазначеного вище ряду науково-практичних висновків варто зауважити, що:

➤ працюючи з *кінестетами* слід пам'ятати, що вони краще навчаються в іграх, або ж інших активних формах, тому варто частіше їх викликати до дошки писати, працювати із схемами й таблицями масштабного зразка, а такий актив діяльності як ток-шоу, телепередача споглядально-дискусивного ряду, КВК, брейн-ринг саме їх момент реалізації.

➤ працюючи з *аудіалами* слід пам'ятати, що тут варто проводити найрізноманітніші міні-конкурси ораторів, а також варто активувати їх абсолютний вербальний актив, адже такі особи є досить балакучими, легко сприймають і відтворюють інформацію, активні учасники дискусій, диспутів, прес-конференцій.

➤ працюючи з *візуалами* слід пам'ятати, що їм варто пропонувати завдання активного візуального змісту: підкреслити у тестовому ряду ключове слово, відповісти на запитання текстового змісту, намалювати графік, діаграму. Ніколи не потрібно забувати той факт, що особи-візуали найкраще запам'ятовують те, що побачили, а не так як аудіали — те, що почули.

Незважаючи на те, яка сенсорна система превалює в учня та як вона впливає на вибір майбутньої професії, для того щоб бути фахівцем своєї справи і соціально зрілою й самодостатньою особистістю, потрібно гармонійно розвиватися набуваючи при цьому нових знань, умінь та навичок.

Вагомою специфікою особистості, яка здійснює вплив на поведінку та діяльність є її *темперамент*. За вченням І.П. Павловим будь-який темперамент характеризують три фактори: сила та рухливість нервових імпульсів, врівноваженість між процесами збудження і гальмування. Виправлення недоліків, які властиві тому чи іншому типу темпераменту здійснюються завдяки виробленню цілеспрямованого стилю індивідуальної діяльності. Дослідженнями цього специфічного впливу особистісних типологічних особливостей на характер тих чи інших видів навчальних дій займався вчений Н.С. Лейтис.

Підсумки досліджень зафіксували той факт, що представники різних типів темпераментів здатні досягти найефективнішої продуктивності завдяки різним засобам, сукупність яких і буде складати абсолютно доречний стиль їх діяльності, себто у практичному розумінні чіткість підбору активу до кожного типу темпераменту.

Теоретико-практично доведено:

Сангвінікам і холерикам (як тим, хто є швидким і надмірним щодо реакції) характерні такі ознаки щодо діяльності:

➤ надають перевагу нечітко позначеній кінцевій меті, нерегламентованій діяльності (при наявності регламенту дій проявляють швидку втомлюваність) і відсутності додаткових вказівок;

➤ проявляють ефективну тривалість дій без перерв з малою ймовірністю щодо помилок за умови, що від них вимагатимуться неоднорідні, різноманітні дії з можливостями довільних змін;

➤ підвищують ефективність своїх дій при зміні спілкування, життєвого ритму, задач щодо розв'язання при завданнях вище середнього рівня складності;

➤ здатність до зміни стратегії діяльності, більш оптимально працюють при зниженні зайвої стимуляції;

Флегматикам і холерикам (як тим, хто є низько і нешвидко реагуючими) характерні такі ознаки щодо діяльності:

➤ працюють ефективно і продуктивно в умовах чіткої регламентації усієї діяльності;

- віддають перевагу більш простим стереотипним діям;
- забезпечення необхідного рівня мотивації завдань сприяє більшій ймовірності успіху у розв'язанні;

➤ характеризуються значною реалістичністю у рівнях досягнень;

Організуючи групову діяльність учнів викладач повинен враховувати усі аспекти взаємодії кожного типу темпераменту:

Сангвінік — «Довіряй, але перевіряй».

➤ «+»: життєрадісність, захопленість, комунікабельність, чуйність.

➤ «-»: схильність до хвалькуватості, безладність, легковажність, нерозбірлива дружелюбність, ненадійність.

Холерик — «Ані хвилини спокою».

➤ «+»: енергійність, пристрасність, рухливість, цілеспрямованість.

➤ «-»: запальність, агресивність, нестриманість, гарячкуватість, конфліктність.

Флегматик — «Не підганяй».

➤ «+»: тривкість, сталість, активність, терпеливість, самовладання, надійність.

➤ «-»: загальмованість, байдужість, «товстошкірість», сухість.

Меланхолік — «Не нашкодь».

➤ «+»: висока чутливість, м'якість, людяність, доброзичливість, здатність співпереживати.

➤ «-»: відносно низька працездатність, підозрілість, вразливість, замкненість, сором'язливість.

Отже, щоб бути успішним носієм знань і викладачем, особою яка вміє коректно поділитися чи то передати свої знання іншим (здобувачам знань, учням), потрібно знати не лише дидактику й методику викладання обраного предмету, адекватно оцінювати свої професійні можливості, але й поповнювати знання про індивідуальні і психологічні особливості студентів та систематично використовувати ці знання у педагогічній діяльності.

Література

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. — К.: Академвидав, 2004. — 352 с.
2. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Н.П. Наволокова. — Харків: «Основа», 2012. — 176 с.
3. Педагогічний глосарій / упоряд. В.В. Волканова. К.: Шкільний світ, 2011. — 128 с.
4. Перспективні освітні технології: Науково-методичний посібник./за ред. Г.С. Сизоненка. — К.: Гопак, 2000. — 560 с.
5. Подмазин С. И. Личностно ориентированное образование. Социально-философское исследование. — Запорожье, 2000. — С. 166—168.

В.В. Геращенко,

аспірант кафедри педагогіки і психології вищої школи
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ПРАВОЗНАВСТВА У СУЧАСНИХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Анотація. У статті розглянуто головні теоретичні підходи у психолого-педагогічних дослідженнях до формування професійної компетентності майбутнього викладача правознавства. Аналізується наукова література, наводяться визначення понять «компетентність», «професійна компетентність».

Ключові слова: компетентність; ключові, базові, спеціальні компетентності; професійна компетентність викладачів правознавства.

Постановка проблеми. Інноваційні зміни в освітній галузі України, зростання рівня розвитку психолого-педагогічної науки та сучасна освітня політика спрямовані на європейську інтеграцію, стимулюють появу творчих новаторських ідей, пошук більш досконалих методів, прийомів і форм навчання. Попит на теренах загальноєвропейського простору на високий професіоналізм та креативність фахівця, здатного працювати в системах, що постійно трансформуються, збільшуються. Вимоги до якості професійної діяльності фахівців в цілому і випускників усіх рівнів освіти зокрема, суттєво змінилися. Це обумовлено соціальним замовленням суспільства та вимогами роботодавця до підвищення якості професійної підготовки майбутніх спеціалістів. Тому, не випадково в сучасній системі освіти велика роль відводиться правовій освіті, завдяки якій здійснюється підготовка спеціалістів що володіють цілісною системою цивільно-правових аспектів. Відтак, у сучасних умовах набуває актуальності питання формування професійної компетентності майбутніх викладачів правознавства.

Стан дослідження. У наукових дослідженнях проблема формування професійної компетентності майбутніх викладачів все більше привертає увагу як вітчизняних так і зарубіжних учених. Розвитку професійної компетентності присвятили свої роботи М. Головань, Дж. Стернберг, С. Іванова, О. Павленко та ін.; формування професійної компетентності сучасного вчителя висвітлено в розвідках О. Білявської, Т. Ціпана, Н. Сергієчка, В. Адольфа, Б. Андріївського, Ю. Сорокопуд; проблема формування професійної компетентності викладачів правознавства розглядається в роботах О. Шестопалюк, А. Кіндяшової, Є. Безсмолого, Т. Хасия; питання формування професійної компетентності магістрів права в галузі митної справи вивчали О. Трякіна та Д. Мовчан. Цей перелік не є вичерпним. А втім, на сьогодні питання формування професійної компетентності майбутніх викладачів правознавства ще залишаються недостатньо дослідженими. Однак існують деякі дослідження вчених, які присвячені формуванню професійної

компетенції майбутніх юристів, зокрема, праці К. Радченка, В. Гришко, В. Свідовської.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні поняття компетентності набуває актуальності. Вчені це пов'язують з тим, що компетентність є тими індикаторами, які дозволяють визначити готовність випускника до життя, його подальшого розвитку й активної участі у житті суспільства, а у викладача — формування особистісних якостей, тобто педагогічний професіоналізм.

Поняття компетентності нині досліджується багатьма вченими. Зокрема, Ю. Рашкевич вважає, що компетентність являє собою динамічне поєднання знань, розуміння, навичок, умінь та здатностей. Розвиток компетентностей є метою навчальних програм. Компетентності формуються на різних навчальних дисциплінах і оцінюються на різних етапах [8]. На думку О. Пометун компетентність — є сформовані структуровані набори знань, умінь, навичок і ставлень, які дають змогу фахівцю визначати вирішувати проблеми, що є характерними для певного напрямку професійної діяльності [6]. У той же час, Дж. Равен компетентність трактує як сформованість певних якостей, що виявляються в якості виконуваної роботи [7]. Природу компетентностей вчений пов'язує з особистісними цінностями й інтересами людини, особистою зацікавленістю в тій діяльності, в яку вона залучена і реалізує.

Як бачимо із наведених визначень, поняття компетентності характеризує особистість із позиції її професійної діяльності і тісно пов'язане із професійною компетентністю.

Поняття «професійна компетентність» (лат. *professio* — офіційно оголошене заняття; *con-peto* — досягати, відповідати, підходити) визначено в Енциклопедії освіти Національної Академії педагогічних наук України як інтегративну характеристику ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця [3].

«Професійна компетентність» педагога виражає особисті можливості викладача, що дозволяють йому самостійно й досить ефективно вирішувати педагогічні завдання сформульовані ним самим або адміністрацією освітньої установи. Для здійснення зазначеної діяльності педагогові необхідно знати педагогічну теорію, уміти й бути готовим застосовувати її на практиці. Таким чином, під педагогічною компетенцією можна розуміти єдність теоретичної й практичної готовності спеціаліста до здійснення своєї професійної діяльності. Дане поняття розглядається дослідниками по-різному. Зокрема, М. Головань розглядає професійну компетентність як інтегративно-динамічне особистісне утворення, що складається з ієрархічно взаємопов'язаних функціонально-особистісного і структурно-особистісного ресурсів, що виявляються у рівні розвитку основних (когнітивного та діяльнісного) і підтримуючих (мотиваційного, емоційно-вольового та ціннісно-рефлексивного) компонентів, що дозволяють викладачу впевнено реалізовувати посадові функції адекватно ситуації [2]. Дослідник Н. Мурована визначає професійну компетентність як професійну підготовленість і здатність суб'єкта праці до виконання завдань і обов'язків повсякденної діяльності [5]. На

думку С. Іванової, професійна компетентність — це здатність фахівця від моменту своєї професійної діяльності на рівні визначеного державою стандарту відповідати суспільним вимогам професії шляхом ефективної професійної діяльності та демонструвати належні особисті якості, мобілізуючи для цього відповідні знання, вміння, навички, емоції, ґрунтуючись на власній внутрішній мотивації, ставленнях, моральних і етичних цінностях та досвіді, усвідомлюючи обмеження у своїх знаннях і вміннях та акумулюючи інші ресурси для їх компенсації [3].

Отже, більшість учених вважають, що професійна компетентність педагога визначається сукупністю наступних складових: професійні знання і вміння, ціннісні орієнтації, здатність до розвитку свого творчого потенціалу, володіння методикою викладання предмету, а також культура, що виявляється в мові, стилі спілкування. Відсутність хоча б одного з цих компонентів руйнує всю систему і зменшує ефективність діяльності викладача [1]. Сьогодні професійна освіта орієнтована не тільки на засвоєння педагогами певного об'єму знань і вмінь, необхідних для повноцінного включення в навчально-виховний процес, але і спеціалізовану підготовку кадрів, які володіють високим рівнем компетентності.

Формування професійної компетентності викладача правознавства - це процес важкий та багатогранний, який включає в себе педагогічну, методичну і спеціальну підготовку по правовим дисциплінам.

Формування професійної компетентності фахівців юридичного профілю досліджували О. Шестопалюк, А. Хуторський, А. Кіндяшова, І. Івашкевич, А. Кайдаш, К. Радченко, В. Гришко, В. Свідовська.

А. Кіндяшова у структурі професійної компетентності майбутніх викладачів правознавства виділяє ключові, базові і спеціальні компетентності [4]. Ключова компетентність потрібна для будь-якої діяльності і пов'язана з успіхом особистості у швидкоплинному світі. Формування ключових компетентностей відбувається не тільки в системі професійної освіти, а й загальної освіти, тому вони грають роль в становленні як викладача правознавства, так і будь-якого компетентного фахівця та особистості в цілому, в зв'язку з чим представляють для нас найменший інтерес [4].

Базові компетентності припускають сформованість початкового рівня здатності до конкретної професійної діяльності. Звідси випливає, що формування базових компетентностей має велике значення в розвитку педагогічних і методичних складових викладача правознавства. Тому, як і любий компетентний педагог викладач правознавства повинен знати основи загальних теоретичних дисциплін, які забезпечують ефективне розв'язання типових професійних задач, що виникають в реальних ситуаціях педагогічної діяльності, відстежують основні напрями розвитку освіти і педагогічної науки. Також викладач правознавства зобов'язаний володіти сучасними освітніми технологіями, засобами педагогічної діагностики, методичними прийомами, педагогічними методами [4].

Спеціальні компетентності можна розглядати як реалізацію ключових і базових компетентностей в області навчального предмета, сфери професійної діяльності. Усі три види компетентностей взаємопов'язані, одночасно розвиваються і формують професійну компетентність спеціаліста. На думку дослідника

загальноприйнятою є позиція, відповідно до якої спеціальні (по предмету) знання — необхідні, але далеко не достатня умова формування професійної компетентності. Система підготовки спеціаліста повинна забезпечувати насамперед засвоєння відповідних знань, оскільки вони являються необхідною передумовою для реалізації процесу праці. Таким чином, спеціальна предметна компетентність виступає основою, базою у формуванні професійної компетентності викладача правознавства. Також зазначено, що майбутній викладач правознавства повинен використовувати сучасні прийоми, методи і засоби навчання праву, в тому числі технічні, інформаційні і комп'ютерні технології [4].

О. Шестоपालюк вважає, що найбільш суттєвими для майбутніх викладачів правознавства є наступні ключові компетентності: загальнокультурні, соціальні, гностичні (навчальні й пізнавальні), інформаційно-комунікаційні, громадянські, самовдосконалення [9]. До базових компетентностей дослідник відносить: аксіологічні, загальнопрофесійні (психолого-педагогічна, методична, науково-дослідницька, організаційно-управлінська), проєктивні, комунікативні, інформаційно-комунікаційні. Основна увага приділяється саме спеціальним компетентностям, адже вони виступають основою, базою у формуванні професійної компетентності майбутніх викладачів правознавства [3].

Безперечно, усі види компетентностей розвиваються одночасно і забезпечують формування професійної компетентності.

Можна стверджувати, що професійна компетентність майбутнього викладача правознавства — це теоретична, практична та психологічна підготовленість до професійної діяльності, що проявляються в його здатності та готовності до її ефективного здійснення та досягнення оптимальних результатів у професійній діяльності.

Становлення професійної компетентності майбутніх викладачів правознавства передбачає активну і усвідомлену трансформацію наявних особистісних характеристик відповідно до особливостей обраної професії. При цьому, професійне становлення особистості являє собою процес структурно-динамічного розвитку суб'єкта, в ході якого формуються і розвиваються професійно важливі якості особистості, адекватні форми її професійної активності, які відповідають соціальним і професійним вимогам та настановленням індивіда. Фундаментальною умовою становлення професійної компетентності фахівця є необхідність змін, перетворення свого внутрішнього світу і пошук нових можливостей самореалізації в професійному плані, тобто, — підвищення свого рівня професійної компетентності.

Висновки. Отже, проаналізувавши літературу, присвячену дослідженню проблеми формування професійної компетентності викладача правознавства, можна зробити висновок, що професійна компетентність — це складний комплекс, який містить професійні знання, уміння, навички, готовність до дослідження, а також цілу низку професійно важливих особистісних якостей, таких як: комунікабельність, мобільність, прагнення до саморозвитку і самореалізації та ін. Структура професійної компетентності повинна періодично видозмінюватися, корегуватися у зв'язку з стрімким розвитком науки і практики.

Література

1. Бібік Н.В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / Н.В. Бібік, Л.С. Ващенко. — К. : ВАНТ “Книжкова друкарня наукової книги”, 2004. — 112 с.
2. Головань М.С. Професійна компетентність викладача вищого навчального закладу / М.С. Головань // Проблеми сучасної педагогічної освіти. — 2014. — С. 79–88.
3. Енциклопедія освіти / за ред. В.Г. Кремень. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
4. Киндяшова А.С. Формирование профессиональной компетентности учителя права с использованием задачного подхода / А.С. Киндяшова // Вестник ТГПУ. — 2012. — №2 (117). — С. 95–100.
5. Мурована Н.Н. Компетентність педагога як важлива умова його професійної діяльності / Н. Мурована. — Севастополь : Рибзст, 2006. — 24 с.
6. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентісного підходу в досвіді зарубіжних країн / О.І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи. — 2004. — С. 16–25.
7. Равен Дж. Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие и реализация / Дж. Равен. — М. : “Когито центр”, 2002. — 396 с.
8. Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія / Ю.М. Рашкевич. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. — 168 с.
9. Шестоपालук О.О. Структура професійної компетентності майбутніх учителів правознавства / О.О. Шестоपालук // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. — 2014. — Випуск №1 (8). — С. 145–153.

С.В. Єфремов,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов
Харківського національного фармацевтичного університету

ВИДЕОФІЛЬМИ У ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Англійська мова відіграє величезну роль у сучасному середовищі. Вивчення англійської мови впливає на молодь та інших людей тому що вміння розмовляти, читати, перекладати, писати англійською мовою стало першочерговим значенням у сучасному середовищі. Відеофільми дуже міцно впливають на людину, яка має бажання не лише слухати англійську та розуміти англійські слова, які вимовляються у записі. Відеофільми освітянського характеру надають можливість студентів вивчати іменники, прикметники, дієслова, дієприкметники, правила зрівняння прикметників, та найбільш головне, це будову речень та питань без помилок.

Слід зазначити, що використання відео на навчальних заняттях та у самостійному вивченні англійської мови є дуже ефективним, а саме:

- при формуванні комунікативної культури студентів (слухання носіїв англійської мови, та поглинання у ситуацію, де студенти знайомляться з мовою жестів, стилем взаємовідношень та реаліями країни мови вивчення);
- при подолання культурного бар'єру мови вивчення [1, с. 50–52].

Кожна робота з відео- матеріалом потребує додаткового самостійного відпрацювання, а саме:

1. коментування комунікативних ситуацій у фільмі;
2. розігрування по ролях сюжету та створення його продовження за допомоги діалогів з послідовною драматизацією;
3. виконання письмового завдання творчого характеру (стислий переказ подій фільму, використання додаткових фактів, вражень, інтересу) [2, с. 3–5].

Величезне значення для успішної роботи має відбір відеоматеріалів для занять, які б відповідали дидактичним вимогам та допомагали б у досягненні мети, а саме:

- чіткість звуку та зображення;
  - наявність чіткого зв'язку між сюжетом та змістом діалогів у сценах;
  - ясність речі персонажів;
  - сучасність мови (відповідальність літературним нормам);
  - наявність використання пауз;
  - неприпустимість перевантаження тексту новими словами та висловлюваннями;
  - тривалість відеоматеріалу (25 хвилин фільмових відрізків);
  - типовість ситуації (сюжету який презентує життєві реалії);
  - відповідальність інтересам та індивідуальним особливостям студентів
- [3, с. 6–11].

Слід зазначити що, відеоматеріал освітянського значення має величезний вплив на студента, а саме:

1. Вивчення англійської мови з застосуванням фільмів є сприятливим та мотиваційним (фільми — невід'ємна частина життя студента, який робить процес навчання мови цікавим);
2. Фільм показує автентичність та різноманітність мови (це джерело справжньої мови, фільм надає приклади реальних ситуацій та демонструє студентам потік речі);
3. Фільм дає візуальний контекст (краще розуміння мови та бачення жестів одночасно);
4. Фільм має різноманітність та гнучкість (фільм є трампліном для послідовних додаткових завдань — дискусії, діалогів).

Для більш успішного вивчення англійської мови варто застосовувати наступні засоби, а саме:

- обирати лише те, що цікаве (цікавість важливий потенціал спіху у освітянському процесі);
- дивитися лише знайомі фільми та серіали (знання сюжету допомагає співвідносити речі з тим, що відбувається на екрані) ;
- дивитися без субтитрів (концентрування на тому, що відбувається у фільмі та розуміння побаченого та почутого);
- розширювати словниковий запас (нова лексика пов'язана з ситуаціями у фільмі) ;

- переглядати фільми з субтитрами та без них (перегляд фільмів декілька разів);

- працювати над вимовою (вимова фрази у фільмі для запам'ятовування).

Не слід забувати, що музичні пісні також впливають на вивчення англійської мови, а саме:

1. прослуховування пісні (позитивна енергія);
2. переклад тексту пісні (знання її напам'ять);
3. розуміння іноземних слів та лексики [4, с. 23–24].

Усі види навчання та навчання англійської мови завдяки використанню відеофільмів має свої переваги, а саме:

- студент покращить сприйняття англійської мови на слух;
- студент буде розуміти живу, розмовну мову;
- студент покращить свою вимову;
- студент буде тренувати англійську інтонацію;
- студент поповнить свій словниковий запас;
- студент буде краще розуміти культурні особливості;

Та свої недоліки, а саме:

1. *потрібна самотійна робота студента у вільний час (постійна зайнятість студента);*
2. *потрібно мати міцний рівень граматики англійської мови.*

Таким чином, вивчення англійської мови по відеофільмах надає можливість студентів формувати комунікативну культуру, долати культурний бар'єр мови вивчення, використовувати засоби додаткового самотійного відпрацювання (коментування комунікативних ситуацій у фільмі, виконання письмового завдання творчого характеру).

Література

1. Гореликова А. П. Развитие коммуникативной культуры учащихся на уроках английского языка с использованием видеоматериалов. — «Каро», Санкт-Петербург, 1998 г.).
2. Нисилевич А. Б., Стрижова Е. В. Інноваційні технології викладання у вищій школі // Економіка, статистика, інформатика. Вісник УМО. — 2013. — № 3. — 200 с.
3. Поляков О. Г. Профільно-орієнтоване навчання англійської мови та лінгвістичні чинники, які впливають на проектування курсу // Іноземні мови у школі. — 2004. — № 2. » 140 с.
4. Мысоченко И.Ю. Методика изучения английского языка с помощью просмотра фильмов и прослушивания песен // В сборнике: Условия, императивы и альтернативы развития современного общества: экономика, управление, социология, право. Материалы международной научно-практической конференции. Под общей редакцией Е. В. Королюк. — 2016. — 210 с.

Г.В. Жукова,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри психології і педагогіки
Національного університету фізичного виховання і спорту України

ГОЛОВНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ СУБ'ЄКТІВ СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСНОВАМ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Важливим засобом формування особистісних якостей людини та основою духовного світу визнається фізичне виховання. Освіта як соціальний інститут має адекватно реагувати на потреби суспільства, вчасно направляти педагогічну науку і практику до пошуку оптимальних методів і прийомів взаємодії реалій і спортивної підготовленості особистості. Сучасні тенденції пред'являють підвищені вимоги до рівня підготовки фахівців спортивної діяльності і змушують постійно вести пошук вдосконалення методів роботи. Завдання навчальних закладів, педагогів полягає в тому, щоб в максимальному обсязі забезпечити освітні потреби суб'єктів спортивної діяльності, перетворити їх здібності в досягнення і допомогти їм реалізуватися в житті через соціалізацію та самоактуалізацію.

За суспільними функціями, психологічними особливостями діяльність тренерів, інструкторів з фітнесу, викладачів фізичного виховання в школах і вищих навчальних закладах є педагогічною. Як організатор діяльності педагог допомагає вихованцям створити середовище власної діяльності з огляду на мотиви і потреби самого спортсмена [2].

Успішні навички викладання надзвичайно важливі для розуміння, прийняття рішень і дій. Розвиток педагогічних умінь може бути успішним лише завдяки постійному закріпленню теорії на практиці. Хороший вчитель постійно розмірковує над можливостями розвитку своїх навичок, знаходить потенціал їх практикувати. Слід мати на увазі, що процес вироблення хороших навичок викладання триває протягом усієї навчальної та викладацької діяльності [4].

У процесі формування особистісних якостей суб'єкту спортивної діяльності потрібні такі форми організації навчання, які дозволяють моделювати ситуації й комунікативні завдання з практики соціального спілкування і взаємодії. Конкретизація мети навчання обов'язково веде до певної деталізації змісту, який повинен в максимальному обсязі забезпечувати освітні потреби [3].

Самовиховання організаторських умінь є важливим аспектом формування особистості суб'єкта спортивної діяльності. З огляду на те, що студенти вже мають задатки педагогів-тренерів, а деякі навіть працюють за фахом, викладач повинен орієнтуватися на більш глибокий темп реалізації пізнавальної активності і створення сприятливих умов для цього. Розвиток організаторських умінь є об'єктивним необхідним процесом, який впливає на формування у студентів загальної духовної культури особистості. Підходи до самовиховання організаторських умінь сприяють формуванню особистого погляду студентів та визначенню їх індивідуального шляху [1].

Створення умов для самореалізації кожної особистості створює труднощі, в основі яких лежить схильність людей уникати, не вирішувати проблеми. Це обумовлено відсутністю навичок у подоланні труднощів і пізнавальній сфері. Настрій особистості сприймати знання в конкретний відрізок часу має велике значення, оскільки може значно ускладнити пошук свіжих і оригінальних рішень. Розвиток шляхів, методів і способів самовиховання організаторських умінь як засіб підготовки суб'єктів спортивної діяльності є перспективним. Успішна підготовка на практичних заняттях предмета «Педагогічна майстерність» обумовлена запитами всіх суб'єктів спортивної діяльності.

Формування у студентів організаторських умінь є базою успішного забезпечення їх розвитку та педагогічно доцільної діяльності, організації роботи з батьками вихованців. Ми звертаємо увагу, що в процесі роботи використовується стимульний матеріал, який став продуктивним підходом до роботи: психолого-педагогічне тестування, прес-шоу, діагностика емоційного інтелекту, круглий стіл, тести, тренінги, прес-конференції, фоторепортаж, КВН, диспути, усні журнали, відкритий мікрофон, презентація-захист проєктів, тематичний діалог, ділова зустріч.

Таким чином, самовиховання організаторських здібностей у суб'єктів спортивної діяльності є актуальним і перспективним напрямом формування педагогічних умінь. Формування мотивації до занять обраним видом спорту в процесі формування особистісних якостей дозволяє удосконалювати набуті навички. Навчально-виховний процес формування у майбутніх педагогів педагогічних умінь будується відповідно до потреб і індивідуальних можливостей особистості. Зростання самостійності і творчої активності студентів робить можливим плідне формування педагогічних умінь, необхідних у професійній діяльності, як важливого компонента розвитку і саморозвитку спортсмена-тренера, його життєвої компетентності та життєтворчості.

Література

1. Петровская Т. В. Педагогическое мастерство. Практикум: Учебное пособие / Т. В. Петровская, И. В. Толкунова, И. И. Смоляр. — К.: Олимп. Лит., 2013. — 112 с.
2. Петровська Т. В. Майстерність спортивного педагога: навч. посіб. / Т. В. Петровська. — К.: НУФВСУ, вид-во «Олімп Література», 2015. — 184 с.
3. Семененко І. Психолого-педагогічний супровід спортсмена під час тренувань та змагань із хортингу / І. Семененко, М. Куцкир // Теорія і методика хортингу. — 2014. — Вип. 1. — С. 118–126. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmh_2014_1_18.
4. Kyriacou Chris. Essential Teaching Skills / Chris Kyriacou. — London: Nelson Thornes Ltd, 2007. — 162 p.

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО КВАЛІФІКОВАНОГО РОБІТНИКА ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасні тенденції інформатизації, масової комунікації та глобалізації суспільства третього тисячоліття змінюють вимоги до професійного рівня підготовки майбутнього кваліфікованого робітника та спонукають професійні (професійно-технічні) навчальні заклади до зміни методичних підходів щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у навчально-виховному процесі як інструмента формування інформаційно-цифрової компетентності [1].

Здійснюючи активний вплив на процес навчання та виховання учнів, ІКТ змінюють схему передавання знань і методи навчання. Разом з тим, впровадження ІКТ у систему професійної освіти не тільки впливає на освітні технології, а й вводить до процесу освіти нові. Вони пов'язані з застосуванням комп'ютерів і телекомунікацій, спеціального устаткування, програмних і апаратних засобів, систем обробки інформації; зі створенням нових засобів навчання та збереження знань, до яких належать електронні підручники і мультимедіа, електронні бібліотеки, глобальні та локальні освітні мережі, інформаційно-пошукові та інформаційно-довідкові системи [2, с. 84].

На сьогодні в професійній (професійно-технічній) освіті постає необхідність впровадження різних форм активізації пізнавальної діяльності на основі новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, створення умов для повного розкриття потенціалу учнів, майбутніх кваліфікованих робітників, з урахуванням їхніх індивідуальних нахилів, запитів і здібностей, рівня підготовки.

Одним із ефективних заходів формування інформаційно-цифрової компетентності учнів є web-сайти з професій. Використання контенту таких web-сайтів дозволяє учневі одержувати навчальну інформацію не тільки від викладача, а й за допомогою комунікаційних засобів, проводити самоконтроль знань, що підвищує мотивацію пізнавальної діяльності та творчий характер навчання. Відкритий і вільний доступ до інформації через мережу Internet дає можливість кожному розвивати свої особисті якості й оперативно знаходити необхідну інформацію. Основними характеристиками комп'ютерних навчальних матеріалів, що можуть бути розміщені на сайті, повинні бути інтерактивність, використання різних засобів подання інформації, що сприяє зростанню ефективності навчання, підвищенню інтересів учнів до самопізнання, посиленню мотивації до вивчення дисциплін, формуванню навиків самостійної роботи, інформаційної культури учнів, доступності освіти, підвищенню кваліфікації майбутніх робітників [3, с. 347].

Також сьогодні важливого значення набуває ресурсно-орієнтоване навчання — комплекс методів і засобів навчання, спрямованих на цілісний підхід до організації навчального процесу, який зорієнтований на тренінг здібностей самостійного й активного перетворення інформаційного середовища шляхом пошуку та практичного застосування інформаційних ресурсів, зокрема освітніх інтернет-ресурсів. Одним із засобів організації такого навчання є технології web-квест і блог-квест, які сприяють розвитку інформаційно-цифрової компетентності учнів. Як показує досвід впровадження даних технологій, учні отримують можливість краще аналізувати навчальний матеріал, навчаються самостійно виділяти головне, набувають елементів науково-практичної діяльності. Крім того, в них відбувається розвиток креативного мислення, розкриття творчого потенціалу, формуються навички раціонального використання навчального часу, стимулюється пізнавальна мотивація. Позитивним є й зміна ролі викладача. Він перестає бути носієм навчальної інформації, а виступає більше в ролі координатора діяльності учнів. Учень і педагог стають рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчально-виховного процесу.

Для кращого оволодіння професійно-теоретичними знаннями з обраного фаху майбутніх кваліфікованих робітників викладачі можуть розробити інтерактивні вправи з професій за допомогою сервісу Learningapps.org. Як показує досвід, використання таких інтерактивних вправ з професій сприяє кращому закріпленню знань учнів, розвитку розумової діяльності, індивідуальних здібностей. А це підвищує інтелектуальну активність, пізнавальну самостійність та ініціативність учнів, що спонукає їх до самостійної розробки та створення різних вправ з предметів професійно-теоретичної підготовки.

Таким чином, впровадження ІКТ у навчально-виховний процес сприяє розвитку інформаційно-цифрової компетентності майбутнього кваліфікованого робітника. Завдяки чому майбутній фахівець володітиме здатністю бачити протиріччя, що виникають у професійній діяльності, самостійно ставити конкретні цілі й завдання, знаходити правильні рішення для їх розв'язування, а також аналізувати й оцінювати отримані результати.

Література

1. Дишлева С. В. Інформаційно-комунікаційні технології та їх роль в освітньому процесі // Режим доступу: <http://osvita.ua/school/technol/6804>
2. Дементієвська Н. П., Морзе Н. В. Комп'ютерні технології для розвитку учнів та вчителів // Інформаційні технології і засоби навчання : зб. наук. праць / За ред. В. Ю. Бикова, Ю. О. Жука. — К. : Атака, 2005. — С. 76—95.
3. Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. — Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012 — 436 с.

В.І. Коваль,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня «магістр»
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

РОЗВИТОК У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НАВИЧОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ В ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті проаналізовано питання розвитку навичок діалогічного мовлення старших дошкільників. Досліджено особливості використання ігрової діяльності в процесі розвитку у дітей старшого дошкільного віку навичок діалогічного мовлення англійською мовою.

Ключові слова: ігрова діяльність, діалогічне мовлення, діти старшого дошкільного віку, навички, модернізація.

Постановка проблеми. Стрімкі зміни українського суспільства і пов'язана з ними модернізація іншомовної освіти, досягнення в галузі теорії та практики навчання іноземних мов зумовлюють потребу в оновленні змісту, форм і методів навчального процесу на всіх рівнях, серед яких важливе місце займає дошкільна освітня ланка.

Система нашої освіти все ще суттєво відстає від сучасних вимог і тому потребує глибокої модернізації. На даний момент, коли ситуація у країні втратила певну стабільність, модернізація, не тільки у питаннях освіти, стає можливою, а головне необхідною. Модернізація англомовного навчання в дитячих садочках є не від'ємною складовою усього навчання взагалі.

В освітній практиці донині навчання іноземної мови розпочинається у початковій школі з першого класу загальноосвітніх середніх шкіл України, хоча простежується виразна тенденція до широкої популяризації іноземної мови в закладах дошкільної освіти.

Провідним видом діяльності у старшому дошкільному віці залишається гра, набувши більш творчого характеру. Гра є одним з найцікавіших видів людської діяльності, засобом їх всебічного розвитку, важливим методом виховання, її назвали «супутником дитинства», хоч у житті граються не тільки діти, а й дорослі. Серед різноманіття ігор, які захоплюють дошкільників досить є дієвим дидактичним засобом впливу на дітей.

Гра має великий потенціал щодо розвитку діалогічного мовлення. В процесі гри діти перебувають в ігрових ситуаціях та у реальних, які передбачають діалогічне спілкування.

Стан дослідження. Дослідження підтвердили (Ш. Амонашвілі, Н. Гальскова, Н. Горлова, О. Негневицька, О. Нельзіна, В. Плахотник, Т. Полонська, Є. Протасова, Н. Родіна, С. Соколовська, А. Шахнарович, Т. Шкваріна та ін.), що кожне заняття з англійської мови для дитини можна зробити цікавим, захоплюючим, бажаним, якщо воно буде проводитися в формі дидактичної чи сюжетно-рольової гри.

У дитячі роки розвиток мовлення йде в двох основних напрямках: по-перше, інтенсивно поповнюється словниковий запас та засвоюється морфологічна

система мови, якою говорять оточуючі; по-друге, мовлення забезпечує перебудову когнітивних процесів (уваги, сприйняття, пам'яті, уявлення, а також мислення).

Виклад основного матеріалу. Гра поряд із працею й навчанням — один з основних видів діяльності людини, дивний феномен нашого існування. Гра як феномен культури навчає, виховує, розвиває, соціалізує, розважає, дає відпочинок, вносячи в зміст дозвілля нескінченні сюжети і теми. Російський письменник Ю. Нагибін так оцінює значення гри в дитинстві: «У грі виявляється характер дитини її погляди на життя, її ідеали. Самі того не усвідомлюючи, діти в процесі гри наближаються до рішення складних життєвих проблем».

К. Ушинський (1824—1871), автор теорії духовного розвитку дитини в грі, уперше висунув ідею про використання гри в загальній системі виховання, у справі підготовки дитини через гру до трудової діяльності. К. Ушинський стверджував, що в грі з'єднуються одночасне прагнення, відчуття і уявлення.

На заняттях англійської мови, зокрема, використовують різні види ігор (рис. 1.) [6]

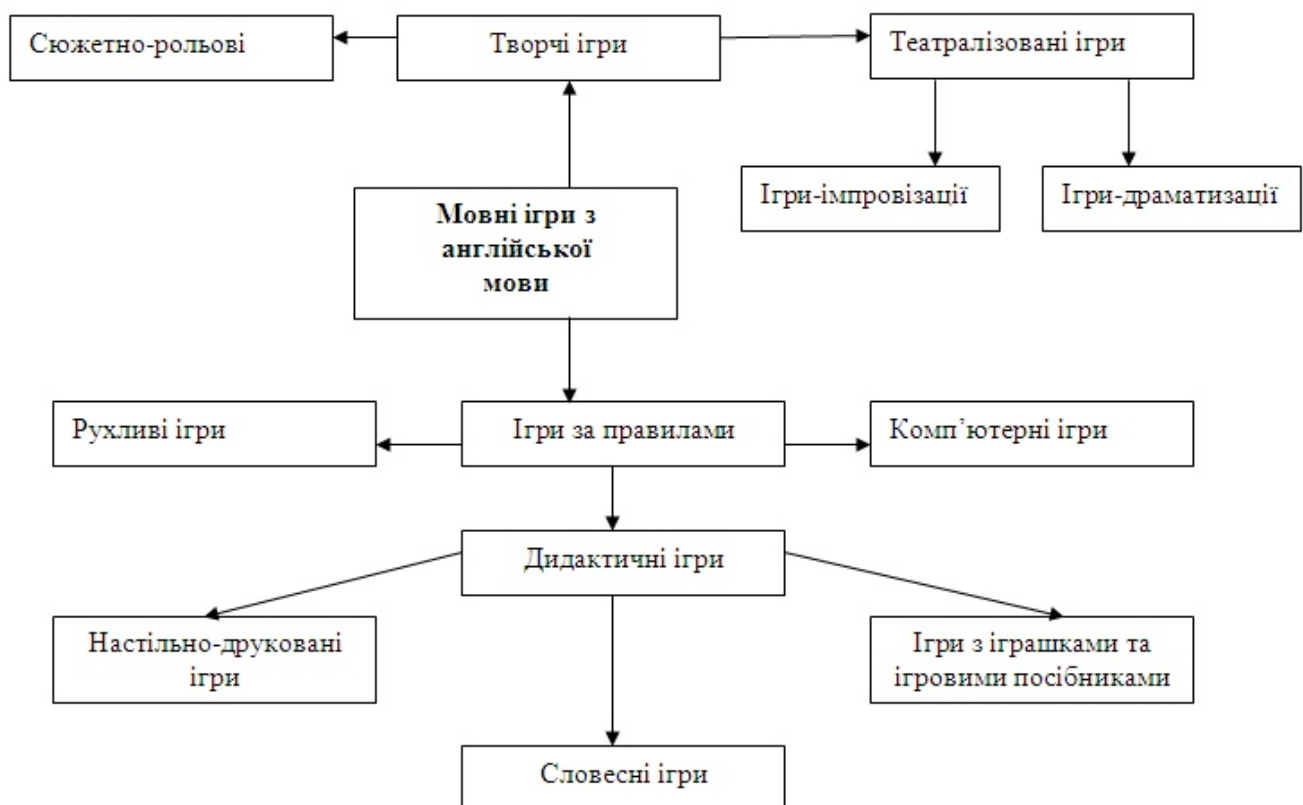

Рис. 1. Класифікація мовних ігор з англійської мови

У старшому дошкільному віці гра є провідним видом діяльності. Через це в процесі навчання усному мовленню дітей ми спираємося на гру як один з провідних засобів навчання. Використання ігор під час занять з англійської мови забезпечує психологічні потреби дошкільників, а також зумовлює активне засвоєння матеріалу і розвиток пізнавальних процесів [7].

Існує велика кількість ігор, які ми використовуємо в процесі навчання та виховання дітей старшого дошкільного віку. Однією з основних груп у навчанні старших дошкільників усному англомовному мовленню є дидактичні ігри.

Дидактична гра — гра, спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок [8].

Своєрідність дидактичної гри на заняттях з англійської мови полягає в тому, що вона дає можливість педагогу здійснювати: навчання фонетичної, лексичної, граматичної сторони іноземної мови; вправлення комунікативних навичок; розвиток інтелекту; формування цінних рис особистості і взаємин дітей у доступній і привабливій для них ігровій формі. Діти залюбки виконують ігрові дії, дотримуються правил, досягають бажаного виграшу чи результату, не помічаючи наскільки збагачуються їхні знання з визначеного педагогом розділу програми [7].

В методиці викладання іноземної мови дітям дошкільного віку дидактичні ігри поділяють на такі групи:

- мовні (фонетичні, лексичні, граматичні);
- мовленнєві (розвиток аудіювання, говоріння);
- комунікативні (формування навичок спілкування) [10].

Як ми бачимо, мовленнєва гра є різновидом дидактичних ігор. Вона покликана своїм змістом здійснювати навчання та нести навчальні завдання. Мовленнєва гра сприяє мовленнєвій активності дітей, а також допомагає сформувати необхідні мовленнєві уміння та навички, при цьому не перенавантажуючи дітей [9].

Мовленнєва («словесна гра» за А. Богуш) — це гра, змістом якої виступає мовленнєве висловлювання; засобом реалізації ігрової дії та ігрового задуму є слово; результат гри — це породження нового висловлювання — тексту (слово, фраза, речення, судження, розповідь) [1].

Мовленнєві ігри є найскладнішими, оскільки змушують дітей оперувати уявленнями, мислити про речі, з якими на той час вони не діють, використовувати набуті знання у нових ситуаціях і зв'язках. Зокрема у старшому дошкільному віці словесні ігри розвивають самостійність мислення, активізують розумову діяльність дітей. У словесних іграх реалізується важливий методологічний принцип єдності мови, мислення і мовлення. Крім розумових завдань, у словесних іграх вирішуються такі мовленнєві завдання, як виховання звукової культури мовлення, формування граматичної правильності мовлення, збагачення, уточнення і активізація словника дітей, розвиток зв'язного мовлення. Отже, мовленнєва гра — це природний спосіб організації спілкування дітей дошкільного віку, оскільки вона невимуснено залучає дітей у міжособистісне спілкування [1].

Для дошкільників сюжетно — рольова гра — це ігрова діяльність, в якій вони беруть на себе певні ролі й виконують їх. Навчальний характер цієї діяльності дітьми не усвідомлюється. Рольова гра має велике виховне значення. Вона допомагає згуртувати колектив, залучаючи до активної діяльності сором'язливих чи несміливих. У рольових іграх виховується свідомість, дисципліна, взаємодопомога, уміння відстояти свою точку зору. [4]

Дослідники визначають театралізовані ігри як розігрування в особах літературного твору, відтворення за допомогою виражальних засобів (міміки, жестів, інтонації, пози, ходи) конкретних образів (Л. Артемова, С. Новосьолова). Театралізовані ігри охоплюють: дії з ляльковими персонажами або дії за ролями; літературну діяльність (вибір теми, складання, інсценування власних творів тощо); образотворчу діяльність (малювання декорацій, виготовлення атрибутів); музичну діяльність (інсценування музичних творів тощо). До театралізованих ігор належать ігри — драматизації та ігри за сюжетами літературних творів.

На думку С. Новосьолової, гра — драматизація полягає в зображенні, розігруванні в особах літературних творів зі збереженням послідовності епізодів. Сюжет гри, послідовність подій, ролі, вчинки, мова героїв визначаються текстом літературного твору. [3]

Крім драматизації в ДНЗ проводять інсценування художніх творів. Інсценізація — це переробка будь — якого твору (у тому числі й казки) для сцени або кіно. Як зазначає Н. Водолога. Інсценування відрізняється від драматизації посліовним відтворенням літературного сюжету, спеціальним заучуванням слів. В інсценівці є ведучий, що говорить слова від автора. [2]

Як зазначала М. Лісіна, що в основі формування міжособистісних відносин лежить задоволення комунікативних потреб. Якщо зміст спілкування не відповідає рівню комунікативних потреб суб'єкта. То привабливість партнера зменшується, і навпаки, адекватне задоволення основних комунікативних потреб призводить до переваги конкретної людини, що задовольняють ці потреби. [5]

Мова виконує різноманітні функції в житті дитини. Основною і початковою є комунікативна функція - призначення мови бути засобом спілкування. Метою спілкування може бути як підтримання соціальних контактів, обмін інформацією. Всі ці аспекти комунікативної функції мови представлені в поведінці дошкільника і активно їм освоюються. Саме формування функцій мови спонукає дитину до оволодіння мовою, її фонетикою, лексикою, граматичною будовою, до освоєння діалогічного мовлення. Діалогічна мова виступає як основна форма мовного спілкування, в надрах якої зароджується зв'язна мова. Діалог може розгортатися як елементарне повторення у побутовому мовленні і може досягати висот філософсько-світоглядної бесіди.

Виділяються дві основні сфери спілкування дошкільника — з дорослими і з однолітками. У ранньому віці дитину в діалог залучає дорослий. Звертаючись до малюка з питаннями, спонуканнями, судженнями, він тим самим активно відгукується на його висловлювання і жести, «лагодить» діалог (Є. Ісеніна), інтерпретуючи, «розгортаючи», поширюючи неповні ситуативні висловлювання свого маленького співрозмовника, добудовує їх до повної форми. Досвід мовного спілкування з дорослим дитина переносить у свої взаємини з однолітками. У дошкільника яскраво виражено потреба в самопрезентації, потреба в увазі однолітка, бажання донести до партнера цілі і зміст своїх дій. Але діти зазнають великих труднощів у спілкуванні. Діти відчувають великі труднощі в засвоєнні рідної мови - її звукової системи, граматичної будови, лексичного складу. Відомо, не володіючи рідною мовою, дитина не зуміє засвоїти навички діалогічного

спілкування. Так як діалог, як вид спілкування, передбачає знання мови, вміння нею користуватися при побудові зв'язного висловлювання та налагодженні мовної взаємодії з партнером. Спостереження за розвитком діалогічного мовлення показали, що вік (3-5 років), особливо чутливий, сензитивний в засвоєнні діалогічної мови дітьми. Спостерігаючи за своїми вихованцями, за тим, як розвивається в них діалогічне мовлення, педагог може виділити дві лінії: по-перше, вдосконалюється розуміння ними мови дорослих, по-друге, складається чи власна активна мова.

Діти чотирьох-п'яти років відчують нагальну потребу ділитися своїми враженнями на теми з власного досвіду, охоче відгукуються на пропозицію розповісти про свої зустрічі у природі, про чотириногих друзів, улюблених іграшки. У них не вистачає терпіння вислухати співрозмовника, всі починають говорити одночасно. У діалозі з однолітком діти отримують досвід рівності в спілкуванні; вчать контролювати один одного і себе; вчать говорити більш зрозуміло, задавати питання, відповідати, міркувати. Діти гостро потребують допомоги дорослого в процесі освоєння діалогічного спілкування з однолітками. Щоб діти могли змістовно спілкуватися один з одним, необхідні певні умови для їхньої спільної діяльності, для взаємодії в іграх, у повсякденному житті. Перш за все для спілкування дітей необхідні матеріальні умови, тобто розвиваюче середовище. Діалог є природним середовищем розвитку особистості. Відсутність або дефіцит діалогічного спілкування веде до різного роду спотворень особистісного розвитку, зростання проблем взаємодії з оточуючими людьми, появи серйозних складнощів в умінні адаптуватися в мінливих життєвих ситуаціях. Відомо, що проблеми міжособистісного (діалогічного) спілкування для дитини починаються в основному в сім'ї. Небажання спілкуватися (через брак часу, втоми батьків), невміння спілкуватися (батьки не знають, про що розмовляти з дитиною, як будувати діалогічне спілкування з ним) негативно впливає на діяльність і душевне самопочуття малюка. Розвиток діалогу - це двосторонній процес, коли співрозмовники спілкуються на рівних, із взаємним розумінням і повагою один до одного, навіть якщо один з них - дитина. Діти не вміють використовувати доступні вербальні та невербальні засоби, не володіють способами побудови діалогу, не встановлюють взаємодії один з одним в ході діалогу тобто не вміють слухати, ініціативно висловлюватися.

Висновки. На даний час, модернізація дошкільної освіти має свої позитивні сторони, адже, донедавна іноземна мова вивчалась тільки у школі, а на мою думку, потрібно вивчати з дитячого садочка, от в чому проявляється модернізація. Це дуже добре, що все ж таки модернізація відбулась з зв'язку з потребами та вимогами суспільства. Ігрова діяльність на заняттях англійської мови в дошкільних навчальних закладах безперечно сприяє ефективності формування діалогічних навичок. За допомогою гри дітям легше побудувати спілкування з однолітками та з дорослими. Вони мають більше можливостей розкрити себе. Гра обов'язково має бути цікавою, простою, жвавою, насиченою лексико-граматичними та фонетичними елементами. Отже, керуючись викладеним вище, можна зробити висновок, що гра є важливою складовою формування навичок

діалогічного мовлення англійською мовою дошкільників, разом з тим виховує і розвиває особистість, активізує в процесі навчання позитивні риси характеру, прояви загальнолюдських моральних якостей.

Література

1. Богуш А.М., Луцан Н.І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Навч.—метод. посібник / А.М. Богуш, Н.І. Луцан — К.: Видавничий дім «Слово», 2008 — 256 с., С. 45.
2. Водолога Н.В. навчання розповідання дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності. — дис. канд. пед. наук: 13.00.02. «Теория и методика обучения». — Одесса, 2001. — 218 с.
3. Игра дошкольника: под ред. С. Л. Новоселовой. — М.: Просвещение, 1989. — С. 3—79.
4. Капітанчук Т. В. Рольова гра як резерв підвищення якості та ефективності навчання іноземних мов // Англійська мова та література. — 2003. — № 31. — С. 2—7.
5. Лисина М. И. Проблемы онтогенеза общения. / М. И. Лисина. — М.: Педагогика, 1989. — 180 с.
6. Олійник Т. І. Рольова гра у навчанні англійської мови / Т. І. Олійник. — К. : Освіта, 1992. — 127 с.
7. Онищенко А.С. Вплив дидактичних ігор з англійської мови на розвиток інтелекту дошкільників / А.С. Онищенко // Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. — Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2011. — Вип. 9. — С. 250—255., С. 253.
8. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т.І. Поніманська — К.: Академвидав», 2004. — 456 с., С. 118.
9. Шкваріна Т.М. Англійська мова для дітей дошкільного віку / Т.М. Шкваріна — К.: Шкільний світ, 2008 — 112 с., С. 53.
10. Шкваріна Т.М. Сім законів ефективного навчання іноземної мови / Т.М. Шкваріна // Дошкільне виховання — 2010 — №7. — С. 32., С. 27.

Р.П. Ковальчук,

викладач художнього відділення ,

Київська дитяча школа мистецтв № 5 ім. Л. Ревуцького (м. Київ)

ПЕТРИКІВСЬКИЙ РОЗПИС ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню питання розвитку художнього смаку, фантазії, і творчих здібностей особистості засобами мистецтва петриківський розпис.

Ключові слова: мистецтво, естетичний розвиток, зорові образи.

Постановка проблеми. Формування суспільства неможливе без культурних явищ і традицій минулого. Без знань своїх коренів, традицій свого народу не можна виховати повноцінної людини, що любить своїх батьків, свій дім, свою країну, з повагою ставиться до інших народів.

Прикладом для розвитку творчого потенціалу особистості є мистецтво— «петриківський розпис». Незвичайні пташки, створення фантастичних, небувалих у природі форм квітів, це результат уважного спостереження місцевої флори,

наприклад, «цибульки» або «кучерявки». Глибокою і змістовною є символіка мотивів Петриківки. Наприклад, квітка — вершина краси природи, її апогей, символ краси рідного краю; калина й мальва — символ дівочої краси; дуб — символ сонця; півень — пробудження, відродження. Це декоративно-прикладне, станкове народне малярство, є неоціненним джерелом інформації про певний народ, його історію, культуру, естетичні смаки і вподобання, поведінкові стереотипи та моральні цінності.

Споглядаючи орнаменти стінопису, так схожих на орнаменти українських вишивок, змушує нас зупинитися, вникнути, задуматися, з'являється бажання оволодіти цією мовою барв. Зорові образи, створені мистецтвом, легко запам'ятовуються й залишаються в пам'яті надовго.

Стан дослідження. Уроки образотворчого мистецтва, на яких вивчаються художні твори національного чи світового мистецтва, зокрема «петриківський розпис» сьогодні розглядають не як пасивне оволодіння учнями певного обсягу інформації, а як «підвищення якості впливу мистецьких творів на естетичне виховання школярів». Основні компоненти цього виду діяльності — ознайомлення, сприйняття та оцінювання. Актуальною є ідея аналізу-інтерпретації та оцінювання творів учнями у формі діалогу. Це новий стиль співробітництва, де особистість навчається висловлювати свою думку, знаходити спільне та відмінне у баченні твору мистецтва.

Простежується чітко виражена послідовність дій педагога, спочатку зацікавити дитину, стимулювати бажання творити, а потім навчити техніки, яка необхідна для реалізації творчого задуму. Головним є сам процес пробудження в людині творця, відкриття можливості виразити свої невидимі й невідчутні почуття, задуми.

Творчі (художні) здібності дитини проявляться в тому випадку, якщо вона: правильно оцінює форми, пропорції, положення предметів у просторі, світлотіньову чутливість; здатна відчувати і передавати виражальну функцію кольору. Перебуваючи в одній площині, на однаковій відстані від глядача, одні кольорові плями здаються розміщеними ближче, а інші — віддаленішими. Таке сприйняття залежить також від тла. На білому або світло-сірому тлі наближеними будуть здаватися плями червоного кольору, потім — жовтого, зеленого, синього. На чорному тлі найближчим буде сприйматися жовтий колір як найсвітліший, створюючи тоновий контраст із чорним. Поступово складений колорит Петриківки являє собою поєднання трьох основних кольорів: жовтого, червоного та синього.

Інтернетом поширюються незвичайні світлини фуд-арту — мистецтва кулінарної декорації, який назвали «петриківським», бо нагадує елементи знаменитого петриківського розпису. На фотографіях зображені справжні витвори мистецтва з продуктів. У творчих руках митця звичайні овочі перетворилися на цікаві і незвичайні «картини», це зачаровує і вражає. Це є яскравим прикладом, де не тільки людина як творець впливає на результат власної творчості, а й сам предмет творчості, в даному випадку «петриківка», сприяє подальшому творчому розвитку людини.

На мою думку, творча особистість це не тоді, коли вона лише є споживачем інформації, а є реалізатором творчих задумів методом креативного, нестандартного мислення.

Висновки. Світ мистецтва безмежний, пізнавати його ми будемо не день, не рік, а все життя, він пробуджує творчий дух особистості, бажання змінювати світ та себе за законами краси й гармонії. З упевненістю можна сказати, що кожна дитина народжується з природними творчими задатками, але творчими людьми виростають лише ті, умови виховання яких дозволили розвинути ці здібності вчасно.

Література

1. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку “Впевнений старт” / кер. проекту Б. М. Жебровський. — Тернопіль: Мандрівець, 2012.
2. Вісник Інституту розвитку дитини (додаток): методичні та практичні матеріали. — Вип. 4. — Київ, 2013. — 500 с. [с. 361].
3. Д. В. Самойлик. — Тернопіль: Мандрівець, 2013. — 72 с. Дивовижні відкриття та радість творчості [с. 45].
4. Український фольклор [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrfolk.kiev.ua/>
5. Петриківський розпис [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Петриківський_розпис

О.Я. Кухтяк,

здобувач кафедри психології, педагогіки і соціального управління
Національного університету “Львівська політехніка”

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СТАНДАРТУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ “ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА”

Одним із основних нормативних документів, який закладає основи для створення навчально-методичного забезпечення та встановлює вимоги “до змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності є стандарт вищої освіти” [1].

Стандартом вищої освіти України спеціальності “Інформаційна, бібліотечна та архівна справа” сформовано сучасне концептуальне бачення моделі бакалавра даної спеціальності з орієнтацією на вимоги галузевих державних стандартів, побажання науково-педагогічного складу випускових кафедр вищих навчальних закладів України, членів Української бібліотечної асоціації, що об’єднує роботодавців — представників усіх типів вітчизняних бібліотек, та погоджено з Національним агентством забезпечення якості вищої освіти.

Стандарт вищої освіти України спеціальності “Інформаційна, бібліотечна та архівна справа” [2] визначив нормативний зміст підготовки майбутнього фахівця цієї спеціальності, окресливши:

- опис предметної області, де вказано об'єкти вивчення, цілі навчання, теоретичний зміст предметної області, методи, методики та технології, якими має оволодіти здобувач вищої освіти для застосування на практиці, а також інструменти та обладнання;

- академічні права випускників щодо сфери працевлаштування за фахом та продовження навчання;

- сферу працевлаштування випускників спеціальності;

- професійні назви робіт за класифікатором професій (ДК 003:2010), а також професійні назви робіт за International Standard Classification of Occupations 2008 (ISCO-08);

- обсяги кредитів ЄКТС, необхідних для здобуття відповідного вченого ступеня;

- перелік компетентностей, якими повинен оволодіти студент в процесі навчання. Такими компетентностями визначено: інтегральну компетентність, як здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в професійній галузі, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов; загальні компетентності, що не пов'язуються з предметною областю і сферою професійної діяльності, але повинні бути сформовані в навчальному процесі, та спеціальні (або фахові, предметні компетентності), які чітко пов'язані з предметною областю та сферою професійної діяльності. Дослідження сучасних трактувань поняття “компетентність” представлено в праці [3].

- визначено нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання, а саме: що “повинен знати, розуміти, бути здатним продемонструвати студент після завершення навчання” [4, с. 65].

У стандарті [2] подано інструкції щодо форм атестації здобувачів вищої освіти та визначені основні принципи та процедури забезпечення якості освіти, якими мають керуватися вищі навчальні заклади, здійснюючи підготовку спеціалістів зі спеціальності, дотримуючись принципів автономії та первинної відповідальності.

Система оцінювання здобувачів вищої освіти галузі інформаційної діяльності, бібліотечної та архівної справи визначається стандартом [2] у формалізованому процесі визначення рівня опанування студентом запланованих (очікуваних) результатів навчання, що є необхідними для вдосконалення освітнього процесу, підвищення ефективності викладання та розвитку студентів.

Окремим пунктом стандарту [2] є положення щодо здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм, що передбачає здійснення регулярного вивчення та перегляду змісту освітніх програм з метою їхнього оновлення та адаптації до вимог сучасного ринку праці, а також до практичних ліній навчання обраних студентами та стейкхолдерами.

Стандарт спрямований на практичну реалізацію компетентнісної парадигми, визначивши кінцевим результатом навчання сукупність компетентностей та результатів навчання, тим самим окресливши зміст підготовки майбутнього фахівця.

Однак Стандартом не визначено жодних вимог до засобів, способів формування та вимірювання набутих студентами компетентностей, що вимагає дослідження та пошуку вирішення цих питань, що можна здійснити шляхом оновлення науково-методичного забезпечення процесу професійної підготовки в умовах компетентної парадигми. Саме науково-методичне забезпечення повинно забезпечувати змістову й методичну компоненти процесу навчання, бути засобом його організації у відповідності до сучасних освітніх вимог.

Література

1. Бахрушин В. Стандарти вищої освіти / Освітня політика. Портал громадських експертів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.education-ua.org/ua/articles/689-standarti-vishchoji-osviti>
2. 029 “Інформаційна, бібліотечна та архівна справа” (бакалавр) : стандарт вищої освіти України. — К.: — 2016 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/reforma-osviti/naukovometodichna-rada-ministerstva-osviti>
3. Кухтяк О.Я. Підходи до оцінювання результатів навчання / О.Я. Кухтяк, Р.І. Швай // Гуманітарн. вісн. ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди” — Додат. 1 до Вип. 35, Том VII (58): Темат. вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». — К.: Гнозис, 2015. — 588 с.
4. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія / Ю. М. Рашкевич. — Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2014. — 168 с.

М.Б. Літвінова,

кандидат фізико-математичних наук,
доцент кафедри інформаційних технологій та фізико-математичних дисциплін
Херсонської філії Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

УСПІШНІСТЬ ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ З ФІЗИКИ СТУДЕНТАМИ З РІЗНИМИ ВЛАСТИВОСТЯМИ МИСЛЕННЯ ТА МОТИВАЦІЄЮ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У дидактичному процесі провідну роль завжди відігравала мотивація навчальної діяльності. Саме мотивація має великий позитивний вплив на успішність навчання. Її відсутність заважає студенту не тільки повноцінно сприйняти навчальний матеріал, але й стати хорошим фахівцем після закінчення навчання.

За останні десятиріччя у інформаційному суспільстві відбулася зміна дійових потреб молоді. Сучасні соціальні та комутативні умови є іншими, ніж 20-30 років тому. Вони відрізняються більшою динамічністю та складною структурною організацією. У результаті в молоді сформувався певний стиль мислення, який у Європі та Америці зветься «мозаїчним» [1], а за вітчизняною психолого-педагогічною термінологією — кліповим. Новий стиль мислення студентства вимагає від викладачів змін у навчанні, розробки нових технологій та мотиваційних форм навчання, що мають спрямувати освітній процес найбільш ефективним шляхом.

На жаль освітні технології не завжди враховують реалії сучасних мотиваційних аспектів навчання студентів. На цей час практично відсутні дослідження, які б встановлювали комплексний зв'язок між певними стильовими властивостями мислення, навчальною мотивацією студентів та успішністю використання нових методик навчання. Це гальмує подальшу адаптацію освітніх методик навчання до нового стилю мислення студентів.

Метою роботи було дослідження впливу мотивації навчальної діяльності на зв'язок між формою надання навчального матеріалу з фізики та успішністю його засвоєння студентами залежно від наявності або відсутності в них виражених ознак кліпового мислення.

У дослідженні приймали участь студенти Херсонської філії Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, курсанти Херсонського морського училища рибної промисловості та Херсонської державної морської академії загальною кількістю 134 особи віком від 14 до 19 років.

На першому етапі дослідження було здійснено діагностування всіх студентів/курсантів за тестом для виявлення кліпового мислення за прямими його ознаками, який надано у роботі [2]. За результатами тестування було виділено дві групи. До першої увійшли особи з вираженими ознаками кліпового мислення, а до другої — без цих ознак. Дослідження на наступних етапах проводилися окремо у кожній із груп.

На другому етапі для дослідження мотиваційної сфери було обрано дві діагностичні методики, що дозволяють фіксувати різні мотиваційні компоненти — не тільки мотиви, а й цінності, цілі, інтереси, прагнення, бажання, інші суб'єктивні форми прояву і розвитку мотивів діяльності. За сукупністю вони призначені виявити різні мотиваційні компоненти, їх взаємодію і взаємовпливів у загальному мотиваційному просторі навчання студента.

На третьому етапі було проведено два типи лекцій з фізики, які вибудовувалися за класичним та кліповим принципами надання матеріалу. У першому випадку лекції з фізики проводилися за класичним форматом із записом формул на дошці. Матеріал при цьому конспектувався студентами/курсантами за звичною для них схемою. У другому випадку лекції з близької до першої лекції тематики проводилися у кліповому форматі, описаному у роботі [3]. Через тиждень після проведення кожної з лекцій здійснювалося контрольне тестування за її матеріалом і виставлення відповідних оціночних балів.

На четвертому етапі було проведено узагальнюючий аналіз за всіма одержаними результатами. За їх сукупністю було побудовано схему, яка ілюструє вплив мотивації навчальної діяльності на зв'язок між кліповою формою надання навчального матеріалу з фізики та успішністю його засвоєння студентами/курсантами при наявності або відсутності в них виражених ознак кліпового мислення (див. рис. 1).

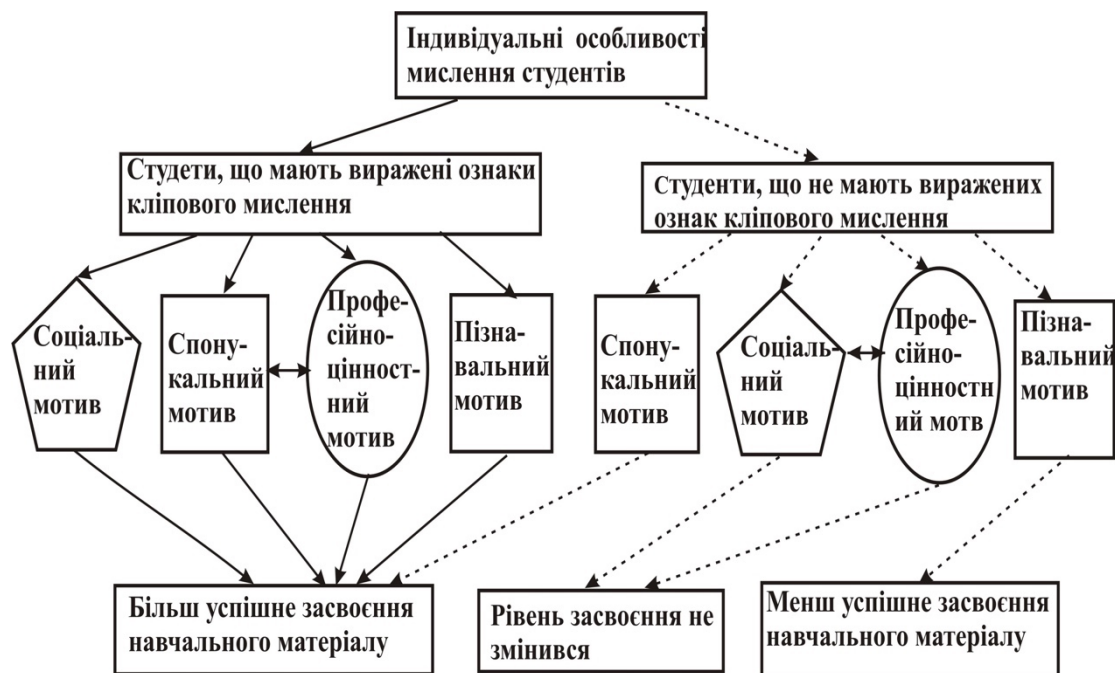

Рис. 1. Зв'язок між особливостями мислення студентів/курсантів, типами мотивації їх навчальної діяльності та успішністю засвоєння навчального матеріалу з фізики, що надавався у кліповій формі

З рисунку наочно видно, як саме домінуючі мотиви впливають на успішність навчання при певному стилі мислення студентів/курсантів. Так у групі з вираженими ознаками кліпового мислення, де за усередненими по всій групі результатами домінували професійно-ціннісний та спонукальний мотиви (див. відповідну стрілочку зв'язків на рис. 1), домінування інших мотивів не вплинуло на якість засвоєння матеріалу, наданому у кліповій формі.

У групі без виражених ознак кліпового мислення, де за усередненими по всій групі результатами домінували професійно-ціннісний та соціальний мотиви (див. відповідну стрілочку зв'язків на рис. 1), домінування у частини студентів/курсантів спонукального мотиву пов'язано з покращенням засвоєння ними матеріалу, наданого у кліповій формі. При цьому в якості спонукального мотиву ними було обрано «домогтися схвалення батьків і оточуючих». Тобто особливості мислення, що формують такий вибір, компенсують відсутність виражених ознак кліпового мислення. І таку саму спонукальну мотивацію можна використовувати у навчальному процесі.

У той же час домінування пізнавального мотиву, у якості якого студентами/курсантами другої групи було обрано мотив «придбати глибокі і міцні знання», пов'язано з погіршенням засвоєння матеріалу, що надавався у кліповій формі. Обраний мотив відноситься до категорії мотивів «чистого засвоєння знань». Одержаний результат відповідає даним роботи [4], де цей мотив пов'язується з особами, у яких переважає вербально-особистісний компонент мислення. Таке мислення є «лінійним» і обумовлює найменшу вираженість ознак «кліповості», що заважає його власникам засвоювати матеріал, наданий у кліповій формі.

Таким чином, з урахуванням мотиваційного впливу навчання, кліпова форма надання навчального матеріалу погіршила його засвоєння у 12 відсотків досліджуваних і покращила засвоєння у 70 відсотків досліджених. Значна перевага останніх свідчить про ефективність застосування «кліпової форми навчання» у освітньому процесі. Але при її використанні необхідна розробка додаткового методичного підходу для покращення засвоєння матеріалу тою частиною студентів/курсантів, чие сприйняття є переважно «лінійним».

Висновки. У результаті психолого-педагогічного дослідження було встановлено наявність впливу домінуючої мотивації навчальної діяльності на зв'язок між формою надання навчального матеріалу з фізики та успішністю його засвоєння студентами залежно від наявності або відсутності в них виражених ознак кліпового мислення. У студентів з вираженими ознаками кліпового мислення кліпова форма надання навчального матеріалу обумовлює покращення його засвоєння незалежно від мотиву навчання, що домінує.

У студентів без виражених ознак кліпового мислення кліпова форма надання навчального матеріалу покращує його засвоєння, якщо домінуючим є спонукальні мотиви навчання, не міняє рівня засвоєння, якщо домінують професійно-ціннісні та соціальні мотиви і погіршує його, якщо домінуючими є пізнавальні мотиви навчання. Одержані результати свідчать про ефективність застосування кліпової форми навчання для переважної більшості студентів. Але при її використанні необхідна розробка додаткового методичного підходу для покращення засвоєння матеріалу тої частиною студентів, чие сприйняття є переважно «лінійним».

Література

1. Kinnaman D. The Mosaic Generation: The Mystifying New World Of Youth / D. Kinnaman // Culture enrichment journal. — 2017. Retrieved from http://enrichmentjournal.ag.org/200604/200604_028_mosaicgen.cfm
2. Літвінова М.Б. Досвід діагностування кліпового мислення / М.Б. Літвінова // Збірник наукових праць «Педагогічні науки». — 2017. — Вип. LXXVI. — С. 112–119.
3. Литвинова М.Б. Работа с клиповым мышлением студентов в образовательном пространстве Украины / М.Б. Литвинова, А.Д. Штанько, Ю.Г. Тендитный // Збірник наукових праць «Педагогічні науки». — 2016. — Вип. LXXIV. — С. 136–140.
4. Гордашников В.А. Образование и здоровье студентов медицинского колледжа / В.А. Гордашников, А.Я. Осин. — М.: Академия Естествознания, 2009. — 264 с.

A.O. Natorina,

Candidate of Sciences (Economics), Head of the Sector of Educational Establishments, The Higher Education Statistics and Analysis Department, SSI "Institute of Educational Analytics"

HIGHER EDUCATION QUALITY AND ITS CONTROL

In a changing world, graduates need the kind of education that enables them to engage articulately as committed, active, thinking, global citizens as well as economic actors in the ethical, sustainable development of society. Therefore, the research of the problem of the higher education quality is relevant and actual today.

The aspects related to the determination of the higher education quality are investigated and analyzed by well-known scientists among whom Basheka B., Bunoti S., Conchada M., Dew J., Kittobe J., Mamdani M., Muhenda M., Okwakol M., Ryan T. However, this question requires further consideration.

The aim of the study is to reveal the essence of the higher education quality, to investigate the mean of the government control of the higher education quality in different countries and identify factors that affect the higher education quality.

The core mission of higher education remains the same whatever the institution or university, that is, to enable people to learn. However, pedagogical models designed for small institutions catering to an elite few are having to adapt, often under pressure, to the much more varied needs of the many, to greater diversification and specialization within higher education, to new technology-enabled forms of delivery of education programs, as well as to massive changes in science, technology, medicine, social and political sciences, the world of work, and to the onward march of democracy (Report to the European Commission, 2013).

According to the Council for Higher Education Accreditation (CHEA, 2007), three factors influence the quality assurance trends in international higher education. First, quality assurance is more competitive and rigorous than ever before. Second, quality assurance is becoming recognized regionally. Third, there is a need for an international quality assurance framework with acknowledgement and reciprocity across countries. Program offerings across international boundaries require students to enroll in multiple jurisdictions as part of their degree programs. These innovative approaches to higher education demand greater awareness of the attributes and requirements of quality assurance organizations worldwide (Ryan T., 2015).

Bunoti S. (2009) mentioned that the quality of higher education is affected by three main factors: the changing university customs characteristics, rising costs, increasing competition. To understand these forces, institutions of higher education need to continuously improve and strengthen themselves or else they cease to be centers of academic excellence.

One of the means which use government to control the higher education quality is the accreditation of higher education institutions. For instance, the accreditation system in the United States is used as the primary vehicle for defining and assuring quality in the delivery of higher education services. In this complex public-private system, recognized accreditation organizations develop quality standards and manage

the process for determining whether institutions and programs meet these standards and can be formally accredited (Assuring Quality in Higher Education: Key Issues and Questions for Changing Accreditation in the US).

Each country has its own accreditation system. In Ukraine accreditation is a procedure, by which the national accreditation body confirms the competency of the legal entity or corresponding conformity assessment body to conduct certain types of works (testing, calibration, certification, and inspection). Figure 1 shows the organizational structure of national accreditation system of Ukraine (Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine).

For any developing country, improving the quality of higher education institutions is of paramount interest of government agencies. One of the initiatives being done is rationalizing the structure of public higher education and improving the budget to ensure resource mobilization and cost efficiency. Despite these efforts, there are several issues that need to be addressed and one is the voluntary nature of the accreditation system (Conchada M. I. P., 2015).

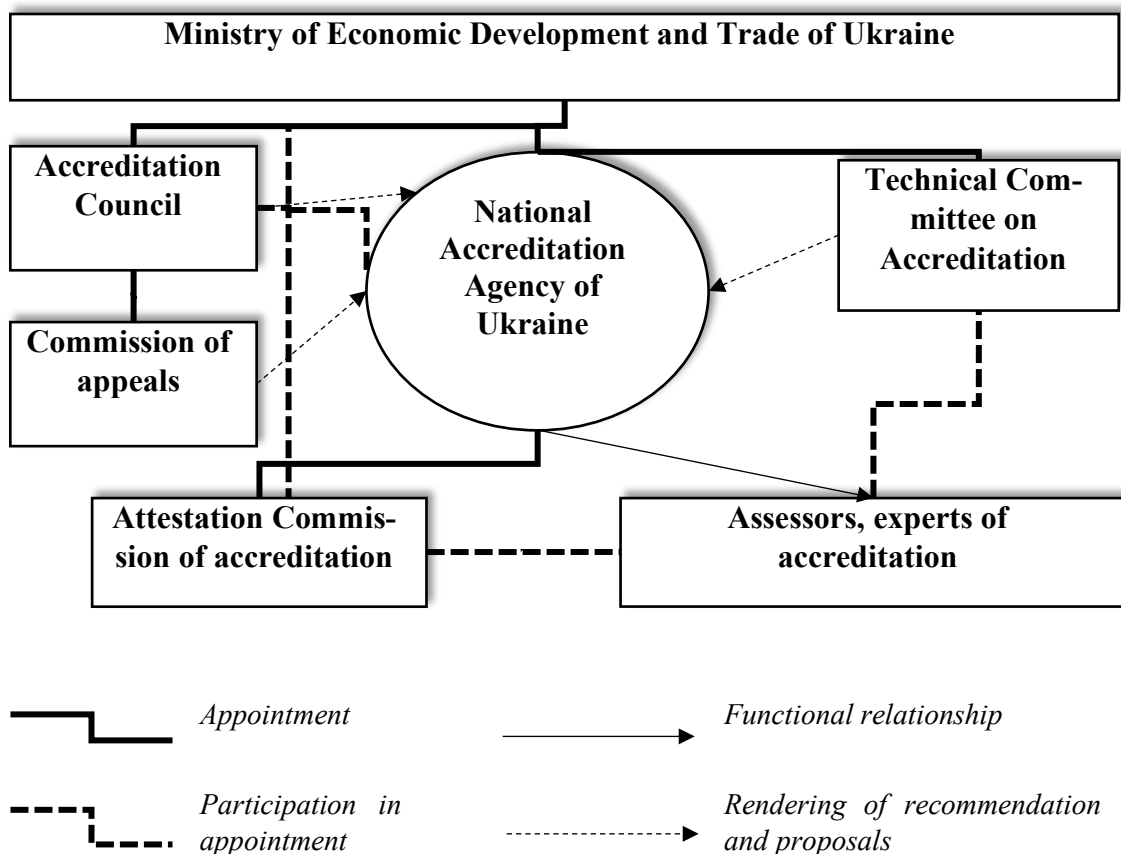

Figure 1 — The organizational structure of national accreditation system of Ukraine (by Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine)

There is much discussion these days about quality in higher education throughout all quarters of the higher education community and outside the community, as well. Government officials, employers, accrediting agencies, university administrators, institutional researchers, faculty, and faculty development specialists all have something to share concerning this topic. At the moment, however, we are experiencing more of a cacophony of speech rather than a conversation about quality.

To engage in meaningful conversation, we must first recognize what we mean when referring to quality. It is common for people to speak at cross-purposes on this subject when they are using different frameworks for defining quality (Dew J., 2015).

By the results of the study it is determined that like any other system, higher education changes in response to internal and external conditions. The growing conversation and increasing awareness of how countries define quality, and how they adopt quality principles and methods, will likewise affect the higher education culture as more leaders and stakeholders recognize and embrace these principles. Also the essence of the higher education quality is disclosed, the mean which use governments of the USA and Ukraine to control the higher education quality are investigated and three main factors that affect the higher education quality are defined.

References

1. High Level Group on the Modernisation of Higher Education (2013). Report to the European Commission On Improving the quality of teaching and learning in Europe's higher education institutions. Available at: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/reports/modernisation_en.pdf.
2. Council for Higher Education Accreditation. Available at: <http://www.chea.org/>.
3. Ryan T. (2015). Quality Assurance in Higher Education: A Review of Literature. High. Learn. Res. Commun., Vol. 5, No. 4. Available at: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1132941.pdf>.
4. Bunoti S. (2009). The Quality of Higher Education in Developing Countries Needs Professional Support, Kyambogo University. Available at: <https://pdfs.semanticscholar.org/288a/8df7995f0343def02202640cece8ca8f6af0.pdf>.
5. Assuring Quality in Higher Education: Key Issues and Questions for Changing Accreditation in the United States. Available at: <https://education.gov/about/bdscomm/list/hiedfuture/reports/schray.pdf>.
6. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. Available at: <https://naau.org.ua>.
7. Conchada M. I. P. (2015). A Review of the Accreditation System for Philippine Higher Education Institutions. Available at: https://www.researchgate.net/publication/280918280_A_Review_of_the_Accreditation_System_for_Philippine_Higher_Education_Institutions.
8. Dew J. (2015). Quality Issues in Higher Education. Available at: <https://www.troy.edu/student-services/assets/documents/Quality-Issues-in-Higher-Education.pdf>.

А.В. Нуржинська,

старший викладач аспірант кафедри психології та педагогіки
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ З ПІДГОТОВКИ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ PR ДІЯЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗІ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

Особливе місце у процесі формування компетентності майбутніх фахівців зі зв'язків з громадськістю у підготовці матеріалів для PR-діяльності відводиться педагогічним умовам, які позитивно впливають на підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців зі зв'язків з громадськістю, що сприяє розвитку основних компонентів компетентності у підготовці матеріалів для

майбутньої професійної діяльності фахівцями зі зв'язків з громадськістю: ціннісного, когнітивного, технологічного, оцінково-результативного.

Аналізуючи наукові напрацювання [1; 4], які стосуються дослідження сутності педагогічних умов, прийшли до такого розуміння педагогічних умов. Під педагогічними умовами формування компетентності фахівців зі зв'язків з громадськістю у підготовці матеріалів для PR-діяльності будемо розуміти сукупність взаємопов'язаних заходів, які забезпечують внесення прогресивних змін у цілісне функціонування професійної підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю з метою підвищення рівня сформованості їх компетентності у підготовці матеріалів для майбутньої професійної діяльності.

Враховуючи аналіз науково-методичної літератури з проблеми дослідження [2], на нашу думку, для підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців зі зв'язків з громадськістю у підготовці матеріалів для PR-діяльності необхідним є дотримання таких педагогічних умов: мотиваційне забезпечення навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців зі зв'язків з громадськістю, що ґрунтується на міждисциплінарному характері навчання дисциплін професійної підготовки, з урахуванням формування ставлення студента до добору інформаційних матеріалів; оновлення змісту, форм та методів дисциплін професійного циклу та впровадження системи дистанційного навчання у процес професійної підготовки на компетентнісних засадах; залучення майбутніх фахівців зі зв'язків з громадськістю до виконання фахових завдань із застосуванням сучасних інноваційних технологій у розробці матеріалів для PR-діяльності.

Більше детально розглянемо умову оновлення змісту, форм та методів дисциплін професійного циклу. У процесі аналізу змісту дисциплін циклу професійної та практичної підготовки, які вивчають студенти спеціальності «Зв'язки з громадськістю» у вищих навчальних закладів, було визначено, що базовою навчальною дисципліною для формування компетентності з підготовки матеріалів для PR діяльності є «Public Relations Writing: Technologies and Implementation Course».

Нами було розроблено програму підготовки дисципліни «Public Relations Writing: Technologies and Implementation Course» для спеціальності 8.03030202 – «Зв'язки з громадськістю» напряму 0303 «Журналістика та інформація» Національного університету «Києво-Могилянська академія». Загальна кількість годин – 72, з них: 16 годин лекцій, 12 годин семінарських робіт, 44 години самостійної роботи, дисципліна передбачає таку форму контролю як іспит.

Вважаємо за доцільне проаналізувати зміст дисципліни «Public Relations Writing: Technologies and Implementation Course» у зв'язку з тим, що він складає змістове ядро формування компетентності з підготовки матеріалів для PR діяльності у майбутніх фахівців зі зв'язків з громадськістю.

Робоча програма навчальної дисципліни включає такі структурні елементи: опис дисципліни, мету, завдання курсу, структуру курсу, тематичне планування, програму; спосіб комунікації викладача та студентів; завдання для самостійної, групової роботи; перелік рекомендованих джерел для опрацювання, курсів для самостійного опанування online; систему оцінювання.

Слід наголосити, що під час вивчення дисципліни «Public Relations Writing: Technologies and Implementation Course» передбачено розв'язання низки завдань фундаментальної професійної підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю, зокрема, опанування системою знань, умінь і навичок, які є невід'ємною частиною будь-якої діяльності зі зв'язків із громадськістю, та необхідними для раціонального застосування різних типів засобів написання матеріалів для PR у процесі професійної підготовки висококваліфікованих і конкурентоспроможних фахівців у галузі зв'язків з громадськістю відповідно до вітчизняних та європейських стандартів.

Вважаємо, що основна мета, яка ставиться перед викладачем, полягає в тому, щоб допомогти студентам покращити знання, вміння та навички у визначенні та формулюванні коректних повідомлень, які відповідають потребам цільової аудиторії; написанні ключових PR матеріалів; розробці алгоритму розповсюдження створених матеріалів за допомогою різних способів; ознайомлення з прикладами української та світової практики у сфері PR. Мета досягається через практичне оволодіння студентами навичок з основ ефективної комунікації, аналізу аудиторії, розуміння ефективності контенту та обміну повідомленнями, роботи з спеціальним PR інструментами.

Розробити комунікаційні стратегії та вибрати відповідні інструменти для досягнення цілей організації; застосовувати PR інструменти та аналізувати їх вплив, базуючись на результатах різних досліджень та власних аналітичних навичках; створити ефективні та доступні текстові, графічні та мультимедійні PR матеріали — це основні завданнями вивчення дисципліни «Public Relations Writing: Technologies and Implementation Course».

Дисципліна «Public Relations Writing: Technologies and Implementation Course» складається з шести змістових тем: «Основи ефективного спілкування», «Робота з клієнтами», «Аналіз аудиторії», «Створення якісного контенту та здійснення обміну повідомленнями», «Розробка спеціальних інструментів» та .

На нашу думку, найбільш ефективними для формування компетентності майбутніх фахівців зі зв'язків з громадськістю у підготовці матеріалів для PR-діяльності є такі форми: навчальні заняття (лекції, практичні заняття, семінари, індивідуальні заняття, практикуми, консультації), позааудиторна робота (навчально-дослідна робота, самостійна навчальна робота студентів на базі застосування систем дистанційного навчання), самоосвіта на базі платформ масового навчання online (<https://www.coursera.org/>, <https://www.edx.org/>, <https://prometheus.org.ua/>), підтвердження цього знаходимо у доповідях вчених [3].

Оскільки за результатами дослідження В. Баррі [1], студенти висловили свої потреби в нових методах навчання, то аналізуючи навчально-методичну літературу, ми дійшли висновку, що найбільш продуктивними у формуванні компетентності майбутніх фахівців зі зв'язків з громадськістю є методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності (за джерелом передачі навчальної інформації, за логікою передачі та сприймання навчальної інформації, за ступенем самостійного мислення студентів у процесі оволодіння знаннями,

формуванням умінь і навичок, за ступенем керівництва навчальною роботою), методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності, методи контролю (самоконтролю, взаємоконтролю), корекції (самокорекції, взаємокорекції), бінарні та інтегровані методи [5].

Отже, організація вивчення дисципліни «Public Relations Writing: Technologies and Implementation Course» із застосуванням системи дистанційного навчання сприяє мотиваційному забезпеченню студентів, залученню майбутніх фахівців до виконання фахових завдань та реалізації різних форм і методів навчання.

Література

1. Barry, W.I.A. (2005). Teaching public relations in the information age: A case study at an Egyptian university / Public Relations Review 31, 355–361.
2. Maureen Taylor Introduction to the special issue on public relations pedagogy / Public Relations Review 37 (2011) 439– 440.
3. The Arab human development report (2003). Cairo: The UNDP.
4. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: підручник. / А. М. Алексюк. — К. : Либідь, 1998. — 560 с.
5. Максимюк С. П. Педагогіка: Навчальний посібник. / С. П. Максимюк. — К.: Кондор, 2005. — 667 с.

Т.Л. Опалюк,

кандидат педагогічних наук, асистент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕФЛЕКСІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

На сьогодні актуальним постає питання щодо вивчення проблеми забезпечення цілеспрямованого впливу на формування соціальної рефлексії майбутніх учителів у процесі навчання у вищому педагогічному навчальному закладі через вивчення окремих дисциплін, які, на наш погляд, мають максимальний змістовий потенціал щодо соціалізації особистості в цілому та формування соціально-рефлексійної компетентності майбутнього вчителя зокрема, а також упровадження в освітній процес новітніх інтерактивних методів.

У своїх наукових дослідженнях ми зазначаємо, що одним із найважливіших аспектів професійного розвитку особистості, а також її самореалізації є свідоме планування власного професійного просування, кар'єри, а допомогти в цьому може формування соціальної рефлексії майбутнього вчителя. За умов зародження кардинально оновленої системи вищої освіти, викладачеві потрібно орієнтуватися в широкому сучасному спектрі інноваційних технологій, адже бути педагогічно грамотним фахівцем неможливо без оволодіння освітніми інтерактивними методами. На сьогоднішній день актуально застосовувати інтерактивні методи навчання, які ми розуміємо як взаємодію або стан бесіди, діалогу з будь-ким.

Іншими словами, інтерактивні методи навчання — це спеціальна форма організації пізнавальної й комунікативної діяльності, упродовж якої студенти виявляються залученими в процес пізнання, мають можливість розуміти й рефлексувати з приводу того, що вони знають і над чим міркують [5].

У нашому науковому дослідженні системотвірним елементом процесу формування соціальної рефлексії майбутнього вчителя у процесі вивчення гуманітарних дисциплін був навчальний курс «Інноваційні технології в соціальній допомозі», який вивчають студенти спеціальності «Соціальна допомога», і в межах якою було зроблено спробу впровадити у процес навчання інтерактивні методи, а саме: 1) з огляду на те, що інноваційні інформаційні технології мають безпосередній вплив на всі сфери життєдіяльності сучасного людства, одним із головних напрямів модернізації системи вищої професійної освіти є її глобальна інформатизація та створення ІТ-методичного середовища професійної підготовки майбутніх фахівців, для практичних завдань було обрано програму Microsoft Power Point для створення відео-презентацій за обраною тематикою, для написання реферату-огляду було запропоновано студентам зробити аналіз існуючих у мережі рефератів за обраною темою, оцінити їх; 2) проведено «Соціально-професійний квест»; 3) науково-практичний семінар; 4) театралізовану виставу; 5) навчилися представляти різні форми соціальної роботи в умовах вуличного простору: ігротека для дітей, вуличний соціальний театр, консультація з надання соціальних послуг та соціальної допомоги, волонтерство; 6) створювали орієнтовну програму проведення фокус-груп з батьками підлітків, які навчаються в загальноосвітніх навчальних закладах, з питань поведінки підлітків в Інтернет-мережі [3].

На сьогоднішній день максимально доцільно застосовувати саме такі інтерактивні методи навчання: створення web-квестів (WebQuest) для роботи з темою (у даному випадку студенти виступають авторами, а не користувачами. За цими web-квестами можна давати лабораторні роботи для інших груп); розробка нових лабораторних робіт (програма Hot Potatoes); створення web-сторінок з відповідями на питання, що часто виникають, підказками й необхідними допоміжними матеріалами (англійський термін FAQ — Frequently Asked Questions); створення банку даних педагогічних і методичних знахідок студентів, банку ігор і вправ; створення web-сторінок для тих, хто навчається; робота за проектами, що запропоновані викладачем; розробка та проведення власних проектів під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі й з дітьми на практиці. Нами було запропоновано певні ідеї щодо застосування цих методів у контексті формування соціальної рефлексії майбутнього вчителя. Наприклад для студентів 1 курсу спеціальності «Соціальне забезпечення» під час вивчення курсу «Вступ до спеціальності» була запропонована робота з web-квестом, що був підготовлений викладачем. Студенти здійснювали пошук інформації в мережі за вказаними адресами. Для того щоб дана робота у студентів була максимально ефективною, web-квест містив наступні частини: 1) вступ, у якому описувалися строки проведення, і пропонувалася вихідна ситуація; 2) цікаве завдання; 3) набір посилань на ресурси мережі, що необхідні для виконання завдання; 4) опис

процесу виконання роботи з поділом на етапи із зазначенням конкретних строків; 5) деякі пояснення щодо переробки отриманої інформації: питання, що направляють і спрямовують; 6) підсумок, який нагадував студентам, чому вони навчилися, виконуючи дане завдання; шляхи для подальшої самостійної роботи за темою та опис того, яким чином можливо перенести отриманий досвід в іншу сферу. Форми web-квесту є різними, найбільш популярні з них: 1) створення бази даних з проблеми, усі розділи якої готують студенти; 2) створення мікросередовища, у якому студенти можуть рухатися за допомогою гіперпосилань, що моделюють фізичний простір; 3) написання інтерактивної історії (студенти можуть обирати варіанти продовження роботи; для цього кожного разу вказується на 2-3 можливих напрями; цей прийом нагадує відомий казковий вибір шляху перед каменем); 4) створення документу, що надає аналіз будь-якої складної проблеми та пропонує студентам погодитися чи не погодитися з думкою автора; 5) інтерв'ю on-line з віртуальним персонажем. Відповіді й питання розробляються студентами, які в достатній мірі простудіювали дану особу [5].

Формування соціальної рефлексії майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки реалізується через застосування відповідних форм організації навчання, імплементації інтерактивних методів навчання, та форм організації навчальної діяльності у процесі вивчення системи педагогічних дисциплін, які мають особливо високий потенціал щодо розвитку соціальної рефлексії студента.

Отже, у процесі розвитку соціальної рефлексії студента (майбутнього вчителя) ми позначили можливості навчальних дисциплін та організаційних форм навчання у формуванні складових, які в його структурі найбільшою мірою відповідають за розвиток соціальної рефлексії майбутнього вчителя, які безпосередньо впливають на загальну ефективність навчальної діяльності, відповідно, формуючи соціальну рефлексію студента як вияв соціально-рефлексійної компетентності як інтегральної єдності розвитку соціальної та рефлексійної компетентностей під час реалізації потенційно можливих видів професійно-педагогічної діяльності, що стосується здатності та готовності сприймати соціум, усвідомлювати свою перетворювальну роль у ньому через суб'єкт-суб'єктну взаємодію з учнями та іншими учасниками освітнього процесу, а також ефективно на циклічно-рефлексійній основі константно її вдосконалювати.

Таким чином найвища цінність реалізації соціальної рефлексії завдяки використанню інтерактивних методів навчання як засобу інтенсифікації процесу формування соціальної рефлексії майбутнього вчителя та форм навчальної діяльності стосується формування сприятливих умов для професійного та особистісного саморозвитку та самореалізації в дидактико-професійному середовищі в педагогічному навчальному закладі.

Література

1. Арістова Н. О., Формування професійної суб'єктності майбутніх філологів: теорія і практика: монографія / Н. О. Арістова. — Київ : ТОВ "НВП Інтерсервіс", 2017. — 400 с.
2. Ковальчук В. І., Теоретичні і методичні засади розвитку педагогічної майстерності майстрів виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів у післядипломній освіті: автореф. дис... док. пед. наук : 13.00.04 / Ковальчук Василь Іванович. — Запоріжжя, 2014. — 40 с.
3. Опалюк Т. Л., Інформаційні технології у процесі формування соціальної рефлексії майбутнього вчителя / Т. Л. Опалюк // Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал № 9 (152), 2017.
4. Малихін О. В., Методи і засоби організації самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів / О. В. Малихін // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : [зб. наук. пр.] — К. : Вид. центр КНЛУ, 2009. — Вип. 39. — С. 81—86.
5. Opaliuk T. L., The practice of implementation interactive teaching methods as a means for process intensification of forming social reflexion in the future teacher / T. L. Opaliuk // Science and practice: an innovative approach: Collection of scientific articles. — Les Editions L'Originale, Paris, France, 2017. — P. 299—303.

С.Є. Певна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри романо-германської філології
Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СУТНІСТЬ ТА СКЛАДОВІ

Поняття «моніторинг якості освіти» містить терміни «якість» і «моніторинг», кожен із яких застосовується не лише в освітній сфері, але й в інших сферах людської діяльності. У вищій освіті поняття «якість» почало використовуватися лише в ХІХ ст., а широкого використання отримало в другій половині ХХ ст. У сучасній літературі і практиці існують різні трактування поняття «якість». Однак, найбільш загальноприйняте його значення подає Міжнародна організація зі стандартизації, яка визначає поняття «якість» як сукупність властивостей і характеристик об'єкта, що стосуються його здатності задовольняти обумовлені чи передбачувані потреби. У широкому сенсі якість освіти розуміють як збалансовану відповідність процесу, результату і самої освітньої системи меті, потребам, соціальним стандартам освіти. Отже, якість освіти можна визначити як міру відповідності її педагогічної ефективності соціальним потребам, вимогам розвитку учасників навчально-пізнавальної діяльності й освітнім стандартам [1, 4].

Термін «моніторинг» дослідники тлумачать і як засіб для дослідження реальності в різних науках, і як засіб забезпечення управління різними видами діяльності, використовуючи сучасну якісну інформацію [2, с. 50—57; 3].

Термін «моніторинг» (від лат. *monitor* — той, що контролює, нагадує, наглядає, спостерігає, остерігає виник у кінці ХХ ст. і використовувався для позначення системи повторних цілеспрямованих спостережень за елементами навколишнього природного середовища в просторі і часі. Цю думку поділяють

автори Оксфордського американського словника, визначаючи поняття «моніторинг», як регулярне спостереження і контроль за розвитком і станом будь-якого процесу чи об'єкта протягом певного періоду часу [5, с. 572].

Отже, моніторинг пов'язаний із тривалою оцінкою реалізації планів та завдань і застосовується там, де реальне порівнюється із запланованим, і головне завдання моніторингу у цій ситуації — зменшити різницю між ними. Основний зміст моніторингу — одержання комплексної інформації про стан системи з метою прийняття управлінських рішень щодо переведення її на якісно новий рівень. В педагогічній літературі немає єдиної думки щодо визначення поняття «моніторингу» в освіті. Все частіше згаданий термін розуміють як багатостороннє вивчення різних параметрів функціонування системи освіти чи окремих її елементів або суб'єктів освітнього процесу (моніторинг якості підготовки фахівців з певної спеціальності, матеріально-технічного забезпечення, фінансування тощо), інколи його тлумачать як відстеження результативності навчально-виховного процесу (моніторинг навчальних досягнень), подекуди його вживають у значенні звичайного педагогічного контролю (моніторинг успішності) [4].

В енциклопедії освіти моніторинг в освіті визначається як «спеціальна система збору, обробки, зберігання і поширення інформації про стан освіти, прогнозування на підставі об'єктивних даних динаміки й основних тенденцій її розвитку та розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень стосовно підвищення ефективності функціонування освітньої галузі» [3, с. 519].

Розрізняють внутрішній і зовнішній моніторинг, який має зосереджуватися на всій системі освіти або на певному її рівні. Внутрішній моніторинг є передумовою розвитку навчального закладу й основою децентралізованих вимірювань процесуальних і результативних ознак. Кожна організація, яка реалізує певні цілі, має здійснювати «внутрішній моніторинг» для забезпечення своєчасною та належною інформацією осіб, які приймають рішення стосовно роботи організації та її ефективності. Ключова особливість «внутрішнього моніторингу» полягає в тому, що це не лише засіб контролю, перевірки та критичного аналізу, а швидше універсальний інструмент забезпечення високих показників якості та підтвердження позитивної динаміки, а також своєчасне попередження, у разі необхідності, про можливі небажані події. Внутрішнє оцінювання (самоаналіз) навчального закладу здійснюється через використання різних методів самооцінки в межах діяльності ВНЗ; залучення студентів до процесу оцінки якості освітніх послуг, які надає ВНЗ; створення у ВНЗ відділів внутрішньої якості [2, с. 50–57].

Зовнішній моніторинг здійснюється управлінськими структурами освіти (управління освіти, методична служба тощо) або незалежними спеціальними установами (центри моніторингу, соціологічних досліджень) найчастіше для отримання статистично значущої достовірної інформації, яка є основою освітньої статистики держави. Збір інформації здійснюється переважно за показниками якості освіти, що нормативно затверджені й надаються зацікавленим відомствам і

структурам, громадськості як офіційна інформація про результати діяльності системи освіти відповідного рівня [2, 4].

Тому, моніторинг є багатозначним і доволі містким педагогічним явищем. Моніторинг може характеризуватись і як система, і як процес. Як система — це сукупність взаємозв'язаних елементів: мети його проведення, об'єкту відстеження, суб'єктів організації та здійснення моніторингу, комплексу показників і критеріїв оцінки, методів збору інформації. Під моніторингом як процесом розуміємо послідовний збір сутнісної та різнобічної інформації про якість освіти, її опрацювання, систематизація, детальний аналіз, оцінка, тлумачення, прогнозування подальшого розвитку, розроблення заходів щодо корекції освітнього процесу. Моніторинг не тільки відстежує результати діяльності системи вищої освіти, але й активно впливає на якість її функціонування.

Моніторинг неможливо розглядати ізольовано від оцінювання, яке опинилося в центрі уваги саме завдяки системам моніторингу і передбачає застосування зібраних моніторингових даних для формування оцінного судження про процеси і результати в системі освіти. Оскільки моніторинг передбачає систематичне збирання, обробку, зберігання і поширення інформації про стан освіти, то моніторинг проводиться на регулярній основі, а оцінка — в міру потреби [2, 6].

Зарубіжні дослідники характеризують оцінювання як постійний процес, спрямований на поліпшення розуміння та навчання студентів. Воно передбачає, що очікування досягнутих результатів повинні бути недвозначними і публічними; встановлення відповідних критеріїв і високі стандарти якості навчання; систематичний збір, аналіз та інтерпретацію даних з метою визначення, наскільки добре процес навчання відповідає очікуванням і стандартам; використання одержаної інформації для документального обґрунтування, пояснення і підвищення якості навчального процесу. Оцінювання допомагає сфокусувати колективну увагу, вивчити припущення і створити загальну академічну культуру, присвячену забезпеченню і поліпшенню якості вищої освіти [6].

Таким чином, аналіз сутності поняття «моніторинг» дозволив встановити складність і багатокомпонентність зазначеного поняття і неоднозначність його інтерпретації. Під поняттям «моніторинг якості вищої освіти» ми розуміємо дослідницький процес, який вимагає постійного й ретельного стандартизованого спостереження за різними аспектами надання освітніх послуг, а також рівнем навчальних досягнень їх споживачів; аналізу отриманої інформації з метою відстеження змін і попередження виникнення негативних явищ; регулярного оцінювання та прогнозування подальшого стану системи вищої освіти для прийняття управлінських рішень щодо системного керування якістю навчального процесу. Перспективами подальшого дослідження ми вважаємо вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду моніторингу якості вищої освіти.

Література

1. Входження національної системи вищої освіти в європейський простір вищої освіти та наукового дослідження : моніторинг. дослідж. : аналіт. звіт / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. Фонд дослідж. освіт. політики» ; кер. авт. кол. Т. В. Фініков. — К. : Таксон, 2012. — 54 с.
2. Доброскок І. Моніторинг якості вищої освіти: дефінітивний аналіз / І. Доброскок // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного інституту ім. Г. С. Сковороди : зб. наук. праць. — 2008. — № 16. — С. 50—57.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
4. Ніколаєнко С. М. Управління якістю вищої освіти: теорія, аналіз і тенденції розвитку / С. М. Ніколаєнко. — К. : Київ. Нац. Торг.-екон. Ун-т, 2007. — 519 с.
5. Concise Oxford American dictionary / [Ed. in Chief E. McKean]. — Oxford, New York : Oxford University Press, 2006. — 1134 p.
6. Walvoord B. E. Assessment clear and simple: A practical guide for institutions, departments and general education / Barbara E. Walvoord. — John Wiley and Sons, 2010. — 144 p.

УДК 378:331.45

О.В. Повстин,

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ

Анотація. У статті проаналізовано суть поняття «безпека людини» з точки зору її суспільного значення, а також досліджено питання підготовки важливої групи фахівців, що відповідають за безпеку людини і суспільства, зокрема, в умовах надзвичайних ситуацій (антропогенних і техногенних аварій, катастроф, природних небезпек) і дотримання безпеки життєдіяльності в умовах надзвичайного стану та впливу різних обставин.

Ключові слова: безпека людини, кризове управління, надзвичайні ситуації.

Постановка проблеми. Збільшення обсягу та складності завдань із ліквідації надзвичайних ситуацій в Україні, упровадження інноваційних засобів запобігання та боротьби з наслідками природних і техногенних аварій і катастроф потребують формування та розвитку у фахівців у галузі безпеки людини не лише високого рівня підготовленості до виконання рятувальних робіт в особливих умовах, а й всебічного розвитку їхніх управлінських якостей, оскільки важливою складовою діяльності в цієї галузі є організація й управління груповим виконанням поставлених завдань.

Стан дослідження. Розмаїття проблеми вдосконалення ефективності професійної освіти перебувають у центрі уваги українських і зарубіжних науковців від останньої чверті минулого століття. Серед них багато робіт науково-теоретичного характеру, що торкаються окремих аспектів, важливих для

розв'язання висунутої нами проблеми. Проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі безпеки людини, аналіз їх управлінських якостей розглядаються в працях таких науковців і практиків: А. Балицька, О. Болотин, В. Брагін, В. Гречка, Т. Данилова, Т. Ілюшина, М. Козяр, В. Король, І. Лаухіна, Е. Лукьянчиков, Ю. Панков, В. Покалюк, Р. Ратушний, М. Северін, В. Солнцев тощо. Теоретичний аналіз феномену безпеки, здійснено такими дослідниками: Т. Алексеевою, В. Андрущенко, В. Горлинським, В. Ліпканом, В. Паламарчуком, Ф. Фукуямою, З. Бауманом.

Виклад основного матеріалу. Безпека є головною потребою людини і одним з найбільш значущих елементів суспільного існування, особи, соціальної групи, а також основною ціллю держави. Потреба в безпеці є базовою потребою людини, як і потреби у воді, їжі, повітрі, житлі. Лише задовольнивши їх та відчуючи себе у безпеці, людина зможе реалізувати потреби вищого рівня: соціальні, духовні, особистісного розвитку та самоактуалізації. Ось чому кожна людина, соціальна група або держава намагаються впливати на зовнішні та внутрішні чинники, які впливають на безпечні умови існування.

Проблема безпеки людини в усіх її царинах діяльності надзвичайно глибока та складна, має комплексний характер, охоплюючи різні аспекти і завдання — психофізіологічні, морально-етичні, світоглядні, релігійно-етнічні, культурні, техніко-технологічні, природні, екологічні. Безпека людини — невід'ємна складова стратегічного напрямку розбудови суспільства, який Організація Об'єднаних Націй визначила терміном «сталий людський розвиток» [1]. Цей шлях веде не лише до економічного, а й до соціального, культурного, духовного зростання, сприяє гуманізації менталітету громадян і збагаченню позитивного загальнолюдського досвіду [2]. Тому комплексна галузь безпеки людини є предметом постійної турботи міжнародних структур світової та європейської безпеки і до неї прикута увага багатьох дослідників різних царин науки.

У Програмі Розвитку Організації Об'єднаних Націй (UNDP) у другому розділі щорічного звіту про розвиток людства за 1994 р. "Нові виміри безпеки людини" сформульоване наступне визначення безпеки людини: "Безпека людини має два головні аспекти. Вона означає, по-перше, безпеку від таких хронічних загроз, як голод, хвороба і репресії. І по-друге, вона означає захист від раптових і шкідливих руйнівних ситуацій в умовах щоденного життя, - чи то вдома, на роботі або в суспільстві.

СКЛАДОВІ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ	
економічна	<i>наявність доходів, достатніх для задоволення основних потреб</i>
продовольча	<i>доступність основних продуктів харчування; достатня купівельна спроможність населення</i>
екологічна	<i>захист від загрози екологічного забруднення та екологічних катастроф</i>
безпека для здоров'я	<i>захищеність від ризиків захворюваності; доступність ефективного медичного обслуговування</i>

особиста	<i>свобода й захист людини від погроз насильства</i>
громадська	<i>захищеність культурного різноманіття й захист суспільного розвитку</i>
політична	<i>Можливість жити в суспільстві, в якому визнаються основні права людини</i>

Рис 1. Складові безпеки людини

У сучасному світі збільшуються масштаби природних, антропогенних і техногенних катастроф, які несуть небезпеку для людства, що зумовлює зростання чисельності спеціалізованих служб у галузі безпеки (пожежні, військові, рятувальні, охоронні тощо).

За даними офіційної статистики, лише протягом 2016 р. в Україні виникло 149 надзвичайних ситуацій (у тому числі одна — державного та дев'ять — регіонального рівня), внаслідок яких загинуло 183 і постраждало 1856 осіб. У цей період підрозділи ДСНС взяли безпосередню участь у ліквідації 85 найбільших аварій, техногенних катастроф і стихійних лих, для чого було залучено понад 3,6 тис. особового складу та більше 1,2 тис. одиниць техніки. У результаті врятовано життя 3605 осіб, не допущено знищення близько 21 тис. будівель і 2 тис. одиниць техніки [3]

Зазначимо, що реалізація державної політики в галузі безпеки людини виходить за межі вузьковідомчих інтересів і як визначальна умова національного розвитку потребує поєднання зусиль багатьох державних відомств та організацій, хоч основна роль належить Державній службі України з надзвичайних ситуацій як провідній інституції, до компетенції якої віднесено питання захисту населення та території від надзвичайних ситуацій [4].

Основними завданнями, що стоять перед Державною службою України з надзвичайних ситуацій відповідно до нормативного Положення є:

1) реалізація державної політики у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

2) здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням і виконанням вимог законодавства у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб;

3) внесення на розгляд Міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у зазначених сферах;

4) реалізація в межах повноважень, передбачених законом, державної політики у сфері волонтерської діяльності» [5].

На практиці це означає: захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період (у координації з Міністерством оборони); організація та виконання аварійно-рятувальних, пошукових та інших невідкладних

робіт: ліквідація надзвичайних ситуацій і їх наслідків, захист від них населення й територій, знешкодження боєприпасів, локалізація зони впливу шкідливих і небезпечних чинників аварій і катастроф, нагляд за станом техногенної безпеки на потенційно небезпечних об'єктах тощо.

Безперечно, нагальні проблеми безпечної життєдіяльності людини не можуть бути повноцінно розв'язані лише шляхом створення й упровадження технологічних та інших інновацій. Для цього потрібен персонал, що вмітиме їх застосовувати, володітиме загальнотеоретичними і конкретно-науковими знаннями принципів безпеки, дії небезпечних чинників, усіх їх проявів [6] та, головне, сукупністю чітких організаційно-управлінських методів і положень, що особливо важливо для фахівців різних напрямів галузі безпеки людини. Йдеться не лише про так звані «сили цивільного захисту — аварійно-рятувальні формування, спеціалізовані служби та інші формування цивільного захисту, призначені для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації надзвичайних ситуацій» [7], а й про інших фахівців, діяльність яких також спрямована на цивільний захист населення, хоч їхня підготовка з організаційних причин віднесена до інших галузей. У сукупності це фахівці в галузі безпеки людини: пожежної, цивільної, екологічної безпеки, інформаційної (кібербезпеки), психологічного та соціального захисту, охорони праці тощо. Для забезпечення благополуччя та захисту соціуму всім їм необхідні вміння цілісно бачити різні аспекти середовища життєдіяльності, запобігати агресивному впливу зовнішніх чинників, деструктивним наслідкам недбалої поведінки в екологічних, техніко-технологічних системах і соціальних середовищах. На нашу думку, це можливо зробити лише в разі реалізації досконалої, реалізованої на основі сучасних наукових розробок професійної підготовки фахівців цього профілю у вищих навчальних закладах ДСНС України.

Як переконує практичний досвід, ефективність цивільного захисту населення суттєво залежить саме від її продуманої організації та оптимального управління. Керівники органів і підрозділів ДСНС в усьому світі вважаються винятковою групою, оскільки серед усіх видів діяльності їхня належить до найбільш складних, напружених і відповідальних. Керівник (командир) підрозділу ДСНС як суб'єкт управлінської діяльності — це фахівець, наділений статусом і роллю провідника професійного колективу, що реалізує соціально-управлінську позицію в галузі безпеки людини та соціального і професійного розвитку колективу, що працює в галузі безпеки людини [8].

Кризове управління, запобігання та реагування на надзвичайні ситуації, боротьба з наслідками природних і техногенних аварій і катастроф потребують формування та розвитку у фахівців у галузі безпеки людини не лише високого рівня підготовленості до виконання рятувальних робіт в особливих умовах, а й всебічного розвитку їхніх управлінських якостей, оскільки важливою складовою діяльності в цієї галузі є організація й управління груповим виконанням поставлених завдань.

Тому випускники ВНЗ ДСНС мають не лише кваліфіковано орієнтуватися у спеціально-професійній і науковій царинах, а й уміти відповідно до посадових

обов'язків продукувати управлінські рішення, аргументовано відстоювати їх і забезпечувати їх виконання. Для цього необхідно, щоб вони були належним чином підготовлені, а отже, викладачі профільних ВНЗ мають організувати оптимальну навчально-пізнавальну діяльність курсантів і студентів у царині менеджменту, а також розвивати в них раціональне та творче управлінське мислення.

Висновки. В умовах сьогодення суттєво підвищилися вимоги до управлінських якостей і загалом професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі безпеки людини. Управління підрозділами ДСНС та іншими службами реагування на надзвичайні ситуації, швидка ліквідація їх наслідків і здійснення всього комплексу цивільного захисту населення вимагають чіткого розмежування повноважень і відповідальності як загалом фахівців, так і керівництва на всіх рівнях. Головна постать в організації та управлінні органами і підрозділом цивільного захисту — випускник профільного вищого навчального закладу, від компетентності якого залежить ефективність діяльності служби в цілому. Та на етапі адаптації на первинних посадах молоді випускники ВНЗ ДСНС відчують певні труднощі у виконанні своїх безпосередніх організаційно-управлінських обов'язків. Не викликає сумнівів, той факт, що для підготовки фахівців нової формації, які на належному рівні володіють сучасними способами ліквідації загроз і наслідків техногенних катастроф і стихійних лих природного походження, ефективними методами допомоги і порятунку постраждалих, а також продуктивними технологіями управлінської діяльності, необхідне розроблення й упровадження в освітній процес ВНЗ ДСНС України педагогічних інновацій, що ґрунтуються на кращому вітчизняному та зарубіжному досвіді.

Література

1. Програма Розвитку Організації Об'єднаних Націй (UNDP), щорічний звіт про розвиток людства за 1994 р. «Нові виміри безпеки людини»: - [Електронний ресурс]: Agenda21 / United Nations Conference on Environment & Development Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992. — United Nations Division for Sustainable Development. — Access Mode: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>.
2. Лапін В. М. Безпека життєдіяльності людини : навч. посіб. / В. М. Лапін. — 6-те вид., перероб. і доп. — К. : Знання, 2007. — 332 с.
3. Звіт про основні результати діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій у 2016 році [Електронний ресурс] // Державна служба України з надзвичайних ситуацій: офіційний сайт. — Режим доступу : <http://www.dsns.gov.ua/files/2017/2/22/2016.pdf>.]
4. Ратушний Р. Т. Теоретичні основи і практичні аспекти менеджменту в органах і підрозділах цивільного захисту : навч. посібник / Ратушний Р. Т., Кузиляк В. Й., Саміло А. В., Повстин О. В. — Львів: ЛДУБЖД, 2015. — 348 с., с. 8.
5. Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1052. <http://www.dsns.gov.ua/ua/Polozhennya.html>
6. Мягченко О. П. Безпека життєдіяльності людини та суспільства : навч. пос. / О. П. Мягченко. — К. : Центр учбової літератури, 2010. — 384 с., с. 3.
7. Кодекс цивільного захисту : прийнятий Верховною Радою України від 02.10.2012 № 5403-VI / Відомості Верховної Ради. — 2013. — № 34-35. — ст. 458.

8. Панков Ю. И. Профессиональная управленческая компетентность как фактор оптимизации деятельности руководителя государственной противопожарной службы: социологический анализ :автореф. дис. на соискание науч. степени канд. социол. наук : спец. 22. 00. 08 «Социология управления» / Ю. И. Панков. — М., 2003. — 25 с.

В.П. Семенюк,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня «магістр»,
освітньої програми «Дорадництво», спеціальності 073 «Менеджмент»
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

І.В. Дубровіна,

науковий керівник,
старший викладач кафедри філологічних, суспільно-гуманітарних та мистецьких дисциплін
КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти»

ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Реалізація концепції нової української школи відбувається у пошуках нових підходів до розвитку самоосвітньої компетентності вчителів у цілому. Самоосвітня діяльність актуалізується як індивідуальна діяльність, що зумовлено і виправдано рівнем оволодіння компетенцій у використанні всесвітніми інформаційними мережами, знанням іноземних мов та власною мотивацією у досягненні вершин професіоналізму [1]. Самоосвітня діяльність віддзеркалює процеси, що відбуваються у суспільстві.

Стрімкі тенденції зміни ідей, поглядів, технологій та концепцій завжди зумовлюють потребу у фахівцях — агентах освітніх змін (ініціативних, високо мобільних, спроможних самостійно здобувати та оновлювати власні знання).

Системний підхід реалізації самоосвітньої діяльності розглядається вченими як безперервна складова поповнення знань і професійних компетентностей педагогів. Адже самоосвіта гнучка до потреб часу, суттєві зрушення у освітньому змісті, її динаміці потребують активізації внутрішніх ресурсів педагогічних кадрів [2].

Педагогічні основи формування самоосвіти, її складових отримали обґрунтування у працях С. Архангельського, В. Андрєєва, С. Гончаренко, І. Зязюна, А. Громцевої, Г. Гусєва, В. Кременя, М. Піскунова, Б. Райського, Т. Сущенко) тощо.

Вагомим для нашої праці є дослідження І. Жерносек, що «головна ідея концепції неперервності підвищення кваліфікації педагогічних кадрів — цільова, змістова, методична і структурно-організаційна координованість усіх рівнів процесу систематичного поповнення знань» [2, с. 35].

У свою чергу науковець А. Даринський зазначає: «ефективність підвищення кваліфікації педагогічних працівників можлива лише при умові, що вона буде мати в своїй основі не лише курсову, але й індивідуальну цілеспрямовану і системну самостійну роботу, тобто самоосвіту» [3, с. 81].

Як бачимо, вчені, визначаючи провідну роль системи післядипломної освіти

вбачають пріоритетним у професійному розвитку педагога його самоосвітню діяльність, що має системно-усвідомлений характер.

В останні роки окреслена пріоритетна роль самоосвіти у зберіганні та розвитку педагога як професіонала, який був би прикладом і рушійною силою у навчанні та вихованні молоді. Цьому сприяє варіативність при реалізації Концепції Нової української школи, що вирішує проблему вибору змісту, методів навчання, форми здобуття нових знань та побудови індивідуалізованого самонавчання.

Так, В. Бондар підводить нас до думки щодо пріоритетності особистісного творчого підходу вчителя у своїй професійній діяльності засобами самоосвіти [4, с. 91].

М. Піскунов розуміє самоосвітню компетентність, як універсальну здатність до гнучкого неперервного продовження освіти, завдяки якій актуалізуються та розширюються знання, заповнюються прогалини в особисто-професійній самоідентифікації людини [5].

Упровадження компетентнісного підходу є одним із шляхів реалізації освітніх засад побудови нової української школи. Трансформація суспільства призводить до суттєвих змін соціальних ролей самоосвіти, її мети, змісту, технологій, розуміння її сутності як осередку впевненості [6].

Перехід освіти на нову парадигму особисто-орієнтованого підходу зумовив переосмислення позиції українських педагогів щодо самоосвіти: «...діяльність особистості, спрямованої на становлення, розвиток та вдосконалення її освітнього потенціалу, інтелектуальних здібностей, спосіб засвоєння норм культури тощо» [7, с. 33].

Отже, акцентування уваги на цілеспрямованій творчості та неперервності пізнавальної діяльності відбувається з метою поглиблення та продовження різнобічних знань.

Сучасні трансформації, обумовлені переходом до інформаційного суспільства нової парадигми знань, здійснили перерозподіл акцентів з освітньої діяльності на самоосвітню [8].

Вагомою для нашого дослідження є думка Н. Протасової, яка стверджує, що розвиток самоосвіти вчителів об'єктивно пов'язаний з розвитком суб'єктивної сфери особистості фахівця [9]. Орієнтування на розвиток суб'єктивної сфери особистості притаманне андрагогічній парадигмі післядипломної освіти. Сутність її полягає у перенесенні пріоритетів з надання певної суми знань, формування вмінь і навичок, відповідних існуючим професійним стандартам, на активізацію та розвиток у процесі навчання (тобто за допомогою знань, умінь і навичок) системи особистісних функцій фахівця. Ці положення підтверджують наші переконання у тому, що фахівець набуває компетентностей, ураховуючи андрагогічні засади, завдяки активізації власних особисто-професійних зусиль.

Як доводять практичні дослідження, самоосвіта має бути чітко організована і усвідомлюватися особистістю як духовна потреба та соціальна необхідність людини. Погоджуємося зі слушною думкою І. Зязюна, що освіта «неможлива без Учителя, з іменем якого пов'язані перемоги і поразки» [10, с. 92].

Сучасний стан розвитку держави постійно вимагає від учителів, повсякчасного самовдосконалення особистості. За останнє десятиліття інтенсивний розвиток комунікаційних систем та інформаційних технологій, модернізація життя суспільства і навчальних закладів зокрема, внесли свої корективи до підходів у навчальному процесі в цілому. Це змушує науковців системи неперервної освіти вчасно реагувати і коригувати зміст, структуру, контроль, навчання та науково-методичне забезпечення навчально-виховного процесу. При цьому зростає суспільна і особистісна необхідність педагогів у самоосвіті, що прискорюється інтенсивним розвитком духовної сфери життя, розширенням творчого змісту праці, швидким старінням знань та висуванням принципово нових вимог до кваліфікації педагога.

Отже, аналіз науково-педагогічної літератури дозволяє зробити певні висновки щодо розвитку змісту, форм, методів та засобів самоосвітньої діяльності вчителів — у системі післядипломної освіти вчителів відбуваються істотні зміни, зміст яких зводиться до пошуку нової освітньої парадигми, що відповідає тенденціям розвитку нашого суспільства. При цьому однією із пріоритетних науково-педагогічних проблем, вирішення якої може істотно вплинути на перспективи розвитку системи післядипломної освіти, залишається вдосконалення змісту, форм, методів і засобів підвищення кваліфікації вчителів. У наш час саме самоосвіта стає життєво-необхідною потребою для професійного вдосконалення вчителів у системі післядипломної освіти. Проте недостатньо розробленими залишаються форми та методи самоосвіти із застосуванням інноваційних інформаційних технологій. Слід зауважити, що починаючи з 2007 року у андрагогіці вчені багато уваги приділяють активним пошукам методологічних засад у роботі з учителями закладів освіти щодо фахового самовдосконалення та самоосвіти. Успішність вирішення цієї проблеми значною мірою залежить від теоретичної обґрунтованості самого процесу підвищення кваліфікації вчителів та використання інтерактивних форм, методів, які є адекватними щодо самонавчання дорослих.

Аналіз формування самоосвітньої діяльності вчителів у системі післядипломної освіти надає можливість дослідити їхній реальний стан готовності до самовдосконалення на сьогоднішній час. При дослідженні зазначеної проблеми важливо враховувати те, що інтеграція вітчизняної освіти у світовий простір, обов'язковими умовами якої є розбудова системи післядипломної педагогічної освіти на засадах її гуманізації й демократизації, міжнародної спрямованості, переорієнтації на постійний розвиток професіоналізму вчителів, оволодіння ними засобами професійного самовдосконалення, підвищення фахової майстерності. Основним принципом освітньої діяльності є також навчання впродовж життя. Учитель відіграє вагомий роль у навчанні та вихованні молодого покоління громадян України, тому перед ним завжди стоїть завдання бути професіоналом, що відповідає освітнім запитам суспільства та фаху.

Сучасні трансформації, обумовлені переходом до інформаційного суспільства, актуалізують проблему становлення нової парадигми освіти, що характеризується перерозподілом акцентів з освітньої діяльності на самоосвітню,

забезпечуючи необхідну «педагогічну мобільність».

Сенс самоосвіти як самостійного набуття знань еволюціонує у площину особистих інтересів педагога та відображає соціальне спрямування на запити часу. Суспільні зрушення зумовлюють об'єктивні та суб'єктивні чинники, які висуває суспільство до фахівця, визначаючи потребу у знаннях, самоосвітній компетентності та самовдосконаленні. Ці тенденції впливають на соціальне спрямування проблем, всебічний розвиток людини як когнітивного компонента з потребою особистості.

Отже, методологічні аспекти формування самоосвітньої компетентності вчителів спрямовують подальше практико-методичне розроблення цієї проблеми у системі післядипломної педагогічної освіти.

Література

1. Концепція нової української школи. Електронний ресурс. — [Режим доступу] // <https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf>
2. Маслов В. И. Характерные особенности развития системы повышения квалификации педагогических кадров: сб. научн. тр. «Повышение квалификации педагогических кадров» / [Под ред. И. Ф. Жерносека, М. Ю. Красовицкого, С. В. Крисюка]. — К. : Освіта, 1992. — 190 с.
3. Даринский А. В. К 85-летию со дня рождения / А. В. Даринский // Юбил. сб. репринтное изд. — Санкт-Петербург, 1995. — 184 с.
4. Бондар В. І. Дидактичне забезпечення управління процесом навчання / В. І. Бондар // Освіта і управління. — 1997. — №2. — С. 85–101.
5. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. — К. : Либідь, 1997. — 374 с.
6. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / [за ред. І. А. Зязюна]. — Київ : Видавництво «Віпол», 2000. — 636 с.
7. Кремень В. Г. Якісна освіта і нові вимоги часу // У кн. «Педагогічна і психологічна науки в Україні» // В. Г. Кремень — 2007. — Т.1. — С. 11–24.
8. Татур Ю. Г. Компетентностный подход в описании результатов и проектировании стандартов высшего профессионального образования: материалы ко второму заседанию методологического семинара [Электронный ресурс] / Ю.Г. Татур. — М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. — Режим доступа: http://technical.bmstu.ru/istoch/komp/tatur_ll.pdf.
9. Протасова Н. Г. Теоретико-методичні основи функціонування системи післядипломної освіти педагогів в Україні: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. Г. Протасова — К., 1999. — 31 с.
10. Педагогічна майстерність: Підручник / [І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.]; за ред. І. А. Зязюна. — [3-тє вид., допов. і переробл.]. — К. : СПД Богданова А. М., 2008. — 376 с.

Л.О. Склярова,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня «магістр»,
Київський університет імені Бориса Грінченка

І.О. Линьова,

науковий керівник, кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри управління, Київський університет імені Бориса Грінченка

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ШКОЛИ НА ОСНОВІ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

Актуальність теми полягає в тому, що відповідно до прийнятого Закону України «Про освіту» процеси розвитку, виховання і соціалізації в новій школі покликані зробити випускника конкурентоздатним у ХХІ столітті, необхідною умовою для цього є формування у підростаючого покоління ключових компетентностей. Визначна роль у формуванні соціально-компетентної людини, людини — готової до життя у постіндустріальному, інформаційному суспільстві, належить саме організації самоврядування в школах.

Теоретичні положення учнівського самоврядування досліджували — Г.Беженар, В.Благінін, Т.Виноградова, Я.Глінчевська, В.Коротов, М.Приходько та інші. Практичні форми та методи реалізації учнівського самоврядування досліджені М.Байрамовою, В.Майнуловою, В.Оржеховською, Ю.Прудниковою та ін. За словами В.Коротова: «Виховне значення учнівського самоврядування полягає у підготовці вихованців до участі у громадському самоврядуванні, в формуванні у дітей найважливіших якостей нової людини» [1, с. 27].

Аналіз наукових праць показав, що, не зважаючи на наявність значного наукового матеріалу з проблем виховного потенціалу учнівського самоврядування, залишається недостатньо дослідженою проблема визначення й створення організаційно-педагогічних умов щодо формування компетентностей випускника школи в процесі діяльності органів учнівського самоврядування в нових соціально-економічних і культурних умовах розвитку суспільства.

Метою статті є аналіз підходів та умов організації діяльності педагогічного колективу з формування учнівського самоврядування.

Під час дослідження було використано такі методи: аналіз (розкриття суті і завдань учнівського самоврядування в процесі його розвитку); емпіричні: анкетування «Лідери учнівського самоврядування», «Діяльність Ради міністрів», опитування вчителів (визначення рівня задоволеності роботою учнівського самоврядування учнями і педагогами), проведено моніторинг рівня роботи Ради міністрів означеної школи.

Сьогодні поряд з категорією «навчання» на одній сходинці стоїть категорія «виховання» — цього вимагає час і сучасний соціум. «В основі виховного процесу лежать цінності, на які орієнтується система виховної роботи школи, з яких визначають виховну мету, будується зміст виховання й аналізуються результати» [4, с. 8].

Пріоритетними напрямками діяльності нашого педагогічного колективу є формування внутрішньої мотивації навчальної діяльності, культурологічної та

соціальної компетентності учнів, створення умов для розвитку та самореалізації особистості, моделювання та впровадження інноваційних технологій, інтеграція в освітньому та соціальному просторі.

Система виховної роботи допомагає сконцентрувати педагогічні сили й можливості на пріоритетних напрямках діяльності школи, дає змогу учням розкривати свій потенціал в різних видах діяльності, сприяє об'єднанню учнівського та загальношкільного колективів, становленню особистості кожного учня, підготовки його до майбутнього життя.

Фахівці соціальної психології і педагогіки свідчать, що здатність і готовність виступити в ролі активного і свідомого члена суспільства може бути розвинута в особистості, яка буде відповідальною за вирішення будь-якої проблемної ситуації, особливо на рівні прийняття рішень. У шкільному віці це насамперед вирішення певних учнівських проблем, участь у громадському житті навчального закладу, учнівському самоврядуванні. Досвід, набутий у щоденних ситуаціях навчального закладу, буде потім перенесений в інші ситуації дорослого життя.

Життя в умовах інформаційного суспільства вимагає від сучасної молоді людини бути готовим до постійних змін, готовим до прийняття самостійних рішень та відповідальності за своє власне життя та вчинки, тобто реальність сьогодення виводить на перший план проблему соціалізації учнівської молоді. Соціалізація людини відбувається в процесі її взаємодії з чисельними факторами, групами, організаціями, з допомогою різних засобів.

Кожна дитина у суспільстві обов'язково проходить процес соціалізації, але якщо цей процес відбувається стихійно, то результати його неможливо передбачити. Якщо ж процес соціалізації є предметом постійно діючої системи роботи з головним напрямком — виховання високоосвіченої, культурної людини, свідомого громадянина — патріота своєї країни, то для цього потрібно створити відповідні психолого-педагогічні умови. Мова йде про зусилля всього педагогічного колективу щодо створення таких умов.

Головною умовою розвитку учнівського самоврядування є наявність педагогів, які хочуть і вміють співпрацювати з учнівським активом, лідерами органів самоврядування. Саме від педагога залежить, чи зможе він довіряти учням самостійно вирішувати більшість питань їхнього колективного життя, чи зуміє переконати їх у тому, що крім них, ці обов'язки ніхто не зможе виконати. Тільки тоді самоврядування стане потребою дитячого колективу.

У наші дні в процесі корінного перетворення роботи освітньої установи учнівське самоврядування виходить на якісно новий етап свого розвитку. Ключова проблема — зробити дитину активним учасником, суб'єктом освітнього процесу в школі. Саме в стінах навчальних закладів ми можемо сформувати або розвивати в учнях ті якості, які потім у дорослому житті допоможуть їм стати гідними громадянами демократичної України.

Таку можливість дає організація учнівського самоврядування. Вироблення у кожному навчальному закладі своєї моделі учнівського самоврядування — одна з важливих умов ефективності процесу виховання.

Успішне вирішення цієї проблеми потребує ґрунтовного осмислення сутності учнівського самоврядування, його структури, функцій в життєдіяльності навчального закладу, динаміки його розвитку.

Учнівське самоврядування має бути націленим на розв'язання проблем ХХІ століття, освоєння нових способів мислення та діяльності, розвиток в дітей та юнацтва базових життєвих навичок. По суті, йдеться про вироблення нових життєвих орієнтирів, які зможуть забезпечити підготовку молоді до життя в суспільстві з новим соціально економічним укладом. Нині до розгляду береться підхід, згідно з яким творча особистість — це людина, яка здатна до самовдосконалення, творчого сприйняття світу та соціально значущої діяльності, спрямованої на власний розвиток і розвиток держави.

«Учнівське самоврядування — це передусім входження дитини до світу діяльності і спілкування з іншими, формування в учнів системи цінностей, які визначають їх ціннісне ставлення до навколишньої дійсності» [3, с. 15].

Учнівське самоврядування надає можливість дітям та молоді практикуватися у входженні в соціальне середовище. Беручи участь у реалізації соціально значущих проєктів, програм, сьогоднішній учень набуває певного життєвого, соціального досвіду, формує свої організаторські вміння, креативні якості, і, щонайголовніше, усвідомлює важливість цієї справи. Учнівське самоврядування сприяє впровадженню нового підходу до розвитку лідерства, приділяючи особливу увагу засвоєнню цінностей поведінкових установок і навичок, необхідних як для покращення якості свого життя так і для розв'язання завдань сучасного суспільства — прав людини, культури миру, толерантності, здорового способу життя, подолання негативних тенденцій у дитячому середовищі.

Становлення особистості є довгим процесом, від успіху якого залежить не тільки життя окремих людей, а й людства в цілому. Теорія колективу — це наукова доктрина, яка розглядає колектив як специфічну форму організації людей у суспільстві і визначального чинника розвитку особистості [2, с. 22].

Відповідно до даної теорії, з одного боку розвиток особистості залежить від розвитку колективу, його структури, рівня, системи сформованих всередині нього відносин. З іншого боку — активність учасників колективу, рівень їх фізичного та розумового розвитку, можливості і здібності обумовлюють виховну силу і вплив колективу. Таким чином, розвиток особистості та колективу розуміються як взаємопов'язані і взаємообумовлені процеси.

Висновки: У світлі вищезазначеного вважаємо, що найкращий спосіб досягти достатнього для ствердження дитини рівня соціалізації — це саме створення шкільної системи самоврядування, що допомагає певній, амбітнішій групі учнів, свідомо залучатися в процес громадської діяльності, а педагогам надавати можливість максимально більшій частині дитячого колективу спробувати себе в будь-який із них. Соціалізація — головна мета освітньої моделі школи.

Головною умовою розвитку учнівського самоврядування в нашому навчальному закладі є вже створені відповідні соціально-педагогічні умови. Важливою є також атмосфера, що панує в педагогічному колективі, наявність кураторів-вчителів різних напрямків менеджменту.

Оцінюючи зроблене в школі для становлення системи учнівського самоврядування, можна констатувати, що вже на нинішньому етапі, коли завершилося формування органів самоврядування та напрацювання форм діяльності, стає очевидною необхідність нових підходів до цієї справи. А саме: розширити систему учнівського самоврядування в школі (створити нові напрямки); запровадити моніторинг роботи учнівського самоврядування школи; розробити критерії оцінювання менеджерів для визначення найкращого із них; запровадити в роботу учнівського самоврядування економічну гру.

Література

1. Коротов В.М. Самоврядування школярів / В.М. Коротов. — М.: Просвещение, 1981. — 280 с.
2. Оржеховська В.М. Учнівське самоврядування: пошук ефективних моделей і технологій: навч. посібник / В.М. Оржеховська, Г.Г. Ковганич — К.: ІПВ, 2007. — 234 с.
3. «Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи». Рішення колегії МОН України № 10 від 27.10.2016 р.

Л.Й. Сопівник,

викладач біологічних дисциплін Відокремленого підрозділу
Національного університету біоресурсів і природокористування України
«Заліщицький аграрний коледж ім. Є. Храпливого»

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН БІОЛОГІЧНОГО ЦИКЛУ

Вища аграрна освіта покликана забезпечувати зростання особистості студента такими методами і формами, щоб сформувати у нього дієве ставлення до майбутньої професійної діяльності, виробити прагнення до самовдосконалення та саморозвитку. Ці вимоги змушують формувати в освітньому середовищі такі умови, які б дозволяли вчитися без примусу, із захопленням, розвивати пізнавальні потреби студентів. Саме тому, використання інноваційних підходів при викладанні біологічних дисциплін дозволяють готувати фахівців, які б відповідали вимогам сьогодення і були конкурентоспроможними на ринку праці.

Методи навчання еколого-біологічних дисциплін — це способи взаємозв'язаної навчальної роботи викладача й студентів; вони ґрунтуються на законах пізнання й забезпечують засвоєння студентами загальнобіологічних і ботанічних знань, набуття необхідних умінь і навичок. Методи навчання взаємозв'язані із змістом навчального предмета, при цьому ведуча роль надається змістові навчального матеріалу.

Навчання студентів, кероване викладачами, здійснюється за допомогою різних методів, які відповідають змісту навчального матеріалу і разом з тим стимулюють пізнавальну діяльність студентів, яка підпорядковується загальним закономірностям процесу пізнання, властивого людині [1, с. 46].

Натуральні об'єкти мають велике значення тому, що є безпосереднім джерелом знань. Наочність забезпечує у навчанні чуттєвий, конкретний бік

пізнання ботанічних предметів і явищ. Предметне унаочнення здійснюється на заняттях, як під час викладу навчального матеріалу методом розповіді або бесіди з демонструванням природних об'єктів і дослідів, так і в самостійній роботі студентів.

Наочне навчання, безумовно має величезну перевагу перед словесно - книжним. Цілком зрозуміло, що вивчити рослини не розглядаючи, не спостерігаючи - неможливо.

Одним з важливих і разом з тим складних методів навчання ботаніки, загальної біології, екології - є бесіда. Переваги цього методу полягають у тому, що він дає можливість виявити коло студентських уявлень і понять, а в разі потреби виправляти їх. Виклад матеріалу у формі запитань і відповідей, безперечно, активізує пізнавальну діяльність студентів [2, с. 73]. Бесіда використовується для розв'язання різних завдань (перевірка знань, повторення вивченого матеріалу, узагальнення тощо).

У процесі бесіди, студенти можуть помилятися. Але не завжди слід їх виправляти, краще дати можливість студенту, який помилився, знайти неточність своєї відповіді, підправити себе. Також при такій ситуації, слід залучати інших студентів для допомоги тому, хто помилився.

Одним з необхідних методів викладу навчальних матеріалів з ботаніки, загальної біології, екології на заняттях є розповідь, оскільки в цьому курсі багато понять (морфологічних, анатомічних, фізіологічних, систематичних, загальнобіологічних), з якими студенти зустрічаються вперше. Без послідовної кваліфікованої й емоційної розповіді їм важко сприймати ці поняття, засвоювати їх.

Найважливіші методи наукового дослідження будови й життя рослин є спостереження та експеримент. Метод спостереження в процесі вивчення ботаніки сприяє розвитку в студентів таких прийомів мислення, як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення. Разом з тим студенти засвоюють практичні уміння й навички.

Спостереження можна проводити в аудиторії на звичайному занятті і на лабораторних заняттях, на екскурсіях в природу та сільськогосподарське виробництво [2, с. 31].

На аудиторних чи лабораторних заняттях студенти ведуть самостійні спостереження над об'єктами. Спочатку об'єкт розглядають у цілому. При цьому порівнюють його з іншими об'єктами цього самого або іншого виду. Потім студенти з'ясовують деталі морфологічної будови рослини або її органів. Після цього студенти роблять самостійні висновки, дають визначення, які перевіряються по закінченні роботи.

Робота студентів з підручником — досить поширений вид самостійної роботи студентів з ботаніки. Можна рекомендувати, конкретизуючи в окремих випадках, такий порядок самостійної роботи студентів з підручником ботаніки: прочитати заголовок статті і подумати про те, який зміст у нього вкладено; прочитати повністю весь текст чи його окремий параграф, продумати, що тут головне; у процесі читання розглянути малюнок, який стосується тексту, знайти основні

частини малюнка; ще раз прочитати статтю по частинах і розповісти кожну частину окремо; переказати всю статтю, відповісти на запитання в кінці статті.

Рекомендується студентам читати популярну й художню літературу про рослини. Читання цієї літератури не тільки збагачує знання студентів з галузі ботаніки, фізіології рослин та екології, а й підвищує інтерес до неї, прищеплює любов до книжки і природи.

Екскурсії із загальної біології, ботаніки та екології дають можливість досягти міцних усвідомлених знань, установити зв'язок теорії з практикою в процесі навчання. На заняттях студенти пізнають окремі предмети, явища живої природи ізольовано одне від одного: рослини і тварини вивчаються поза зв'язком із життєвим середовищем [3, с. 75].

Часто екскурсії слід проводити на виробництво, в наукові установи, в процесі яких розкриваються особливості організації виробництва, шляхи використання досягнень біологічної науки, методи наукового дослідження.

До екскурсії треба старанно готуватися. Складаючи робочу програму вивчення курсу слід визначити мету і місце екскурсії у системі занять, підготувати методичні розробки, в яких висвітлювати завдання екскурсії, описуючи її хід, визначити географічний пункт, розглянути завдання для студентів. Оцінювати слід не тільки звіти, а й роботу студентів, їхню активність під час виконання завдань, уміння вести цілеспрямовані спостереження, оформляти матеріали [4, с. 75].

У процесі навчання загальної біології, ботаніки, екології треба максимально використовувати навчально-дослідну ділянку, як базу для проведення екскурсії, присвяченій штучному і природному добору, екології та селекції. Наявність ділянки дає можливість вибрати для екскурсії найбільш зручний час. Студентів слід об'єднувати в групи по 3–4 чоловіки і давати їм завдання такого типу: порівняти сорти пшениці, жита або інших рослин, пояснити причини відмінності між ними.

Екскурсія в природу необхідна для вивчення біоценозу: форм взаємовідносин між популяціями, зв'язків живлення, чисельності популяції, закономірностей, зміни біоценозів. Проводяться екскурсії в типовий для кожного району біоценоз - ліс, луки, водойми, і також добрі результати дає екскурсія на водойму, яка являє собою чітко відмежовану і поширену екосистему [5, с. 101].

Багатий екологічний матеріал дає екскурсія на водойму, де студенти ознайомлюються з особливостями життя рослин і тварин у водному середовищі. Щоб екскурсія на водойму була ефективна, треба заздалегідь знайомити студентів з біологією водних рослин, з їхньою здатністю вбирати воду і поглинати поживні речовини всією поверхнею тіла; звернути увагу на слабкий розвиток кореневої та провідної системи, механічних тканин, на відсутність продихів, на здійснення газообміну через усю поверхню тіла; утворення в тканинах запасу кисню, дуже розвинені міжклітинні ходи. Зовнішні частини клітинних оболонок покривної тканини не потовщені, не покриті кутикулою, не мають волосків, а в цитоплазмі розміщені хлоропласти. Студенти повинні знати, що сильний розвиток водної рослинності сприяє перетворенню водойми на болото.

Екскурсії на виробничі установи мають ілюстративний характер, бо не слід розраховувати на те, що студентам дозволяють самостійно ознайомитися з апаратурою, узяти в руки об'єкт і розглянути основні об'єкти, стежити за розповідями екскурсовода.

Зміст курсу загальна біологія обумовлює потребу проведення екскурсії на селекційну станцію, племінну ферму або місцеву сільськогосподарську виставку. Під час екскурсії до наукової установи, студенти ознайомлюються методами дослідження. Відвідання лабораторії науково-дослідного інституту дасть змогу показати їм електронний мікроскоп, ультра - швидкісну центрифугу, методи мічених атомів, культури живих тканин.

Для формування наукових поглядів на проблему походження людини велике значення має екскурсія до краєзнавчого музею, де експонуються археологічні знахідки, а також різні документи, що свідчать про становлення людини. Особливо цінні екскурсії до біологічних й антропологічних музеїв.

Крім аудиторних та лабораторних занять, екскурсій також проводяться позаурочні заняття на колекційно-дослідних ділянках. Для цього проводять досліді навчального характеру, які дають змогу конкретизувати й полегшити засвоєння таких понять, як: гібридологічний метод, закон спадковості, гетерозис, поліплоїдія, мутагенез, методи селекції, взаємозв'язки організму і середовища, періодичність біологічних явищ.

Практичні роботи допомагають підготувати студентів до професійної діяльності в сільському господарстві. Протягом вегетаційного періоду за рослинами ведуть спостереження: визначають густоту стояння, фази розвитку, а потім вегетативну масу з кожної ділянки.

Отже, використання інноваційних підходів при виборі форм і методів навчання дають можливість студентам краще засвоїти програмний матеріал, пробуджують інтерес до біологічних дисциплін, любов до обраної професії, любов до природи та бережливе ставлення до неї.

Література

1. Гребельник О.П., Болюбаш Я.Я., Шелест І.А. та ін. Нові технології навчання: наук.-метод. зб. — вип.61 / ін.-т інновац. технологій і змісту освіти МОН України. — К.: 2010 — 185 с.
2. Мороз І.В., Степанюк А.В. Загальна методика навчання біології: Навч. посібник- К.: Либідь, 2006. — 592 с.
3. Мороз І.В., Ярошенко О.І. Навч. посібник. Педагогічна практика студентів загальноосвітніх навчальних закладах. — К.: КДПІ, 2003. — 92 с.
4. Сопівник Р. Курс лекцій з педагогіки (для студентів напряму підготовки «Філологія») / Р.В. Сопівник. — К.: ЦП «Компринт», 2014. — 172 с.
5. Щербань П.М. Прикладна педагогіка. — К.: Вища школа, 2002. — 212 с.

А.А. Худякова,

аспірант Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

В.А. Волкова,

науковий керівник, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи,
соціальної педагогіки та дошкільної освіти Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ У РОБОТІ З УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ В ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Позашкільні навчальні заклади України виступають в ролі широкодоступних закладів, які створюють комфортні умови для здобуття учнівською молоддю певних знань, умінь і навичок за інтересами, сприяють розвитку, стимулюванню та реалізації їхнього творчого та духовного потенціалу, професійному самовизначенню і допрофесійній, та в деяких випадках і професійній підготовці особистості. Описуючи позашкільний навчально-виховний процес, Г. Пустовіт дотримується саме такої думки, та визначає теорію пізнання методологічною основою побудови позашкільної освіти і виховання [4, с. 2].

О. Пехота в свою чергу зазначає, що навчально-виховний процес має виконувати дві важливі функції: функцію підготовки до самостійного оволодіння знаннями і функцію формування вміння використовувати набуті знання як життєві компетентності [2, с. 8].

Низка дослідників визначають, що саме проектні технології є одними з найпродуктивніших педагогічних технологій. Проектні технології збагачують та доповнюють традиційний підхід до навчально-виховного процесу. Основою є інтеграція та безпосереднє застосування набутих знань учнівською молоддю під час практичної діяльності.

Проектні технології зорієнтовані на соціальні дії, що дають змогу набути позитивного досвіду і громадянської компетентності; характеризуються наступністю і безперервністю громадянської освіти; ґрунтуються на міжпредметних зв'язках, коли передбачається звернення до різноманітної тематики; мають зв'язок з практичною діяльністю, формування вмінь і навичок щодо участі у справах громади та взаємодії з її представниками; враховують особливості місцевих умов, установа зв'язків із громадою; універсальні до прав людини і до культурного розмаїття.

Залежно від кількості учасників визначають проекти: індивідуальні, групові (2-6 осіб), колективні. Визначаючи типологію проектів залежно від часу, виділяють: короткотривалі, середньої тривалості (до місяця) і довготривалі (кілька місяців). За тематичною спрямованістю є проекти: мовні, етнографічні, країнознавчі, екологічні, соціологічні, з прав людини тощо. Але більшість із них за своєю сутністю є міждисциплінарними.

Більшість педагогів визначають тип проекту за характером діяльності, що є провідною, і описують такі основні типи проектів: інформаційні, дослідницькі, практичні (практично орієнтовані), ігрові, творчі. До особливої групи відносять

телекомунікаційні проекти, через обов'язкове використання телекомунікаційних технологій [4, с. 7].

Проектна діяльність складається з трьох основних етапів: етап передпроектної підготовки, дослідницький етап, етап представлення отриманих результатів.

Впровадження проектної технології в навчальний заклад в кінцевому результаті сприяє створенню інноваційно-розвивального середовища. Основні риси якого :

- мотивація навчальної діяльності учнів;
- набуття знань, умінь і навичок як самостійного, так і колективного пошуку, постійну актуалізацію їх застосування;
- проблемно-креативна спрямованість;
- формування нового досвіду, розвиток необхідних психологічних якостей;
- інтерактивна організація освітньої діяльності всього колективу закладу;
- орієнтація на особистісний та колективний успіх [1, с. 58].

Отже, значний навчально-виховний потенціал учнівської молоді криється в проектних технологіях в умовах позашкільних навчальних закладів, які створенні для самореалізації особистості в суспільстві. Сучасна українська позашкільна освіта потребує варіативних наукового обґрунтованих підходів. Тому, сьогодні в школі дедалі активніше використовується проектна технологія як одна з інноваційних технологій навчально-виховного процесу. Головною рисою проектної технології є процес стимулювання та мотивації учнівського пошуку від поставлення освітніх завдань, отримання нових знань та навичок та практичне застосування їх в процесі вирішення навчальної проблеми з обов'язковим представленням отриманих результатів.

Література

1. Морзе Н. В. Проектна діяльність як засіб формування ІКТ-компетентності учнів/ Н. В. Морзе, О. В. Барна, В. П. Вембер, О. Г. Кузьмінська//Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. — 2014. №3 (51). — С. 52—59.
2. Освітні технології: Навч.-метод. посібник / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.: За ред. О. М. Пехоти. ІС: Вид-во А.С.К., 2003. — 255 с.
3. Пустовіт Г. П. Формування творчої особистості у позашкільних навчальних закладах: теоретичний аспект / Г. П. Пустовіт // Позашкільна освіта і виховання. — 2007. — № 1. — С. 2—8.
4. Тягло О. В. Проектні технології: особливості впровадження у початковій школі / О. В. Тягло, П. В. Цимбал // Початкове навчання та виховання. — Х.: Вид. група «Основа», 2008. № 19—21.

Н.В. Шеденко,
учитель української мови та літератури
Берестівської загальноосвітньої школи І—ІІІ ступенів
Липоводолинської районної ради Сумської області, учитель-методист

УЧНІВСЬКИЙ СКРАЙБІНГ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Перетворення, що відбуваються в системі загальної середньої освіти України, спричинили виникнення нового соціального замовлення на вчителя, який здатний здійснювати інноваційну професійну діяльність, та учня, який сприймає викладача як партнера та має здатність учитися впродовж усього життя.

Згідно концепції Нової української школи метою повної загальної середньої освіти є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності [1].

Усе вищесказане обумовлює актуальність теми дослідження «Учнівський скрайбінг як елемент інноваційного розвитку освіти».

Об'єктом дослідження виступає процес візуалізації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках української літератури засобами використання скрайбінгу.

Предмет дослідження — техніка впровадження скрайбінгу на уроках української літератури.

Мета — висвітлення особливостей впровадження в навчальний процес скрайбінгу як елементу інноваційного розвитку освіти.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені відповідні завдання:

Дослідити особливості скрайбінгу як засобу візуалізації навчального процесу;

Розглянути види та техніки скрайбінгу;

Скласти алгоритм роботи над скрайбінгом;

Розглянути сервіси для створення відеоскрайбінгу;

Практично довести ефективність такої інноваційної форми роботи як скрайбінг.

Останнім часом на просторах мережі Інтернет все частіше стало з'являтися слово «скрайбінг». Воно поступово входить у загальновживану лексику людей, пов'язаних із бізнесом, дизайнерів, учителів. Зі словника дізнаємося значення цього слова.

Скрайбінг (від англ. Scribing) — це описування або розмітка, scribe — переписувати, описувати, розмічати, а scriber — це інструмент для розмітки. У сучасному світі скрайбінгом називають візуалізацію інформації за допомогою малюнків та графічних символів. Певний аудіоряд супроводжується ілюстраціями «на льоту» маркером на білій дошці чи фломастерами, маркерами, олівцями,

фарбами на папері. Таким чином слухачі одночасно чують і бачать приблизно одне і те ж, що сприяє кращому засвоєнню інформації.

Людину, яка працює над скрайбінгом, називають «скрайбером», а презентацію, яку вона створює — «скрайбом». Професійний скрайбер — це людина, яка не стільки вміє малювати, скільки володіє навичками швидко знаходити точні та прості візуальні символи для супроводу розповіді [2].

Скрайбінг ділиться на фасилітацію та відеоскрайбінг. Скрайбінг-фасилітація (від англійського *facilitate* — «допомагати, полегшувати, сприяти») — це своєрідний переклад інформації зі словесної форми у візуальну та фіксування цього процесу в режимі реального часу. Скрайбер прямо на очах слухачів замальовує основні моменти презентації, доповнюючи розповідь малюнками, графіками, схемами, певними знаками. Будь-який учитель, пояснюючи матеріал із крейдою біля дошки, по суті, є таким скрайбером-фасилітатором. Скрайбінг-фасилітація втягує в процес слухачів, дає їм можливість висловлювати свої нові ідеї та доповнювати розповідь мовця, приймати рішення й висловлювати свої думки.

Відеоскрайбінг — це знятий відеоролик на певну тематику в техніці скрайбінгу. Він має певні переваги в тому, що його можна показувати необмежену кількість разів, використовувати як доповнення уроку чи заходу. Ще важливим, цікавим і захопливим для учнів є сам процес створення такого відео.

Відеоскрайбінг буває «ручним» та «комп'ютерним». Ручний — це класична робота, коли голос за кадром супроводжується відео, де рука скрайбера малює зображення-ілюстрації, схеми, піктограми, записує ключові слова. У такому відеоскрайбінгу використовуються, як правило, аркуші паперу або презентаційна дошка, кольорові олівці, маркери, фломастери, фарби, навіть елементи аплікації. Також для роботи потрібна відеокамера чи фотоапарат, який може знімати відео, штатив і спеціальні програми для створення відео. Ми користуємося програмами Corel VideoStudio Pro X3, Nero StartSmart чи Photo Slideshow Professional.

Початківцям можна використовувати програму Windows Movie Maker, яка є на всіх комп'ютерах, оскільки входить у пакет Microsoft Windows. Ця програма може брати та обробляти відеофайли з цифрової камери, створювати слайд-шоу із зображень, додавати звук, титри, вирізати необхідні фрагменти та склеювати їх, вставляти потрібні ефекти та переходи між фрагментами.

Щоб озвучування й малювання співпадали в часі, при створенні відео процес малювання прискорюють у 2–4 рази, додають текст, роблять монтаж.

Наш приклад мальованого відеоскрайбінгу — презентація до поезії Максима Рильського «Дощ» (https://www.youtube.com/watch?v=0heWv_BPOTg&feature=youtu.be).

Також скрайбінг буває «аплікаційний» — коли на аркуш паперу чи будь-який інший фон у кадрі викладаються чи наклеюються готові зображення, відповідні аудіоряду. Для такої техніки потрібні листи паперу чи будь-який інший фон і набір зображень-аплікацій.

Тривалість відеосюжетів залежить від задумки авторів і коливається від 45 секунд до 10 хвилин. Проте у скрайберів існує неписане правило — «сім — плюс — мінус — два». Це означає, що найкраща тривалість відеоскрайбінгу — 5 — 9 хвилин.

Головне у скрайбінгу — візуалізація інформації, а основне завдання — донести інформацію, зробити її привабливою для сприймання, допомогти краще її запам'ятати.

Комп'ютерний відеоскрайбінг створюється за такими ж принципами. Головна його відмінність від ручного в тому, що не потрібно самому промальовувати зображення, це виконає спеціальна програма. Для створення такого скрайбінгу потрібен комп'ютер і доступ до мережі Інтернет. У наш час існує безліч Інтернет-сайтів, за допомогою яких можна створити скрайб-презентацію. Зазвичай, більшість із них — на платній основі, проте є й безкоштовні сервіси. Отже, для створення скрайбінгу можна користуватися такими сервісами:

1. Sparkol VideoScribe — дозволяє створювати відеоролики з ефектом промальовування сюжету від руки. У пробній версії програми передбачено 3 готові шаблони, які допоможуть створити анімовану презентацію. Презентація може бути експортована у відеоформат, а також у pdf файл.

2. PowToon — безкоштовний онлайн-додаток для створення анімованих відеопрезентацій з додатковими платними можливостями. Сервіс дозволяє експортувати створену мультимедійну презентацію на YouTube.

3. Moovly — один із найпростіших інструментів для виготовлення анімованих презентацій, багато елементів промальовується за допомогою ручки. Це платний онлайн-сервіс з урізаними безкоштовними можливостями. Створене відео викладається на YouTube або Facebook та завантажується у форматі відео або flash.

4. GoAnimate — онлайн-програма зі створення презентацій і анімованих відеороликів з широкими можливостями. GoAnimate дозволяє перетворити презентацію на мультиплікаційний фільм. Програма має безкоштовну версію з обмеженими можливостями й різні варіанти щомісячної підписки. Готову презентацію можна скачати або викласти на YouTube.

5. Програма Plotagon дозволяє робити власні фільми, просто написавши сценарій, а віртуальні актори втілять його в життя.

6. Пояснювалки — програма для iPad, яка дозволяє створювати прості скрайбінги. Спочатку необхідно записати звукову частину презентації (завантажити готовий аудіофайл), потім намалювати ілюстрації до кожної тези.
[3]

Який би вид скрайбінгу ви не обрали, під час роботи над ним потрібно дотримуватися таких етапів:

1. Складання плану презентації — визначення основних моментів, потрібних для візуалізації.

2. Аналіз — детальний розбір основних ідей та візуальних образів скрайбінгу, які мають бути простими та зрозумілими.

3. Візуалізація — використання малюнків, аплікацій, аудіо та відео.

4. Таймінг — чітке визначення часу, необхідного для висвітлення своєї ідеї. Хронометраж скрайбінгу має бути дотриманий для того, щоб розглянути всі ідеї, але не перевантажити аудиторію тривалістю. Головне — донести повідомлення, зацікавивши слухачів.

Скрайбінг можна використовувати на будь-якому уроці та з будь-якої теми. Він підійде як для пояснення нового матеріалу, так і для перевірки засвоєного, як рефлексія на уроці чи творче домашнє завдання [4].

Ще однією інновацією є застосування скрайбінгу при створенні буктрейлерів. Буктрейлер (від англ. Book — книга, англ. Trailer — тягач, причіп) — короткий відеоролик за мотивами книги, кліп по книзі. Головна мета створення цього відеопродукту — спонукати дитину до прочитання книги.

Буктрейлери бувають ігрові, слайдові, ілюстраційні, анімаційні. Ми створюємо буктрейлери у техніці скрайбінгу. Це скорочує час, затрачений на створення буктрейлера, проте не погіршує якості. Буктрейлери, виконані скрайберами, привертають увагу школярів та набувають популярності в мережі Інтернет [5].

Наші роботи:

Буктрейлер на повість Юрія Винничука «Місце для дракона» (<https://www.youtube.com/watch?v=bUtoO-BxhGE&feature=youtu.be>);

буктрейлер на книгу Лесі Ворониної «Таємне товариство боягузів, або засіб від переляку №9» (<https://www.youtube.com/watch?v=OakSgN4I6KY>);

буктрейлер на повість Миколи Вінграновського «Сіроманець» (<https://www.youtube.com/watch?v=1EVFX--iQVY&feature=youtu.be>).

Найкраще використовувати цю техніку у проектній діяльності, коли презентацією проекту стає скрайб-робота учнів.

Безперечно, таку техніку презентацій використовувати складно, адже вона вимагає багато часу, засобів та вмінь, проте такий вид діяльності зацікавлює школярів, урізноманітнює роботу на уроках і полегшує сприймання нової інформації [6].

Скрайбінг є новою формою презентації навчального матеріалу, що дає змогу зацікавити учнів, залучити їх до обговорення, при цьому розвиваючи комунікативні навички, креативне мислення та творчу активність. Скрайбінг підвищує загальну освіченість учня, залучає дитину до літератури, сприяє духовному збагаченню, розвиває ключові компетентності.

Результати впровадження скрайбінгу в навчальний процес доводять, що така робота урізноманітнює навчання, робить його живим і цікавим, що дуже важливо в умовах Нової української школи.

Література

1. Концепція Нової української школи. Режим доступу: <http://www.ussf.kiev.ua/images/news/2017.11.13/summary%209%20interactive.pdf>
2. Потькало О.М. Скрайбінг як сучасна форма візуалізації навчального матеріалу. Режим доступу: http://potkalo.blogspot.com/p/blog-page_24.html
3. Сервіси для створення відеопрезентацій. Режим доступу: <http://esprezo.ru/6-servisov-dlya-videoprezentacij/>
4. Шеденко Н. Скрайбінг як інноваційна форма візуалізації навчання // Матеріали IX Міжнародного фестивалю педагогічних інновацій / Упорядник Г.Назаренко — Черкаси, 2017. — С. 113—116.
5. Шеденко Н. Розвиток соціально-гуманітарної компетентності учня Нової школи через реалізацію творчих проєктів «Буктрейлер» // Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика: Матеріали I Всеукраїнської науково-методичної конференції / За заг. ред. к. пед. наук, доцента Серих Л.В. — Суми: НІКО, 2017. — С. 360—363.
6. Шеденко Н. Учнівські культурологічні Інтернет-ресурси як ІТ-потенціал вивчення української літератури // Матеріали VIII Міжнародного фестивалю педагогічних інновацій / Упорядник Г. Назаренко — Черкаси, 2016. — С. 194—199.

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

О.В. Воскобоев,

студент ННІ історії і філософії

Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького

«КИЇВСЬКА КАТАСТРОФА» ОБ'ЄДНАНИХ УКРАЇНСЬКИХ АРМІЙ 1919 РОКУ, ЯК ОДИН ІЗ ПЕРЕЛОМНИХ МОМЕНТІВ У ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАННЯХ 1917–1921 РР.

Анотація. Стаття присвячена проблемі стратегічного прорахунку Дієвої Армії УНР та УГА в сучасній столиці України, під час їх походу на Київ та Одесу.

Ключові слова: «Київська катастрофа», офензива, Українська Галицька Армія, Дієва Армія УНР, Штаб Головного Отамана, Добровольча армія.

Постановка проблеми. Вивчення проблематики визвольних змагань 1917–1921 рр. є актуальним у наш час. Окупація Криму російськими військами, збройний конфлікт на території Донбасу призвели до того, що перед українським суспільством постали питання національної самоідентифікації та чіткого окреслення власної національної свідомості. Війна спровокувала підвищення цікавості в українському середовищі до вивчення власної історії, зокрема сторінок боротьби українського народу за власну незалежність. Це не є дивним, оскільки українському народу, його армії, його молоді потрібні історичні приклади борців за волю Батьківщини, які б стали опорою для борців сьогодення. В історії існують не тільки перемоги, а й поразки. Досліджуючи поразки, аналізуючи причини, що їх призвели, українці можуть уникнути помилок у тих обставинах та умовах, які диктує наш час.

Мета. Дослідити причину й наслідки поразки Дієвої Армії УНР та Української Галицької Армії у м. Києві.

Завдання. Дослідити ступінь вивченості теми. Виявити причини що спричинили поразку об'єднаних армій УНР. Окреслити вплив поразки на похід на Київ та Одесу.

Стан дослідження. На сьогоднішній день, виходячи з того, що інтерес до української військової історії підвищився, проблема «Київської катастрофи» українських армій потребує ширшого дослідження. Цю проблему розкривали не тільки сучасні дослідники такі як Солдатенко В.Ф. [6], Тинченко Я.Ю. [8], Савченко В.А. [3], Реєнт О.П. [9], а й люди, що безпосередньо брали участь у

визвольних змаганнях 1917 - 1921 рр. Це Капустянський М. [1], Думін О. [12], Петрів В. [10], Омелянович — Павленко М. [11], Кравс А. [4].

Виклад основного матеріалу. Офензиві українських армій на Київ та Одесу передувала подія, що мала двоїстий характер. Йдеться про перехід УГА за р. Збруч. З одного боку це був вимушений крок, спричинений наступом польської армії з заходу, що негативно позначилося на збройній боротьбі українців за звільнення Галичини. З іншого боку, цей крок надав можливість українцям Наддніпрянщини та Галичини об'єднатися для наступу, що могло позитивно позначитися у контексті об'єднання української нації. Галицька армія перейшла в Наддніпрянщину збільшена на кілька бригад. За Збручем УГА поділялась на фронт і етап. Вона числила після переходу в Наддніпрянщину приблизно 20 тисяч піхотинців, понад 500 скорострілів, 800 шабель і 160 гармат, кілька панцирних поїздів, 1 летунський полк [6, с. 585]. Галицьку армію М. Капустянський характеризує так: « Г. А. уявляла зі себе боєздатну регулярну армію , з не зовсім відповідним командним складом; в ній панував лад, карність і надзвичайно добре був організований тил; військовим заосмотренням Г. А. була бідна; з національного боку це була одноманітна маса з піднесенням національним почуттям». [1, с. 389]

Наддніпрянська армія являла собою силу, що складалася як з організованих військових частин так і з збройних загонів з отаманами на чолі. Січові стрільці та Запорозжці з якими корпусам УГА довелося йти на Київ користувались у галичан щирою симпатією та признанням за хоробрість [10, с. 764] . Проте існували й неорганізовані частини Н.А., у яких не було військової дисципліни і панували отамани. Всередині ДА УНР була непомірно велика кількість різних високих штабів без війська, вищих старшин, які ні військовою освітою ні особистими прикметами не заслуговували на таке становище.

Для керування арміями, що відрізнялися одна від одної 11 серпня 1919 року було створено Штаб Головного Отамана, що складався як із українців Наддніпрянської Армії так і з галичан. [9, с. 178]

Похід української об'єднаної армії на Київ розпочався боями за Жмеринку, Вінницю і Старокостянтинів. Здобуття Жмеринки та Вінниці було першою великою перемогою об'єднаної української армії на шляху до Києва. «Червоний фронт», хоч постійно підсинюваний допомогою, не витримав і, здеморалізований, відступав на схід, залишаючи в українських руках чимало полонених і військового майна. Українська армія здобула за тиждень низку важливих господарських осередків (Житомир, Бердичів) і звільнила кілька головних залізничних шляхів, по яких могла перекидати свої бойові сили [3, с. 68]. Становище українського фронту на одеському напрямку залишилось нез'ясованим, але на Київ дорога була очищена.

Одночасно з поступом української офензиви на Правобережжі, червоних на Лівобережжі тиснули «добровольці». Білогвардійці прямували двома колонами: одна йшла через Харків на Курськ, інша — (корпус Бредова) через Полтаву на Київ [5, с. 112]. 16 серпня більшовики почали евакуюватися з Києва і вивозити майно шляхом на Коростень — Мозир та по р. Дніпро на Гомель. Осередня

армійська група під проводом генерал — четаря Альфреда Кравса прямувала на Київ. 30 серпня біля 15 години перші галицькі стежі з'явилися у його передмістях. Наступного дня кінні відділи корпусу Бредова увійшли до Києва мостом, який не охоронявся українськими вояками. На будівлі київської Думи було вивішено національний український прапор. Коли зполудня до міської Думи приїхали команданти I і III корпусу, ген. Кравс і полк. Микитка, до них прибула делегація денікінців з домаганням, щоб поруч українського національного прапора повісити на будівлі Думи російський трибарвний стяг. Після того, як обидва стяги замайорили на балконі Думи, ген. Кравс виїхав до команданта гвардійського корпусу ген. Бредова, щоб окреслити демаркаційну лінію між обома арміями та домовитись про подальшу співпрацю. Незабаром під будівлею Думи з'явилися Запорожці і здерли з балкону російський трибарвний прапор. Це й стало сигналом до ворожого виступу денікінців проти української залоги Києва. До вечора вони встигли відтіснити галицькі бригади на передмістя. Щоб оминати подальших втрат, група Кравса дістала наказ відступити з Києва на лінію Ігнатівка - Васильків. Після того до представників «Добармії» висилали для переговорів ще дві делегації, але вони не добилися бажаного порозуміння. Денікінці були готові вести перемовини з галичанами, проте уряду УНР вони не визнавали і, опираючись на ідею «єдиної, неподільної Росії», вимагали, щоб Наддніпрянська Армія склала зброю [8, с. 203].

Так трагічно завершився «апогей» походу Дієвої Армії УНР та Української Галицької Армії на Київ. Цікаво, що могло б статись, якби на балконі Думи й надалі продовжували висіти обидва стяги — український та російський, а у Києві було б встановлено демаркаційну лінію між українськими та російськими військами. Можливо, об'єднавши свої сили проти спільного ворога — червоних, денікінці з галичанами та наддніпрянцями розбили б більшовиків на території України або витіснили їх у Московію. Невідомо, хто саме після цього керував би Україною і який вона б мала устрій, проте вона була б позбавлена більшовицького ярма, з його тюрмами, розстрілами та голодом. Як слідує з тексту, причиною, що спонукала денікінців до ворожих дій проти українців став здертий з балкону прапор. До цього можна додати й те, що галичани були не ознайомлені київським «театром бойових дій» й можливо через це не змогли закріпитися у Києві й протистояти «добровольцям». Іще однією причиною «катастрофи» можна назвати відступ групи Кравса на лінію Ігнатівка - Васильків. Цей відступ міг негативно позначитись на бойовому дусі українських бійців, що й так були змучені боями. Їх залишили без їхньої нагороди — міста Києва. Та й у стратегічному плані відступ міг негативно вплинути на становище фронту. Можливо було б краще тільки галичанам, без наддніпрянців вести перемовини з денікінцями для вирішення нагальних питань.

Безумовно відступ з Києва мав негативний вплив на бойові дії, які вели об'єднані армії. Проголошена Директорією УНР війна Добровольчій армії та урядові «Півдня Росії» обезкровлювала українські армії. До цього доклали руку й більшовики, а згодом і хвороба тифу [11, с. 92].

У поразці обох армій під час походу винне не тільки командування армії, а й політичне керівництво Директорії, що не змогло до кінця оцінити ситуацію, дійти згоди з денікінцями і зосередитися на боротьбі з більшовиками. Необ'єднаність українського політичного проводу, його невизначеність у тому з ким і проти кого воювати, відсутність чіткої політичної позиції — все це мало вплив на українство, що стояло під національним прапором і боролось за волю власної Батьківщини.

Висновок. В ході дослідження проблеми «київської катастрофи» Дієвої армії УНР та Української Галицької Армії було виявлено причини поразки вищезгаданих армій у м. Києві під час військового походу, окреслено вплив цієї поразки на весь похід.

Література

1. Капустянський М. Похід Українських Армій на Київ-Одесу в 1919 році. — Київ : Темпора, 2004. — С. 532.
2. Ковальчук М. Невідома війна 1919 року: українсько-білогвардійське збройне протистояння: Наукова монографія. — Київ : Темпора, 2006. — С. 346.
3. Савченко В. А. Глава 17. Поход на Киев и потеря Киева 26 июля — 22 сентября 1919 г. // Симон Петлюра. — Харків : Фоліо, 2004. — 107 с.
4. Кравс А. За українську справу: Спомини. — Львів, 1937. — С. 25.
5. Чабанівський В. Вступ Українського війська до Києва 31 серпня 1919 року // За державність. — Каліш, 1938. — Ч. 8. — С. 153.
6. Солдатенко В. Ф. Українська революція. Історичний нарис: Монографія. — К.: Либідь, 1999. — С. 585, 587.
7. Дорошенко Д. Історія України 1917—1923 рр. — Т. 2. — Ужгород, 1930. — С. 80.
8. Тинченко Я. Ю. 1919. Дієва армія УНР, листопад 1918 — листопад 1919 р.: науково-популярне видання. — К.: Темпора, 2017.
9. Реент О. П. Українські визвольні змагання 1917—1921 років / Гол. ред. Р. Стасюк. — К.: Вид-во "Арій", 2016. — С. 247.
10. Петрів В. Армія УНР. 1917 — 1921 рр. // Українська Загальна Енциклопедія: Львів; Станіславів; Коломия, 1934. — Т. 3. — С. 762—767.
11. Омелянович-Павленко М. На Україні 1919. Переговори й війна з російською добровольчою армією. — Прага: Накл. комітету, 1940. — 97 с.
12. Думін О. Армія ЗОУНР (УГА) // Українська Загальна Енциклопедія. — Львів; Станіславів; Коломия, 1934. — Т. 3. — С. 708—722.

В.Є. Самарчук,

викладач німецької мови

Володимир-Волинського педагогічного коледжу ім. А.Ю. Кримського

ПРИЙОМИ ЕЙДОТЕХНІКИ У НАВЧАННІ ЛЕКСИКИ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Модернізація змісту освіти в Україні на сучасному етапі розвитку суспільства пов'язана з інноваційними процесами в організації вивчення іноземних мов.

Пріоритетним напрямом розвитку сучасної школи стала гуманістична спрямованість навчання, при якому провідне місце займає особовий потенціал (принцип). Він передбачає облік потреб і інтересів учня, реалізацію диференційованого підходу до навчання.

Сьогодні в центрі уваги — учень, його особа, неповторний внутрішній світ. Тому основне завдання сучасного вчителя — вибрати методи і форми організації навчальної діяльності учнів, які оптимально відповідають поставленій меті розвитку особи. Така інноваційна технологія як ейдетика може стати хорошим помічником як у засвоєнні іншомовного матеріалу так і для розвитку уяви та пам'яті школярів.

Уперше про ейдетичні образи згадується у праці Віденського лікаря Урбанчика у 1907 р., які він називає "суб'єктивні наочні образи" [2]. Сам термін ейдетика був сформульований і озвучений німецьким психологом Е. Йеншем. Глибоким вивченням і поширенням цієї технології займався видатний психолог О. Р. Лурія. Він поділив способи запам'ятовування на дві основні групи [3, с. 62]: 1) мнемотехніка — механічне запам'ятовування інформації, базується на вербально-логічному мисленні; 2) ейдетика — образне запам'ятовування, базується на конкретно-уявному мисленню. Також у 20-30 рр. вивченням цієї технології займалися Л. Виготський, С. Рубінштейн, П. Блонський та ін. [6].

Ейдетика як інноваційна технологія набула великого розвитку завдяки І. Матюгіну. Він розробив 27 методів образного розвитку уяви та пам'яті, проаналізувавши та вивчивши накопичений людством досвід. Його методика допомогла багатьом учням оволодіти навчальним матеріалом без напруження і зайвих витрат часу [8]. В Україні важливий вклад у розвиток ейдетики як інноваційної технології зробив Є. В. Антошук, керівник "Української школи ейдетики", який у доступній та цікавій формі пояснив методи та прийоми ейдетики та навчив використовувати їх у навчанні та для запам'ятовування будь якої інформації [2].

Ейдотехніка — це мнемотехніка, за допомогою якої швидко і надовго можна вивчити слова та граматику іноземної мови, в даному випадку німецької. Ви з величезним задоволенням і усмішкою будете наповнювати свій словниковий запас. Як стверджує народна мудрість: Якщо подарувати людині одну рибину — вона буде ситою один день, якщо подарувати людині дві рибини — вона буде ситою два дні, а якщо людину навчити ловити рибу, то вона буде ситою все життя. Краще не скажеш про метод образного (ейдетичного) уявлення іншомовної лексики.

Ейдетична пам'ять — це фотографічна пам'ять, це психологічне явище, яке відтворює образи, звуки, об'єкти в пам'яті із максимальною точністю. [5, с. 325]

Слово «ейдетичний» означає візуальний. Застосовувати мнемотехніку ейдетики треба навчитися, сформуванати ейдетичний навик. Щоб навчитися запам'ятовувати слова іноземної мови, треба виконувати певні передумови. Для цього на початку треба уявляти повільно, починати з простих образів. Для утворення ейдетичного сюжету треба виконати три завдання:

1. Знайти у рідній мові слово, що є співзвучним із звучанням іншомовного слова;
2. Пов'язати значення обох слів у маленькому сюжеті;
3. Намалювати картинку.

Можна навести низку ейдотехнічних прийомів, які використовуються для запам'ятовування учнями іноземних слів які так чи інакше застосовуються у практиці навчання іноземної мови, як у нашій країні так і в зарубіжній педагогіці:

1. Прийом добору фонетичних асоціацій полягає у вдалому доборі максимально співзвучних асоціацій (слів, словосполучень) рідною мовою до іноземного слова.

Наприклад: Запропонуйте дітям вслухатись в німецьке слово Brot (Хліб). Беремо хліб і кладемо в рот. Так утворюється слуховий образ — основа фонетичної асоціації.

Разом з учнями вслухайтесь в звучання слова Beere. Беремо ягоди і кладемо в кошик. Цей прийом рекомендується використовувати як базовий для комбінацій з іншими, які є його доповненням.

2. Прийом добору послідовних асоціацій пов'язаний з попереднім прийомом і полягає в тому, що учні запам'ятовують не самі слова, а асоціації, які до них добираються. Запам'ятовування перетворюється на суцільну творчість. Учні добирають до іноземного слова кілька схожих слів рідною мовою, а потім придумують розповідь, яка обов'язково має бути цікавою і повинна послідовно відтворюватись у пам'яті (ніби кінофільм).

Цей прийом доцільно використовувати, коли вивчаються слова складні або довгі і для їх запам'ятовування необхідно два чи більше співзвучних слова. На початковому етапі, оскільки слова для запам'ятання добираються переважно односкладові, прийом послідовних асоціацій полягає в складанні сюжету — зв'язки для перекладу та співзвучності. Наприклад: Іванко РАДий новому велосипеду.

3. Прийом оживлення є вдосконаленням вище згаданих прийомів. Він дозволяє учню уявити слово в зорових образах. Спочатку бажано використовувати малюнки, які допомагають оживити картинку в уяві, а пізніше можна перейти до роботи без опори на зображення.

Наприклад: слово «der Ball» приблизно нагадує за звучанням українське слово «бал»: м'яч котиться на БАЛ. Або уявивши картинку «Дівчина ЛІДа співає німецьку пісню», діти швидко запам'ятають слово «das Lied».

4. Прийом входження полягає в тому, що учень ніби входить в ситуацію, створену її уявою, запам'ятовує нові відчуття та настрої. А оскільки особистісний

досвід запам'ятовується краще, то й ефект запам'ятовування нових слів буде значно сильніший. Вхідження можливе лише після того, як учень оволодіє повністю прийомом оживлення, адже відчувати себе дійовою особою в уявній ситуації важче, ніж спостерігати за нею збоку. Оволодіння цим прийомом допоможе перебороти розгубленість і концентрувати увагу.

Наприклад: запропонуйте учням запам'ятати слово «die Jacke» (куртка) уявивши : ЯКА гарна куртка є у неї. Кинувши книжку, ми почуємо «БУХ». «Das Buch» у перекладі з німецької мови означає «книжка».

5. Прийом активізації відчуттів дозволить оптимально використати тактильні, нюхові, смакові, слухові та зорові асоціації під час запам'ятання нових слів. Учень може використовувати одразу декілька аналізаторів для сприймання запропонованої ситуації. Цей прийом потребує більшої підготовки і є наступним для оволодіння після прийому вхідження. Він допоможе розвивати спостережливість, уважність, розширити чуттєвий досвід.

Наприклад: Щоб запам'ятати слово «schmackhaft» учням пропонується подумати і сказати, яке українське слово нагадує перша частина даного слова SCHMACKhaft (смак). А що для вас є смачним?

6. Прийом автобіографічних асоціацій дозволить учням не запам'ятовувати слова, а ніби пригадувати їх з власного життя. Припустимо, що два слова вже якось поєднані в пам'яті учня, а вчителю просто треба «оживити» спогади.

Дієслово «loben» (хвалити) діти легко засвоять, якщо уявлять картинку як їх хвалять батьки, вчителі, погладжуючи по голівці. Німецьке слово «schrecklich» (жахливий) діти з легкістю запам'ятають, пригадавши мультфільм про ШРЕКА.

7. Прийом графічних імпровізацій передбачає створення дітьми малюнка з букв, що утворюють назву слова. Тут вимагається попередня підготовка, досвід роботи з графічними зображеннями та знання написання виучуваних слів.

Які слова запам'ятовувати вашим учням, залежить від вас. Трішечки фантазії та уяви — і іноземна мова стане для них найцікавішим предметом. Такий підхід не дозволить учителеві забувати, що він не просто навчає, а й розвиває, виховує її.

Отже, застосування мнемотехніки на уроках німецької мови сприяє формуванню пізнавальних інтересів учнів та усвідомленому засвоєнню матеріалу. Урок стає жвавішим і цікавішим. Використання мнемоігор забезпечує більш високу ефективність засвоєння німецької мови, підсилює зацікавленість предметом, розвиває комунікативні здібності кожного учня. Тому завдання вчителя постійно розвивати в учнів креативність, віру у власні сили, досягнення успіхів, спрямованих на формування соціолінгвістичної компетенції, яка є необхідною для ефективних міжкультурних контактів на рівні міжособистісного спілкування.

Література

1. Айзенварг Л.Г., Айзенварг М.Л. Эйдетика [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://do100verno.com.ua/blog/tag/10>
2. Антощук Є.В. Швидка педагогічна допомога від «Української Школи Ейдетики». 8 уроків з техніки ефективного запам'ятовування будь-якої інформації. — Вінниця, 2002.
3. Беседіна А. Вплив методів і завдань ейдетики на розвиток особистості учня А. Беседіна // Рідна школа. — 2009. — № 2—3. — С. 61—62.
4. Гарячківська А.В. Мій погляд на методику викладання німецької мов А.В. Гарячківська // Німецька мова в школі. — 2012. — № 5. — С. 5—9.
5. Гунько С. Метод асоціативних символів — сучасний високоефективний метод вивчення іноземної мови на початковому етапі / С. Гунько // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. — 2010. — №8. — С. 319—329.
6. Мажирина Н. Эйдетика. Мир другими глазами [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://clck.yandex.ru/redirect>
7. Солоненко І.М. Формування творчих здібностей учнів на уроках німецької мови / І.М. Солоненко // Німецька мова в школі. — 2012. — № 9. — С. 8—11.
8. Тимошенко І. Эйдетика [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.tiptop.sebastopol.ua/ru/tip-top/eidetika>

СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ

ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

УДК 336.717.061

І.В. Безгінський,

студент фінансового факультету

Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця

РОЛЬ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ У РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Анотація. У статті нами було досліджено роль банківського кредитування малого бізнесу в Україні, його стан на даний період часу, та проблеми, з якими він стикається в своїй діяльності. Зазначено основні особливості кредитування малого підприємництва комерційними банками України. Вказано та проаналізовано основні проблеми, пов'язані з кредитуванням суб'єктів малого бізнесу, а також запропоновано підходи щодо удосконалення системи кредитування малих підприємств.

Ключові слова: малий бізнес, економіка, розвиток форм і методів кредитування, кредитний портфель.

Постановка проблеми. Рушійною силою відновлення позитивних темпів економічного зростання є підприємництво, функціонування якого не можливо без запозичення фінансових ресурсів. Однак у структурі кредитування банків малий бізнес займає лише близько 2% через низку причин, до яких вітчизняні фахівці відносять [1, с. 74] низький рівень попиту на кредити з боку дрібних підприємців; невисоку рентабельність цього напрямку кредитування для банків; недосконалість нормативно-правової бази; труднощі об'єктивної оцінки реального фінансового стану суб'єктів малого підприємництва, нестачу ліквідного забезпечення кредитів, високі ризики неповернення кредитів; брак довгострокових коштів у банківській системі; малоефективний механізм державних гарантій.

Стан дослідження. Проблема розвитку малого бізнесу є об'єктом для досліджень вже на протязі багатьох років, тому їй присвячена низка праць як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Зокрема слід відмітити таких науковців, як Варналій З. С. [1], Герасимович А. М., Галь В. [2], Зверьков А.І. [3], Косова Т. Д. [4], Коцовська Р. Р. [5], Кривоног О. Л. [6], Лук'янченко В. О. [4], Муичев А.

[7] та ін. Однак дуже багато питань щодо кредитування малого бізнесу носять дискусійний характер.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах поживавлення підприємницької діяльності, особливо малого бізнесу, для його функціонування необхідні додаткові фінансові ресурси. Аналіз світового досвіду свідчить про те, що у загальних обсягах фінансування малих підприємств упродовж останніх сорока років переважають кредити [2, с. 13]. В опитуванні, що проводили фахівці серед підприємців, називалися такі причини, що спонукали їх звернутися по кредит до певного банку: умови кредитування, а саме процентні ставки, термін кредиту (30%); надійність банку (37%); тривалий досвід на ринку кредитування малого бізнесу (13%); оперативність прийняття рішення про надання кредиту (10%); довірчі відносини з банком, особисті контакти (10%) [5] (рис. 1).

Таким чином, очевидними є відмінності в поглядах представників малого бізнесу та банкірів на причини доступності кредитів. Для усунення цих відмінностей доцільно сконцентрувати спільні зусилля на розвитку форм і методів кредитування із прийнятними характеристиками для малого та середнього бізнесу, що передбачає перехід до клієнтоорієнтованого підходу та налагоджування партнерських стосунків із підприємцями.

Рис. 1. Причини вибору підприємцем певного банку

Отже, перспективи розвитку форм кредитування малого бізнесу пов'язані із двома дещо суперечливими, на перший погляд, підходами. Перший — підвищення доступності кредитів на основі стандартизації форм та спрощення процедур надання кредитів. Другий підхід — клієнтоорієнтований, спрямований на формування партнерських відносин із позичальником, посилення індивідуалізації та комплексності банківського обслуговування.

Обидва підходи до кредитування суб'єктів малого бізнесу мають переваги і недоліки, а тому банки повинні приділяти увагу кожному із них. Стандартизація форм кредитування здійснювалася на основі використання методів кредитного

скорингу, комп'ютерних моделей оцінки кредитів, застосування лімітів за овердрафтом.

На практиці спрощення процедури кредитування і стандартизація характеристик кредитів призводить до скорочення їх асортименту та зниження доступності через жорсткіші умови кредитної угоди для зменшення кредитних ризиків. Тому такий підхід можна охарактеризувати як пасивний, що певною мірою знижує роль банківського кредитування як стимул активізації розвитку малого підприємництва.

Структура кредитного портфеля кредитних спілок України на 31 грудня 2016 року показує, що спілки надають споживчих кредитів — 67% загального обсягу портфеля; кредити на навчання, лікування 8%; на підприємницькі кредити припадає 25% . (рис. 2) [5, с. 153].

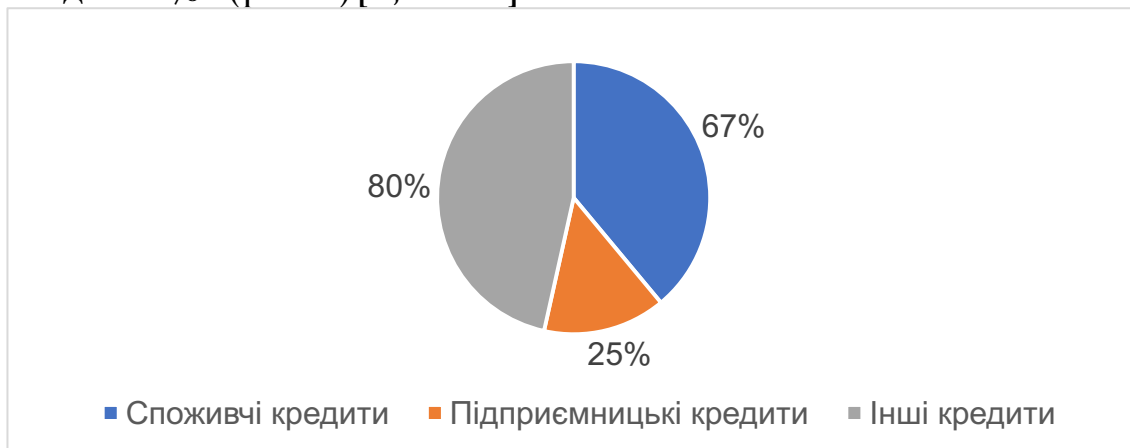

Рис. 2. Структура кредитного портфеля кредитних спілок України станом на 31 грудня 2016 року

Малі підприємства залучають кредитні кошти за рахунок комерційних банків. На практиці взаємини українських банків і суб'єктів малого підприємництва носять, на перший погляд, парадоксальний характер. З одного боку, банки повинні бути зацікавлені в наданні кредитів суб'єктам малого бізнесу, оскільки одержують за це відсотки, але навпроти, вони кредитують малі підприємства неохоче. З боку підприємств, вони мають велику потребу в кредитах, але не звертаються за ними в банк [6, с. 102].

Незацікавленість банків у видачі кредитів суб'єктам малого підприємництва можна пояснити такими причинами:

1. Для банків робота з малими підприємствами не є ефективною. Розгляд великої кількості інвестиційних проєктів при високій собівартості операцій по їх обробленню для банків є не рентабельною. Це пов'язано з відсутністю відпрацьованих технологій по інвестуванню малих підприємств.

2. Кредитування малого бізнесу пов'язано з великими ризиками для банків. Дана проблема є основною причиною відмовлення банків від кредитування малого бізнесу. Проте, за статистикою малі підприємства є одними із самих дисциплінованих позичальників. Неповорнення або прострочення кредиту складає лише 1—2% [7, с. 25].

3. Для одержання кредиту суб'єктові малого підприємництва необхідно надати бізнес-план, вигідний інвестиційний проект. В свою чергу складання якісного бізнес-плану потребує звертання до кваліфікованих спеціалістів. Щоб уникнути цієї проблеми потрібно або навчити підприємців професійному бізнес-плануванню, або створити такі умови, за яких банк був би сам зацікавлений кредитувати та доводити до кінця вигідний проект.

4. Ще одна проблема кредитування малого бізнесу полягає в тому, що банки не здатні організувати кредитування як “потокową” послугу. Для кредитування великого числа малих підприємств необхідно удосконалити механізми їх кредитування.

З іншого боку є проблеми, з якими стикаються малі підприємства при бажанні отримати кредит:

По-перше — це коротка кредитна історія або її повна відсутність. Підприємство, що було створено декілька місяців або років назад має набагато менше шансів на одержання кредиту, ніж те підприємство, що давно діє на ринку, неодноразово брало кредити і його знають як клієнта.

По-друге, банки дають кредити підприємствам, що мають постійний стабільний оборот, який потрібно продемонструвати. Банкові потрібні гарні показники, а малі підприємства через непосильне оподаткування нерідко змушені приховувати свої доходи, у тому числі і від кредитних організацій.

По-третє, малі підприємства не можуть взяти кредити на довготривалий термін через досить невеликий термін власного існування, а використовуючи короткострокові кредити, вони не встигають здобути великі прибутки, які б дали можливість їм здійснювати розширене виробництво [4].

Не зважаючи на всі проблеми, малі підприємства продовжують боротьбу за виживання в складних умовах. Сьогодні в Україні значну роль у розв'язанні проблем кредитування малого бізнесу виконують кредитні лінії, започатковані міжнародними фінансовими організаціями та НБУ. На українському ринку кредитують малий і середній бізнес такі банки як Європейський банк реконструкції та розвитку, Світовий банк, Німецький банк реконструкції [6, с. 103]. Та привабливість таких кредитів для підприємців в умовах інфляції зменшується, так як позики надаються у вільно конвертованій валюті, а підприємець отримує прибуток у гривні.

Висновки. Як показує досвід, для ефективного функціонування сфери малого підприємництва необхідна підтримка з боку держави. В першу чергу необхідно вдосконалити законодавчі механізми кредитування малих підприємств. Для цього необхідно:

Змінити Закон України “Про державну підтримку малого підприємництва”. Він був прийнятий ще у 2000 році і звісно потребує вже змін, бо не повністю відповідає потребам малого підприємництва, яке значно зросло та змінилося.

Переглянути норми кредитування, що закріплені у Законі України “Про банки і банківську діяльність”, у відомчих актах НБУ і Міністерства фінансів. Тому що вони регулюють питання кредитування в цілому і не враховують специфіку малого бізнесу.

Розробити проект закону “Про кредитування суб'єктів малого підприємництва”, розглянути його та прийняти. В цьому законі повинні бути зазначені різні форми кредитування малого бізнесу, схеми надання і погашення кредитів.

Це надасть державі можливість здійснити реальну підтримку малого бізнесу і тим самим створити більший прошарк середнього класу.

Для успішного подальшого розвитку малого підприємництва в Україні потрібно і надалі розвивати та вдосконалювати системи фінансово-кредитної підтримки малих підприємств. Для цього потрібно:

- наалогодити технології кредитування суб'єктів малого підприємництва банківськими структурами;
- розробити механізм участі держави в розподілі ризиків при кредитуванні суб'єктів малого бізнесу;
- удосконалити норми кредитування підприємств, з урахуванням специфіки та потреб малого підприємництва;
- прийняти адекватну заставну законодавчу базу;
- удосконалити нормативно-правовий механізм взаємодії небанківських фінансових організацій і малих підприємств з питань видачі позики малим підприємствам та індивідуальним підприємцям;
- розробити підходи до організаційно-економічного механізму фінансової підтримки малого підприємництва в Україні.

Література

1. Варналій З. С. Мікрокредитування малого підприємництва /З. С. Варналій, С. Г. Дрига, Л. Л. Тарангул. — Ірпінь: НУДПСУ, 2008. — 144 с.
2. Галь В. Розвиток малого та середнього бізнесу в Україні // Вісник НБУ. — 2003. — №1. — С. 12—15.
3. Зверьков А. И. Малый бизнес: доступность кредитов и банковские инновации [Электронный ресурс] / А.И. Зверьков // Государственная программа финансовой поддержки малого и среднего бизнеса, 2011. — Режим доступа: http://www.mspbank.ru/ru/support_program/analytical_materials
4. Косова Т. Д. Формування механізму фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва / Т. Д.Косова, В. О. Лук'янченко // Фінанси України. — 2002. — №12. — С. 37—41.
5. Коцовська Р.Р. Кредитні спілки як альтернативні установи щодо кредитування малого підприємництва / Р.Р. Коцовська // Регіональна економіка. — 2014. — №3. — С. 149—155.
6. Кривоног О.Л. Банківське кредитування малого підприємництва / Л.О. Кривоног // Фінанси України. — 2005. — №8. — С. 101—105.
7. Мурычев А. Банки и малый бизнес / А. Мурычев // Бизнес Предложения. — 2010. — №—56. — С. 24—31.
8. Статистичний щорічник України. - Київ: видавництво “Консультант”, 2011. — 575 с.

І.В. Безгінський,

студент фінансового факультету

Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця

УДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ НА ОСНОВІ SWOT-АНАЛІЗУ

Анотація. Теоретичні та практичні питання реалізації та удосконалення політики управління кредитним портфелем банку.

Ключові слова: Банк, кредитний портфель банку, політика управління кредитним портфелем банку.

Постановка проблеми. Незважаючи на складну економічну ситуацію наша держава має позитивні довгострокові перспективи. За прогнозами Кабінету Міністрів України можливе зростання валового внутрішнього продукту у наступному році вже на 2% [5], а це, на фоні зниження облікової ставки Національного банку України [6], створює додаткові можливості нарощення обсягів банківського кредитування. Кредитні операції банку, у свою чергу, є ключовим фактором формування прибутковості банківської установи, а ефективність кредитної діяльності забезпечується, зокрема, продуманим формуванням та раціональним застосуванням політики управління кредитним портфелем банку.

Стан дослідження. Питаннями удосконалення політики управління кредитним портфелем банку займалися такі вітчизняні дослідники, як Ю. Бугель, Н. Волкова, Г. Гелашвілі, В. Грушко, О. Дзюблюк, Т. Іваненко, Н. Жукова, Н. Зражевська, Р. Крячко, А. Мещеряков, К. Тарасюк, І. Семенча та інші. Проте реалії сьогодення формують нові виклики та ставлять нові завдання банківським установам, які потребують вирішення.

Виклад основного матеріалу. SWOT-аналіз — це процес встановлення зв'язків між найхарактернішими для суб'єкта господарювання можливостями, загрозами, сильними сторонами (перевагами), слабкостями, результати якого в подальшому можуть бути використані для формулювання і вибору стратегій господарюючого суб'єкта [7]. На основі даних офіційної фінансової звітності банку за 2014–2017 роки проведення SWOT-аналізу на основі опрацювання джерел [8], дозволило нам виявити слабкі та сильні сторони кредитного портфелю ПАТ КБ «Приватбанк», потенційні загрози та можливості внутрішнього та зовнішнього середовища та, відповідно, обґрунтувати шляхи удосконалення політики управління кредитним портфелем в цілому (табл. 1).

Враховуючи велику кількість банків, що були визнані неплатоспроможними державним регулятором [1] у 2014 році та порушення фінансової стійкості банківської системи загалом, вважаємо доцільним використання поміркованої кредитної стратегії досліджуваним нами банком.

В умовах зростання суми та частки знецінених кредитів на фоні зниження платоспроможності інших банків, суб'єктів господарювання та населення, більш ризиковий кредитний портфель може сприяти розвитку кризових ситуацій у фінансово-господарській діяльності ПАТ КБ «Приватбанк» у середньостроковій перспективі.

Хоча процентні доходи за довгостроковим кредитування переважно є меншими для банківських установ, проте наявність довгострокових кредитів у кредитному портфелі банку полегшує перспективне фінансове планування діяльності банку, адже дозволяє з більшою точністю розрахувати прогноз надходження платежів з обслуговування такого боргу. А оскільки ПАТ КБ «Приватбанк» має переважно низькоризиковий кредитний портфель, то, в умовах скорочення обсягів кредитування, наявність довгострокових кредитів створює певну стабільність функціонування банку. Нерівномірність зміни частки кредитів банку з різними термінами погашення створює труднощі фінансового планування грошових потоків банку.

Таблиця 1

SWOT-аналіз кредитного портфелю ПАТ КБ «Приватбанк»

Сильні сторони (S)	Можливості (O)
Зростання: обсягів кредитного портфеля банку та кредитування юридичних осіб, фізичних осіб; підприємців та фізичних осіб на поточні потреби; короткострокового кредитування інших банків; процентних доходів від кредитних операцій; обсягів забезпечених кредитів; обсягів кредитів, з високоліквідною заставою. Негативна динаміка знецінених кредитів. Переважання частки кредитів з мінімальним, низьким та помірним ризиком. Зниження ризиковості кредитного портфеля та кредитування юридичних осіб. Відповідність нормативам додаткових показників ризиковості кредитного портфеля.	Перспективи зростання економіки держави, підвищення ділової активності та купівельної спроможності фізичних осіб. Нарощення частки ринку кредитування клієнтів та інших банків. Поглиблення співпраці з банками Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Удосконалення системи управління ризиками. Погіршення фінансового стану конкурентів. Наявність надійних постійних клієнтів.
Слабкі сторони (W)	Загрози (T)
Скорочення: іпотечного та іншого кредитування фізичних осіб; частки незнецінених кредитів фізичним особам; обсягів кредитування банків країн ОЕСР; дохідності кредитного портфеля; коефіцієнта ефективності управління кредитним портфелем; частки довгострокового кредитування; частки кредитування	Зростання інфляції та облікової ставки НБУ. Зниження: ділової активності; платоспроможності населення; попиту на кредитні ресурси; репутації банку через дискредитацію акціонерів чи вищих посадових осіб; ціни кредитів у банків-конкурентів.

<p>фізичних осіб у кредитному портфелі. Зростання: суми та частки незабезпечених кредитів у кредитному портфелі банку; частки знецінених кредитів юридичним особам; частки безнадійної заборгованості. Нестабільність кредитного портфеля у частині нерівномірної зміни частки кредитів з різним терміном погашення.</p>	<p>Погіршення ситуації в кризових регіонах. Виникнення кризових ситуацій у поточностабільних та благополучних регіонах. Поглиблення економічної кризи в державі. Непрофесійні дії керівників та співробітників кредитних відділів. Нереалістичність прогнозів.</p>
--	--

Нарощення короткострокового кредитування інших банків відносно до переваг ПАТ КБ «Приватбанк», адже вважаємо доцільним переважання у кредитному портфелі банку з кредитування інших банків такого наряду кредитування. Це пов'язано як із кризою неплатежів багатьох інших банків, так і з специфікою фінансово-господарської діяльності фінансових установ.

Задекларований європейський курс розвитку України, перспективи співробітництва нашої держави із країнами з розвинутою ринковою економікою, впровадження інноваційних структурних реформ сприятиме поглибленню співпраці вітчизняної банківської системи із банківськими системами країн Організації економічного співробітництва і розвитку, тому поглиблення співробітництва з банками країн ОЕСР вважаємо перспективною можливістю ПАТ КБ «Приватбанк».

Оскільки частка кредитів з найвищим рівнем ризику у кредитному портфелі банку зростає, в рамках даної проблеми вважаємо необхідним поділ такої заборгованості на критично-проблемну та сумнівно-проблемну. Пропонована нами система підтримки прийняття рішень з управління проблемною заборгованістю в межах політики управління кредитним портфелем банку зображена на рис. 1.

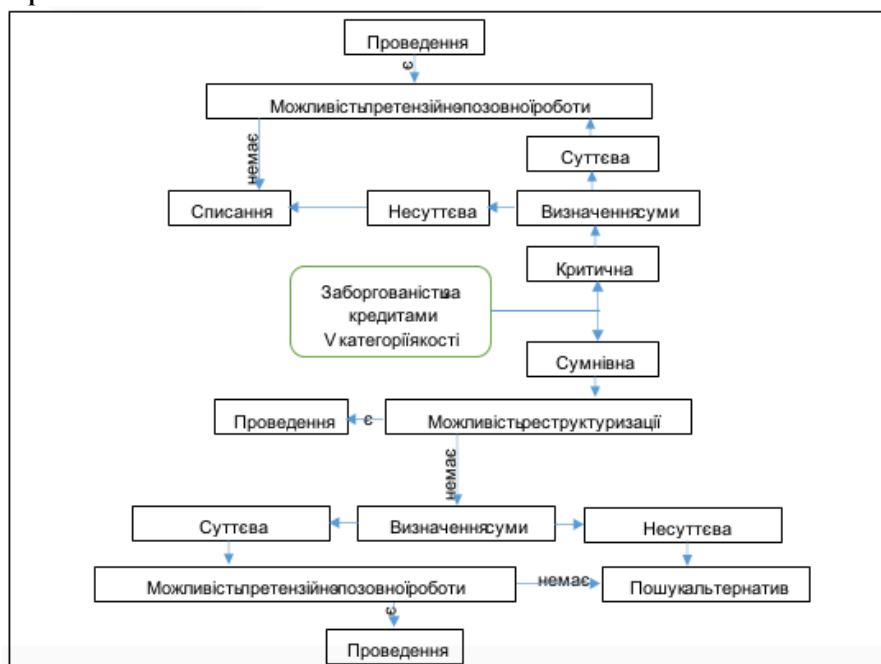

Рисунок 1. Система підтримки прийняття рішень з управління проблемною заборгованістю в межах політики управління кредитним портфелем ПАТ КБ «Приватбанк»

Критично-проблемна заборгованість є по суті безнадійною, тобто має мізерні шанси бути повернутою банку; натомість сумнівно-критична хоч і є, безумовно, проблемною, проте, має більше шансів бути поверненою. Віднесення заборгованості за конкретним кредитом до критично-проблемної чи сумнівнопроблемної залишаємо за відповідальним працівником банку, який є кредитним експертом.

Поділ суми кредиту на суттєву та несуттєву пропонуємо здійснювати відповідно до позначки у 50 тис. грн., адже вважаємо, що заборгованість менша за цю суму є дрібною для даного банку і її загальний розмір не покриватиме затрат ресурсів і часу на претензійно-позовну та іншу діяльність банку. Хоча ця сума може корегуватися відповідно до змін у розмірі та структурі кредитного портфеля банку, як у сторону зменшення так і збільшення.

В результаті проведеного SWOT-аналізу намічено перспективні стратегічні альтернативні рішення ПАТ КБ «Приватбанк» у контексті визначених сильних та слабких сторін кредитного портфеля банку, його потенційних можливостей та загроз в контексті удосконалення політики управління кредитним портфелем банківської установи (табл. 2).

Оскільки WO і WT стратегії здебільшого ґрунтуються на змінах у зовнішньому середовищі функціонування банку, то вказані альтернативи можуть мати ширше впровадження в діяльність банку, ніж в рамках його політики управління кредитним портфелем.

Висновки. На основі проведеного SWOT-аналізу сильних та слабких сторін кредитного портфеля банку, можливостей та загроз організації управління кредитним портфелем банку та намічених альтернативних стратегій розвитку банку пропонуємо наступні заходи з удосконалення політики управління кредитним портфелем банку:

1. Розробка та впровадження гнучкої системи визначення умов кредитування в залежності від економічної ситуації, фінансового стану банку та фінансових можливостей клієнта та визначення в ній ключових умов, що мають певну перевагу над умовами основних конкурентів.

2. Визначення жорсткіших вимог до оцінки кредитоспроможності позичальників на основі використання сучасних інноваційних та інформаційних технологій.

3. Проведення активно інформаційно-рекламної кампанії в установах та на сайті банку, а також засобах масової інформації з підтвердження доброї репутації банку та оперативного реагування на оприлюднення неправдивої чи дискредитуючої інформації про ПАТ КБ «Приватбанк», а також поглиблення застосування національно-патріотичних мотивів у документації, інформаційних, рекламних буклетах, корпоративних кольорах банку.

4. Розробка програми поглибленої співпраці з надійними постійними клієнтами банку, в тому числі з інших напрямків банківської діяльності.

5. Пошук та реалізація можливих напрямків співпраці з надійними банками розвинених країн та розширення кредитування банків ОЕСР.

Стратегічні альтернативи управління кредитним портфелем ПАТ КБ
«Приватбанк» на основі SWOT-аналіз кредитного портфелю

SO — стратегія	ST — стратегія
<p>Нарощення обсягів кредитування клієнтів та інших банків.</p> <p>Захоплення більшої частки банківського кредитного ринку в Україні та за кордоном. Розробка та впровадження привабливіших, ніж у конкурентів умов кредитування.</p> <p>Активна реклама кредитних послуг банку. Поглиблення кредитування надійних постійних клієнтів.</p> <p>Ширше впровадження у діяльність банку сучасних інформаційних технологій та програмного забезпечення.</p>	<p>Визначення оптимального відсотка за кредитами з урахуванням облікової ставки та спроможності клієнтів оформити та повернути кредит.</p> <p>Національно-патріотична реклама бренду банку. Інформування клієнтів банку про позитивні досягнення банку.</p> <p>Моніторинг ситуації в регіонах.</p> <p>Підвищення кваліфікації співробітників та контроль за їх роботою.</p> <p>Складання оптимістичного, песимістичного та реалістичного прогнозів кредитного портфеля банку.</p>
WO — стратегія	WO — стратегія
<p>Розробка та впровадження вигідних для діючих клієнтів банк програм іпотечного та іншого кредитування фізичних осіб.</p> <p>Впровадження нових управлінських рішень в рамках політики управління ризиками кредитного портфелю банку.</p> <p>Підвищення ефективності управління кредитним портфелем банку.</p> <p>Удосконалення роботи з проблемними позичальниками.</p> <p>Розробка стратегії розвитку банку в рамках стабільного зростання прибутковості.</p>	<p>Чітке дотримання визначених нормативних значень додаткових показників ризиковості кредитного портфеля. Розробка стратегії розвитку банку в рамках стабільного зниження прибутковості.</p> <p>Напрацювання алгоритму дій в умовах виникнення кризових ситуацій у благополучних та стабільних регіонах.</p> <p>Диверсифікація переліку банків-партнерів та банківборжників на основі аналізу поточного фінансового стану фінансових установ.</p> <p>Побудова системи оперативного реагування на оприлюднення неправдивої та дискредитуючої інформації про банк.</p>

6. Удосконалення процесу використання інформаційних технологій не лише щодо оцінки кредитоспроможності клієнтів банку, а й для моніторингу ситуації в регіонах держави та світі.

7. Складання прогнозу динаміки, структури, якості та ризиковості кредитного портфеля банку на основі оптимістичного, реалістичного та

песимістичного сценарію зміни внутрішнього та зовнішнього середовища ПАТ КБ «Приватбанк».

8. Організація роботи банку з проблемними позичальниками в використанні запропонованої системи підтримки прийняття рішень.

9. Напрацювання алгоритму дій в умовах виникнення кризових ситуацій у благополучних та стабільних регіонах та ознайомлення з ним персоналу банку в рамках підвищення кваліфікації працівників фінансової установи.

Маємо надію, що застосування запропонованих вище заходів дозволить не лише покращити політику управління кредитним портфелем досліджуваного нами банку, але й підвищити ефективність його кредитної діяльності в цілому за умови допустимого рівня ризику. Вбачаємо можливим застосування аналогічного аналізу для дослідження питань політики управління кредитним портфелем інших фінансово-кредитних установ банківської системи України, а також система підтримки прийняття рішень з управління проблемними кредитами може зацікавити управлінський апарат банку за наявності проблемної заборгованості за виданими кредитами.

Література

1. Бюлетень Національного банку України (електронне видання) [Електронний ресурс] / офіційний сайт // — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57897.
2. Забровець Ю.О. Проблема заборгованості, як складова кредитного портфелю комерційного банку / Ю.О. Забровець // Формування ринкових відносин в Україні. — 2013. — №12. — С. 41–44.
3. Коваленко В.В. Розвиток науково-методичних підходів до оцінювання проблемних кредитів банку як складові управління ними / В.В. Коваленко, Т.М. Болгар // Актуальні проблеми економіки. — 2013. — №10. — С. 185–195.
4. Криклій О.А. Система управління проблемними кредитами в банку / Криклій О.А., Крухмаль О.В. // Актуальні проблеми економіки. — 2014. — № 5 (155). — С. 409–415.
5. Негативний прогноз Кабміну передбачає ще три роки падіння економіки. 5 березня 2015. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ukr.lb.ua/news/2015/03/05/297680_negativniy_prognoz_kabminu.html.
6. Облікова ставки Національного банку України [Електронний ресурс] / офіційний сайт // — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=53647.
7. Орлова В.М. Система управління ефективністю ПАТ КБ «Приватбанк» на основі SWOT-аналізу // В.М. Орлова, С.М. Кравченко [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/14_ENXXI_2014/Economics/6_169500.doc.htm.
8. Руденко О.В. Реалізація стратегічного планування на основі SWOT-аналізу на прикладі банківської установи / О.В. Руденко // Управління розвитком. — 2014. — №18 (158). — С. 84–86.

Д.Р. Забірник,

студент фінансового факультету

Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА У ЗАРУБІЖНІЙ ТА ВІТЧИЗНЯНІЙ ПРАКТИЦІ

Анотація. У статті розглянуто підходи до управління фінансовими ресурсами підприємств у вітчизняній та іноземній практиці, проаналізовано методи оцінки використання фінансових ресурсів підприємств.

Ключові слова: фінансові ресурси, методи оцінки фінансових ресурсів, вітчизняна та іноземна практика управління фінансовими ресурсами.

Анотация. В статье рассмотрено подходы к управлению финансовыми ресурсами предприятий в отечественной и зарубежной практике, проанализировано методы оценки использования финансовых ресурсов предприятий.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, методы оценки финансовых ресурсов, отечественная и зарубежная практика управления финансовыми ресурсами.

Anotation. In article are considered approaches of financial resources in domestic and foreign practice, analyzed methods for assessing the use financial resources

Keywords: financial resources, methods for assessing financial resources, domestic and foreign practice management of finance resources.

Постановка проблеми. Інноваційний розвиток економіки України зумовлює необхідність всебічного дослідження проблем фінансування суб'єктів господарювання, зокрема процесів формування та використання фінансових ресурсів як основи фінансового забезпечення господарської діяльності підприємств. За таких умов важливим постає застосування підходів, методів, необхідних для забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Проблеми управління фінансовими ресурсами підприємства з точки зору вітчизняних авторів висвітлено у роботах Панченко А. І, Савчук В. П, Гречан А. П, Радіонова Н. Й.

Формування цілей статті. Метою статі є розгляд особливостей управління фінансовими ресурсами підприємства у зарубіжній та вітчизняній практиці та визначення сучасних методів управління, які на сьогодні є найбільш ефективними для суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи ефективність використання фінансових ресурсів, найчастіше використовують коефіцієнти рентабельності, капіталовіддачі та оборотності усього капіталу, власного, позикового, основного та оборотного, а також інвестиційного, тобто показники оцінювання ефективності господарської діяльності та оцінювання ділової активності підприємства. Проте цих розрахунків недостатньо, оскільки сума капіталу не завжди дорівнює сумі фінансових ресурсів.

Розглянемо розробки зарубіжних економістів щодо систем інтегрального фінансового аналізу та особливостей їх практичного застосування, найпоширеніші у закордонній практиці управління капіталом.

У практиці зарубіжних компаній найчастіше застосовується модель Дюпона, яка становить чітко детерміновану факторну залежність основних компонентів фінансової звітності підприємства [1].

Система інтегрального аналізу ефективності використання активів підприємства. Цю систему фінансового аналізу розробила фірма «Дюпон» (США). Вона передбачає, що коефіцієнт рентабельності використаних активів ділиться на декілька коефіцієнтів його формування, взаємопов'язаних в єдиній системі, а саме на коефіцієнт рентабельності реалізації продукції і коефіцієнт оборотності капіталу, який дорівнює за кількісним значенням коефіцієнту капіталовіддачі. Результати, які отримують, застосовуючи модель фірми «Дюпон», інтерпретують за допомогою матриці оцінки результату інтегрального аналізу коефіцієнта рентабельності використаних активів підприємства:

$$Рва = Ррп \times КОк, (1)$$

де $Рва$ — коефіцієнт рентабельності використаних активів;
 $Ррп$ — коефіцієнт рентабельності реалізації продукції;
 $КОк$ — коефіцієнт оборотності капіталу.

За допомогою цієї матриці можна виявити основні резерви зростання рентабельності капіталу підприємства, а саме: підвищити рентабельність реалізації продукції; збільшити оборотність капіталу; поєднати ці два напрями.

Для інтегрального аналізу ефективності використання власного капіталу підприємства можна застосувати трифакторну модель «Дюпон»:

$$РВК = ЧП / ВК = ЧП / Р \times Р / А \times А / ВК, (2)$$

де $РВК$ — рентабельність власного капіталу;
 $ЧП$ — сума чистого прибутку в аналізованому періоді, отримана від усіх видів діяльності;
 $ВК$ — сума власного капіталу підприємства в цьому періоді;
 $А$ — сума усіх використаних активів підприємства у цьому періоді;
 $Р$ — загальний об'єм реалізації продукції в цьому періоді.

Найбільшого поширення серед компаній США отримала система SWOT-аналізу. Сутність даного методу полягає в дослідженні характеру сильних і слабких сторін підприємства відносно можливостей використання його капіталу, а також позитивного чи негативного впливу окремих зовнішніх та внутрішніх факторів на умови його використання [4, с. 178].

Також значного поширення зазнала об'єктивно орієнтована система інтегрального аналізу використання капіталу підприємства, запропонована фірмою «Модернсофт». Базується вона на використанні комп'ютерної технології та спеціального пакета прикладних програм. Основою цієї концепції є подання

моделі формування рівня чистого прибутку (чи іншого результативного показника фінансової діяльності) підприємств у вигляді фінансових блоків, що взаємодіють і моделюють «класи» елементів, які безпосередньо утворюють цей показник. Користувач сам визначає систему таких блоків і класів залежно від специфіки господарської діяльності. Побудувавши модель, користувач сам наповнює всі блоки кількісними характеристиками відповідно до звітної інформації підприємства. Систему блоків та класів можна розширити та уточнити у міру зміни напряму діяльності підприємств і отримання точнішої інформації про процес формування прибутку.

Інтегральна система портфельного аналізу. Цей аналіз оснований на використанні «портфельної теорії», відповідно до якої рівень прибутковості портфеля фондових інструментів розглядається в системі «прибуток — ризик». Згідно з цією теорією можна, сформувавши «ефективний портфель», знизити рівень портфельного ризику і відповідно підвищити співвідношення рівня прибутковості та ризику.

Відповідно, найпрактичнішою та найефективнішою вважаємо модель фірми «Дюпон». Проте, цілком погоджуємося з думкою аналітиків, котрі стверджують, що застосовувати на українських підприємствах слід лише алгоритм цієї методики (послідовність дій), а систему кількісних показників ефективності використання фінансових ресурсів доцільно вибирати самостійно залежно від особливостей функціонування вітчизняних підприємств.

Панченко А. І. у своїй роботі «Узагальнення моделі статистичної оцінки основних показників діяльності підприємства» [3] запропонував збалансовану систему індикаторів діяльності (ЗСІД). Суть цієї системи полягає в недостатності лише фінансових показників для повного і всебічного описання стану підприємства. Головна структурна ідея ЗСІД полягає в тому, щоб збалансувати систему показників у вигляді чотирьох груп.

Згідно з Савчуком В.П., ефективність використання фінансових ресурсів проявляється в накопиченні багатства власника, тобто визначенні економічної доданої вартості. Суть даного методу полягає в зіставленні вартості капіталу, що використовується в бізнесі, з віддачею (прибутковістю) від використання цього капіталу [4].

Вартість капіталу, що використовується в бізнесі, розраховується як відношення середньої величини компоненти капіталу за рік до середньої величини сумарного капіталу за рік (WACC). Прибутковість капіталу, що використовується, розраховують як відношення чистого прибутку на середнє річне значення залученого в бізнес капіталу (ROCK). Різниця ($ROCK - WACC$) має бути позитивною і максимально великою. Якщо цю різницю помножити на суму спрямованого в бізнес капіталу, то матимемо показник, який і називається EVA [4].

Якщо EVA з року в рік зростає, багатство примножується, а отже, ефективність від використання фінансових ресурсів зростає. Якщо темпи зростання EVA падають, то це свідчить про зменшення ефективності і про можливість отримання підприємством збитку.

Розглянемо переваги та недоліки кожного з зазначених методів (табл. 1).

Таблиця 1

Переваги та недоліки підходів до оцінки ефективності використання фінансових ресурсів на підприємстві

Назва підходу	Переваги	Недоліки
Зарубіжний досвід		
Модель Дюпона	Швидкість оцінки; дає можливість оцінити фінансову діяльність у цілому, виявляє способи підвищення норми прибутку	Приблизність результатів; має галузеву специфіку; необхідність використання в поєднанні з іншими методами
Система «Модернсофт»	Інтегральність аналізу; точність результатів; можливість доповнення та налагодження	Необхідність відповідного програмного забезпечення; необхідність досвіду підбору показників
Система SWOT-аналізу	Дозволяє зробити комплексну оцінку впливу факторів; виявити слабкі та сильні сторони підприємства	Не дозволяє оцінити вплив факторів у кількісному виразі
Підхід ланцюгових підстановок	Дає можливість виявити слабкі сторони підприємства, використовується для усіх типів детермінованих факторних моделей	Необхідність використання в поєднанні з іншими методами; необхідність досвіду підбору результативного показника
Вітчизняний досвід		
ЗСІД	Комплексність, збалансованість, повнота; всебічність оцінки	Не враховує аналітичних показників
EVA	Простота розрахунку; швидкість оцінки; дає можливість оцінити фінансову діяльність у цілому	Обмеженість факторів; дає інформацію лише для власника підприємства
Термін повернення капітальних вкладень	Простота розрахунку; дає можливість оцінити ефективність у часовому виразі	Невирішеність питання щодо використання дисконтування при його використанні

Як видно із табл. 1., кожен із наведених підходів до оцінки ефективності використання фінансових ресурсів має як переваги, так і недоліки. Підходи, запропоновані зарубіжними вченими, дозволяють зробити інтегральний аналіз, тобто врахувати усі можливі фактори і, як наслідок, підвищують достовірність і точність результатів. Проте для підвищення ефективності використання дані підходи необхідно скоригувати відповідно до особливостей функціонування

українських підприємств. Підходи ж, запропоновані вітчизняними науковцями, дають односторонню оцінку ефективності використання фінансових ресурсів. Вони концентруються на окремих показниках, тому поза їх увагою залишається більшість показників, які дають змогу оцінити ефективність діяльності підприємства як у кількісному, так і в якісному виразі. Крім того, дані підходи є менш адаптованими до сучасних економічних умов.

Висновки. Узагальнено вітчизняний та зарубіжний досвід оцінки фінансових ресурсів підприємства. Підходи, запропоновані зарубіжними вченими, дозволяють зробити інтегральний аналіз, тобто врахувати усі можливі фактори і, як наслідок, підвищують достовірність і точність результатів. Підходи ж, запропоновані вітчизняними науковцями, дають односторонню оцінку ефективності використання фінансових ресурсів. Вони концентруються на окремих показниках, тому поза їх увагою залишається більшість показників, які дають змогу оцінити ефективність діяльності підприємства як у кількісному, так і в якісному виразі. Таким чином, для підвищення якості оцінки ефективності використання фінансових ресурсів необхідно використовувати комплекс методів. Вибір методів, що необхідно включити до даного комплексу, кожне підприємство повинно здійснювати індивідуально залежно від стадії життєвого циклу підприємства, його стратегічних планів та тактичних цілей.

Література

1. Гречан А.П. Діагностика ефективності діяльності підприємства / А.П. Гречан, Н.Й. Радіонова // Вісник Східно- українського національного університету імені Володимира Даля. — 2011. — № 10 [164] — С. 56—61.
2. Панченко А.І. Узагальнення моделі статистичної оцінки основних показників діяльності підприємства / А.І. Панченко // Фінанси України. — 2013. — № 3. — С. 133—137.
3. Савчук В.П. Особливості системи бюджетування підприємства / В.П. Савчук, М.М. Вінниченко // Фінанси України. — 2012. — № 1. — С. 55—60.
4. Шим Джей К. Финансовый менеджмент / Джей К. Шим, Джоэл Г. Сигел; пер. с англ. — М. : Филинь, 1996. — 230 с.

О.О. Іщик,

судовий експерт Рівненського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України

ПОНЯТТЯ ПРОДУКТУ В МАРКЕТИНГУ

Сучасна світова економіка характеризується взаємодією між країнами і розвитком зовнішньоекономічних зв'язків. Цей процес стосується як обміном послугами так і продуктом. Без продукту не можна говорити про розвиток економічних відносини.

Продукт — будь-який матеріальний товар або сервіс, що пропонуються на ринку та задовольняє потреби споживачів. Продукт є об'єктом ринкового обміну [3, с. 64].

Запропонувавши різноманітні продукти на ринку підприємства змушені приймати багато рішень для завоювання ринку. Сукупність цих рішень і дій називається стратегією продукту.

Стратегія продукту є елементом маркетингової стратегії, тому він тісно пов'язаний з стратегіями інших маркетингових інструментів, а також стратегій, пов'язаних із вибором цільового ринку.

Саме вибір цільового ринку та прийняття припущення щодо того, як діяти на ринку, є початком процесу побудови стратегії виробництва. Він починається ще до того, як продукт з'являється, на етапі його проектування. Він триває протягом усього життя на ринку і закінчується лише тоді, коли продукт зникає з ринку.

Елементи стратегії продукту включають:

- створення правильного продукту, його корисність для покупця;
- створення бренду, упаковки, маркування, системи гарантій та гарантійного обслуговування;
- формування асортиментної структури продукту, тобто визначення ширини та глибини асортименту;
- діяльність різних періодів життєвого циклу продукції на ринку;
- управління продуктами в залежності від його ринкової позиції.

Коли ми зустрічаємо ринок з різними продуктами, ми бачимо розбіжності між ними. Зазвичай ми купуємо один продукт і ми не зацікавлені в інших. Це тому, що деякі продукти нам більш знайомі, ніж інші. Знання продукту пов'язане з брендом.

Бренд — символ, дизайн або комбінація створена з них, виготовленні для упізнавання товарів або послуг та їх відмінностей від конкурентів. Використання бренду дає багато переваг як виробникам, та і окремим покупцям. Для виробників бренд насамперед є гарантією більшого прибутку. Завдяки цьому вони можуть продавати свою продукцію за більш високою ціною. Бренд виділяє продукт серед своїх конкурентів [2, с. 346].

При покупці переважної більшості матеріальних продуктів ми не маємо справу з ними безпосередньо. Зазвичай наш перший контакт із його упаковкою.

Пакування відіграє важливу роль для продукту, особливо коли продукти купуються як подарунки. Важливість упаковки залежить від функцій, які вони виконують. Найважливіші функції упаковки: захисні, транспортні, інформаційні та рекламні [1, с. 284].

Захисна функція пов'язана з захистом виробу від зносу або руйнування. Це стосується як впливу зовнішніх чинників, а також збитків, заподіяних людьми.

Транспортна функція також пов'язана з захисною функцією. Це обумовлено необхідністю переміщення товарів з місця їх виробництва до місця споживання. Для деяких виробів це можливо лише завдяки використанню відповідної упаковки.

Інформаційна функція, пов'язана з розміщенням інформації про виробника, продукт та способу використання.

Рекламна функція упаковки полягає в наданні допомоги продавцям у демонстрації товарів. Упаковка відіграє особливу роль для продажі товарів, зазвичай вона є джерелом інформації про продукт.

Життєвий цикл продукту виражає період з моменту вироблення продукту до моменту зняття його з ринку. Життєвий цикл включає в себе ряд циклів.

Поступова втрата здатності продукту відповідати потребам споживача супроводжується зростаючими труднощами при його продажу. Прагнення подолати ці труднощі може призвести до вибору видів діяльності, спрямованих головним чином на зміну інших маркетингових інструментів, а значить, пов'язаних з розподілом та активізацією продажів продукції на ринку.

Якими б хорошими властивостями товар не володів рано чи пізно він втрачає здатність задовольняти потреби споживача. Тобто товар має певний період життєвого циклу та перебуває на ринку певний проміжок часу, після чого замінюється іншим, більш сучасним та недорогим товаром.

Література

1. Котлер Ф. Основы маркетинга: краткий курс / Котлер Ф.: пер. с англ. — М.: Издат. дом «Вильямс», 2007. — 656 с.
2. Гаркавенко С.С. Маркетинг : підруч. / С.С. Гаркавенко. — [5-те вид., допов.]. — К. : Лібра, 2007. — 720 с.
3. Балабанова Л.В. Маркетинг : підруч. / Л.В. Балабанова. — [2-ге вид., перероб. і допов.]. — К.: Знання-Прес, 2004. — 645 с.

К.С. Ковалик,

студент факультету бізнесу

Луцького національного технічного університету

Н.С. Куцай,

науковий керівник, кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту

Луцького національного технічного університету

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОГО РІШЕННЯ В ІННОВАЦІЙНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ ПІДПРИЄМСТВА

Множина цілей і завдань, що стоять перед підприємствами різного класу складності і різної галузевої приналежності, призводить до того, що для управління ними потрібні спеціальні нові знання й мистецтво, методи й прийоми, що забезпечують ефективну спільну діяльність працівників всіх структурних підрозділів.

Ключовим чинником, що обумовлює існування та внутрішню структуру систем управління на підприємствах, є наявність управлінських відносин.

Засобом реалізації сучасних управлінських відносин є управлінські рішення, які є інноваційною формою вираження цілеспрямованості, способами реалізації потреб, інтересів й інших спонукальних мотивів суб'єктів, зайнятих у сфері управлінських стосунків системи. Управління при цьому є процесом вироблення та реалізації суб'єктом управління управлінських рішень в рамках цілеспрямованої дії на об'єкт управління, для організації і координації його діяльності при функціонуванні інноваційної системи.

Розуміння природи управлінських рішень та їх місця у сфері інноваційного менеджменту необхідне для здійснення ефективного управління. Сформувавшись у процесі вибору альтернативи, управлінське рішення є підсумком управлінської діяльності, результатом обмірковувань дій і намірів та висновків, спрямованих на реалізацію цілей інноваційного менеджменту.

З метою визначення сутності поняття вважаємо за доцільне провести аналіз підходів до визначення поняття «управлінське рішення», оскільки за класифікацією Злобіної Н. В. інноваційне рішення є різновидом управлінського.

В економічній літературі відсутній єдиний погляд на сутність управлінського рішення, яке розглядається як процес, акт вибору та його результат.

Аналіз вітчизняних та закордонних наукових праць дозволив зробити висновок, що визначення поняття управлінського рішення в науковій літературі розглядається не однозначно.

На думку М. Г. Чумаченко головною особливістю управлінських рішень є те, що їх приймають для забезпечення безперебійного функціонування об'єкта управління [1, с. 125].

В. М. Колпаков стверджує, що управлінське рішення — це результат системної діяльності людей і продукт когнітивної (опосередкованою пізнавальними факторами), емоційної, вольової, мотиваційної природи — синтезу психічних процесів, що мають вихідну регулятивну спрямованість. Це вольовий акт осіб, що приймають рішення, оформлений у вигляді документа [2, с. 325].

На думку Малої Н. Т. управлінське рішення, з одного боку, є результатом розумово-психологічної, творчої діяльності керівника, з іншого — продуктом управлінської праці [3, с. 21].

Аналіз найбільш поширених визначень поняття «управлінське рішення», дозволяє виявити основні ознаки управлінського рішення: наявність мети, направленої на вирішення проблем; можливість вибору з альтернативних варіантів; вплив суб'єкта управління на об'єкт у рамках його посадових повноважень і компетенцій; управлінське рішення пов'язане з конкретною управлінською працею — аналізом, прогнозуванням, оптимізацією та економічним обґрунтуванням; результат має бути документально оформленим.

Отже, управлінське рішення — це результат альтернативного поєднання економічних, технологічних, адміністративних, соціально-психологічних методів інноваційного менеджменту, спрямований на досягнення конкретних цілей системи керівництва, на основі якого керуюча система підприємства безпосередньо впливає на керувану.

Аналіз теоретичних аспектів сутності управлінського рішення дозволив уточнити поняття «управлінське рішення» в інноваційному менеджменті — це вибір альтернативи; засіб здійснення управлінського впливу; процес, діяльність людей або спосіб вираження управлінських відносин, який спрямований на досягнення певної мети.

Таким чином, управлінське рішення в інноваційному менеджменті є результатом складної системної діяльності людей за допомогою послідовних ітераційних процесів.

Література

1. Чумаченко М. Г. Економічний аналіз: навч. посібник / М. Г. Чумаченко, М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатов та ін. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2014. — 556 с.
2. Колпаков В. М. Теория и практика принятия управленческих решений: учеб. пособие / В. М. Колпаков. — Київ: МАУП, 2011. — 504 с.
3. Мала Н. Т. Управлінські рішення: класифікація та процес прийняття / Н. Т. Мала // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». — сер.: менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. — Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2007. — № 605. — С. 20–24.

О.С. Колтунович,

кандидат економічних наук,

Громадська організація «Незалежний український центр
правових ініціатив та експертиз «Правова держава»

ОСОБЛИВОСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВОДОГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В РАМКАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

На сьогоднішній день надзвичайно актуальним питанням у вирішенні проблем водогосподарського комплексу України в умовах децентралізації є створення ресурсної бази депресивних регіонів в рамках об'єднаних територіальних громад з метою інноваційно-технологічної модернізації та впровадження ефективних моделей водокористування на регіональному рівні. Саме з метою вирішення нагальних питань депресивних регіонів передбачалось зміщення акцентів бюджетної та фіскальної політики на регіональний рівень. Бюджетна децентралізація, з одного боку, була направлена розширення фінансової спроможності місцевих громад, з іншого — вирішення власним коштом комунальних проблем [1, с. 61].

З огляду на це питання фінансово-інституційного забезпечення інноваційно-технологічної модернізації водогосподарського комплексу потребує вдосконалення в напрямку імплементації в національну інноваційну систему водних відносин нових інституціональних механізмів водокористування, які дадуть можливість посилити капіталізацію і комерціалізацію водогосподарської діяльності депресивних регіонів, сприяти розбудові регіональної водоохоронної інфраструктури [2, с. 18].

Враховуючи сформоване в Україні законодавче підґрунтя щодо інноваційно-технологічної модернізації водогосподарського комплексу депресивних регіонів в умовах поглиблення інтеграційних процесів, слід доопрацювати і сформувати нові підходи та розробити дієві інструменти регіонального розвитку у сфері водокористування. Одним із механізмів інноваційно-технологічної модернізації водогосподарського комплексу в Україні має стати плата за спеціальне використання водних ресурсів на користь місцевих громад. Саме внесенням змін до Податкового кодексу України щодо передачі сплати збору за спеціальне

використання водних ресурсів до місцевих бюджетів дозволить сформувати ресурсну базу інноваційно-технологічної модернізації водогосподарського комплексу в депресивних регіонах України і вирішити проблеми ефективності водокористування відповідно до стандартів Європейського Союзу [3, с. 65].

Ще одним додатковим інструментом модернізації системи водокористування на регіональному рівні є запровадження митного експерименту на загальнонаціональному рівні та створення Національного фонду інноваційно-технологічної модернізації водогосподарського комплексу України [4, с. 48]. За прикладом реалізації пілотного проекту зі створення Дорожнього фонду в Україні, основними джерелами фінансування Національного фонду інноваційно-технологічної модернізації водогосподарського комплексу України можуть виступати одразу кілька видів акцизних зборів і мит від окремих імпортерів груп товарів відповідного галузевого спрямування.

Завдяки прийняттю відповідних змін до Митного кодексу України, в складі спеціального фонду держбюджету може бути створений окремий Національний фонд інноваційно-технологічної модернізації водогосподарського комплексу України, куди надходитимуть кошти з оплачених мит (окремі групи товарів) і акцизних зборів [5, с. 24]. Отримані кошти будуть цільовими, що унеможливить їх використання протягом поточного бюджетного періоду на інші бюджетні видатки, крім модернізації окремих сегментів водогосподарського комплексу. З метою комплексної інноваційно-технологічної модернізації водогосподарського комплексу у депресивних регіонах доцільним є створення при регіональних органах місцевого самоврядування Регіональних фондів з модернізації та розвитку. Доцільним є концентрація в рамках єдиного агентства або інформаційного ресурсу акумулювання донорських (інвестиційних) коштів відповідних міжнародних проектів і програм за напрямом водокористування.

Запропоновані механізми сприятимуть збільшенню ресурсної бази місцевих бюджетів за цільовим спрямуванням інноваційно-технологічної модернізації водогосподарського комплексу України. Реалізація даних програм забезпечить інноваційно-технологічну модернізацію інженерної інфраструктури меліоративних систем, сприятиме розбудові систем централізованого водопостачання населених пунктів та модернізації систем водопостачання міст відповідно до стандартів Європейського Союзу.

Література

1. Колтунович О.С. Механізми інноваційно-технологічної модернізації водогосподарського комплексу депресивних регіонів в рамках бюджетної децентралізації / О.С. Колтунович / Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. — 2017. — №3. — С. 42–61.
2. Колтунович О.С. Особливості формування фіскальної політики у водогосподарському комплексі в умовах децентралізації / О.С. Колтунович / Економіка природокористування і охорони довкілля, збірник наукових праць. — 2017. — №3. — С. 18–26.
3. Колтунович О.С. Анализ основных тенденций и секторальных особенностей водопользования в условиях структурирования экономики / О.С. Колтунович // Вісник економічної науки України, збірник наукових праць. — 2017. — №3. — С. 59–65.

4. Левковська Л.В. Цільові орієнтири формування територіальних водоресурсних капіталів / Л.В. Левковська, В.М. Мандзик // Екологічний менеджмент. — № 4/2015. — С. 44—48.
5. Водна стратегія України на період до 2025 року (наукові основи) — К., 2015. — 46 с.

УДК 336.748.12:004.032.26 (045)

І.І. Ніколіна,

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри економічної кібернетики та інформаційних систем
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Т.О. Рудик,

здобувач вищої освіти, Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ДЕРЖАВНИХ ОРГАНАХ ВЛАДИ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню сутності та змісту процесу корупції. Проаналізовано ситуацію в органах державної влади та визначено рівень корумпованості окремих галузей.

Ключові слова: корупція, корупційні процеси, державні органи влади, модель, економіко-математичне моделювання.

Постановка проблеми. Проблематика полягає в необхідності виявлення корупційних процесів, їх дослідження, побудови математичної моделі для визначення рівня корумпованості окремих галузей, підприємств, органів державної влади.

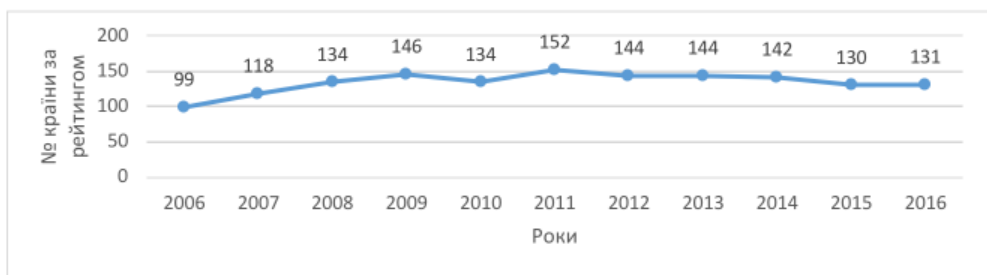
Стан дослідження. Значний вклад в дослідження корупційних процесів в органах державної влади внесли Т. Блистів, А. Долгова, О. Дульський, Д. Никифорчук, І. Ніколіна. В суспільствах транзитивного типу державний управлінський апарат надмірно політизований, і у більшій мірі представляє інтереси певних груп, а не держави та суспільства, тому необхідно досліджувати та впроваджувати різноманітні методи для виявлення та вимірювання рівня корумпованості.

Виклад основного матеріалу. Корупція, як соціальне явище, має місце майже в усіх країнах світу, проте найбільше вона проявляється в країнах з перехідною економікою, зокрема і в Україні. Корупція - це соціальне явище, коли посадові особи зловживають своїми службовими обов'язками заради певної винагороди. Корупція має негативний вплив не тільки на соціально-економічні та політичні відносини національного рівня, а й міжнародного та міждержавного рівнів [2].

За результатами антикорупційної діяльності у 2016 р., спеціально уповноваженими суб'єктами в сфері протидії корупції, було направлено до суду 2994 протоколів про адміністративні корупційні правопорушення. Усього за

Сектор	Відсоток
паливно-енергетичному комплексі	31%
агропромисловому комплексі	18%
освіти	15%
охорони здоров'я	10%
іншим	5%
банківській системі	5%
фінансово-кредитній системі	2%
іншим	1%
іншим	1%
іншим	1%

У світовому Індексі сприйняття корупції (CPI) за 2016 рік Україна отримала 29 балів зі 100 можливих. Це на 2 бали більше, ніж минулого року, але недостатньо для країни, влада якої назвала боротьбу з корупцією головним пріоритетом. Динаміку зміни цього показника в Україні за останні 10 років подано на рис. 2. Таким чином, виходячи зі світового рейтингу, за останні 10 років стан із корупцією в Україні погіршився. Серед 176 країн щодо антикорупційних заходів найвищу позицію (99 місце) Україна займала у 2006 р., а найнижчу (152 місце) — у 2011 р [3].

В Україні різними організаціями також здійснювалися вимірювання рівня корупції. Зокрема, Центром соціального прогнозування проводився розрахунок рейтингу загальної і регіональної корумпованості в Україні. Індекс корумпованості окремих органів влади і організацій був розрахований за формулою:

$$I = \frac{n_1(+1,0) + n_2(+0,5) + n_3(0) + n_4(-0,5) + n_5(-1,0)}{N}, (1)$$

де: p_1 — орган корумпований,
 p_2 — орган істотно корумпований,
 p_3 — не змогли дати оцінку,
 p_4 — орган не дуже корумпований,
 p_5 — орган не корумпований,
 N — загальне число респондентів.

Індекс корумпованості може набувати значення від +1,000 (абсолютна корумпованість) до -1,000 (абсолютно не корумпований орган), 0,000 — 50%-вий рівень корумпованості. Зведений індекс корумпованості було розраховано як середній від індексів корумпованості органів влади різного рівня і організацій, з якими доводиться стикатися респондентам у повсякденні [5].

Ми пропонуємо продовжити дослідження для вирішення даної проблеми за допомогою методів економіко-математичного моделювання. Зростаюча роль економіко-математичного моделювання обумовлюється адекватністю його використання в ситуаціях, коли необхідно знайти оптимальне рішення для успішного функціонування комплексної системи зі складними взаємозв'язками в умовах невизначеності. Економіко-математичні моделі часто інтегруються в системи підтримки прийняття управлінських рішень, значний попит на які спостерігається зараз з боку як державних, так і бізнес-організацій. Моделювання дозволяє здійснити ефективний аналіз ситуації і прийняти адекватне рішення, зокрема, економіко-математичне моделювання слугує як обґрунтування шляхів розвитку підприємств [1], так і оцінюванню ефективності соціально-економічної політики [6].

Для обчислення індексу було долучено офіційні данні з сайту Державної служби статистики та проведено опитування серед 50 експертів за анкетой. Експерти, професійна діяльність яких пов'язана з різними сферами суспільного життя (державна служба, органи законодавчої влади, неурядові організації, наука/освіта, бізнес, та ін.) дали оцінку п'ятьом галузям: освіта, правоохоронні органи, медицина, суд та органи місцевого самоврядування.

Після анкетування отримуємо такі підмоделі, як результати від експертів та офіційні статистичні дані. Для подальшого моделювання можна використати модель оцінки рівня корумпованості окремих галузей. Результат розрахунку кожної підмоделі в загальній оцінці рівня ризику підприємства має свою питому вагу значущості. Ці ваги визначаються за допомогою методу експертних оцінок.

Виходячи з цього, комплексна оцінка поточного рівня корумпованості окремих галузей проводиться за допомогою сукупного показника, який формується множиною часткових параметрів, отриманих за розрахунком відповідних підмоделей.

Отже, модель оцінки рівня корумпованості галузей представлено так (2):

$$\overline{R^t} = 1 - (a_1 * f_1(x) + a_2 * f_2(x)), \quad (2)$$

де $\overline{R^t}$ — оцінка рівня корумпованості на момент часу t ;

a_i — питома вага значущості i -ї локальної функції залежності в розрахунку оцінки рівня корумпованості галузі;

$f_i(X)$ — нормовані показники рівня корумпованості галузі на момент часу t .

Питома вага показників така: 0,6 — офіційні данні з сайту Державної служби статистики, та відповідно 0,4 — судження експертів.

За результатами опитування експертів, отримали дані наведені у таблиці 1. Відповідно до результатів, на думку експертів: освіта та правоохоронні органи — не дуже корумповані; медицина, суд та органи місцевого самоврядування — істотно корумповані.

Таблиця 1 — Результати опитування експертів, щодо рівня корумпованості галузей

	Галузь корумпована	Галузь істотно корумпована	Важко відповісти	Галузь не дуже корумпована	Галузь не корумпована
Освіта	11	10	7	14	8
Правоохоронні органи	6	14	6	20	4
Медицина	6	30	8	3	3
Суд	9	13	12	12	4
Органи місцевого самоврядування	8	5	9	7	21

Для подальшого розрахунку індексу корумпованості для кожної з галузей потрібно унормувати показники. Для цього використаємо формулу для нормування показників-дестимуляторів:

$$X_i = \frac{x_{i \max} - x_i}{x_{i \max} - x_{i \min}}.$$

Отримавши унормовані показники, можемо перейти безпосередньо до моделювання. Моделювання здійснимо засобами MS Excel (рис. 3).

	А	В	С	Д
	Галузь Дані	Індекс корумпованості	Кількість людей, які вчинили правопорушення (офіційні дані)	Зведений індекс
1				
2	Освіта	0,51	0,85	=1-(B2*
3	Правоохоронні органи	0,57	0,00	0,4+C2*
4	Медицина	0,00	0,92	0,6)
5	Суд	0,36	1,00	0,45
6	Органи місцевого самоврядування	1,00	0,84	0,26
				0,10

Рисунок 3. Обчислення зведеного індексу корумпованості засобами MS Excel

Після проведення моделювання зведеного індексу корумпованості галузей отримали такі результати (рис. 4):

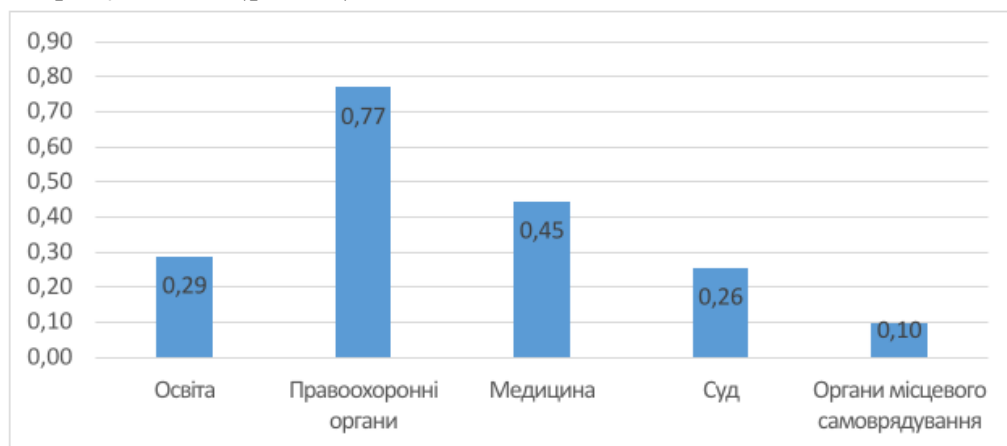

Рисунок 4. Зведений індекс корумпованості галузей

Відповідно до рисунку найбільш корумпованішими є правоохоронні органи (0,77), а найменш — органи місцевого самоврядування (0,1).

Висновки. Вищезазначене переконливо засвідчує: незважаючи на заходи, що вживаються різними правоохоронними органами, рівень корупції в Україні продовжує залишатися високим. На сьогодні в Україні відсутня система реального моніторингу та оцінювання рівня корупції та корупційних ризиків, що могла би бути використана при формуванні та реалізації державної антикорупційної політики. Одним і варіантів покращення ситуації є застосування методів математичного моделювання до корупційних процесів в органах державної влади.

За результатом виконаної роботи було змодельовано корупційні процеси. Для цього було досліджено офіційну інформативну базу та проведено експертне анкетування. Також створили модель обчислення зведеного індексу корумпованості. Отримали результати, відповідно до яких найбільш корумпованішими є правоохоронні органи (0,77), а найменш — органи місцевого самоврядування (0,1).

Література

1. The Modeling of Production Indicators for Machine-Building Enterprise / М. Bondar, К. Kopniak, L. Lishchynska, I. Nikolina // Competitive ability of business organizations: estimation methods and enhancement strategies : Collective monograph. — Thorpe-Bowker®, Melbourne, Australia, 2017. — pp. 13—26.
2. Блистів Т. І. Корупція у сфері державного управління як загроза національній безпеці України (політичний аспект) / Т. І. Блистів, В. Т. Колесник, П. Я. Пригунов, К. В. Карпова // Наукові праці МАУП. — 2014. — Вип. 43. — С. 11—24. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npmaup_2014_4_4
3. Індекс корупції CPI [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2016/>
4. МВС: Звіт про стан протидії корупції [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://mvs.gov.ua/ua/pages/274_Statistika.htm

5. Никифорчук Д. Й. Вимір та оцінювання рівня корупції в Україні / Д. Й. Никифорчук, О. Ю. Бусол // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. — 2013. — №1. — С.173-178. -Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2013_1_32
6. Ніколіна І.І. Управління соціальною сферою регіону: монографія / І.І.Ніколіна // — Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2015. — 208 с.

УДК 339.9: 339.942: 65.011 (063)

О.А. Панчук,

магістрант факультету економіки, менеджменту та права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

О.П. Недбалюк,

науковий керівник, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та міжнародних
відносин Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

НОВА ПАРАДИГМА ТА НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

Анотація. Стаття присвячена розгляду питань формування нової парадигми та напрямків розвитку сучасного міжнародного бізнесу. Виділені основні тенденції міжнародного бізнес-середовища, які найбільш суттєво впливають на підприємства, що є учасниками міжнародного бізнесу різних рівнів розвитку та видів діяльності. Визначено, що такими тенденціями є глобалізація, розвиток та застосування інформаційних технологій та прийняття нової парадигми формування стратегії менеджменту міжнародного бізнесу.

Ключові слова: міжнародний бізнес, менеджмент, стратегія, управління, глобалізація, інформаційні технології, парадигма.

Постановка проблеми. В Україні міжнародний бізнес, як технологія господарювання, знаходиться на початковій стадії розвитку. Країна прагне стати повноцінним партнером в світовій і європейській спільноті, і для цього необхідне розширення і посилення міжнародної економічної діяльності. Для успіху цього процесу представники уряду і бізнесмени повинні розуміти наявні в середовищі міжнародного бізнесу тенденції з тим щоб формувати відповідні стратегії розвитку. Такі відповіді може дати наукове опрацювання даних питань, чим обумовлена актуальність даної теми дослідження.

Стан дослідження. Дослідженням проблем та тенденцій міжнародного бізнесу займаються такі вітчизняні автори, як В.Е. Новицький, А.П. Румянцев, Г.Н. Климко, О.А. Кириченко. Основні принципи ведення міжнародного бізнесу були сформульовані такими відомими вченими, як Пітер Друкер, Майкл Портер, Філіпп Коттлер, Томас Фрідман і Акіо Моріта. Незважаючи на вивченість теми, проблема залишається дуже актуальною, оскільки середовище міжнародного бізнесу стрімко змінюється, проявляючи нові тенденції.

Виклад основного матеріалу. Першою тенденцією сучасного бізнесу слід визначити глобалізацію, суть якої полягає в тому, що “виробничий процес в одній країні стає складовою частиною процесу, який відбувається в інтернаціональному

або світовому масштабах” [1, с. 82]. Глобалізація визначається організацією і розширенням економічної діяльності за межами окремих держав, економічною відвертістю і зростанням взаємозалежності в різних сферах економіки і культури.

Передумови глобалізації насамперед полягають в: а) значному посиленні інтенсивності взаємодії суб’єктів економіки, що походять з різних країн; б) розвитку виробничих сил; в) інтеграції всіх сфер суспільного життя. Під час дослідження, нами були визначені основні ознаки глобалізації. До них можна віднести: розширення і лібералізацію торгівлі; інтернаціоналізацію обігу капіталу і послаблення перешкод для його руху; інтеграцію фінансової сфери і утворення міжнародних фінансових інститутів; розширення діяльності і посилення впливу на світовий ринок транснаціональних корпорацій (ТНК); орієнтацію системи пропозиції-попиту на Світовий ринок.

Процеси глобалізації об’єднали ринки країн в один комплексний і багаторівневий ринок, де утворилися нові правила гри і виникли нові лідери - міжнародні і транснаціональні компанії (ТНК). Видяпина В.І. показує, що “зараз є принаймні 35 тисяч ТНК, що контролюють близько 170 тисяч іноземних філіалів” [2, с. 239]. А. Неклесса, наводить ще більш вражаючі цифри, стверджуючи, що “на сьогоднішній день кількість подібних корпорацій (ТНК) перевищила 53 тисячі, чисельність їх дочірніх філіалів - 450 тисяч” Тенденція до зростання ТНК в світі стає ще зрозумілішою, враховуючи той факт, що в 1939 році їх налічувалося близько 30.

Вплив ТНК на споживачів, загальний стан ринку, соціальне і політичне життя світової спільноти є величезний. За розрахунками Всесвітнього банку і МВФ, 70 % світової торгівлі знаходиться в руках 40 000 ТНК і 250 000 їх іноземних філіалів [3, с. 62].

Зростання ТНК сприяє розширенню міжнародної інвестиційної діяльності і руху капіталу в міжнародному просторі. У сучасному світі найбільші 100 ТНК, що мають в своєму розпорядженні світові активи на загальну суму понад 3,1 трильйона доларів, контролюють близько 90 % прямих капіталовкладень за кордоном [2, с. 457]. Такий широкий розподіл інвестицій добре ілюструє факт інтеграції фінансових процесів в усьому світі.

У результаті глобалізації капіталу, характер діяльності компаній визначається вже не за ознакою країни походження капіталу, а за ознакою спрямованості в певну країну або район, де капітал генерує прибуток. В США - країні-лідері в світовій інвестиційній діяльності ця тенденція особливо помітна. Вже в середині 90-х років ХХ століття кількість американських компаній, що належали японському капіталу, перевищила 1700, тоді як їх продукція становила більше 9,5 % всього експорту США [4, с. 128]. Подібні інвестиційні процеси створюють економічні межі між країнами на світовій карті ще більш умовними.

Друга ключова тенденція сучасного бізнесу - це розвиток інформаційних технологій. Можливості комп’ютеризації, інформатизації і телекомунікацій істотно змінили характер міжнародного бізнесу. Ми виділяємо три принципово нові ознаки, які надбав бізнес у зв’язку з розвитком високих технологій:

а) управління бізнес-процесами може ефективно здійснюватися, не виходячи з офісу; б) комунікації можуть здійснюватися в режимі реального часу; в) організації мають нагоду охоплювати всі ринки товарів, капіталів, робочої сили і інформації, які їх цікавлять.

Для менеджерів інформаційні технології є засобом ефективного управління бізнес-процесами на величезних відстанях, що дуже прискорило процеси глобалізації. За твердженням К. Мартинова, “тільки в останні кілька десятків років стало можливим існування сучасної корпорації, чий відділ маркетингу знаходиться в Кіото, наукові лабораторії - в Каліфорнії, а виробництво - на Тайвані або в Бразилії. Інтернет, супутниковий зв'язок і реактивні літаки дали змогу зробити саме таку розподілену схему найвигіднішою” [5, с. 56]. Інновації комунікаційних систем і розвиток комп'ютерних технологій дають можливість “охопити світ”, тобто контролювати і погоджувати процеси планети, що відбуваються в найвіддаленіших кутках Земної кулі.

Останніми роками інформаційні технології розвинулися в окрему індустрію, сформувавши новий тип продукту: інформаційний продукт, що виступає у вигляді програмних засобів, баз даних, служб експертного забезпечення і різного роду інформації. Загальний обсяг ринку електронної комерції зріс з \$340 млрд. дол. в 1998 р. до \$1317 млрд. дол. - у 2002 р. [6, с. 173]. Обсяг ринку Інтернет-послуг у 2002 р. становив \$43.6 млрд. дол. (в 1998 р. — \$4.5 млрд. дол.). Ці дані ще раз підтверджують перспективність ринку і його високий рівень розвитку вже сьогодні.

Розвиток інформаційних технологій і глобалізація ставлять нові завдання перед менеджерами і задають швидкий ритм ведення бізнесу — ритм, за якого натискання на декілька клавіш в одній країні може означати початок економічного процесу на відстані багатьох тисяч кілометрів. Тому третьою ключовою тенденцією в міжнародному бізнесі ми вважаємо прийняття нової парадигми менеджменту.

Передумовою прийняття нової парадигми менеджменту є відмова від управлінського раціоналізму (“успіх будь-якої організації визначає передусім раціональна організація виробництва продукції, розвиток спеціалізації, зниження витрат, тобто дія управління на внутрішні чинники виробництва [7, с 61]”). Як протипага, існує залучення уваги до проблеми гнучкості і пристосування (адаптивності) до змін зовнішнього середовища, чинники якого диктують стратегію і тактику організацій. Використовування ситуативного підходу до управління (що свідчить про те, що поведінка організації є відповіддю на зовнішні дії) виділяє як вирішальний чинник “ситуацію”, тобто конкретний набір обставин, які роблять вплив на роботу організації в даний момент часу.

Відмінності старої та нової парадигм наведено у табл. 1 [4, с. 112].

Нова парадигма менеджменту підкреслює необхідність уваги до таких чинників, як організаційна (корпоративна) культура, демократизація управління, вибір адекватного стилю лідерства. Сучасні менеджери уважно стежать за внутрішнім середовищем організації, особливо за такими психо-соціальними аспектами, як внутрішній клімат, концепція людського ресурсу тощо. Світова

практика показала, що компанії, які звертають увагу на ці аспекти нової парадигми менеджменту, стають лідерами на міжнародному ринку, що підтверджується на прикладі таких компаній, як IKEA, Hewlett Packard, Nike, Phillip Morris, Sony тощо.

Таблиця 1. Стара та нова парадигми менеджменту

Стара парадигма (Ф. Тейлор, А. Файоль, Е. Мейо, А. Маслоу та ін.)	Нова парадигма (Р. Уотерман, Т. Пітере, І. Ансофф, П. Друкер та ін.)
Підприємство — це замкнута система, цілі, задачі та умови діяльності якої порівняно стабільні	Підприємство—це відкрита система, що розглядається в єдності з факторами внутрішнього та зовнішнього середовища
Збільшення масштабів виробництва продукції та послуг як головний фактор успіху та конкурентоспроможності	Орієнтація не на обсяг випуску, а на якість продукції та послуг, на задоволення вимог споживачів
Рациональна організація виробництва, ефективне використання всіх видів ресурсів та збільшення виробництва як головне завдання менеджменту	Ситуаційний підхід до управління, визнання важливості швидкості та адекватності реакції, що забезпечує адаптацію до умов існування фірми, за яких раціоналізація виробництва стає завданням другого порядку
Головне джерело додаткової вартості — виробниче та продуктивність його праці	Головне джерело додаткової вартості — люди, що володіють знаннями (когнітаріат)
Система управління, побудована на контролі всіх видів діяльності, функціональному розподілі праці, нормах, стандартах та правилах виконання роботи	Система управління, орієнтована на збільшення ролі організаційної культури та нововведень, мотивацію робітників і стиль керівництва

Акіо Моріта - один з топ-менеджерів і творців компанії 5СЖУ - компанії, відомої не тільки своїм світовим лідерством, але і відношенням до людини як до значущого та цінного ресурсу підприємства, пише, що "... найважливіше завдання японського менеджера полягає в тому, щоб встановити нормальні відносини з працівниками, створити відношення до корпорації, як до рідної сім'ї, сформулювати розуміння того, що у робітників і менеджерів одна доля" [7, с. 216]. Такий підхід передусім значно збільшує ефективність організації і її здатність вирішити проблеми в комплексному і постійно змінному зовнішньому середовищі.

Висновки. Проведене дослідження свідчить, що глобалізація, розвиток інформаційних технологій і виникнення нової парадигми менеджменту є найвагомішими чинниками в еволюції міжнародного бізнесу. Ці тенденції є актуальними в контексті інтеграції України в європейську спільноту. В наступних дослідженнях на наш погляд, слід зосередити свою увагу на трьох основних тенденціях: глобалізація, застосування інформаційних технологій та нова парадигма стратегічного управління міжнародним бізнесом.

Література

1. Скрипкина Е. Глобализация и ее влияние на экономику Украины // Международная научная студенческая интернет-конференция – Студенческое научное общество ФМЕиМ КНЭУ, 2003 <http://www.kneu.kiev.ua/ST_CONF/DOKLAD/dokl7r.html>
2. Видяпина В.И. “Бакалавр Экономики”: Хрестоматия: В 3 т. // Российская экономическая академия им. Г.В. Плеханова, Центр кадрового развития. Т. 2: “Триада”. – М., 1999. – 1056 с.
3. Данахер К. Глобализация. – <http://fak2000.chat.ru/globalisation.htm#2>.
4. Мартынов К. Жизнь в глобальном Мире // Жур. “Топ-Менеджер”. – 23.04.2004 – <http://www.top-manager.ru/?a=1&id=806>.
5. Thomas Eisenmann, Charmaine Ess, Ann O’Hara, “Sendwine.com Case”, Harvard Business School // Thomas R. Eisenmann “Internet Business Models Text and Cases with Teledesic Case CD-ROM”, McGraw-Hill/Irwin McGraw-Hill/Irwin, 2002.
6. Міжнародна економічна інтеграція на початку XXI століття: Монографія / За ред. А.С. Філіпенка. – К.: Знання України, 2003. – 320 с.
7. Морита Акио. Сделано в Японии: история фирмы “Сони”. – М.: Прогресс, 1993. – 410 с.

УДК 339.56

О.А. Панчук,

магістрант факультету економіки, менеджменту та права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

О.П. Недбалюк,

науковий керівник, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та міжнародних
відносин Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ФОРМИ ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ І ТЕНДЕНЦІЇ ЇХ РОЗВИТКУ

Анотація. Стаття присвячена огляду існуючих форм та способів здійснення міжнародної підприємницької діяльності, що дозволяє уточнити класифікацію форм здійснення міжнародного бізнесу. В статті подано сутність та зміст поняття «бізнес» та «міжнародна торгівля», детально розглянуто види та способи здійснення експортно-імпортних операцій, які містять суттєві відмінності залежно від використання посередників у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, наведено переваги та недоліки кожної з форм міжнародного бізнесу.

Ключові слова: міжнародний бізнес; експорт; спільне підприємництво; ліцензування; франчайзинг; прямі іноземні інвестиції; міжнародні корпорації.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації спостерігається збільшення економічних взаємозв’язків між державами, тому для успішного функціонування національного господарства державі необхідно брати участь у зовнішніх економічних відносинах, оскільки це призводить до розширення міжнародного бізнесу. Після визначення характеру взаємозв’язків та цільового ринку співпраці постає питання вибору форми здійснення міжнародних відносин та відповідних

вигод для розвитку як самого бізнесу, так і національного господарства в цілому, цим визначається актуальність обраної теми дослідження.

Стан дослідження. Питання еволюції форм здійснення міжнародного бізнесу вивчали багато вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема велику увагу приділяли аспектам здійснення міжнародного бізнесу такі автори, як Л.В. Бабій, В.Л. Єрохін, В.І. Кокоріна, А.Колосов, Д.Г. Лук'яненко, Є.Г. Панченко, І.О. Філіппова, Т.М. Циганкова, Д.М. Черваньов Джон Б. Каллен, Дебра Джонсон, Колін Тернер та інші. Незважаючи на значний науковий доробок науковців, залишаються суперечності поглядів щодо цієї тематики, що спонукає провести необхідне дослідження для виявлення існуючих форм міжнародного бізнесу та сформулювати прогноз зміни цих форм на перспективу.

Виклад основного матеріалу. Глобальний етап інтеграції економічних систем безпосередньо пов'язаний з багатоплановим процесом розширення та поглиблення світогосподарських зв'язків завдяки підвищенню мобільності факторів і результатів виробництва (макрорівень) та залучення фірми до міжнародних операцій (мікрорівень) [1, с. 9]. Тенденції міжнародного бізнесу залежать від соціально-економічних змін, які відбуваються у національному та міжнародному середовищах, тому що існують технологічні та інформаційні розриви між суб'єктами цих рівнів.

Міжнародний бізнес можна визначити як ділову взаємодію фірм різних форм власності або їхніх підрозділів, що знаходяться в різних країнах, що має головною метою одержання прибутку за рахунок отримання вигод від переваг ділових міжнародних операцій [2, с. 32]. В.Ф. Савченко виділяє таке поняття, як міжнародне підприємництво, що передбачає сукупність угод, які укладають та виконують через національні кордони і які пов'язані з переміщенням ресурсів, товарів та послуг у міжнародному масштабі [3, с. 35].

Міжнародний бізнес - це підприємництво, яке передбачає ділові операції з кількома партнерами за межами країни з метою отримання більшого прибутку або забезпечення соціального ефекту за рахунок конкурентних можливостей і переваг.

В економічній літературі найчастіше трапляється поняття експорту, як форми міжнародного бізнесу, тому розглянемо більш детально особливості здійснення експортних операцій. Здійснення експорту є найпростішим способом продажу товарів для клієнтів інших країн. Досить часто компанії працюють як пасивні експортери, тобто для виконання закордонних замовлень здійснюється стільки ж витрат, як і для здійснення внутрішніх замовлень. Багато малих підприємств починають працювати як пасивні експортери, а вже пізніше переходять до більш складних форм міжнародного бізнесу.

Однак крім експорту та імпорту необхідно розглянути і інші форми міжнародного бізнесу у вигляді спільного підприємництва, які останніми десятиріччями набули значного розвитку. Спільне підприємництво передбачає спільну діяльність двох або більше учасників підприємницької діяльності декількох країн. Партнерство між країною, яка приймає, і країною базування фірм призводить, як правило, до створення третьої фірми [4, с. 92].

Створення спільних підприємств дає міжнародній фірмі можливість краще контролювати операції, а також доступ до знань місцевого ринку. Міжнародна фірма має доступ до мережі відносин суб'єктів господарювання, які менш схильні до ризику завдяки партнерству з місцевою фірмою [5, с. 256]. Найпоширенішими формами спільного підприємництва можна назвати ліцензування, франчайзинг та управлінські контракти.

Ліцензування (licensing) передбачає підписання договору, згідно з яким фірма надає іншій компанії ліцензію на використання своєї інтелектуальної власності (торгових марок, патентів, фірмової назви або авторських прав) на умовах роялті. Прикладом ліцензування може бути видача компанією ЛЛ^aП Бі8пеу для німецької компанії, яка здійснює пошиття дитячого одягу, дозволу на використання зображення Міккі Мауса на умовах виплати цій компанії відсотку з продажів.

Франчайзинг (franchising) - особлива форма ліцензування, суть якої полягає в тому, що фірма (франчайзер) видає компанії з іншої країни (франчайзі) дозвіл на використання своєї технології виробництва, а також бренда, торгової марки і логотипа в обмін на виплату роялті [6, с. 11].

Окрім названих форм здійснення бізнесу на міжнародному рівні, науковці мають детальнішу класифікацію, де в межах спільного підприємництва виділяють такі форми, як управлінські контракти, проекти під ключ та підрядне виробництво.

Управлінський контракт (management contract) - це угода, відповідно до якої компанія в одній країні дає фірмі, що розміщується в іншій країні, згоду на управління потужностями цієї фірми або надання інших управлінських послуг за певну винагороду, розмір якої обговорений у контракті.

Одним зі способів здійснювання міжнародного бізнесу є проекти «під ключ». Такий спосіб зазвичай характеризується не тривалим терміном виконання, швидким поверненням вкладених коштів.

Прямі іноземні інвестиції (foreign direct investment) передбачають вкладання капіталу з метою подальшого здійснення контролю над об'єктам власності, активами і компаніями в інших країнах. Країна, з якої здійснюються іноземні інвестиції і в якій розміщена штаб-квартира материнської компанії, має назву країна походження (home country), а країна, на території якої ведеться бізнес, називається країна перебування (host country) [6, с. 10]. Прямі іноземні інвестиції є найвищим ступенем інтернаціоналізації, тому що бізнес здійснюється за рамками однієї держави з використанням міжнародного контролю.

Існують два основні способи здійснення прямих інвестицій: фірми можуть прямо придбати бізнес та відкрити свій власний бізнес, при цьому капіталовкладення здійснюються у розробку проекту «з нуля» [7, с. 1007]. Така форма бізнесу має назву Грінфілд інвестицій. Придбання стало популярним видом виходу на зовнішні ринки, головним чином, через швидкий доступ. Придбання вважається менш ризиковим способом здійснення інвестицій, ніж Грінфілд інвестицій, оскільки результат від придбання можна оцінити досить швидко і

точно. Таким чином, здійснення прямого іноземного інвестування відбувається після розгляду всіх переваг і недоліків такого способу ведення бізнесу (табл. 1).

Таблиця 1 - Переваги та недоліки здійснення прямих іноземних інвестицій [8, с. 262]

Переваги	Недоліки
- вільний доступ до ринків (збуту, ресурсів, робочої сили)	- зростання витрат на капітальні вкладення
- зниження витрат на виробництво продукції	- потреба залучення дорогих менеджерів або працівників
— краща адаптація товарів на місцевих ринках	— зростання витрат на координацію підрозділів, розміщених у різних країнах
— можливість забезпечення після продажного обслуговування	— збільшення політичних ризиків
— обхід тарифних (митних) мит і нетарифних протекціоністських бар'єрів	— збільшення фінансових ризиків
— отримання фінансової вигоди порівняно з імпортом товарів та іноземних кредитів	
— разове отримання нових технологій у розрахунку на їхнє постійне постачання	

Здійснення прямого іноземного інвестування на міжнародному рівні можливе з використанням збутових або торговельних філій, виробничих підприємств. З розвитком глобалізаційних процесів компанія переходить до такої форми міжнародного бізнесу, як міжнародна корпорація. Збутова філія створюється компанією на території іноземної держави в місцях, де зосереджено велику кількість споживачів готової продукції. Такий спосіб міжнародного бізнесу передбачає складування готової продукції та здійснення післяпродажного сервісу.

Виробничі підприємства створюються за кордоном з метою виробництва товарів та надання послуг самою іноземною компанією. Міжнародні корпорації здійснюють міжнародне виробництво за допомогою прямих іноземних інвестицій та прямого контролю над своїми зарубіжними філіями. Аналіз наявних способів здійснення міжнародного бізнесу в сучасних умовах дозволив виділити три основні форми: експорт, спільне підприємництво, пряме іноземне інвестування.

Вибір правильної форми взаємодії міжнародного бізнесу має бути заснований на вигідних умовах для всіх сторін, які беруть участь. Ефективна взаємодія стане ключовим елементом для глобальних перетворень, спричинених діяльністю міжнародного бізнесу. Фірма, обираючи форму міжнародної співпраці, бере до уваги свої сильні і слабкі сторони, можливості і загрози у зовнішньоекономічній діяльності.

Висновки. На основі проведеного дослідження можемо зробити узагальнене визначення міжнародного бізнесу. Міжнародний бізнес - це така форма підприємництва, яке передбачає здійснення ділових операцій з кількома партнерами за межами країни з метою отримання більшого прибутку або

забезпечення соціального ефекту за рахунок конкурентних можливостей і переваг.

Серед сукупності можливих способів здійснення міжнародного бізнесу можна виділити такі форми:

- експорт. Використання такої форми співробітництва вважається оптимальним для невеликих експортерів, тому що компанія-посередник знає особливості культури і ринки окремих країн або регіонів та сприяє просуванню продукції компанії до міжнародних покупців і дистриб'юторів.

- спільне підприємництво. Передбачає спільну діяльність двох або більше учасників підприємницької діяльності кількох країн. Популярність такої форми співробітництва пов'язана з тим, що вона дозволяє уникнути проблем при виході на іноземні ринки. Крім того, наявність місцевої фірми полегшує інтеграцію міжнародної фірми в чужому середовищі.

- прямі іноземні інвестиції. Передбачає вкладання капіталу з метою подальшого здійснення контролю над об'єктом власності, активами і компаніями загалом в інших країнах.

Подальші дослідження у сфері міжнародного бізнесу повинні бути спрямовані на дослідження тенденцій в розвитку форм міжнародного бізнесу.

Література

1. Лук'яненко Д.Г. Стратегії глобального управління / Д.Г. Лук'яненко, Т.В. Кальченко // Міжнародна економічна політика. — 2009. — № 8—9. — С. 5—43.
2. Бабій Л.В. Міжнародний бізнес: організація та управління / Л.В. Бабій. — 2008. — № 3. — С. 30—35.
3. Сазонець О.М. Аналіз динаміки зростання обсягів міжнародної торгівлі послугами / О.М. Сазонець : зб. наук. пр. Черкаського державного технологічного університету // Серія: Економічні науки. — Черкаси : ЧДТУ, 2012. — Вип. 31. — Ч. I. — С. 33—38.
4. Byrne S. International Joint Ventures Handbook, Baker & McKenzie / S.Byrne, L.Popoff. — 2008. — P. 87—116.
5. Geringer J.M. Control and Performance of International Joint Ventures / J.M. Geringer, L.Hebert // Journal of International Business Studies. — 20 (2). — P. 235—254.
6. Филиппова И.А. Мировая экономика и международный бизнес : учеб. пособие / И.А. Филиппова. — Ульяновск : УлГТУ, 2008. — 168 с.
7. International business strategy— reasons and forms of expansion into foreign Markets // Katarzyna Twarowska. — Active Citizenship by Knowledge Menagement and innovation. — Zadar.crotia. — P. 1005—1011.
8. International business strategy and the multinational company / John B. Cullen and K. Praveen Parboteeah. — Published 2010 by Routledge 270 Madison Ave, New York, NY 10016. — 500 p.

В.О. Савич,

кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародного права, міжнародних відносин та соціально-гуманітарних дисциплін Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

СУТНІСТЬ ФЕНОМЕНУ „ГЛОБАЛЬНОГО СЕЛА”

Сучасне людство за умов надвисоких швидкостей та інформаційних технологій сформувало мета-простір існування, що охоплює планету як єдиний соціальний організм. В ракурсі таких тенденцій постає питання про актуальність поглядів канадського вченого Маршалла Маклуена, який передбачав взаємозалежність людей, націй, культур та релігій завдяки засобам масової інформації.

Саме йому належить створення теорії майбутнього світу як „глобального села”, в якому питання національної, расової, етнічної, класової, ідеологічної, соціокультурної приналежності не є важливими, на відміну від технологічного розвитку комунікацій та засобів передачі інформації. Автор застосовує визначений термін для характеристики впливу комунікаційних технологій на життя людей у добу глобалізації. Вчений виділив в історії дві основні епохи, перша з яких — епоха племен, в усній культурі якої досвід людини є колективним і, важливе значення відіграє слово. Друга епоха характеризується виникненням писемності, тому досвід людини стає більш індивідуальним. Це сприяє індустріалізації суспільства.

Поява електронної комунікації, вдосконалення засобів обміну інформацією, культурним досвідом, миттєвість взаємозв'язків глобальних та локальних перетворень спричинила виникнення нового світу, а саме високотехнологічного „глобального села”, всі члени якого розглядають людське суспільство як єдине планетарне утворення. „Саме технологія, — наголошує відомий американський політолог, професор міжнародних відносин Університету Джорджа Вашингтона Дж. Розенау, — усунула географічні та соціальні простори... Можна стверджувати, що саме технологія посилила взаємозв'язки між локальними, національними та інтернаціональними суспільствами, до того ж в масштабах, не відомих жодній історичній епосі” [3, с. 17]. Під впливом глобальних трансформацій та локальних перетворень, по-перше, формується нова система цінностей сучасної людини, а по-друге, відбувається руйнування традиційних суспільних зв'язків, підвищення соціальної конфліктності, змінюється структура соціальної диференціації, виникає глобальна комунікаційна система. На це вказують і західні трансформаціоналісти, які констатують, що ризики, викликані глобалізацією, індивід вчиться долати за допомогою „соціальної рефлексії” [2, с. 5]. Тому глобальна людина повинна бути мобільною, вчитись все життя, а головне — не стати „знаряддям в руках глобалізаторів нової інтелектуальної ери” [1, с. 48].

Сучасні світові тенденції є логічними передумовами переходу до нової цивілізаційної моделі, в основі якої лежить принцип космополітизму — ідеології Світового громадянства. Найбільшою цінністю в ракурсі нової системи стає

життя людини та її потреби, права, свободи та інтереси людини стоять над правами та інтересами держави. У цьому ракурсі є необхідним формування нової загальної універсальної правової системи.

Американський вчений М. Кастельс стверджував, що однією з двох сил, що структурують новий світ, є глобалізація, під якою розуміє процес відновлення капіталізму, який у планетарному масштабі створює умови для переходу кожного суспільства на інформаційну стадію. Іншою силою, на його думку, є ідентичність. Водночас, він підкреслює, що глобальний капіталізм, вибираючи держави і галузі індустрії, керується лише інтересами отримання монопольного прибутку та надприбутку корпорацій. Також у рамках означеної концепції вивчаються проблеми формування „глобального села” або глобального уряду, а глобалізація сприяє формуванню цілісного світу з єдиною економікою. Саме в галузі економічних дисциплін глобальна економіка розглядається як система капіталістичних ринкових відносин, яка розширюється в процесі інтернаціоналізації і створює глобальне право і глобальні фінанси.

У цьому зв'язку було б логічним звернути увагу на існування вітчизняної центристської концепції глобалізації, представленої українським науковцем В. Бебиком, який досліджує формування глобальної держави та глобального громадянського суспільства на основі врахування досвіду, накопиченого українською нацією.

Отже, перетворення світу на так зване „глобальне село” передбачає, що з одного боку, виникає глобальне суспільство на основі спільної символічної інформаційної культури та пріоритетом загальноцивілізаційних інтересів і цінностей, а з іншого боку, відкриваються нові можливості для соціально-економічного прогресу людства внаслідок зростаючої економічної інтеграції світу, поширення доступу до інформації, її обміну, інтернаціоналізації, посилення міграційних процесів, пошуків нових способів організації праці і виробництва, заснованих на інтелектуалізації та інформатизації, нових форм міжнародного поділу праці, розробки стратегій трансформації і розвитку політичних та соціо-економічних систем.

Література

1. Глобалізація і безпека розвитку / [Білорус О. Г., Лук'яненко Д. Г., Гончаренко М. О. та ін.]; кер. авт. колективу і наук.ред. О. Г. Білорус. — К.: КНЕУ, 2001. — 733 с.
2. Giddens A. Affluence, poverty and the idea of a post-scarcity society / A. Giddens. — Geneva [Genf]: United Nations Research Institute for Social Development, 1995. — 12 p.
3. Rosenau J. N. Turbulence in World Politics: A Theory of Change and Continuity / J. N. Rosenau. — Princeton: Princeton University Press, 1990. — 504 p.

І.О. Семенюта,
старший викладач Інституту права та суспільних відносин
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Модернізація в більшості сучасних суспільств є важливим елементом політичної сфери. Вчені досліджують різноманітність її векторних напрямків в різних економічних системах, які ведуть до розвитку або регресу, та намагаються виявити фактори позитивного впливу. Особлива увага приділяється вивченню взаємозалежності модернізації із системою суспільних цінностей, в якій питому вагу займає толерантність. Про значний позитивний вплив терпимості на технологічні та економічні зміни в соціумі в результаті діяльності політичних інститутів було доведено вченими в своїх дослідженнях.

Американський політолог і соціолог Рональд Франклін Інглхарт сформулював культурно-модернізаційний підхід на основі отриманих результатів в проекті Всесвітнього дослідження цінностей (World Values Survey). З 1981 року з періодичністю в 5 років проводяться соціологічні опитування для визначення ціннісних орієнтацій та їх динамічних змін. В результаті досліджень американський вчений відмітив, що традиційним суспільствам притаманний низький рівень взаємодовіри, що виражається у відсутності етнічного та гендерного рівноправ'я. В більш модернізованому соціумі переважають «цінності самовираження», до складу яких входить і толерантність. Рональд Інглхарт разом із доктором політичних наук Крістіаном Вельцелем стверджував: «Стабільна і ефективна демократія, як правило, виникає в процесі людського розвитку, відправною точкою якого є економічний розвиток — творець культури толерантності, взаємної довіри і акценту на самостійності особистості» [1, с. 431].

Американський економіст та доктор філософії Торонтського університету Річард Флорида вважається засновником концепції «креативного класу». В основі даної теорії покладена ідея модернізації, що обумовлюється виходом на економічну та політичну арену нового соціального прошарку, орієнтованого на інновації. «Крім цього, всі представники креативного класу, бідь то художники чи інженери, музиканти чи програмісти, письменники чи підприємці, поділяють загальний креативний етос, в якому високо цінуються творчий початок, індивідуальність, оригінальність та особисті якості» [2, с. 33]. Саме за таким прошарком вчений бачить майбутнє розвинених суспільств.

Для успішної життєдіяльності такої верстви необхідні комфортні умови, серед яких важливе місце займає гендерна, етнічна та релігійна терпимість. Тому більшість талановитих людей при виборі місця для життя та роботи надають перевагу відкритим демократичним країнам. Теорію американського вченого підтверджують численні хвилі міграції в XX—XXI століттях із східних тоталітарних та авторитарних держав у західному напрямку.

Річард Флорида створив умовну формулу своєї концепції, яку назвав «3Т»: талант, толерантність, технології. При цьому наявність корисних копалин і природних ресурсів американський професор вважає другорядним чинником модернізації суспільств.

Аналіз досліджень підтвердив суттєвий взаємозв'язок між рівнем толерантності та модернізацією. Чим він вищий, тим швидше відбувається трансформація індустріального суспільства в інформаційне. Виділяється декілька шляхів модернізації, в залежності від рівня толерантності:

1. Органічна — перехід с одного типу суспільства в інший природним шляхом, завдяки власним економічним і розумовим ресурсам. В інформаційному суспільстві однією із основних цінностей визнається право самовираження, що за своєю суттю передбачає терпимість в усіх сферах.

2. Механічна — пришвидшена трансформація суспільства за рахунок залучення іноземних фахівців, ресурсів і технологій. Таку модернізацію називають «наздоганяючою», оскільки до такого шляху звертаються країни, що намагаються зменшити відсталість в економічній сфері від країн першого світу. Більшість суспільств здійснюють модернізацію без дотримання умов толерантності, але успішність такого шляху мало ймовірна. При «наздоганяючій» моделі політичні інститути орієнтовані виключно на інвестиції, а на другий план переходить верховенство права та контроль корупції. Тому новоствореному інноваційному соціальному прошарку не гарантується захист його різноманітності і креативності.

Модернізація являється складним і багатоетапним процесом в будь-якому суспільстві. Жодна економічна і політична еліта не зможе раціонально розрахувати детальний план соціальних змін, адже вони тісно пов'язані із укоріненими традиціями та культурою. Тому важливо визначити місце і наслідки трансформації, розстановку модерних і традиційних елементів суспільної свідомості, щоб спрогнозувати можливі ризики для політичної та економічної сфер.

Література

1. Инглхарт Р., Вельцель К. Модернизация, культурные изменения и демократия: Последовательность человеческого развития. — М.: Новое издательство, 2011. — 464 с.
2. Флорида Р. Креативный класс: Люди, которые создают будущее. — М.: "Манн, Иванов и Фербер", 2016. — 384 с.

Я.О. Серенков,

студент Навчально-наукового інституту економіки та менеджменту
Одеської національної академії зв'язку ім. О.С. Попова

О.В. Калінчак,

науковий керівник, кандидат економічних наук,
доцент, завідувач кафедри економічної теорії
Одеської національної академії зв'язку ім. О.С. Попова

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ

Сьогодні Україна вибудовує свою податкову систему, орієнтуючись на найрозвиненіші країни світу. Адже податкова система є найважливішою основою економічної системи кожної розвиненої країни. З одного боку вона забезпечує фінансову базу держави, а з іншого - виступає головним знаряддям реалізації її економічної доктрини.

Податки - це об'єктивне суспільне явище, тому при побудові податкової системи слід виходити з реалій соціально економічного стану країни. Жодна держава не може обійтись без податків, що є головним у її відносинах з суб'єктами господарювання. Податок у сучасних умовах установлюється з метою одержання бюджетного доходу, але система оподаткування повинна виконувати регулюючі функції [1]. За допомогою податків держава дійсно здатна створити більш-менш сприятливі і конкурентоздатні умови для визначених ділових сфер. У той же час, не можна забувати, що при цьому відбувається податкове придушення інших сфер. Комплекс податкових заходів також істотно впливає на економічну діяльність господарюючих суб'єктів, стимулюючи економічну і інвестиційну активність. В Україні стягуються загальнодержавні податки і збори та місцеві податки і збори. Джерела сплати податків і зборів встановлюються Податковим Кодексом України [2] та відповідними законами про податки та збори. Необхідно зазначити, що в суспільстві постійно відбуваються зміни і тому постійно проявляються певні недоліки існуючі податкові системи. Все це викликає необхідність постійного корегування податкового законодавства. Ось чому податкова система повинна бути мобільною та еластичною. Сьогодні об'єктивно необхідна подальша розробка теоретичних основ і практичних рекомендацій щодо вдосконалення податкового регулювання. Податкову політику держави слід перетворити в ефективний важіль позитивного впливу та стимулювання інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. Україна вживає багато заходів щодо створення потужної податкової системи, але є ряд важливих проблем, які на даний час розв'язати не можливо.

Економічне зростання держави забезпечують такі характеристики податкової системи:

- загальний рівень оподаткування;
- нейтральність оподаткування з точки зору впливу на розподіл обмежених народногосподарських ресурсів як у часі, так і між різними секторами економіки;

- приведення у відповідність дохідної та видаткової частини зведеного бюджету.

Неможливо побудувати ефективну податкову систему, не сформувавши платника податку як елемент податкової системи, як суспільний інститут. Сплата податків має носити обов'язковий характер. Система штрафів та фінансових санкцій, громадська думка у країні мають бути сформовані таким чином, щоб несплата або несвоєчасна сплата податків були менш вигідні платникам, ніж вчасне і чесне виконання зобов'язань перед державою.

У сучасних умовах, економічний розвиток неможливо уявити без розвитку інноваційного. Становлення країни, як високотехнологічної конкурентоспроможної держави неможливе без впровадження новітніх конкурентоспроможних технологій [3, с. 21]. Отже фінансування в інноваційну діяльність, дає компанії значні конкурентні переваги на ринку. Податкова політика країни, яка визначається ставками основних податків і зборів, повинна стимулювати фінансування інноваційної діяльності компанії.

Література

1. Пепеляев С.Г. Основы налогового права / Пепеляев С.Г. — М.: Инвест Фонд, 1995. — 25 с.
2. Эклунд К. Эффективная экономика - шведская модель / Эклунд К. — М.: Экономика, 1991. — 163 с.
3. Комеліна О.В. Напрямки вдосконалення фінансового механізму забезпечення інноваційної діяльності в Україні в сучасних умовах / Комеліна О.В. практика та досвід. — 2009. — С. 21–28.

О.М. Троханенко,

старший судовий експерт сектору економічних, товарознавчих досліджень та оціночної діяльності відділу інженерних, економічних, товарознавчих видів досліджень та оціночної діяльності Рівненського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Економічний аналіз на підприємстві охоплює всі економічні явища, що відбуваються як на підприємстві, так і в його середовищі. Можна виділити фінансовий аналіз та техніко-економічний аналіз.

Фінансовий аналіз в основному стосується економічних показників у грошовому вираженні. В основному це включає фінансовий стан компанії, що визначається на певний момент (період).

Фінансові результати компанії визначаються сукупно протягом певного періоду — місяця, кварталу, року [1, с. 118].

З іншого боку, техніко-економічний аналіз базується на вивченні економічного розміру в матеріальному та фінансовому вираженні та зосереджується на оцінці окремих показників господарської діяльності підприємства.

Економічний аналіз на підприємстві можна розділити за різними критеріями. Найважливішими з них є:

- зовнішній аналіз — зазвичай здійснюється банками, інвесторами, постачальниками на підставі опублікованих фінансових звітів, використовуючи загальну інформацію про галузь та економічну ситуацію там. У них використовуються стандартні фінансові показники, основні цілі яких спрямовані на оцінку ефективності управління — прибутковості, фінансової ліквідності та оцінки фінансового стану підприємства. Зовнішній аналіз розглядає можливості та загрози компанії в навколишньому середовищі. Особлива увага приділяється стану конкуренції, стану економіки в цілому, правовому та політичному статусу держави, сировинним і матеріальним ресурсам тощо.

- внутрішній аналіз — здійснюється самою компанією для потреб поточного та стратегічного управління. Її метою є узагальнення інформації, пошук «реального іміджу компанії», оцінка інформації та прийняття рішень, що впливають з аналізу. Він виконує ключову роль в управлінні бізнесом [2, с. 237].

Залежно від періодичності проведення аналіз є:

- часовий — містить оцінку результатів дій, здійснених у минулому.
- поточний — систематична оцінка ходу виконання завдань.
- перспективний — включає визначення та оцінку різних варіантів рішення під час використання економічного рахунку.

За складом і повнотою висвітлення питань аналізу, які визначаються, аналіз поділяють на:

— функціональний — передбачає вивчення окремих явищ, що виникають у діловій діяльності підприємства, особами або організаціями, функціонально відповідальними за формування та розвиток цих явищ.

— комплексний — включає в себе загальні економічні явища, що відбуваються на підприємстві, з їх зв'язками та залежністю. Ця оцінка проведеної діяльності та економічного стану забезпечує структуровану картину явищ, що виражається в показниках та причинно-наслідкових зв'язках.

— аналіз прийняття рішень — обмежується сегментарними дослідженнями, групуючи економічні явища навколо передбаченого або прийнятого рішення [3, с. 421].

За кількістю елементів дослідження аналіз поділяють на:

- загальний, який охоплює всю діяльність компанії, ґрунтується на вузькій групі відповідних синтетичних показників.

- детальний — він полягає у детальному вивченні конкретного сегменту діяльності, заснований на широкому спектрі інформації та показників, що дозволяють зафіксувати причинні зв'язки між вивченими явищами [4, с. 74].

Отже, економічний аналіз діяльності компанії повинен відповідати наступним формальним та суттєвим вимогам: містити відповідні та об'єктивні твердження та оцінки; враховувати всі визнані елементи, що визначають дану політику підприємства або вибране економічне явище; покладатися на перевірені числові дані, після того, як вони стають порівнянними; коротко і зрозуміло відображати результати дослідження; містити результати, близькі до моменту виникнення явища та прийняття рішення.

Література

1. Гадзевич О. І. Основи економічного аналізу і діагностика фінансо-во-господарської діяльності підприємств. Навчальний посібник. — К.: Кондор, 2007. — 180 с.
2. Кіндрацька Е. І., Білик М. С., Загородній А. Е. Економічний аналіз: Теорія і практика: Підручник / За ред. проф. А. Г. Загороднього. — Вид. 2-е, перероб. і доп. — Львів: «Магнолія 2006», 2007. — 440 с.
3. Мошенський С. З., Олійник О. В.. Економічний аналіз: Підручник / Ф.Ф. Бутинець (відп.ред.). — 2-ге вид., доповн. і перероб. — Житомир : ПП «Рута», 2007. — 704 с.
4. Поповенко Н. С., Бельтюков Є. А., Акіменко Н. В., Лапін О. В. Техніко-економічний аналіз: Навч. посібник / Н.С. Поповенко (ред.), Є.А. Бельтюков (ред.). — О. : ОНПУ, 2006. — 135 с.

А.С. Чумак,

студентка факультету журналістики і міжнародних відносин
Київського університету культури

І.М. Парфенюк,

науковий керівник, кандидат наук із соціальних комунікацій,
викладач кафедри PR і журналістики Київського університету культури

ПЛАНУВАННЯ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ТРЕЙД-ПРОМО АКЦІЙ

Вступ. Сучасний FMCG-ринок складно уявити без трейд-маркетингу, адже зараз майже всі компанії використовують інструменти PR із метою стимулювання продажу товарів. З англійської мови аббревіатура FMCG розшифровується як «товари повсякденного попиту» («fast moving consumer goods»). Іншими словами, це те, що ми купуємо постійно і часто у зв'язку зі швидким споживанням.

Методи оцінки. Серед акцій орієнтованих на кінцевого споживача, виділяють такі види:

— рекламні комунікації — це вид акцій, спрямованих на комунікацію з рекламним повідомленням, але при цьому вони не можуть сформувати чіткий образ товару для споживача, тому для більшої ефективності їх краще використовувати разом із PR - заходами. До цього виду можна віднести таке: благодійні акції, клубні програми (використовують на ринках довгострокових покупок, таких як побутова техніка, автомобілі, електроніка тощо), листівки, переносна промозона (брендована зона з використанням промоперсоналу, який рекламує та пропонує скуштувати продукт), спеціальні події (Event-маркетинг), спеціальна упаковка та спонсорство;

— промоакції з імовірним подарунком — це вид акцій, учасники яких мають можливість виграти подарунок. Такі заходи суттєво збільшують рівень продажів, якщо правильно все організувати та обрати вигідний подарунок, до них належать: лотереї, конкурси, миттєві призи та ігри;

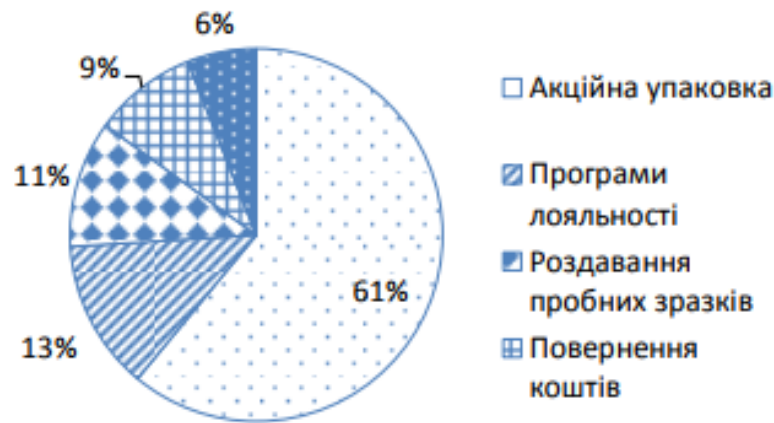

Рис. 1. Оцінка рівня привабливості для споживача акцій із гарантованим виграшем

Серед рекламних комунікацій споживачі віддали більшість своїх голосів за POS-матеріали, у тому числі листівки — 29%, переносні промозони — 27%, благодійні акції — 16%; клубні програми — 11%, спеціальні події — 6% ; спеціальна упаковка та спонсорство — по 5% (рис. 2.).

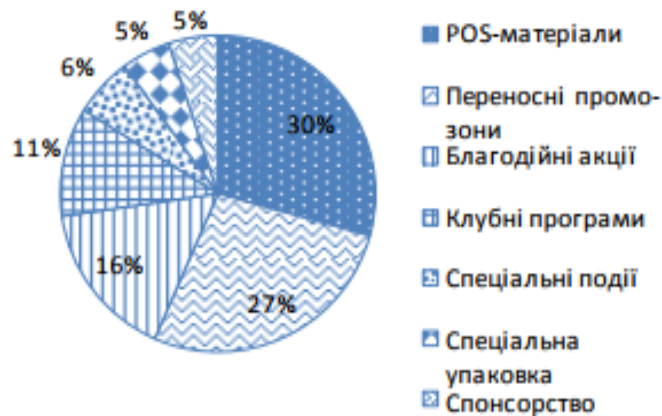

Рис. 2. Оцінка впливу рекламних комунікацій на покупців

У ході оцінювання ефективності впливу POS-матеріалів на вибір товару виявлено, що 61% опитаних звертають увагу на акційні цінники, коли роблять покупку і, навіть якщо є прихильність до певної торгової марки, часто обирають новий, невідомий товар за умови, що він продається за зниженою ціною.

Висновки. Компаніям, що управляють значним асортиментом, необхідно ґрунтовно підходити до планування трейд-промо заходів, складаючи графік трейд-промо активності, виходячи з сезональності попиту на товар, періодів маркетингової активності і т.д. Щоб трейд-промо кампанія була максимально ефективною, кількість товарів або категорій, що одночасно беруть участь в акції, не повинно перевищувати двох-трьох. При збільшенні кількості товарів-учасників акції ефект заходу стрімко падає. У кожний період часу необхідно максимально концентрувати увагу внутрішнього торгового персоналу компанії або персоналу роздрібної мережі, для якої проводиться акція, на вузькому асортименті продукції.

Отже, для того щоб витримати високий рівень конкуренції серед широкого асортименту товарів повсякденного споживання, необхідно регулярно використовувати інструменти торгового маркетингу, адже, як показує практика, вирішальним стимулом до купівлі товару часто стає вплив трейд-маркетингової активності. стратегії для товарів FMCG-ринку, а також виявляти, які з інструментів трейд-маркетингу найбільше впливають на споживацьке рішення і дають змогу обрати найефективніші PR-заходи та отримати від їх проведення максимальний прибуток.

Література

1. Завьялов П.С. Маркетинг в схемах, рисунках, таблицах: учебное пособие. — М.: ИНФРА-М, 2005. — 496 с.
2. Котлер Ф. Основы маркетинга / Ф. Котлер. — М.: Бизнес-книга. — 1995. — 698 с.
3. Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу: монографія / [за ред. д.е.н., проф. С. М. Ілляшенка]. — Суми: Університетська книга, 2008. — 272 с.

С.М. Якобчук,

судовий експерт Рівненського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України

КОРИСТЬ SWOT-АНАЛІЗУ ДЛЯ БІЗНЕСУ

SWOT — це комплексний метод аналізу стратегічної організації, який стосується зовнішнього середовища компанії та її інтер'єру.

Головне завдання — визначити сильні та слабкі сторони компанії та послатися на поточні та майбутні можливості та загрози.

У широкому сенсі SWOT-аналіз розуміється як концепція формулювання стратегії компанії, так і форми статистичного аналізу. SWOT-аналіз, безумовно, допоможе у сфері комплексного підходу до електронних комунікацій в різних типах підприємств, що працюють в Інтернеті [1, с. 68].

Термін SWOT називається першими буквами слів, з яких він складається: S — сильні сторони; W — слабкі сторони; O — можливості; T — загрози (небезпеки в навколишньому середовищі).

Сильні сторони — позитивні внутрішні чинники. Це всі елементи, які є позитивним фактором в організації. Вони включають аспекти, що дозволяють досягти успіху (наприклад, конкретна марка, яка отримала визнання або досвідчений персонал).

Слабкі сторони — внутрішні негативні фактори. Це ті елементи, які включають несприятливі аспекти компанії, бар'єри для його розвитку. Вони можуть стосуватися, наприклад, недостатньої кваліфікації персоналу (працівників) або відсутністю фінансових витрат на рекламу та рекламну діяльність підприємства.

Можливості — позитивні зовнішні чинники. Вони охоплюють питання, що дають можливість змінити компанію у сприятливому напрямку. Це всі вигідні

ситуації, такі як: доступ до асортименту, який не є конкурентоспроможним, ідея для цікавих рекламних заходів, динамічний розвиток конкретних відділів компанії.

Загрози — це зовнішні негативні фактори. Вони стосуються всіх небезпек, аспектів, що негативно впливають на підприємство. До них відносяться такі аспекти, як значно нижчі ціни на конкретні товари або втрата цінного керівного персоналу [2, с. 92].

SWOT-аналіз передбачає визначення факторів, пов'язаних з сильними та слабкими сторонами, а також можливостями та загрозами. Далі є визначення впливу цих чинників на розвиток даного підприємства та його використання, що зміцнить підприємство на ринку. Завдяки аналізу можна представити, наскільки сильною є організація на ринку.

Чи аналіз виявиться точним та ефективним, залежить від багатьох факторів — не тільки об'єктивний підхід до неї, а й досвід аналітика, який його виконує, або точність опису. SWOT-аналіз може використовуватися в самих різних сферах життя та в різних галузях діяльності підприємства.

Розглядаючи SWOT-аналіз, варто ознайомитися з чотирма основними стратегіями компанії, пов'язаними з цією проблемою:

- агресивна стратегія — це компанія, в якій домінують сильні сторони. Переважає оточення. Її завдання — максимізувати можливості та сильні сторони компанії. Сильні сторони мінімізують загрози. Ця стратегія може проявлятися, наприклад, у прийнятті організації з тією ж специфікою та профілем функціонування.

- консервативна стратегія — це виявляється, коли компанія працює в середовищі, що не має позитивного впливу на нього, але, з іншого боку, вона має сильні сторони в організації, що допомагає подолати загрози. Ця стратегія стосується скорочення слабких сторін та паралельного використання можливостей. Консервативна стратегія може стосуватися, наприклад, діяльності, пов'язаної з поліпшенням конкуруючих продуктів та розробкою нового асортименту.

- конкурентна стратегія — виникає, коли підприємство працює в сприятливих умовах, але її слабкі сторони мають перевагу над сильними. Завдяки сприятливим умовам ззовні вона може зберегти свою позицію. З іншого боку, через високу слабкість, компанія не може повною мірою скористатися можливостями. Це може стосуватися, наприклад, зниження витрат або покращення продуктів.

- оборонна стратегія — це відбувається, коли слабкі сторони пов'язані з зовнішніми загрозами. Потім виникають несприятливі умови, які можуть навіть привести до повного краху підприємства. Ця стратегія спрямована на такі заходи, як зменшення конкретних витрат або припинення інвестиційної фази [3, с. 218].

Отже використовувати SWOT-аналіз можна: для створення стратегічних планів, підтримання підготовки бізнес-плану, змінити поточний напрямок роботи, для більш детального знання внутрішньої та зовнішньої ситуації в організації, визначити чинники, які є ключовими для розвитку компанії та підготувати напрямок діяльності, яку компанія повинна взяти, щоб залишитися на конкурентному ринку.

Література

1. Андрієнко В. М. Стратегічне управління підприємствами реального сектору економіки: механізми, методи, моделі: монографія / [В. М. Андрієнко та ін.]; Донецький нац. ун-т. — Донецьк: ДонНУ, 2012. — 155 с.
2. Головка Т. В. Стратегічний аналіз: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц./Т. В. Головка, С. В. Сагова [за ред. д-ра екон. наук, проф. М. В. Кужельного]. — Київ: КНЕУ, 2002. — 198 с.
3. Мартиненко М. М. Стратегічний менеджмент : підручник / М. М. Мартиненко, І. А. Ігнат'єва. — Київ : Каравела, 2006. — 320 с.

ЖУРНАЛІСТИКА

А.А. Дутчак,

аспірант, Українська академія друкарства

Л.В. Сніцарчук,

науковий керівник, доктор наук із соціальних комунікацій,
професор кафедри медіакомунікації Української академії друкарства

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ІНТЕРНЕТ-ТЕЛЕБАЧЕННЯ

Інтернет-телебачення — це окремий тип медіа в системі масової комунікації, завданням якого є створення та розповсюдження відеоматеріалів засобами інфраструктури мережі Інтернет з врахуванням специфіки аудиторії та її зворотної реакції. Термін «онлайн-телебачення», по своїй суті, є синонімічним інтернет-телебаченню. Характеристика «онлайн» визначає предмет як такий, що перебуває у стані підключення до певної інфраструктури [4]. Також зауважимо, що в іншомовній літературі інколи трапляється визначення «веб-телебачення» (web television), яке може характеризувати як інтернет-телебачення, так і окремий жанр телевізійних шоу, які транслюють тільки в Мережі.

Інтернет-телебачення, як і інтернет-радіо, подкаст-канали, сервіси прямих трансляцій та відеоблоги належать до більш ширшого поняття, яке західні науковці називають over-the-top content (ОТТ). В буквальному розумінні мова йде про інформацію, що передається непідконтрольно над усіма операторами та адміністраторами. Тобто, якщо класична модель телебачення в США опирається на базового постачальника послуг, який підключає клієнтів, надає їм необхідну інфраструктуру, обладнання і, відповідно, контролює контент, який отримує споживач, то у випадку over-the-top content інформація поширюється непідконтрольними каналами - мережею Інтернет. Поняття ОТТ доволі абстрактне і вітчизняному телеглядачу важке в розумінні у зв'язку з тим, що в Україні період діяльності великих провайдерів телебачення практично не відбувся - його одразу ж почав відтісняти Інтернет. Проте, це поняття важливе в контексті розуміння складових інтернет-телебачення, зокрема, у виокремленні явищ, які не є ним по свої суті.

Основні складові інтернет-телебачення визначені його похідним від класичного телебачення та від природи мережі Інтернет. Передусім, інтернет-телебачення повинне мати постачальника послуг/даних (content provider). Постачальник послуг — це не обов'язково автор. Його основне завдання — надати

інструменти та можливості для зберігання даних та передачі їх на пристрій відтворення через визначені протоколи інтернет-зв'язку. Постачальниками послуг можуть бути окремі компанії, які передають дані за допомогою власних веб-сервісів та додатків. Звичайні інтернет-користувачі теж можуть бути постачальниками у випадку, коли вони передають інформацію через пірингові мережі (P2PTV, Sopcast) чи через протоколи трансляції відеопотоку (HLS, RTMP, RTSP).

Другою складовою нашого предмету є наявність приймача даних (інтерфейс прийому даних) з обов'язковим підключенням до мережі Інтернет. Це може бути браузер, мобільний додаток, цифровий медіа-плеєр, пристрій Smart TV, цифрова приставка та інші. Завдання приймача — отримати та обробити вхідні дані і зробити їх прийнятними для подальшого відтворення. На відміну від класичних у наших образах приймачів, — телевізора чи радіоприймача, описаний в цьому розділі приймач реалізований у програмній площині. Причиною цьому є виключна «цифрова» природа даних які він повинен прийняти та обробити. На абстрактному рівні приймач складається з: програми, пам'яті для збереження коду програми, мікроконтролеру з набором відповідних команд, інтерфейсами для прийому та подальшої передачі даних.

Третя складова предмету — пристрій відтворення даних. До таких пристроїв належать: телевізори, цифрові проектори, комп'ютерні монітори, вбудовані цифрові монітори, пристрої проекції зображення на сітківку ока.

Четверта складова предмету нашого зацікавлення є свобода вибору інформації. Згідної цієї концепції, користувач повинен мати можливість обирати і отримувати тільки ті дані від постачальника, які необхідні йому в даний момент. Тобто, інформація не може бути однонаправленою з єдиним неперервним потоком даних та програмною сіткою ефіру, а повинна поступати у формі, придатній для вибірки. Тобто, користувач повинен мати можливість «творити» власну ефірну сітку з вхідного набору даних, не обов'язково від одного автора. Прикладом реалізації подібної платформи є сервіс Youtube, на якому випуски передач можна чергувати з прямим ефірами, які, згодом, також будуть доступні на каналі автора у вигляді запису.

Остання складова предмету — можливість реалізації зворотнього відгуку користувача. Глядач сервісу повинен мати можливість впливу на пропонований контент автора. Останній, у свою чергу, повинен мати можливість переглядати реакцію глядачів, і, при бажанні, робити відповідні зміни у своїй роботі. Ця складова може бути реалізована через коментарі, оцінки, публічність даних про кількість переглядів, поширення відео за допомогою прямого гіперпосилання.

Звернемо увагу на суперечливість включення до переліку складових двох останніх пунктів. Якщо перші три складові несуть загальний функціональний характер каналу комунікації, то дві останні є виключною прерогативою мережі Інтернет, як платформи для реалізації предмету. Зворотні відгуки з'явилися як наслідок так званої «епохи Web 2.0» чи трансформації класичних інтернет-сайтів в «нові медіа» [1, с. 80]. Саме в нових медіа започаткували практику інтерактивності та двосторонніх зв'язків. Що ж до свободи вибору інформації — то

це є одним із фундаментальних цінностей Мережі [5], яке поширюється на всі явища, пов'язані з нею. Користувач завше має вибір джерел інформації, даних, а, отже, може сформулювати власну думку про предмет чи явище шляхом врахування позицій усіх сторін.

Зворотні відгуки та свобода вибору інформації включена до переліку складових терміну предмету нашого зацікавлення з тієї причини, що без них сама суть предмету нівелюється. Якщо в інтернет-телеканалі забрати ці складові, то залишиться звичайний телевізійний канал, який просто дублює власний ефір в мережі Інтернет. Чи може такий проект називатись «інтернет-телеканал»? Це питання наразі залишимо відкритим і може бути предметом іншого дослідження.

Погляди інших науковців та публіцистів на складові інтернет-телебачення (та телебачення, в цілому) в окремих пунктах є відмінними від запропонованого. Проте, загальний принцип розподілу залишається однаковим. Зокрема, британський письменник Раймонд Вільямс (Raymond Williams), розглядаючи традиційне телебачення [3], відзначив наступний перелік його складових: інфраструктура, пристрої (автор розділяє їх на «пристрої перегляду» та «пристрої доступу»), контент (сервіс, зміст), фінансова політика, модель роботи редакції, увага глядачів.

Британська науковиця Кетрін Джонсон (Catherine Johnson) з Нотінгемського університету провела аналіз описаних Раймондом Вільямсом складових в контексті еволюції телебачення. Зокрема, у своїй публікації «Defining Television in an Online Video Ecosystem» [2] науковиця порівнює описані складові протягом трьох історичних етапів: ери трансляції (broadcast era) — 1930—1970 рр., ери кабельного телебачення — 1970—1990рр. та ери інтернет телебачення — з 2000 року. Кетрін Джонсон відзначає стабільність «телевізора» протягом усіх ключових етапів розвитку. Виходячи зі стабільності «телевізора», як складової, стабільним залишається «перегляд», як функція взаємодії споживача телебачення з самим продуктом.

З початком цифрової ери Інтернет став основним фактором впливу на розвиток телебачення. Кетрін Джонсон вказує, що в цій новій сформованій екосистемі телебачення поєднані різні форми аудіовізуального контенту. І цей контент доходить до глядача через різні технології та сервіси, які, часто, у своєму функціоналі комбінують перегляд відео та інші форми взаємодії з глядачами (читання, взаємодія, участь).

Підсумовуючи поданий матеріал, зауважимо, що інтернет-телебачення у своїх складових розділене на ті, які є похідними від традиційного телебачення та ті, які дістались в наслідок пристосування до середовища Мережі. Традиційні складові визначені самою «природою» відео, його впливом на аудиторію. Натомість, Мережа наділяє інтернет-телебачення свободою вибору інформації, функціями зворотнього відгуку та іншими властивими саме мережевим проектам складовими.

Література

1. Данько-Сліпцова А. Нові медіа: історія, типологія / Анна Данько-Сліпцова. // Український науковий журнал «Освіта регіону». — 2014. — №1. — С. 80.
2. Johnson C. Defining Television in an Online Video Ecosystem [Електронний ресурс] / Catherine Johnson // «Trans TV» Conference. — 2017. — Режим доступу до ресурсу: https://www.academia.edu/34643302/Defining_Television_in_an_Online_Video_Ecosystem
3. Raymond W. Television: Technology and Cultural Form / Williams Raymond. — London: Routledge, 2003. — 192 с.
4. Wikipedia, Онлайн [Електронний ресурс] // Wikipedia — Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Онлайн>
5. Wikipedia, Net neutrality [Електронний ресурс] // Wikipedia — Режим доступу до ресурсу: https://en.wikipedia.org/wiki/Net_neutrality

УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

В.В. Вішняков,

заступник директора центру — завідувач відділу криміналістичних видів досліджень
Рівненського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ПІДПРИЄМСТВА

Організаційна культура є поняттям, що визначається різними способами. Найчастіше ми розуміємо це як сукупність основних цінностей та норм поведінки, домінуючих у даній організації, підтримуваних припущеннями та проявом через процеси. Організаційна культура дуже часто представлена графічно як айсберг. Видима зовнішня частина складається з:

- мовних процесів (мови, історії, міфів);
- поведінкові процеси (звички, поведінка, церемонії, обряди);
- фізичні процеси (технології, організація офісів, методи підготовки документів, логотипи тощо).

У свою чергу, невидима внутрішня частина складається з:

- цінностей та норм;
- культурні припущення, тобто саме «дно айсберга» [1, с. 185].

Приховані під поверхнею води частини айсберга є основою, яка є способом мислення та усного мовлення (процедур) в компанії і за її межами. До них відносяться значення (наприклад, відповідальність, розуміння добра і зла, сприйняття істини і брехні) і формальні стандарти (наприклад, правила, рекомендації, формули).

Організаційна культура залежить від багатьох зовнішніх та внутрішніх чинників. Можна виділити чотири виміри культурних відмінностей, які впливають на форму організаційної культури:

1. діапазон (відстань) влади — влада має бути максимально наближеною до підлеглих.
2. ступінь уникнення невизначеності — різні схильності до ризику, різне ставлення до змін, різні уявлення про майбутнє (як загроза або можливість).
3. індивідуалізм і колективізм — відмінності в сприйнятті того, що є основним, найбільш важливим компонентом суспільства — індивідуального або групи.
4. чоловічість та жіночість — відмінності в сприйнятті атрибутів (товарів) цінні або домінуючі (чоловіча культура — конкуренція, діяльність, матеріальні товари, жіноча культура — лагідність, турбота, співчуття, співпраця, допомога) [1, с. 219].

Організаційна культура має три основні функції:

- визначає відмінності між підприємствами, які мають, наприклад, ідентичні продукти;
- дає своїм підлеглим почуття приналежності;
- дозволяє ефективно працювати в групі.

Кожна організація характеризується специфічним для себе кліматом, що суттєво впливає на ефективність її функціонування та ефективність досягнення поставлених цілей. Позитивна атмосфера призводить до високої продуктивності працівників та їх ставлення до виконаної роботи, а отже до відносин з клієнтом. Образ підприємства та її сприйняття навколишнім середовищем є ключовим елементом, що визначає фінансові результати та позиції в конкурентній боротьбі.

Сила організаційної культури визначає наступні фактори:

- прийняття цінностей працівниками, що переважають в компанії (ступінь поширення);
- чіткість образів того, що бажано або заборонено (чіткість рис);
- сфера поведінкового регулювання (сфера застосування);
- тривалість цих значень (період) [2, с. 93].

Тому організаційна культура формується не тільки керівниками, а й працівниками. Норми, цінності та поведінкові моделі не даються раз і назавжди. Їхній час життя залежить від сили, яку вони передають новим працівникам. Кожна з них породжує нові елементи, які можуть стати домінуючими в майбутньому [3, с. 209].

Види організаційних культур, що існують в підприємствах, можна виділити на чотири типи організаційної культури залежно від того, як працює організація, і що є найважливішим для нього:

- 1) культура влади.
- 2) культура ролі.
- 3) культура цілі (завдання).
- 4) культура особистості [4, с. 320].

Отже, кожен тип культури надає працівнику різні вимоги, створює різні умови праці, розвиток та самореалізацію. Тому найважливіша роль керівництва полягає в правильному підборі працівників, щоб вони адаптувалися до існуючої в організації організаційної культури. Майстерність вибору та формування персоналу свідчить про якість організаційної культури підприємства.

Література

1. Воронкова А.Е. Корпорації: управління та культура : монографія / А.Е. Воронкова, М.М. Баб'як, Е.Н. Коренєв, І.В. Мажура / за заг. ред. А.Е. Воронкової. — Дрогобич : Вид-во «Вимір», 2006. — 367 с.
2. Єлісеєва О.К. Методи та моделі в управлінні персоналом: Монографія / О.К. Єлісеєва, О.О. Третяк, В.В. Узунов; Під. ред. д.е.н., проф. В.М. Узунова, к.т.н. О.К. Єлісеєвої. — Дніпропетровськ: «ІМА-прес», 2006. — 188 с.
3. Колпаков В.М. Маркетинг персоналу: Навч. посіб. для студ. серед. і вищ. навч. закл. — К.: МАУП, 2006. — 408 с.
4. Хміль Ф.І. Управління персоналом: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. — К.: Академвидав, 2006. — 488 с.

М.О. Гульвачук,
студентка економічного факультету
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
К.В. Ковальська,
науковий керівник, кандидат економічних наук, доцент кафедри МПД
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВУВАННЯ ПЕРСОНАЛУ НА ІННОВАЦІЙНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Актуальність досліджуваної теми зумовлена сучасним станом економічного розвитку України. У зв'язку з цим постає питання вирішення практичних завдань управління трудовою діяльністю персоналу підприємств шляхом застосування та впровадження засобів мотивації персоналу, які надади б змогу підвищити економічну зацікавленість працівників продуктивно і якісно працювати.

Конкурентоспроможність підприємства в умовах ринкової трансформації і становлення нової економіки все більшою мірою залежить від якості людських ресурсів. Теорією доведено, а практикою підтверджено, що закріплення компетентного персоналу на підприємстві залежить від досконалості системи мотивації та механізмів, зокрема. Це можливо за рахунок вдало підібраних мотиваційних заходів, що сприятимуть підвищенню заінтересованості персоналу в досягненні спільної мети.

Управління персоналом на сьогодні є однією з найбільш важливих функцій менеджменту в інноваційній діяльності підприємств, що здатна підвищувати їх ефективність.

У процесі оптимізації управління персоналом, насамперед, керівник підприємства повинен приділяти увагу системі мотивації персоналу.

Для того, аби мати чітке уявлення про поняття мотивації, необхідно визначити різницю між стимулюванням та мотивацією (Див. табл. 1.1).

На думку Овсюк Н.В., мотивація – це внутрішні бажання та цілі людини, які спонукають її діяти у визначеному напрямку, аби досягти поставленої мети. Щодо трактування стимулювання, то у підходах вітчизняних вчених превалює тлумачення даного поняття як системи заходів підприємства стосовно заінтересованості працівників працювати краще та результативніше [3, с. 127].

Табл.1.1. Відмінні риси мотивації та стимулювання

Характерні риси	Мотивація	Стимулювання
Межі застосування	Організація праці на підприємстві	У межах мотивації працівників підприємства
Час заходів	Довгострокові сталі дії	Короткострокові поточні дії
Спрямованість заходів	Вплив на внутрішню свідомість	Коригування ззовні поведінки людини
Ставлення до праці	Усвідомлене та узгоджене обома сторонами	Створення умов і обмежень для поведінки підлеглих, не завжди

		усвідомленої і не завжди погодженої з ними
Форма організації	Зміна існуючого стану, створення умов праці	Закріплення фактичних досягнень у праці
Загальні цілі	Спонування працівників до сумлінної праці	Спонування працівників працювати краще, ніж це обумовлено існуючими трудовими відносинами

Система мотивації працівників приносить результати на рівні підприємства. Незважаючи на визначену різницю, і мотивація, і стимулювання мають спільну мету — покращення результатів та підвищення продуктивності праці як працівника, так і підприємства в цілому.

Мотивацію персоналу, як одну із найважливіших складових ефективного управління, варто враховувати при прийомі на роботу. Мотиви, потреби і цінності індивідуальні для кожного працівника. Вони не бувають абсолютно ідентичними для окремої соціальної групи або для всіх співробітників організації, тому важливо вміти визначати та використовувати особистісні мотиви, потреби реального або майбутнього співробітника.

Мотиви можуть змінюватись протягом життя як під впливом зовнішніх, тобто об'єктивних факторів, так і у зв'язку з саморозвитком, зміною цінностей, що відноситься до суб'єктивних факторів [1, с. 15].

Мотивація персоналу як складова ефективного управління підприємством має безпосередній зв'язок із реалізацією інтересів суб'єктів господарювання, взаємодіє із роботодавцями і найманими працівниками, активізує механізми посилення трудової активності. При здійсненні управлінських процесів на підприємстві необхідно враховувати, що люди з більшим ступенем мотивації працюють продуктивніше незалежно від рівня їх вмінь чи навичок [4, с. 362].

Необхідно звернути увагу, що більшість методів впливу на працівників закладені у культурі тієї країни, де вони застосовуються.

Серед основних методів мотивації працівників варто виділити матеріальні та нематеріальні. Матеріальна мотивація, до якої переважно відносять заробітну плату, премії, бонуси та надбавки, спрямована в основному на задоволення фізіологічних потреб (Див. Рис. 1). Незважаючи на це, гроші не є єдиним і часто не найефективнішим способом мотивації працівників.

Слід зазначити, що нематеріальна винагорода часом може виявитись більш ефективною, оскільки спрямована на задоволення психологічних та соціальних потреб людини. Ефективною ця мотивація виявиться лише для тих людей, які вже задовольнили свої базові потреби і впевнені в тому, що зможуть їх забезпечувати, та наступним етапом для них є самореалізація [2, с. 60]. До універсальних методів нематеріальної мотивації, які є ефективними як для великих підприємств, так і для середніх та дрібних, віднесемо наступні: покращення робочого місця; позитивне ставлення керівництва до підлеглих; підвищення по службі; гнучкий графік; надання безкоштовного харчування на роботі; оплата транспорту; засобів зв'язку; безкоштовне навчання; зайнятість працюючих в робочий час [5, с. 31].

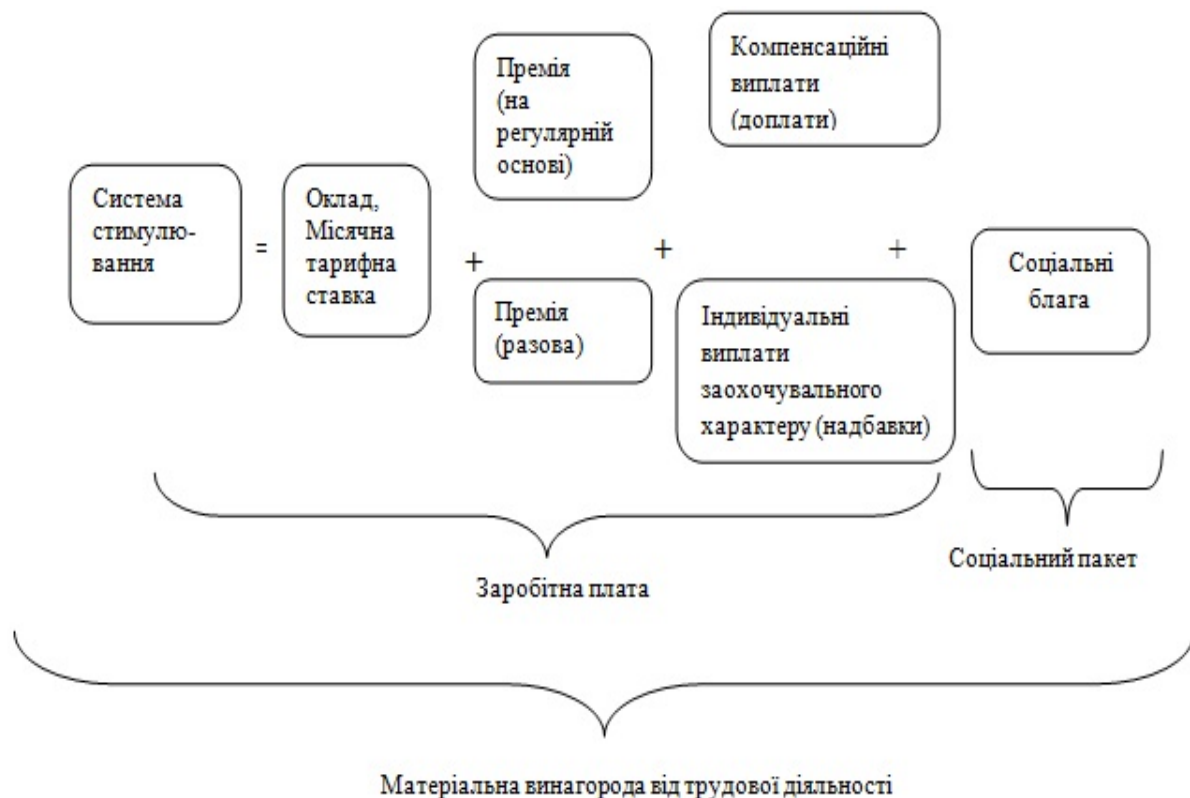

Рис. 1. Складові матеріальної винагороди за працю

Отже, мотивація персоналу не буде достатньо ефективною, якщо вона базуватиметься лише на фінансових стимулах і не включатиме нематеріальні складові. Збільшення на підприємстві мотивованих працівників надає більше можливостей керівництву щодо його ефективного використання. Персонал є основним джерелом продуктивності та ефективності праці підприємства. Саме люди визначають та реалізують стратегії підприємства. Вони є найголовнішим ресурсом в управлінні підприємством. Однією з найважливіших функцій менеджменту є мотивація персоналу, яка забезпечує ефективну діяльність підприємств. Мотивація включає комплекс заходів, що покликані забезпечувати більш якісну та результативну працю, та водночас витримувати і заохочувати кваліфікованих працівників.

Література

1. Міждисциплінарний словник з менеджменту / За ред. Д.М. Черваньова, О.І. Жилінської. — К.: Нічлава, 2011. — 127 с.
2. Мельник Л.Г. Удосконалення методів мотивації працівників на підприємствах України з урахуванням міжнародного досвіду / Л.Г. Мельник, О.Н. Волк, Н. М. Гайтина, М. В. Рибалка // Вісник СумДУ (Серія «Економіка»). — 2012. — №4. — С. 55–63.
3. Музиченко-Козловський А.В. Основні елементи механізму мотивування працівників / А.В. Музиченко-Козловський, А.В. Колодійчук // Науковий вісник НЛТУ України. — 2011. — Вип.21.6. — С. 361–367.
4. Колот, А. М. Мотиваційний менеджмент : підручник / А. М. Колот, С. О. Цимбалюк. — К. : КНЕУ, 2014. — 60 с.

5. Нікіфорова Л.О. Тімбілдинг як основа ефективного розвитку колективу / Л.О. Нікіфорова, Я.В. Білоконь // Економічний простір. — Дніпропетровськ: ПДАБА. — 2012. — №2. — С. 24—31.

УДК 373.2.09+376]:005.9

Г.С. Гутик,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня «магістр»,
Київський університет імені Бориса Грінченка

І.О. Линьова,

науковий керівник, кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри управління, Київський університет імені Бориса Грінченка

УПРАВЛІННЯ ОСВІТНЬОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ІНКЛЮЗИВНИЙ АСПЕКТ

Актуальність. Модернізація освіти в Україні, що спрямована на демократизацію та гуманізацію, зумовлює необхідність впровадження інноваційних технологій в освіті дітей з особливими потребами [2, с. 5]. Запровадження інклюзивної форми навчання розглядається як комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей [3, с. 47—50.].

Ступінь розробленості проблеми. Відомо, що починаючи з 90-х рр. ХХ ст., для пошуку шляхів розвитку інклюзивної освіти вітчизняними і зарубіжними науковцями робилося чимало [1]. Цими проблемами займалися Л. Балакірська, К. Балютіна, В.Бондар, О. Василенко, С. Горна, Л. Даниленко та інші, які присвячували свої праці аналізу залученості дітей з особливими потребами до навчання в навчальних закладах країни. Специфіку організації інклюзивного навчання дітей окремих категорій репрезентовано в дослідженнях: В. Бондар, В. Засенко, С. Єфімова, С.Королюк; Ю. Івашина, В. Т.Ілляшенко. Незважаючи на численність праць, проблеми інклюзивної освіти потребують подальшої розробки з огляду на їх актуальність.

Метою написання тез було здійснення аналізу особливостей управління навчально-виховною діяльністю в дошкільному навчальному закладі у системі інклюзивної освіти.

Об'єктом роботи — інклюзивна освіта в дошкільному навчальному закладі.

Предметом роботи — управління навчально-виховною діяльністю в дошкільному навчальному закладі у системі інклюзивної освіти.

Наукова новизна одержаних результатів. Вперше науково обґрунтовано та експериментально перевірено перспективи управління в роботі навчально-виховною діяльністю в дошкільному навчальному закладі у системі інклюзивної

освіти для дітей із синдромом Дауна, розроблено успішні стратегії адміністративної роботи в інклюзивному ДНЗ.

Аналіз результатів власних досліджень. Виявлено, що інклюзивна дошкільна освіта - це одна із реалій нашого життя.

У зв'язку із відкриттям у Дошкільному навчальному закладі (ясла — садок) № 767 комбінованого типу груп із інклюзивною формою навчання та виховання дітей з синдромом Дауна, було проведено аналіз діяльності ДНЗ у створенні умов для соціальної адаптації дітей з синдромом Дауна і здорових дошкільнят щодо здобуття ними соціальних навичок. Виявлено, що у ДНЗ здійснюється спеціальна підготовка педагогічного персоналу як для роботи із здоровими дітьми, так і для роботи із дітьми з синдромом Дауна. Для тих фахівців, які вже працюють у навчальному закладі у інклюзивних групах, проводяться курси підвищення кваліфікації, теоретичні та практичні семінари, тренінги (за змістом — це основи корекційної педагогіки і психології, з певними методичними аспектами). Розроблено та впроваджується анкетування щодо стану включення у соціум дітей із синдромом Дауна та ставлення до цього батьків дітей інклюзивних груп та груп здорових дітей. Для роботи із батьками, педагогами розроблено практичні рекомендації стосовно навчання їх дітей у дошкільному закладі. Впроваджуються тренінгові програми для батьків «Партнерські відносини між педагогами та батьками, що мають дітей із особливими потребами». У ДНЗ створено власну навчально-методичну та інформаційну базу, а саме: банк даних навчальних і виховних програм у методичному кабінеті; відбувається інформаційна підтримка вихователів відносно механізмів забезпечення та отримання оперативних даних щодо рівня здоров'я, навчання і розвитку дитини із особливими потребами.

Аналіз роботи дошкільного навчального закладу (ясла - садок) №767 комбінованого типу дозволяє зробити наступні висновки: поряд із значними досягненнями в системі управління навчально — виховною діяльністю в дошкільному навчальному закладі у системі інклюзивної освіти, ми бачимо перспективу в роботі над такими завданнями та напрямками: продовження роботи з підвищення фахового та професійного рівня педагогів в рамках впровадження інклюзивної освіти; організувати навчально-виховний процес, який би задовольняв освітні потреби всіх дітей; розробити систему надання спеціальних освітніх і фахових послуг для дітей з особливими освітніми потребами; створювати позитивний клімат у середовищі дошкільного навчального закладу та поза його межами. Вважаємо, що застосування успішних стратегій адміністративної роботи в інклюзивному ДНЗ передбачає: заохочення керівництва; налаштування і підтримка педагогів; комплексний підхід до процесу залучення; впровадження освітньої програми для педагогів; формування особистості педагога інклюзивної групи; забезпечення позитивної командної взаємодії.

Висновки. Таким чином, можна сказати, що на сучасному етапі в Україні відкриваються перспективи змін у системі спеціальної освіти, пов'язані з новим ставленням до дітей з особливими потребами, розв'язанням завдань їхньої інклюзії.

Література

1. Даниленко Л.І. Інноваційний освітній менеджмент: [Навч. посібник] / Л.І. Даниленко. — К.: Главник, 2006. — 144 с.
2. Данілавичюте Е.А. Закономірності виникнення, суть та місце інклюзії у єдиній системі освіти в Україні / Е.А. Данілавичюте // Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання. — К., 2013. — №1 — С. 2–8.
3. Ілляшенко Т. Яка вона-інтеграція дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітній школі / Т. Ілляшенко // Початкова школа, 2011. — №5. — С. 47–50.

Ю.О. Копецька,

аспірантка економічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Г.І. Купалова,

науковий керівник, доктор економічних наук,
завідувач кафедри екологічного менеджменту та підприємництва
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ЗАСАД ЕНЕРГЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПІДПРИЄМСТВ ЦЕЛЮЛОЗНО-ПАПЕРОВОЇ ГАЛУЗІ

Технологічний процес підприємств целюлозно-паперової галузі характеризується високою енергозатратністю. Нині у вітчизняних товаровиробників частка енергетичних витрат у собівартості виробництва паперу і картону становить від 30 до 40 %. В умовах систематичного підвищення вартості первинних енергетичних ресурсів і фізичного зношення технологічного обладнання, важливою умовою забезпечення економічної ефективності та конкурентоспроможності підприємств целюлозно-паперової галузі є зниження енергоемності продукції.

Базовим етапом діяльності підприємства у сфері енергозбереження, що проводиться з метою формування первинної інформаційної бази є енергетичний аналіз. Відповідно до ISO 50001 «Система енергетичного менеджменту» енергетичний аналіз — визначення енергетичної результативності організації, що базується на даних та іншій інформації й дозволяє ідентифікувати можливості для покращення діяльності [1]. Згідно із стандартом енергетичний аналіз включає такі етапи:

- аналіз використання і споживання енергії, оцінка використання та споживання енергії в даний момент і за минулі періоди часу;
- ідентифікацію області значного використання енергії;
- ідентифікацію будівель, обладнання, систем, процесів і персоналу, що працює для організації або за її дорученням, які суттєво впливають на використання та споживання енергії;
- оцінювання потенціалу енергоспоживання.

ДСТУ ISO 50001 «Система енергетичного менеджменту» має рекомендаційний характер і не містить чітких рекомендацій щодо методики енергетичного аналізу діяльності підприємства. Зокрема, одним із проблемних

аспектів енергетичного аналізу підприємств целюлозно-паперової галузі донині залишається ідентифікація енергетичних ресурсів, які суттєво впливають на ефективність їх діяльності.

Залежно від налагодженої логістики постачання і внутрішніх енергетичних потоків для кожного з підприємств галузі характерна різна структура споживання енергетичних ресурсів. Частина з них закуповується у енергопостачальних компаній, інша — виробляється у допоміжних структурних підрозділах (ТЕЦ, котельні та ін.). Для впровадження системи енергетичного менеджменту необхідно, насамперед, визначити енергетичні ресурси, які мають найбільший потенціал енергозбереження. Тобто, впровадження організаційних, технологічних і логістичних заходів щодо таких ресурсів призведуть до найбільшого еколого-економічного ефекту.

Для визначення ресурсів, які мають найбільший потенціал енергозбереження, пропонуємо всі енергетичні ресурси, що використовуються на підприємстві, ранжувати за такими критеріями:

1. Частка в структурі енергетичних витрат. Енергетичні витрати мають суттєвий вплив на формування як собівартості продукції так і загальновиробничих витрат підприємств целюлозно-паперової галузі. Саме тому заходи у сфері енергозбереження повинні спрямовуватись, насамперед, на зниження витрат енергетичних ресурсів, що вимагають найбільшого фінансування.

2. Потенціал економії — резерв скорочення споживання енергії за рахунок реалізації енергоефективних проектів і заходів, у т.ч. спрямованих на залучення в господарський оборот відновлюваних джерел енергії, шляхом реалізації економічних, організаційних, правових, виробничих і науково-технічних заходів для підвищення енергетичної ефективності суб'єкта господарювання за умови екологічності виробництва.

3. Можливість заміщення вторинними енергетичними ресурсами. Деякі види енергетичних ресурсів мають визначальне значення для виробництва паперу та картону (електроенергія і теплова енергія). Проте деяка частина загального обсягу енергоспоживання може бути замінена вторинними енергетичними ресурсами.

4. Антропогенний вплив на навколишнє середовище. Використання енергетичних ресурсів, як правило, призводить до антропогенного впливу, інтенсивність якого залежить від виду енергетичного ресурсу та особливостей технологічного використання. Зниження використання суттєвих енергетичних ресурсів сприятиме також скороченню екологічних витрат на сплату екологічних податків, капітальних природоохоронних витрат.

При оцінюванні енергетичних ресурсів на відповідність запропонованим критеріям їм присвоюється кількість балів, яка відображає вплив кожного з видів ресурсу на кінцевий показник. Найменше значення — 1, найбільше — кількість балів, що відповідає кількості використовуваних ресурсів. В табл. 1 наведено приклад ранжування енергетичних ресурсів підприємства, що виробляє шпалери. У технологічному процесі використовується електрична енергія і пар, вироблені на власних твердопаливних котлах. Паливом для котлів є паливна тріска й палети з деревини.

Таблиця 1

Ранжування енергетичних ресурсів підприємств паперово-целюлозної галузі

Енергетичний ресурс	Критерій				Сума показників	Місце з урахуванням значущості показників
	Частка в структурі матеріальних витрат	Потенціал економії	Можливість заміщення вторинними енергетичними ресурсами	Антропогенний вплив на навколишнє середовище		
Електрична енергія	6	1	1	3	27	4
Пар	5	6	2	4	47	1
Гаряче водопостачання	3	5	3	5	40	2
Природний газ	2	4	4	6	36	3
Паливна тріска	4	3	5	2	36	3
Пелети з деревини	1	2	6	1	24	5
Коефіцієнт значущості	3	4	2	1		

Кожне значення урівноважується на коефіцієнт значущості кожного з критеріїв з урахуванням особливостей функціонування конкретного підприємства. Коефіцієнт значущості визначається експертним шляхом з урахуванням мети впровадження системи енергетичного менеджменту. Якщо першочерговою метою впровадження системи енергетичного менеджменту є зниження енергетичних витрат на придбання енергетичних ресурсів то найбільший коефіцієнт присвоюється показнику «Частка в структурі матеріальних витрат». Якщо основна задача енергетичного менеджменту — забезпечення енергетичної незалежності, то найбільший коефіцієнт надається показнику «Можливість заміщення вторинними енергетичними ресурсами».

Таким чином, для аналізованого підприємства, енергетичними ресурсами, які мають найбільший потенціал енергозбереження є пар і гаряче водопостачання.

Застосування запропонованої автором методики аналізу енергетичних ресурсів, які мають найбільший потенціал енергозбереження, дозволить сформувати первинну інформаційно-аналітичну базу для розробки енергетичної політики, визначення енергетичних цілей і задач, проведення енергетичного аудиту, обґрунтування інвестиційної діяльності у сфері енергозбереження, впровадження інших елементів системи енергетичного менеджменту.

Література

1. Національний стандарт України «Системи енергетичного менеджменту. Вимоги та настанова щодо використання (ISO 50001:2011, IDT)» [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку України. — 2015. — 27 с. — Режим доступу: <http://see.org.ua/files/books/%D0%94%D0%A1%D0%A2%D0%A3%20ISO%2050001%202015.pdf>.

A. Potocki, P. Olszak,

Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

PUBLICZNOPRAWNE ASPEKTY WSPIERANIA DZIAŁALNOŚCI KULTURALNEJ NGO'S PRZEZ ADMINISTRACJĘ SAMORZĄDOWĄ

Działalność kulturalna, która jest jednym z nierozzerwalnych elementów życia społeczeństwa cywilizowanego, musi posiadać swoje instytucjonalne ramy prawne. Obecnie ustawa o prowadzeniu i organizowaniu działalności kulturalnej stanowi *lex generalis* w stosunku do innych aktów polskiego prawodawstwa odnoszącego się do prawa kultury. Zgodnie z tą ustawą, działalnością kulturalną jest tworzenie, upowszechnianie i ochrona kultury, nad czym mecenas sprawuje Państwo.

Obowiązki Państwa w obszarze kultury to działania zmierzające do zapewnienia warunków upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju; jak również udzielania pomocy Polakom zamieszkałym poza granicami kraju w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym. Obowiązki w tym zakresie mają organy centralnej i samorządowej. Do wsparcia kultury zobowiązane są również organy władzy ustawodawczej, co powinno polegać na przyjmowaniu racjonalnych rozwiązań prawnych i sądowniczej.

Ciężar finansowy oraz administracyjny prowadzenia i organizowania działalności kulturalnej przeniesiony został na sferę państwową i samorządową, które tworzą instytucje kultury takie jak teatry, opery, operetki, filharmonie, orkiestry, instytucje filmowe, kina, muzea, biblioteki, domy kultury, ogniska artystyczne czy galerie sztuki. Jak potwierdza orzecznictwo sądów administracyjnych, nie jest to zamknięty katalog dotyczący możliwych form prowadzenia działalności kulturalnej. Podmiotom realizującym działalność kulturalną pozostawiony został wybór formy upowszechnienia kultury. Ustawodawca przewidział możliwość podjęcia części zadań państwowych przez organizacje pozarządowe. Zgodnie z przepisami, organizacje pozarządowe prowadzące działalność kulturalną mogą otrzymywać dotacje celowe z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, na zadania objęte mecenasem państwa, w tym dotacje celowe na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji. Regulacja ta wynika wprost z przytoczonej wcześniej ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej i odnosi się wyłącznie do partycypowania administracji państwowej w finansowaniu organizacji pozarządowych w zakresie

kultury. Jak wskazuje inny akt normatywny, regulujący całościowe funkcjonowanie organizacji pożytku publicznego, na jednostki samorządu terytorialnego również nałożony został obowiązek współpracy z organizacjami pożytku publicznego. Obowiązek ten odnosi się między innymi do działalności w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, a norma ta została wskazana w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie

Współpraca o której mowa opierać się ma na zleceniu organizacjom pozarządowym realizacji zadań publicznych, wzajemnym informowaniu się o planowanych kierunkach działalności, konsultowaniu z NGO's projektów aktów normatywnych w zakresie ich statutowej działalności i zadań publicznych z tego zakresu, tworzeniu zespołów doradczych, wykonywaniu inicjatyw lokalnych, natomiast powinna zostać ona oparta o zasady pomocniczości, suwerenności stron, partnerstwa, efektywności, uczciwej konkurencji i jawności.

Zlecenie realizacji zadań publicznych może być realizowane w formie powierzania lub wspierania wykonywania zadań publicznych, wraz z udzieleniem dotacji na finansowanie ich realizacji. Jak potwierdza doktryna, dotacja jest podstawowym instrumentem realizacji mecenatu państwa. Regulacja ustawowa zawarta w ustawie o prowadzeniu działalności kulturalnej odnosząca się do dotacji dla organizacji pozarządowych przez ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego wskazuje, że wysokość tej dotacji może pokrywać nawet wszystkie koszty inwestycji związanej z działalnością kulturalną. Ponadto, organy samorządu terytorialnego mogą udzielać pożyczek, gwarancji, poręczeń organizacjom pozarządowym na realizację zadań w sferze pożytku publicznego, w także działalności kulturalnej co jest równie istotne co przyznawanie dotacji. Wspieranie i powierzanie zadań publicznych odbywa się po przeprowadzeniu otwartego konkursu ofert w którym uczestniczą organizacje pożytku publicznego. Samo realizowanie zadań może nastąpić na podstawie przepisów o partnerstwie publiczno-prawnym lub jako umowa międzynarodowa, jeśli zaangażowane zostaną środki pochodzące ze źródeł zagranicznych.

Oprócz tego na organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego został nałożony obowiązek określenia, w drodze uchwały, szczegółowy sposób konsultowania z radami działalności pożytku publicznego lub organizacjami pozarządowymi projektów aktów prawa miejscowego w dziedzinach dotyczących działalności statutowej tych organizacji. Tryb konsultacji będzie dochowany tylko wtedy, gdy będzie zgodny z aktem prawa miejscowego w zakresie zasad i form konsultacji z organizacjami pozarządowymi, czyli będzie dotyczył całego aktu, a nie tylko jego elementów. Brak prawidłowych konsultacji prowadzić może do zarzutu nieprawidłowego uchwalenia programu współpracy i niezgodności jego uchwalenia z obowiązującymi przepisami, a tym samym z nieważnością. Organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego uchwała, po konsultacjach z organizacjami pozarządowymi roczny program współpracy z nimi. Program ten powinien zostać uchwalony do końca listopada roku poprzedzającego. Nadmienić warto także, że organy stanowiące JST mogą, ale nie muszą, uchwalić wieloletni program współpracy z organizacjami trzeciego sektora.

Na organy administracji rządowej także zostały nałożone obowiązki dotyczące opracowania wieloletniego programu współpracy z organizacjami pozarządowymi. Minister lub wojewoda przyjmują, w drodze zarządzenia taki program na okres nie dłuższy niż 5 lat. Program ten nie ma charakteru sztywnej regulacji, a jedynie ma wskazywać kierunek administracji rządowej w tym zakresie. Przykładem tego rodzaju programu jest program współpracy ministra kultury i dziedzictwa narodowego z organizacjami pozarządowymi na lata 2017–2019.

Tytułem podsumowania, warto zaznaczyć, że przekazywanie kompetencji w zakresie wykonywania zadań publicznych przez administrację rządową i samorządową na organizacje trzeciego sektora wydatnie przyczynia się do lepszego, ściślej dopasowanego do potrzeb społeczności, w szczególności społeczności lokalnych realizowania działalności kulturalnej. Partycypowanie obywateli, którzy oddolnie realizują działania w sferze kultury z wsparciem finansowym administracji jest rozwiązaniem jednocześnie aktywizującym społeczności lokalne oraz obnażającym koszty zadań z tego zakresu.

Розділ 6

ПРАВО

А.І. Бордюк,

завідувач сектору досліджень зброї відділу криміналістичних видів досліджень
Рівненського науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

ВИКОРИСТАННЯ ОБЛАДНАННЯ ФІРМИ LEICA ПРИ ПРОВЕДЕННІ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

Компанія «Leica Microsystems» являється провідним світовим виробником оптичних приладів для вирішення різноманітних завдань у дослідницькій та прикладній сферах. Одним з пріоритетних напрямків фірми є створення мікроскопів для проведення будь-яких криміналістичних досліджень (балістичних, трасологічних, почеркознавчих, технічного дослідження документів та ін.). Основними особливостями мікроскопів Leica є висока точність виготовлення оптичних елементів, що дозволяє максимально коректно співставляти зображення з різних каналів мікроскопа і суттєво підвищує достовірність проведених криміналістичних експертиз і досліджень.

Необхідною умовою для проведення порівняльних досліджень є стабільність освітлення. З цією метою в мікроскопах Leica застосовується оригінальна схема освітлення, яка базується на використанні єдиного джерела світла і розподілення його потоку за допомогою світлодіодів.

При проведенні балістичних і трасологічних досліджень виникає потреба більш детального дослідження об'єктів з достатньо структурованою поверхнею, що вимагає необхідну високу глибину різкості зображення. Для вирішення цієї проблеми застосовується мультифокальна реконструкція зображення. Даний метод базується на зйомці об'єктів у різних фокальних площинах і програмному формуванні їх чіткого зображення. За допомогою даного методу вдається якісніше проводити порівняльні дослідження та комплексні виміри слідів на об'єктах дослідження.

Устаткування «Leica Microsystems» — модульне і, навіть, найпростіша модель мікроскопа має безліч різних варіантів комплектацій, які складаються за індивідуальною потребою користувача.

У 2017 році Рівненський НДЕКЦ МВС України було оснащено цифровим мікроскопом «LEICA DVM6».

Переваги мікроскопа полягають у:

- однаково ефективній роботі при різних режимах збільшення;
- коефіцієнті зуму 16:1;

- нахилу колони від -60° до $+60^\circ$, при цьому фокус зберігається при нахилі колони;
- роздільній здатності до 2350 ліній / мм, 425 нм;
- вбудованій 10 Мп камері зі швидкістю живого зображення 37 кадрів в секунду, 1600x1200 пікселів;
- моторизованому столику з ходом 70x50мм;
- можливість роботи як в автоматичному режимі, так і в ручному при його обертанні на -180° до $+180^\circ$;
- моторизованому фокусу об'єктива з додатковою можливістю ручного фокусування;
- авто фокусі;
- програмному забезпеченні LAS X, яке дозволяє проводити вимірювання 2D, 3D, анотації, різні виміри;
- програмному модулі для створення багатофокусного зображення і зшивання зображень по XYZ. Результати можуть бути проаналізовані як в 2D так і в 3D.

Деталі видимого зображення залежать від налаштування настройки підсвічування. Для різних зразків, цілей застосування і завдань передбачені різні опції вбудованого світлодіодного підсвічування. Також є можливість використовувати комбінований режим підсвічування для відображення невидимих раніше деталей зображення об'єктів.

Програмне забезпечення LAS X дозволяє легко створювати плоскі зображення, тривимірні аналізи і поміщати анотації на зображення.

Відтепер судові експерти-балісти Рівненського НДЕКЦ МВС України мають можливість проводити дослідження з використанням сучасного цифрового мікроскопу LEICA DVM6, який є високо інтегрованою цифровою мікроскопічною системою, що поєднала незрівнянну якість зображення і швидкість зйомки, та отримувати бажаний результат — навіть складні 3D моделі за кілька секунд.

Крім того, компанія «Leica Microsystems» періодично проводить модернізацію обладнання, додаючи нові можливості для проведення більш детальних та швидкісних досліджень об'єктів, що відповідає найсучаснішим до них вимогам. Даний підхід особливо важливий у світлі протидії зростаючій злочинності та тероризму в Україні.

Література

1. История компании «Leica Microsystems» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://intero.ua/micro/leica-microsystems/72-istoriya-kompanii-leica-microsystems.html>
2. Digital Microscope Leica DVM6 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.leica-microsystems.com/products/digital-microscopes/details/product/leica-dvm6/>
3. Сучасна криміналістична техніка на озброєнні у судових експертів Рівненщини [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://ndekc-rv.gov.ua/novini-ndekc/novyny/85-suchasna-kryminalistychna-tekhnika-na-ozbroienni-u-sudovykh-ekspertiv-rivnenshchyny>

Д.В. Кунець,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня «магістр»,
Університет державної податкової служби України

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ШАХРАЙСТВА, ЩО ВЧИНЯЄТЬСЯ З ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ

На сьогоднішній день технологічний процес йде попереду як ніколи, та знаходить своє відображення у розвитку інформаційних продуктів та технологій, які вже встигли стати частиною нашого життя.

Оскільки комп'ютерні інформаційні системи набули й набувають надалі більш масштабного значення, то це у відповідній прогресії призводить до збільшення кількості вчинення злочинів з використанням обману у сфері комп'ютерних інформаційних мереж.

Вивченням «першопричин» даного виду злочинності присвячені праці таких науковців: О. М. Джужі, І. І. Рогова, Г. М. Горшенкова, І. В. Ільїна, В. С. Устинова, С. С. Чернявського, С.В. Шапочка. Детермінанти шахрайств, що вчиняються з використанням комп'ютерних мереж, у кримінології окремо не виділяються, їх лише охарактеризовують як корисливий злочин, а тому більш чітка їх конкретизація потребує значної уваги з позиції розвитку та комп'ютеризації суспільства.

На сьогоднішній день ми живемо у інформаційному суспільстві, що стрімко розвивається та змінюється, тому питання збору, обробки, накопичення і зберігання інформації як об'єкту комп'ютерних систем як ніколи актуальне. Саме інформація становить основну цінність і може використовуватися як благо суспільства, однак така надмірна комп'ютеризація інформації усіх сфер життя створює велику загрозу її використання в інтересах інших осіб, шляхом вчинення злочинних дій — шахрайства з використанням комп'ютерних систем.

Шахрайство з використанням комп'ютерних систем в світі має великі регіони поширення, до них зокрема належать:

- високорозвинені в технологічному, економічному і суспільно-політичному значенні країни (США, Великобританія, Канада, Австралія);
- держави, що розвиваються (Росія, Україна, Румунія, Індонезія та ін.);
- навіть цілі африканські регіони, які ми звикли вважати відсталими (від Нігерії до Того).

Як бачимо поширення даної злочинності має досить масштабних характер і навіть країни які начебто не досягли певного рівня розвитку комп'ютерних систем, все одно зазнають значного впливу.

У сучасній науці поки що не вироблено поняття комп'ютерного шахрайства. Однак деякі науковці під комп'ютерним шахрайством розуміють корисливе злочинне зазіхання, в ході виконання якого здійснюються маніпуляції з програмами, даними або апаратною частиною ЕОМ. Інші вважають, що комп'ютерне шахрайство — це комп'ютерний злочин, у тому числі умисне спотворення, зміна або розкриття даних з метою отримання вигоди (звичайно в

грошовій формі) за допомогою комп'ютерної системи, яка використовується для вчинення або прикриття одиночного або серійного злочину.

Слід зазначити, що в сучасних умовах значна частина традиційного бізнесу переходить у віртуальне середовище, що пояснюється стрімким розвитком мережі Інтернет. Це насамперед стосується розміщення в мережі Інтернет реклами товарів і послуг та Інтернет-торгівлі, яка є достатньо розповсюдженою в Україні та, у певних сферах, складає значну конкуренцію традиційній торгівлі. Шахраї так само використовують сучасні можливості мережі Інтернет для своїх оборудок. Досить розповсюдженими є: шахрайство при продажу товарів через Інтернет або на Інтернет-аукціонах (створення сайтів-двійників відомих Інтернет-магазинів, продаж неіснуючих або підроблених товарів та послуг тощо); створення «фінансових пірамід» в мережі Інтернет; розміщення шахрайських оголошень щодо збору коштів (благодійні пожертви) та ін. [5].

У зв'язку з цим шахрайство з використанням можливостей мережі Інтернет зберігає сталу тенденцію до еволюціонування, з'являються нові його види чи удосконалюються вже відомі, такі як: у сфері дистанційного банківського обслуговування, з електронними платіжними системами і системами експрес-оплати товарів і послуг (кібержебрацтво, фейкові банки, біржі праці, електронні віртуальні гаманці, фейкові листи від чужого імені, Інтернет-аукціони, Інтернет-лотереї, віртуальні казино й тоталізатори), кредитне шахрайство, кіберсквоттинг, рерайтинг, серфінг, креммінг, банкоматне шахрайство (фішинг, скімінг, використання «білогопластику»), використання шпигунських програм (spyware, keyloggers), використання ноах-програмного забезпечення, SMS-шахрайство тощо [3, с. 330].

Фішинг як вид Інтернет шахрайства є досить новим, але вже доволі поширеним. Його метою є виманювання у довірливих або неуважних користувачів Мережі персональних даних клієнтів аукціонів on-line, сервісів по переводу або обміну валюти, Інтернет-магазинів. Шахраї використовують усілякі прийоми, що часто вимушують користувачів особисто розлучитися з конфіденційними даними — наприклад, посилаючи електронні листи з пропозиціями підтвердити реєстрацію аккаунта, або ті, що містять посилання на сайт, зовнішній вигляд якого повністю копіює дизайн відомих ресурсів [2].

Кардинг (англ. carding) — рід шахрайства, при якому проводиться операція з використанням банківської картки або її реквізитів, яка не ініційована або не підтверджена її власником.

Реквізити платіжних карт, як правило, беруть зі зламаних серверів інтернет-магазинів, платіжних і розрахункових систем, а також з персональних комп'ютерів (або безпосередньо, або через програми віддаленого доступу, так звані «трояни» або «черв'яки».

Крім того, найпоширенішим методом крадіжки номерів платіжних карт на сьогодні є фітинг — створення шахраями сайту, який буде користуватися довірою у користувача, наприклад — сайт, схожий на сайт банку користувача, через який і крадуться реквізити платіжних карт.

Тобто на сьогодні існує велика кількість як способів так і засобів вчинення такого виду злочину як шахрайство з використанням комп'ютерних систем.

Особу злочинця, тобто шахрая можна охарактеризувати певними особливостями в поведінці, рівнем інтелектуального розвитку, великим життєвим досвідом.

Чимало з них постійно «працюють» над своїм іміджем і поведінкою. Вони, як правило мають риси товарності, артистичності, рішучості у своїх вчинках, можуть зосередити увагу співрозмовників, зацікавити їх, крім того вони добре орієнтуються в ситуації, мають здатність відшукувати прогалини та знаходити нові методи та засоби їх використання [4].

Ще досить важливим моментом в даній злочинності є те, що шахрайство з використанням комп'ютерних систем має транснаціональний характер, тобто може вчинятися із будь-якої точки світу. Цей фактор робить таку злочинність доволі гнучкою, , латентною і організованою.

Більшість шахрайств із використанням комп'ютерних систем вчиняється саме організованими групами, що забезпечує їм безперебійність в «роботі», колективність, анонімність, захищеність від виявлення. Досить часто такі організовані групи «хакерів» можуть використовуватися різними політичними силами, для вчинення дестабілізаційних дій.

Шахрайство загалом та шахрайство з використанням комп'ютерних систем зокрема має досить високу латентність. Це зокрема пояснюється тим, що значна кількість потерпілих не подають заяв про вчинення злочину такого виду. Таку відмову часто пояснюють безглуздістю самої ситуації та поведінкою особи — потерпілого в ній, однак має місце і просто невпевненість в діяльності правоохоронних органів. Все це в сукупності створює надзвичайно сприятливі умови для процвітання такого виду злочинності.

Отже шахрайство з використанням комп'ютерних систем є доволі новим і досить поширеним видом злочину, а його латентний характер і організована структура дозволяють знаходити все нові і нові способи та засоби вчинення таких злочинних дій. Недосконалість комп'ютерних систем та цінність інформації робить високий попит і пропозицію для шахраїв, які готові з легкістю пристосовуватися до умов сьогодення.

На мою власну думку такий вид шахрайства потребує надзвичайної уваги зі сторони науковців та правотворців, бо всесвіт все швидше йде до нових технологій в яких без комп'ютерних систем та інформації, що вони передають не обійтися, що створює величезну загрозу у неправомірному використанні її у різноманітних діях з метою отримання прибутку чи без такої.

Україна як країна яка прагне в «Європу», не є виключенням, адже постійні реформи призводять до масштабних змін з використанням сучасних але ще далеко не досконалих технологій.

А тому необхідно зосередити особливу увагу на такому виду злочинності і постійно аналізувати детермінанти, з подальшим їх використанням для побудови реальної схеми протидії їй.

Література

1. Кардинг [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%80%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D2%91>
2. Тарасюк Я.В. Шахрайство: схеми, способи, портрет злочинця-шахрая / Я.В. Тарасюк // Курс лекцій ОРД / 02.10.2016 року.
3. Типологічне дослідження «Кіберзлочинність та відмивання коштів» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2013/20131230/tipolog2013.pdf
4. Шапочка С.В. Кримінологічна характеристика шахрайства, що вчиняється з використанням комп'ютерних мереж / С. В. Шапочка // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). — 2011. — № 2—3. — С. 329—336.
5. Шахрайство в Інтернет та Інтернет торгівлі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mk.nmu.org.ua/ua/source/EK8.pdf>

О.М. Мальчик,

студентка юридичного факультету

Національного університету біоресурсів і природокористування України

ДЕРЖАВА І ПРАВО В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сучасний період розвитку світового суспільства характеризується взаємними інтегруючими процесами, що відбуваються у всіх сферах людського життя. Існує явище вдосконалення політичних, правових, культурних здобутків на західний манер, де підносяться постулати демократії та суспільної рівності. Справедливо, що чим більше держава залучена до міжнародних організацій, тим більше на неї впливають чинники світової глобалізації. Україна детально почала ознайомлюватись із глобалізацією після розпаду СРСР [1].

Термін «глобалізація» використовувався економістами, але заслугою Теодора Левітта є введенням цього слова в лексикон широких мас, економіст використав його у своїй статті «Глобалізація ринків». Вищезазначене поняття бере своє коріння з французької мови. Таким чином, глобалізація — процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. У ширшому розумінні — перетворення певного явища на планетарне, таке, що стосується всієї Землі [2].

Так, не можна не помітити, що глобалізація, маючи значні економічні та фінансові коріння, приводить до значних політичних та гуманітарних змін. Наочний приклад — розвиток економічної інтеграції в межах європейських країн привів до переоцінки їх зовнішньо-політичних стосунків та згодом обумовив інтеграцію у ЄС. Насамперед йдеться про утворення міжнародного економічного середовища, що тим чи іншим чином впливає на основні глобалізаційні чинники міжнародного співробітництва.

Процеси глобалізації мають й інший прояв — протидія уніфікації та універсалізму в межах глобалізації, супротив проникненню чужих цінностей в національний простір породжує жорстокі конфлікти у сфері культури, релігії,

ізоляціонізм та інші негативні регресивні прояви суспільного життя. Але навряд чи це може спинити процеси глобалізації. Завданням вчених в цьому аспекті, зокрема юристів-міжнародників, має стати вироблення прийнятних для відтворення у суспільній свідомості проявів глобалізації, пристосування міжнародних актів до нових умов світопорядку [3, с. 320].

Вивчивши літературу, французький вчений Б. Баді пропонує три виміри глобалізації:

- 1) це історичний процес, що розвивається упродовж багатьох століть;
- 2) цей процес означає уніфікацію світу, життя за єдиними принципами, орієнтацію на єдині цінності, дотримання єдиних звичаїв і норм поведінки, прагнення все універсалізувати;
- 3) глобалізацію характеризує все більша взаємозалежність, головним наслідком якої є підлив, руйнування національного державного суверенітету під тиском дій нових акторів загальнопланетарної сцени — глобальних фірм, релігійних угруповань, транснаціональних управлінських структур, що взаємодіють на рівних засадах не лише між собою, але й безпосередньо з державами — традиційними суб'єктами міжнародних відносин [4, с. 399].

Позитивний вплив відчувається на захист прав людини і громадянина в умовах глобалізації. Помітно, що економічно-соціальні права функціонують краще, через вплив міжнародного права на національне законодавство, яке намагається стати на якісно кращий рівень захисту цих прав, оскільки така політика диктується міжнародними організаціями.

Вплив глобалізації на суспільство полягає в негативному факторі, який породжує певну кількість соціально незахищених людей, що в свою чергу призводить до утворення нового завдання у національному законодавстві — соціальний захист таких людей. Якщо споглядати на трудові правовідносини через призму глобалізації, то постає ряд завдань до трудового законодавства. Звичайно, слід захищати права працівників і роботодавців, треба уникати переваги прав працівників і мало захищеності роботодавців. Певна відсутність правового регулювання прав і свобод роботодавця може призвести до негативних наслідків у економіці країни.

Саме тому в умовах глобалізації необхідно забезпечити нормальне функціонування глобальної соціально-економічної системи, що дасть можливість всім народам досягти історично певного рівня розвитку. На цій основі буде створено фундамент світового громадянського суспільства [5, с. 631].

Варто звернути увагу на громадян, що живуть лише за рахунок соціальних виплат і є такими, що не можуть знайти собі роботу. Законодавство має своєчасно реагувати на соціальні проблеми суспільства в особі таких громадян.

Існує думка, що глобалізація призводить до соціальних конфліктів, які можуть перерости в катастрофи, тому завданням держави і права є ефективно реагування на протиріччя, що виникають в суспільстві.

Держава відчуває на собі глобалізаційні зміни, оскільки до переліку основних завдань включається боротьба із злочинністю, захист соціально незахищеного

населення. Основним орієнтиром держави виступає індивід, а саме стан захищеності його прав і свобод.

Спостерігається процес утворення міждержавних організацій, яким кожна держава делегує частину своїх повноважень, обов'язків. Відбувається зменшення впливу органів самої держави, що призводить до втрати державою своєї самостійності, незалежності, тобто певного суверенітету.

Таким чином, глобалізація впливає на державу і право. Вона змінює право, яке стає на захист соціального становища людини, воно набуває універсальних ознак, що призводить до втрати розбіжностей між різними правовими системами. Новоутворене законодавство стає інструментом для уподібнення різних держав, через утрати ними свого суверенітету, і утворення єдиного правового, економічного середовища, де панують принципи глобалізації.

Література

1. Глобалізація як феномен сучасності [Електронний ресурс] // Економічна правда. — 2009. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2009/09/2/205852/>
2. Глобалізація [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Глобалізація>.
3. Ківалова Т. С. Розвиток міжнародно-правових принципів в епоху глобалізації / Т. С. Ківалова // Актуальні проблеми держави і права. — 2009. — №49. — С. 318—325.
4. Чубко Т. П. Глобалізація: поняття, вплив на сучасні державу і право / Т. П. Чубко. // Форум права. — 2010. — №1. — С. 396—405.
5. Удовика Л. Права людини в умовах глобалізації / Л. Удовика // Антропологія права : філософський та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи) : Статті учасників Міжнародного «круглого столу» (м. Львів, 3—5 грудня 2010 року) / Л. Удовика. — Львів: Галицький друкар, 2010. — С. 615—633.

А.М. Околовський,
студент юридичного факультету
Херсонського державного університету

О.М. Єщук,
науковий керівник, доктор юридичних наук, доцент кафедри адміністративного та господарського права і правоохоронної діяльності Херсонського державного університету

ПРОГАЛИНИ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ: ПРИЧИНИ ЇХ ВИНИКНЕННЯ ТА СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ

Україна стала незалежною зовсім недавно — тому законодавство України є недосконало сформоване. Через це часто на практиці трапляються проблеми пов'язані з прогалинами в нашому законодавстві. Прогалини в законодавстві — повна або часткова відсутність (пропуск) необхідних юридичних норм у чинних законодавчих актах, якими, виходячи з принципів права, мають бути врегульовані певні суспільні відносини [1].

Причини виникнення прогалин у законодавстві:

1) невідповідності відобразити в нормативних актах усе різноманіття сучасних життєвих ситуацій, що потребують правового регулювання і можуть бути врегульовані правом;

2) відставання нормотворчості від розвитку суспільних відносин як наслідок невідповідності передбачити появу нових життєвих ситуацій;

3) наявність деформацій у процесі нормотворчості, спричинених, наприклад, лобіюванням голосування в парламенті в інтересах певних бізнесових груп;

4) технічні помилки законодавця, допущені при розробці нормативних актів та застосуванні прийомів юридичної техніки. Прогалини в законодавстві виникають зазвичай там, де існує: а) неповнота правових норм; б) суперечність норм однакової юридичної сили, коли одна з них "знищує" іншу; в) повна відсутність правової норми [2].

Єдиним засобом усунення прогалин є правоутворююча діяльність державних органів. Однак, якщо прогалина виявлена в ході правозастосування, то швидке прийняття необхідних правових норм не завжди можливе, тому правозастосовчі органи використовують оперативні засоби подолання прогалин з метою вирішення конкретної юридичної справи. До таких засобів належать: аналогія закону, аналогія права, субсидіарне застосування правових норм.

Так, чинне цивільне законодавство містить норми, які регулюють порядок відшкодування збитків, завданих особі при рятуванні майна. Водночас у ньому відсутня норма, яка б визначила порядок відшкодування шкоди, що виникла внаслідок рятування людського життя. На необхідність застосування аналогії закону подекуди прямо вказується в нормі — ст. 716 ЦК України говорить про те, що до договору міни застосовуються правила договору купівлі-продажу [3].

Аналогія права — це застосування до конкретних відносин загальних засад і смислу законодавства в разі відсутності норм, що регулюють подібні з найсуттєвіших ознак відносини. Це значить, що юридична справа вирішується на основі принципів права, таких як справедливість, гуманізм, юридична рівність, відповідальність ' за вину та інших, які переважно закріплені у відповідних статтях Конституції або в загальних положеннях законодавчих актів. Застосування аналогії права до конкретної справи не має обов'язкової сили при вирішенні інших, подібних справ.

Субсидіарне застосування (міжгалузева аналогія) є застосуванням до конкретних відносин нормативного припису, який регулює подібні за суттєвими ознаками відносини в суміжних, споріднених галузях. При цьому запозичення можливе тільки в галузях, що мають схожість у засобі правового регулювання, наприклад застосування приписів про терміни в цивільному праві до регулювання трудових правовідносин.

Можливість застосування норм за аналогією прямо передбачена в окремих законодавчих актах (наприклад, ч. 9 ст. 10 ЦПК України говорить, що в разі відсутності закону, який регулює спірні відносини, суд застосовує закон, що регулює подібні відносини, а при відсутності такого закону суд виходить із загальних засад і змісту законодавства України), тобто аналогія цілком виправда-

на в конституційному, цивільному, трудовому, земельному, процесуальному та інших галузях права [4].

Отже, для України, одним із пріоритетних напрямків розвитку та вдосконалення своєї нормативно-правової системи має бути усунення прогалин у законодавстві. Оскільки ця проблема не дозволяє розвиватись демократичній, правовій державі і перешкоджає її наближенню до міжнародних стандартів.

Література

1. Колотова О.В. Прогалини у праві та шляхи їх подолання : дис. ... канд. юрид. наук . : 12.00.03. / О.В. Колотова. — К., 2010.
2. Теорія держави і права [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.com/1066111243157/pravo/progalini_zakonodavstvi_sposobi_podolannya_a_analogiya_zakonu_analogiya_prava_subsidiarne_zastosuvannya_po
3. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
4. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

Ю.В. Палецька,

студентка юридичного факультету

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

ПРОБЛЕМИ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Досягнення певного віку особою, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, є необхідною умовою залучення до кримінальної відповідальності. Ця характеристика суб'єкта злочину є дуже важливою, адже неповнолітні не можуть в повній мірі віддавати звіт своїм діям і керувати своїми вчинками. Вказана обставина в сукупності з принципом гуманізму є основою диференціації кримінальної відповідальності неповнолітніх, які хоча і визнаються суб'єктами певного кола злочинів, але підлягають порівняно меншій відповідальності, ніж дорослі за аналогічні діяння.

В останні роки спостерігається зростання кількості тяжких та особливо тяжких злочинів, які скоюються неповнолітніми особами. Тому дуже актуальним стає виявлення проблем у сфері кримінальної відповідальності неповнолітніх.

Розглянемо види покарань, які можуть бути застосовані до осіб, які не досягли 18 років. У ст. 98 Кримінально кодексу України (КК України) зазначається, що до неповнолітніх застосовують такі основні види покарань :

- 1) штраф;
- 2) громадські роботи;
- 3) виправні роботи;
- 4) арешт;
- 5) позбавлення волі на певний строк.

До додаткових покарань закон відносить штраф і позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Отже, з десяти основних видів покарань, зазначених у ст. 51 КК України, до неповнолітніх у віці від 16 до 18 років можуть бути застосовані тільки п'ять видів покарань. Що ж стосується неповнолітніх у віці від 14 до 16 років, то до них не можуть застосовуватися :

- 1) громадські роботи (ч. 1 ст. 100 КК України)
- 2) виправні роботи (ч. 2 ст. 57, ч. 2 ст. 100 КК України):
- 3) арешт (ч. 3 ст. 60, ст. 101 КК України).

Таким чином, до осіб, які не досягли 16 років, в Україні можуть бути застосовані тільки два основних види покарання: штраф і позбавлення волі на певний строк [1, с. 135].

Це, безумовно, різко обмежує можливість індивідуалізації покарання стосовно неповнолітніх, адже особам у віці до 16 років може бути призначене або найбільш м'яке покарання (штраф), або найбільш важке — позбавлення волі на певний строк (якщо не брати до уваги довічне позбавлення волі, яке відповідно з вмістом ст. 64 КК України має винятковий характер і не може бути застосованим до неповнолітнього).

Якщо ж порівняти наведені дані з вмістом санкцій ряду статей Особливої частини КК України, то можна побачити, що там передбачено покарання у вигляді альтернативи двох його видів — обмеження волі або позбавлення волі. Це, наприклад, ст. 116, ст. 117, ч. 1 ст. 189, ч. 2 ст. 345, ст. 350, ч. 2 ст. 377, ст. 398 КК України. Відповідно до ч. 3 ст. 61 і ч. 1 ст. 98 обмеження свободи до неповнолітніх не застосовується, і тому суд має право засудити осіб, а які не досягли 16 років, винних у скоєнні відповідних злочинів, тільки до позбавлення волі. Таким чином, можливість індивідуалізації покарання щодо неповнолітніх, винних у скоєнні ряду злочинів, різко (удвічі) зменшується, причому в бік більш важкого покарання, яке за своєю природою має вживатися до неповнолітніх як виняток [2, с. 96].

Отже, можна зробити висновок, що освітлені проблеми не є лише теоретичними, так як суди на практиці стикаються з труднощами при використанні розглянутих вище кримінально-правових норм [3, с. 464].

На нашу думку ситуація, при якій неповнолітні особи при рівних умовах; суб'єктивних і об'єктивних обставинах справи, як правило, повинні присуджуватися до більш суворого покарання, ніж досягли вісімнадцятирічного віку особи (за умови відсутності в КК норми, що вирішує ситуацію на користь таких осіб), є скоріше неправильної і заслуговує негативної оцінки. Дана ситуація не відповідає основоположним принципам кримінального права, таким як, справедливість і рівність.

Тому було б розумно застосувати такі засоби, які припускають внесення змін до Кримінального кодексу. Деякі вчені пропонують прийняти норми Загальної частини, що передбачають заміну тих видів покарань, використання яких по відношенню до неповнолітніх осіб є неприпустимим, на інші види покарання з певним розрахунком, як це зроблено в Болгарії. Тому дана тема заслуговує на увагу з метою розробки пропозицій, що стосуються проектів кримінально-правових норм, щоб вони зайняли належне місце в інституті призначення покарань неповнолітнім особам.

Література

1. Антипов В. Проблеми застосування до неповнолітніх кримінальної відповідальності / В. Антипов // Підприємництво, господарство і право. — 2014. — № 8. — С. 135.
2. Ковітіді О. Окремі проблеми кримінально-правового регулювання звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх / О. Ковітіді // Підприємництво, господарство і право. — 2014. — № 3. — С. 96.
3. Курс кримінального права. Загальна частина. Том 2: Вчення про покарання. Підручник для вузів під ред. Н.Ф. Кузнецової, І.М. Тяжковой. — М.: ІКД «Зерцало». — М. 2002. — 464 с.

П.М. Печорін,

старший судовий експерт сектору досліджень зброї відділу криміналістичних видів досліджень Рівненського Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

КАСТЕТ В КРИМІНАЛІСТИЦІ

Кастет (фр. casse-tête — букв. «ломаю голову») являє собою предмет, конструктивно призначений для ураження живої або іншої цілі за допомогою м'язової сили людини при безпосередньому контакті з об'єктом ураження. В експертній практиці кастет є найбільш розповсюджений вид контактної холодної зброї ударної дії, являє собою металеву пластину, яка надягається на пальці й затискається в кулак, з отворами для пальців та виступами, якими й заподіюється удар.

До існуючої класифікації кастети належать до ударно-дробильної холодної зброї — предмети та пристрої, уражуючим елементом яких є ударна частина (частини), що призначена для розтрощення м'яких тканин та роздроблення кісток і являє собою зосереджену масу.

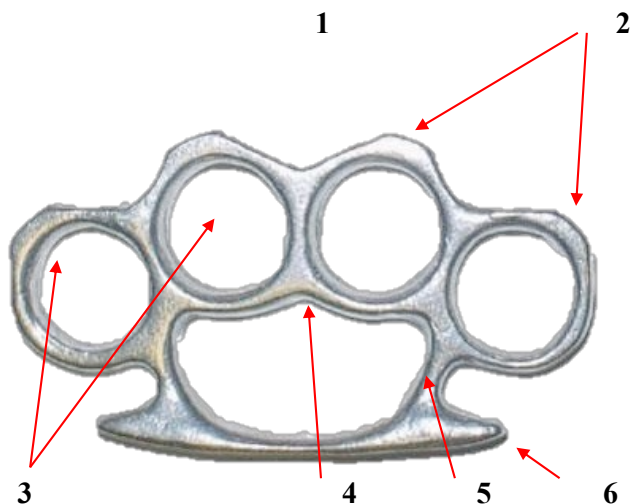
В 70-х роках 19-го століття в Америці заявила покращена версія кастетів від часів згадування їх при гладіаторських боїв в Римі. Так з'явився поділ на «європейські» — з упором у вигляді літери «Т» та «американські» підковоподібним упором.

Кастети «класичної» форми складаються з ударної частини з отворами для пальців упору та його стійки. Маса практично не має значення. Не дивлячись на простоту конструкції являється досить небезпечним предметом, який здатний спричинити серйозні травми [1].

Закордоном кастети виготовляються та реалізуються промисловими підприємствами та компаніями з ударними шипами та без них, отворами для пальців та без них і як правило лише металеві. Як наслідок багато «туристів» купують їх як сувенір.

В криміналістичній практиці кастети зустрічаються найбільш часто виготовленими саморобним способом спрощеної конструкції — без упору, одним отвором під пальці, з металу (олово, свинець) твердої пластмаси (текстоліт).

Будова кастета

1 – ударна (бойова) частина; 2 – зубці; 3 – отвір для пальців; 4 – основа; 5 – стійка упора; 6 – упор.

В історії відомі зразки коли кастет комбінується з іншою зброєю — кинджал-кастет, стилет-кастет, різноманітні «мисливські» ножі з гардами-кастетами револьвер-кастет.

В період Другої Світової війни популярність здобув ніж-кастет М1918.

Ринок постійно змінюється з'явилися пряжки на ремні у вигляді кастетів, останні видозміни — це поєднання з газовим болончиком та електрошоком.

Відповідно до статті 263 КК України «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» 2. Носіння, виготовлення, ремонт або збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу — караються штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років [1].

Дослідження холодної зброї судові експерти проводять у відповідності вимог Методики криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів, затвердженої рішенням розширеного засідання секції НКМР міністерства Юстиції України з проблем трасології та судової балістики із залученням членів Координаційної ради з питань судової експертизи протоколом від 10.04.2009 року [2].

Цією Методикою встановлюються такі загальні техніко-криміналістичні вимоги до неклінкової (ударно-дробильної) холодної зброї:

- проста ударно-дробильна зброя (монолітні предмети - кастети, дубинки та ін.) повинні бути виготовлені з матеріалів, які забезпечують неодноразове застосування без пошкодження (руйнування) предметів.

З метою встановлення належності до категорії холодної зброї в ході проведення дослідження проводяться динамічні випробування предметів ударно-дробильної дії.

Динамічні випробування провадяться для встановлення можливості неодноразового ураження цілі при застосування досліджуваного предмету (пристрою) типовим для найближчого аналога (аналогів) холодної зброї способом (способами).

В якості мішені для нанесення ударів використовується суха соснова дошка товщиною до 50 мм.

При цьому необхідно виконати умови:

- кількість ударів — до 50, але не менше 10; сила ударів — максимальна;
- кутовий діапазон напрямків ударів — від 30° до 90°.

Якщо при проведенні не менш як десяти експериментів не виникло будь-яких ушкоджень предмету, предмет визнається таким, що має достатні міцнісні властивості для ураження цілі, та визнається таким, що відноситься до холодної зброї.

Якщо при нанесенні до 10 ударів виникають суттєві деформації та руйнування предмету (пристрою), які роблять неможливим подальше нанесення ударів у зв'язку з можливістю ушкодження експериментатора, експеримент припиняється і досліджуваний об'єкт визнається таким, що не відповідає вимогам технічної забезпеченості.

Якщо при нанесенні до 10 ударів виникають незначні деформації та руйнування окремих фрагментів елементів об'єкту, які не виключають подальше нанесення ударів, додатково наноситься щонайменше 20 експериментальних ударів.

Якщо при нанесенні серії додаткових ударів виникають суттєві деформації та руйнування предмету (пристрою), які роблять неможливим подальше нанесення ударів у зв'язку з повним або частковим (відокремлення елементів) руйнуванням об'єкту та/або можливістю ушкодження експериментатора, експеримент припиняється і досліджуваний об'єкт визнається таким, що не відповідає вимогам технічної забезпеченості.

Якщо при нанесенні серії додаткових (більше 10) ударів зазначені деформації та руйнування предмету (пристрою) не виникають, досліджуваний об'єкт визнається таким, що відповідає вимогам технічної забезпеченості.

В результаті проведених експериментів робиться висновок, якщо предмет (пристрій) не має технічної забезпеченості для ураження цілі, він визнається таким, що не відноситься до холодної зброї і подальші випробування не проводяться.

Література

1. Кримінальний кодекс України із змінами та доповненнями станом на 16.01.2017. — К.: Право, 2017. — 268 с.
2. Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів. Затверджена рішенням засідання секції НКМР Міністерства юстиції України з проблем трасології та судової балістики із залученням членів Координаційної ради з питань судової експертизи. Протокол від 10.04.2009 року № 22.
3. Тихонов Е.Н. Криминалистическая экспертиза холодного оружия. Учебное пособие 2-е изд., перераб. и доп. Барнаул. 1987 р. — 232 с.

О.Б. Попелюк,

судовий експерт сектору досліджень зброї відділу криміналістичних видів досліджень
Рівненського Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

ЗАГАЛЬНІ ТЕХНІЧНІ ВИМОГИ ДО ПІСТОЛЕТІВ ТА РЕВОЛЬВЕРІВ ПІД ПАТРОН ФЛОБЕРА

Розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням зброї, не може бути успішно проведене без використання спеціальних знань в галузі судової балістики. Для встановлення істини по справах, в рамках кримінального правопорушення, як правило потрібно залучати експерта, в галузі експертизи зброї.

Так як на території України знайшли своє широке розповсюдження револьвери калібру 4 мм (Флобер), які призначені, згідно інформації виробників, для тренувальних стрільби поза спеціальних приміщень та майданчиків (тирів, стрільбищ) класифікаційне дослідження яких викликає певні труднощі [1].

Револьвери та пістолети Флобера — зброя, яка призначена для стрільби (відстрілу) патронів Флобера.

Патрон Флобера — патрон кільцевого запалення або «бокового вогню», який створив у Франції в 1842 році зброяр Флобер. Цей патрон малої потужності та не має особистого порохового заряду, капсульний склад запресований безпосередньо до закраїни гільзи і постріл здійснюється тільки за рахунок газів запалюючого складу. Перші патрони були трьох калібрів: 4, 6 і 9 мм.

Згідно Стандарту Міністерства внутрішніх справ України [2] дана зброя повинна відповідати наступним техніко-криміналістичним характеристикам, а сам:

- калібр пристроїв повинен бути не більше 4 мм.
- мінімальна довжина ствола пристрою повинна становити:
для пістолетів: 90 мм;
для револьверів: 75 мм.

Конструкція ствола та барабану пристроїв, з метою виключення можливості їх переробки під патрон іншого калібру, повинна відповідати одній із вимог:

- ствол та (або) барабан повинен бути виготовленим таким способом, при якому спроба збільшити внутрішній діаметр ствола або камори барабану повинна призвести до їх руйнування;

- захисні елементи (або їх сукупність) у стволі та (або) барабані пристроїв повинні бути виготовлені з матеріалу, котрий за своїми міцнісними характеристиками перевищує матеріал ствола та (або) барабану.

- кріплення захисних елементів пристроїв, повинно здійснюватися способом, що унеможливорює їх видалення за допомогою універсального інструменту загального вжитку (молоток, плоскогубці, викрутки та виколотки, пінцет, ручний дріль тощо) без руйнування ствола та (або) барабану.

- пристрої не повинні виготовлятися на основі частин та механізмів бойової, спортивної, мисливської або учбової зброї.

- пристрої повинні мати ослаблення конструкції їх основних частин з метою унеможливлення їх несанкціонованої переробки у зброю за допомогою універсального інструменту загального вжитку (молоток, плоскогубці, викрутки та виколотки, ручний дріль тощо).

Конструкція пристроїв повинна виключати можливість:

- заміни основних частин пристроїв на аналогічні частини бойової, спортивної, мисливської, газової або пневматичної зброї без переробки цих пристроїв із використанням промислового устаткування;

- пострілу будь-якими патронами, окрім патронів калібру 4 мм Флобер, після якого снаряд залишає канал ствола.

Слід зауважити, що порушення вимог, які висуваються до вищезазначеної зброї несе за собою кримінальну відповідальність у відповідності чинного Законодавства. Громадяни, будьте обачні при здійсненні покупки зброї, яка призначена для відстрілу патронів Флобера. Не «кидайтеся» на низькі ціни та «спеціальні» пропозиції, які розміщені в мережі Інтернет. Здійснюйте покупки у сертифікованих точках продажу зброї, та самі не вносьте будь-яких змін у її конструкцію.

Література

1. Коструб А.М., Ігнат'єв І.В., Коломійцев О.В., Павленко О.С., Щирба Д.Є. Револювери калібру 4мм (Флобер): Довідник для судових експертів / ДНДЕКЦ МВС України; ХНДІСЕ МІО України. — К., 2006. — 22с.: іл.
2. СОУ 78-19-003:2010 Пістолети та револювери під патрон Флобера. Загальні технічні вимоги, вимоги безпеки. Методи контролювання. Затверджено наказом МВС України №199 від 25.05.2010 р.

М.Ю. Щирба,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

ПРОПОЗИЦІЇ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДОРНОРА В УКРАЇНІ

Сфера правового регулювання донорства органів людини та інших анатомічних матеріалів в сучасному суспільстві має дуже вагоме значення, оскільки допомагає врятувати життя мільйонам здавалось би безнадійно хворим пацієнтам.

Аналіз норм національного законодавства дає нам можливість вказати, що спеціальному законі, який покликаний врегульовувати сферу донорства органів є певні правові дискусійні аспекти. В межах цієї наукової праці спробуємо акцентувати на них увагу. В законодавстві передбачено певні заборони, що не сприяють повноцінній реалізації права на донорство і трансплантацію для пацієнтів, які їх потребують. Ст. 12 Закону «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» вказує на заборону взяття гомотрансплантатів у таких категорій осіб: утримуються у місцях відбування покарань; страждають на тяжкі психічні розлади; мають захворювання, що можуть передатися реципієнту або зашкодити його здоров'ю; надали раніше орган або частину органа для трансплантації.

Вважаємо, що така національна норма потребує удосконалення. Вказане стосується першої та останньої категорії осіб. Щодо осіб, які утримуються в місцях відбування покарання то позиція законодавця нам зрозуміла - певні «недосконалості» пенітенціарної системи можуть призвести до порушення права засуджених та сприятимуть примусовій формі донорства — «чорній трансплантології». Проблема є доволі вагомою, поширеною у межах всього сучасного правового простору. На неї акцентовано навіть в межах ООН, яка наполегливо закликає вживати необхідних заходів для запобігання незаконного вилучення і обороту органів людини, боротьби з такою діяльністю і покарання за неї [1].

Однак, на нашу думку, така позиція законодавця не є сумісною з самою сутністю покарання, значення якого полягає в перевихованні особи та її виправленні, усуненні небезпеки, яка може загрожувати суспільству. Однак можлива ситуація, коли виключно особа, що утримується в місцях відбування покарання може бути донором близьких родичів. В такому разі заборона впливає не стільки на засудженого, скільки на права та законні інтереси третіх осіб, тобто

потенційних реципієнтів. В даному випадку «покарання» стосується не стільки особи яка вчинила правопорушення, а інших осіб. Отож, на законодавчому рівні слід вказати на винятки з вказаної категоричної заборони.

Також не цілком мотивованим є заборона для осіб, які надали раніше орган або частину органа для трансплантації бути в подальшому донором. Окрім того таке формулювання суперечить ст. 14 того ж законодавчого акту, де вказано, що за згодою донора та при відсутності у нього медичних протипоказань кістковий мозок, інші здатні до регенерації анатомічні матеріали можуть братися повторно.

Прихильники такої заборони можуть мотивувати її як превентивний захід до торгівлі людиною своїм тілом та клопотанням про здоров'я донора. Тут, на нашу думку, слід встановити термін для повторного донорства за яким особа може відновити свій стан здоров'я. При цьому необхідно визначити, що повторне донорство дозволяється тільки при неможливості отримати матеріал від інших донорів.

Також важливо зазначити, що законодавчо повинно бути чітко визначені права та обов'язки донора та реципієнта. Окрім того, що вони виступають пацієнтами як за загальним правилом вони мають правовий статус пацієнта, слід визначити що такий статус має певні особливості. Тому потребують чіткого регулювання права та обов'язки донора.

На нашу думку, слід встановити такі права донора: 1) право на інформацію про діяльність пов'язану з донорством, про всі медичні дії які будуть проведені та про можливі наслідки та, що особливо вагомо — ризики; 2) інформацію про висновки медичного консилиуму про дозвіл чи заборону на трансплантацію; 3) інформацію про акредитацію закладів охорони здоров'я, наукових установ, що здійснюватимуть трансплантацію; 4) право на інформацію про всі юридичні наслідки, відповідальність донора за надання неправдивих відомостей, що спричинили наслідки; 5) право на добровільну згоду, право на відкликання цієї згоди; 6) право на конфіденційність інформації щодо себе та проведення донорства; 7) право на отримання медичної допомоги в разі ускладнень після процедури донорства, право на компенсацію в разі істотної шкоди для його здоров'я (звернемо увагу, що тут йдеться не про певну винагороду за надання органа).

Вагомим є також зазначення обов'язків донора, з поміж яких: 1) надання правдивих відомостей про себе, перенесені хвороби, стан здоров'я і особливостей соціальної поведінки (напр, шкідливі звички); 2) дотримання всіх вимог медичного характеру; 3) зобов'язання в разі анонімності не встановлювати особу донора.

Отож, національне правове регулювання донорства органів людини та інших анатомічних матеріалів на сьогодні потребує значного переосмислення та оновлення.

Література

1. Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей 20 декабря 2004 года [по докладу Третьего комитета (A/59/494)] 59/156. Предупреждение незаконного оборота органов человека, борьба с ним и наказание за него [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/485/64/PDF/N0448564.pdf?OpenElement>

А.В. Радик,

викладач еколого-біологічних дисциплін, спеціаліст першої категорії
ВП НУБіП України «Заліщицький аграрний коледж ім. Є Храпливого»

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНЕРАТИВНОГО РОЗМНОЖЕННЯ ТУЇ ЗАХІДНОЇ (*THUJA OCCIDENTALIS* L.)

Туя західна — північноамериканський вид, вічнозелене однодомне дерево, до 30 м заввишки. Для вирощування туї західної підходить більшість районів України, рослина вітростійка і зимостійка, хоча вона вологолюбна, але легко переносить посуху. Можна додати, що туя світлолюбива рослина, легко переносить затінення, а також стрижку і рубку, після яких легко відновлюється. Не дуже вимоглива туя і до родючості ґрунту. З вищесказаного випливає, що рослина володіє хорошою пристосовуваністю до клімату та ґрунту, що дозволяє їй перебувати в різних географічних зонах [1–3].

Щоб виростити тую з насіння, потрібно у вересні — грудні з маткових рослин зібрати насіння. Для цього збирають шишки і викладають їх для просушки тонким шаром в прохолодному приміщенні при температурі 6–7 градусів. Коли шишки просохнуть, з них вибирають насіння, які просівають через сито з осередком 6×6 мм. Насіння розкладають в мішечки з марлі і зберігають в холодному приміщенні до першого снігу. Коли сніг випадає, насіння кладуть на землю і засипають шаром снігу в 30 см. Навесні насіння висівають. Посіви регулярно та помірно поливають. Насіннєві сходи досягають 90%. Сходи рослин притіняють від прямого попадання сонячних променів. На першому році зростання сходи досягають 6 сантиметрів, на другому близько 15 сантиметрів, а на третьому до 40. В сухий період ґрунт мульчують. На третій рік рослини пікірують, а на п'ятий рік (бажано навесні) висаджують на постійне місце. Підгодовують саджанці слабким розчином рідкого гною [4, 5].

Для дослідження застосовано власноруч зібране насіння місцевої репродукції. Збір насіння здійснено в першій декаді жовтня після природного дозрівання шишок. Збережено насіння за кімнатної температури. Посівні якості насіння визначено згідно з Методичними рекомендаціями з розмноження деревних декоративних рослин Ботанічного саду НУБіП України. Висів насіння у закритий ґрунт проведено в першій декаді листопада. Підрахунок сходів проводився за мірою їх появи.

Глибина посіву насіння має великий вплив на проростання і розвиток сходів. За глибокої посадки в ґрунт, насіння краще забезпечене вологою, але сходам важче пробити шар ґрунту і вони пізніше виходять на поверхню (за дуже глибокої посадки вони взагалі не з'являються). За неглибокої посадки насіння може опинитися у пересушеному шарі ґрунту і не прорости.

Для встановлення оптимальної глибини висіву насіння було проведено наступний дослід. Насіння (по 100 шт.) висіяно на глибину 0,5, 1,0, 1,5, 2,0 см і присипано землею з піском у співвідношенні 3:1. Згідно результатів спостережень, загортати насіння потрібно на глибину не більше 0,5 см. За мірою збільшення глибини посадки схожість різко зменшувалась. Перші сходи з'явилися через 14 діб. Після заглиблені насіння до 2 см спостерігалось поодиноким поява сіянців через 21 добу після висіву. Навесні розсаду туї західної було висаджено у відкритий ґрунт. На зиму саджанці пересадили в горщики та залишили на зберігання в закритому приміщенні. Весною розсада готова до подальшого використання.

Висновки. Ефективним і перспективним шляхом виробництва посадкового матеріалу декоративних форм туї західної є розмноження насінням та живцювання. Розмноження туї за допомогою насіння досить ефективний спосіб отримати стійкі і витривалі рослини, але потрібно пам'ятати, що цей метод не дає можливості зберегти всі ознаки і якості материнської рослини.

Для того, щоб розмножити тую з насіння, буде потрібно величезне терпіння. Посадковий матеріал дозріває в шишках. Вирощування туї проводиться з використанням здорового, добірного і свіжозібраного насіння. Для цього проводиться їх гарт. Їх просто залишають на зиму під снігом до самої весни.

Вийняти насіння з шишки досить складно. Перед цим вони повинні розкритися. Шишки заносять в тепле місце, де вони через кілька днів розкриваються і віддають своє насіння. Перед посадкою насіння потрібно замочити в теплій воді або вологому піску протягом 10 годин. Загортати потрібно на глибину не більше 0,5 см., адже згідно спостережень, збільшення глибини посадки різко зменшує їх схожість.

Література

1. Білоус В.І. Декоративне садівництво / В.І. Білоус. — Умань, 2005. — 296 с.
2. Войцехівська О.В. Фізіологія рослин. Практикум / О.В. Войцехівська, А.В. Капустян, О.І. Косик та ін. — Луцьк: Терен, 2010.
3. Кучерявий В.С. Туя західна та її форми у садово-паркових насадженнях Львова / В.С. Кучерявий // Наук. вісн. НЛТУ України. — 2011. — Вип. 21.1 — С. 56–59.
4. Кучерявий В.С. Аутокологічні особливості і інтродукції туї західної (*Thuja occidentalis* L.) у різних кліматичних зонах / В.С. Кучерявий // Наук. вісн. НЛТУ України. — 2011. — Вип. 21.16. — С. 112–117.
5. Шукель І.В. Насіннєнакопичення туї західної *Thuja occidentalis* L. в умовах Західного Полісся / І.В. Шукель, А.В. Козак // Науковий вісник НЛТУ України. — Львів. 2013. — Вип. 23.9. — С. 323–329.

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

А.Б. Тютюнник,

викладач ВП НУБіП України «Заліщицький аграрний коледж ім. Є Храпливого»

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ ФІЗИКИ

Одним з пріоритетів розвитку освіти є впровадження сучасних технологій, які розширюють можливості студентів щодо якісного формування системи знань, умінь і навичок, їх застосування у практичній діяльності, сприяють розвитку інтелектуальних здібностей до самонавчання, створюють сприятливі умови для навчальної діяльності студентів.

Впровадження різноманітних сучасних інноваційних технологій в освітній процес — необхідна реалія сьогоdnішнього дня [1]. До студентів висуваються вимоги не лише діяти, й мислити по новому. Тому дедалі частіше при викладанні фізики відходять від переважного використання традиційних методів навчання. Тому серед основних питань, які стосуються впровадження сучасних технологій навчання, є пошуки можливостей органічного поєднання та взаємоузгодження традиційних методів реалізації навчального процесу з новими методами його інтенсифікації й активізації, що забезпечують формування необхідних якостей майбутнього фахівця.

Фізика — наука експериментальна, і для її вивчення необхідно використовувати досліди. Комп'ютер виступає як частина дослідницької установки, лабораторного практикуму, на ньому можна моделювати різні фізичні процеси.

При проведенні уроків фізики використовую такі основні напрями комп'ютерної техніки:

- підготовка друкованих роздаткових матеріалів (контрольні, самостійні роботи, дидактичні картки для індивідуальної роботи);
- мультимедійний супровід пояснення нового матеріалу (презентації, навчальні відеоролики, комп'ютерні моделі фізичних експериментів);
- проведення комп'ютерних лабораторних робіт;
- контроль рівня знань з використанням тестових завдань;
- використання на уроках і при підготовці до них інтернет-ресурсів.

Як при викладенні теретичного матеріалу, так і при розв'язуванні задач важливим є застосування інтерактивних технологій

В інтерактивних методиках акцент переноситься з програми навчання на особу студента, розвиток його компетенцій. Студенти є активними здобувачами

знань шляхом власних пошуків, експериментів та помилок. Роль викладача при цьому — допомогти, порадити, створити передумови для активного експериментування і пошуків.

Інтерактивні методи навчання пов'язані з роботою студентів у групах (парах). Це полегшує процес навчання, урізноманітнює його, робить приємнішим, оживляє атмосферу в групі, часто діє несподівані ефекти в роботі зі слабшими студентами. Студенти, які здобувають знання і вміння активно, є більш самостійними, критичними, легше формулюють і висловлюють свою думку, охоче і відвертіше беруть участь у виступах. Використання інноваційних технологій на уроках фізики вимагає особливої підготовки. Вважаю, що до таких уроків потрібно писати сценарії, органічно “вплітаючи” в них і справжній експеримент, і віртуальний (реалізований на екрані монітора). Особливо хочеться відзначити, що моделювання різних явищ ні в якому разі не замінює “живих” дослідів, та в поєднанні з ними дозволяє на більш високому рівні пояснити зміст того чи іншого матеріалу. Такі уроки викликають в учнів справжній інтерес, примушують працювати всіх і якість знань при цьому помітно зростає.

Предметом освітньої технології обов'язково має бути формування потрібного професійного забезпечення, новий зміст технологічного потенціалу виклада, його модернізований обсяг, нові якісні параметри (прогнозування змісту, форм і способів організації та проведення педагогічного процесу, характер діяльності викладача, особливості пізнавального спілкування, особистісні характеристики).

Провідним суб'єктом технологізації процесу навчання є викладач з притаманними йому педагогічними вимогами і впливами, особливостями фахової самореалізації. Допоміжним фактором, коригувальним чинником цього процесу має бути діяльність студентів — їх особистісні інтереси, потреби, можливості, досягнення, способи і форми пізнавального самовиявлення.

Безумовно, саме студент є головною дійовою особою у навчанні, але тільки на рівні реалізації своєї мети, а не у виборі технології навчання. Для дитини не існує традиційної чи інноваційної технології. Є звичні або нові способи діяльності на уроці, запропоновані викладачем.

Таким чином, всі технології та методики, які приводять до позитивних результатів і спрямовані на формування, вдосконалення професійних умінь і навичок, активно сприяють навченості студентів мають право на їх використання в навчальному процесі.

Очевидно, що одним із основних критеріїв ефективності особистісно орієнтованого навчання є правильне самовизначення студента, формування в нього наукових, соціальних та психолого-педагогічних основ майбутнього професійного розвитку [2].

Література

1. Атаманчук П.С. Інноваційні технології управління навчанням фізики / П.С.Атаманчук. — Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, інформаційно-видавничий відділ, 1999. — 174 с.
2. Подмазін С.І. Особистісно орієнтований освітній процес: принципи, технології // Педагогіка і психологія. — 1997. — №2. — С. 37–43.

О.К. Шульга,

викладач вищої категорії, викладач-методист
Слов'янського хіміко-механічного технікуму

Л.В. Пестрецова,

викладач вищої категорії, викладач-методист
Слов'янського хіміко-механічного технікуму

НАВЧАЛЬНІ ДИСКУСІЇ, ЯК МЕТОД АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню сутності застосування навчальних дискусій при викладанні хімії у вищих навчальних закладах І—ІІ рівнів акредитації. Проаналізовано різноманітні підходи проведення навчальних дискусій на заняттях з хімії.

Ключові слова: хімія, навчальна дискусія, критичне мислення, методика проведення дискусії, пошук аналогій, круглий стіл, дебати, засідання експертної групи.

Сучасна фахове навчання насамперед спрямоване на якісне засвоєння вивченого матеріалу, а цього неможливо досягти, сухо викладаючи наукові відомості, факти тощо.

Вивчення дисципліни, а зокрема хімії, має бути цікавим і захоплюючим. Тому важливо використовувати якнайбільше різноманітних педагогічних прийомів та методів. У традиційній практиці викладання дискусія не є новиною. Проте не всі ресурси цього методу вичерпано. Крім того, вміння дискутувати — універсальне вміння, які необхідні пересічній людині у повсякденному житті: адже майже щодня нам доводиться викладати власні міркування, аргументувати свої твердження з того чи іншого приводу. Не менш важливі й уміння вислуховувати думку іншої людини, прийняття чи відхилення її або здатність до компромісу.

Дискусія — дієвий метод обговорення питання, що вивчається. Вона передбачає колективне обговорення якоїсь спірної проблеми, під час якого пізнається істина.

«Сутність дискусії, на думку Ч. Купісевича, — полягає в обміні думками на певну тему між викладачами та студентами». Ці думки можуть бути як власними, так і спиратися на погляди інших людей. Ефективну дискусію характеризує розмаїття думок, бажання відшукати найбільш прийнятний варіант розв'язання дидактичної проблеми й активна участь у ній співрозмовників. Порівняно з лекцією та бесідою вона створює сприятливіші умови для активізації учнів і впливу на їхню психіку, зокрема на творчу уяву. Дискусія вимагає від студентів не простої відповіді на запитання, а навпаки — обґрунтованого, емоційно забарвленого та змістовного варіанта розв'язання дидактичної проблеми, якісного і чіткого висловлювання своїх думок. Вона викликає сильні емоційні почуття в учасників, сприяє виникненню різних групових соціально — психологічних явищ, формує навички колективної роботи й уміння вислухати позиції опонентів [1, с. 333].

Навчальна дискусія допомагає набуту навичок загального спілкування: володіти голосом і мовою тіла, встановлювати й підтримувати зоровий контакт,

виявляти повагу до інших, концентрувати увагу, швидко реагувати, співпереживати, чітко мислити та вільно говорити.

У ході дискусії розвиваються навички критичного мислення:

- обміркування сильних і слабких місць протилежного погляду та здатність поставити себе на місце іншого;
- усвідомлення того, що почуття є реакцією на ситуацію; вони можуть бути виражені по — різному за різного розуміння певної ситуації;
- усвідомлення обмеженості своїх знань і критичне ставлення до власних прихильностей та пристрастей;
- об'єктивне сприймання нетрадиційних ідей та переконань;
- критичне ставлення до узагальнень, пошук можливих винятків;
- розуміння та свідоме вживання відповідної термінології;
- усвідомлення цінностей на яких ґрунтується судження;
- максимальне зосередження на розв'язанні проблеми, пошуки оптимального рішення, можливо, всупереч власним уявленням;
- позитивне ставлення до слухних запитань, що можуть сприяти розвитку лінії думки;
- аналіз проблеми, виділення складових з подальшим синтезом (об'єднанням) їх у нове ціле;
- уміння відрізнити свої спостереження від висновків;
- розрізнення фактів, що стосуються і не стосуються проблеми;
- уміння побачити протиріччя;
- оцінка наслідків вчинків, переконань та ідей.

Навчальні дискусії можуть викликати інтерес до предмета тільки за умови вмілої їх організації. Попередня підготовка педагога полягає у визначенні дидактичної проблеми (а звідси й теми дискусії), її поділу на питання для обговорення. Підготовка студентів включає ознайомлення з різноманітною літературою на тему дискусії [1, с. 334].

Методика проведення дискусії складається з трьох етапів: на першому — відбувається зацікавлення студентів проблемою студентів, на другому — дискусія власне дидактичних проблем, на третьому — підсумовування і формування висновків.

Для вдалого проведення будь — якої дискусії обов'язково необхідно сформулювати правила, наприклад, говорити по черзі, дотримуватися теми, обговорювати ідеї та інш. Роль викладача при цьому - створення умов для вільного висловлювання студентів, тому необхідно спрямовувати звертання студентів один до одного, а не до керівника [2, с. 128].

В практиці викладання дисциплін хімічного циклу доречно застосовувати дискусії на заняттях з узагальнення знань. Якщо розглядати форми проведення дискусії то можна застосовувати стратегії «Пошук аналогій», «Так і ні», «Круглий стіл», «Дебати», «Засідання експертної групи» тощо.

За стратегією «Так і ні» студентам пропонуються твердження на які необхідно не лише відповісти однозначно, але й захистити свою думку, всупереч твердженням опонентів. Наприклад, при вивченні теми «Нітроген» запропоновано розглянути

питання застосування азотовмісних добрив у сільському господарстві, способи добування добрив. В обговоренні проблеми приймають участь не лише два студента з протилежними думками, ай інші учасники дискусій, що поділяють позиції доповідачів.

Використовуючи стратегію «Засідання експертної групи», при вивченні теми «Елементи другої групи головної підгрупи», викладач вміло поставленим питанням, наприклад, «Яка роль кальцію у життєдіяльності організмів?», «Як кальцій може потрапляти у живі організми?», «Які властивості сполук кальцію зумовлюють їх застосування у господарстві?» — змушує студентів на основі своїх знань, уявлень, спостережень, життєвого досвіду приходити до нових понять, висновків і правил.

Для кращого розуміння певних ознак чи явищ використовують метод «Пошук аналогії». Це узагальнення певних ознак чи властивостей одних предметів і пошук подібних властивостей у інших. Наприклад, при вивченні періодичної системи хімічних елементів та періодичного закону, можна поставити наступні проблемні питання: «У чому подібність будови атомів металів? Їх електронних оболонок?», «Які ступені окиснення є характерними для атомів металів та їх іонів?». Аналогії можуть бути прямими, символічними, практичними.

Не менш цікавим є метод «Дебати». Запитуючи: «Якими заклепками слід прикріплювати залізну деталь, щоб запобігти її корозії?» або «Яким способом можна очистити залізний цвях від іржі?» — викладач викликає студентів на дебати, тобто спонукає висловлювати власні думки, припущення, які можуть бути підтверджені хімічними рівняннями, або експериментом.

Активізувати пізнавальну активність студентів можна за методом «Круглий стіл». Наприклад, на початку дискусії при вивченні теми «Теорія електролітичної дисоціації», викладач пропонує переглянути ряд дослідів, використовуючи віртуальну хімічну лабораторію, але без звукового супроводу. Студентам, що розділені на підгрупи, пропонується прокоментувати відео, доказати рівняннями реакцій правильність тверджень. Викладач надає можливість кожній підгрупі захистити свої бачення проблеми, наводячи аргументи та контраргументи.

Використовуючи метод навчальної дискусії, можна запобігти появі прогалів у знаннях студентів і водночас усунути причини незадоволення й небажання вчитися. Майстерність викладача полягає в умінні бути активним слухачем, для того щоб кожен зі студентів зміг висловити свою думку. Але, не можна бути й абсолютно відстороненим від ходу дискусії, особливо, коли хтось з студентів висловлює хибні думки. Якщо не втручатись у такому випадку, інші студенти також можуть прийняти помилкове твердження за факт або поставити під сумнів компетентність викладача.

Література

1. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. Посібник. — К.: Либідь, 2003. — 560 с.
2. Функції і структура методів навчання / За ред. В.О. Онищука. — К.: Рад. Шк., 1979. — 159 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Т.С. Бойчук,

студентка факультету управління, сфери обслуговування та харчових технологій
Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Ю.Б. Чаплінський,

кандидат економічних наук, доцент кафедри товарознавства,
маркетингу та комерційної логістики
Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ТЕХНОЛОГІЇ SMM ЯК МОЖЛИВІСТЬ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

На сьогоднішній день існують десятки найрізноманітніших соціальних мереж і сервісів: комунікаційних, новинних, професійних, графічних, блогів, відео- і багато інших. Сумарна аудиторія соціальних майданчиків перевищує мільярд користувачів і за деякими оцінками найближчим часом обжене аудиторію пошукових систем [1, с. 83].

На сьогоднішній день 79% найбільших в світі компаній працюють в соціальних мережах — як мінімум в одній з них [2, с. 24]. Підвищений інтерес до соціальних медіа з боку бізнесменів пояснюється просто - в ситуації кризи вони стають безцінним засобом зв'язку з клієнтами. Корпоративні блоги і сторінки в соціальних мережах дозволяють ділитися інформацією і повідомляти новини в режимі реального часу, а їх читачі і відвідувачі часто першими дізнаються про всі акції та спеціальні пропозиції.

Головна ж властивість інтернет-спільнот, яка робить їх ефективним маркетинговим інструментом — інтерактивність: у компанії завжди є можливість не тільки висловитися, але й вислухати своїх клієнтів, потенційних або постійних. Все це відкриває перед маркетологами додаткові можливості сегментування і індивідуалізації свого рекламного послання. Спеціально для того, щоб максимально ефективно вибудовувати взаємодію з користувачами, був розроблений інструментарій. Так з'явився Social Media Marketing (SMM) — комплекс заходів по просуванню продукту або послуг через спілкування з представниками цільової аудиторії в соціальних ресурсах [3].

Проте, варто зазначити, що інструмент SMM дуже не точний. Існуючі соціальні мережі стрімко змінюються, постійно з'являються нові. Крім цього еволюціонує і віртуальна свідомість середньостатистичного користувача соціальних мереж. У людей виробляється імунітет до різного роду реклами, і тому

прийоми і рецепти актуальні сьогодні, можуть бути неприйнятними вже через кілька тижнів. Знання отримані на SMM курсах дуже швидко застарівають.

Social Media Marketing може стати прекрасним інструментом для залучення нових клієнтів, утримання вже існуючих клієнтів і підвищення продажів. Оскільки туризм є важливим елементом економіки практично в усіх країнах, то останні кілька років деякі країни та організації обирають шлях до залучення соціальних засобів масової інформації, які дають змогу легше отримувати доступ до цільової аудиторії. Зростання важливості використання соціальних мереж дозволяє індустрії туризму завжди тримати руку на пульсі та швидко реагувати на зміни, що виникли у цільової аудиторії.

Не дивлячись на швидку зміну SMM технологій, існує набір постійних правил, дотримуючись яких можна ефективно вести сторінку туристичного агентства в будь-якій соціальній мережі.

1. Користувач взаємодіє зі спільнотою якщо асоціює себе з нею. Взаємодія означає лайк, репост, коментар або підписка. Користувач повинен випробувати деякий «ефект» — щось типу думки "О точно, зі мною теж так було". Якщо це сталося — в 99% випадків користувач робить репост. Якщо ця людина випробувала це почуття 2–3 рази — вона обов'язково підпишеться. Саме тому дуже важливо розуміти свою аудиторію.

2. Безперервна систематична активність в спільноті. Суть формулювання в тому, що для успішного ведення спільноти в ній повинна систематично з'являтися свіжа інформація (пости). Робиться це для того щоб у потенційних туристів було розуміння того, що туристичне агентство стабільно і активно працює. Пости повинні з'являтися кілька разів на день. Оптимальна кількість — 2-3 поста в добу. Час публікації залежить від аудиторії. Зазвичай це 10-11 ранку і 20-21 вечора. Варто так само зазначити — що контенту не повинно бути занадто багато (не більше п'яти), інакше аудиторія почне втомлюватися від новин в стрічці. Люди почнуть відписуватися від спільноти або окремо від новин.

3. Пропозиція дня. Пропозиція дня — це якийсь особливий тур, відпочинок, гаряча путівка, новий напрямок або просто будь-який тур по вигідній ціні. Це щось таке, що може реально вже сьогодні збільшити продажі. Пропозицію дня потрібно правильно оформлювати. Не варто оформлювати пропозицію дня просто посиланням. Необхідно вказати хоча б вартість, дати, остаточний термін бронювання. Кілька реальних фотографій готелю - найкраща мотивація купити тур. Можна таким чином чергувати бюджетні тури з більш ексклюзивними турами. У підсумку можна набрати велику кількість підписників або учасників групи за дуже невеликий проміжок часу. Репости гарантовані, оскільки, туристичні продукти при правильному підході рекламують самі себе.

4. Поради туристам. На противагу всім тим, хто просто продає туристичний пакет, що складається з авіаквитків і ваучерів в готель, інші суб'єкти туристичної діяльності можуть рекламуватися за допомогою порад по маршруту. Таких порад може бути безліч — від того, як не втратити багаж при перельоті до порад по законодавству і правилам перебування в кожній країні. Можна

включити в список також рекомендації по харчуванню в дорозі, рекомендації по упаковці валіз, перевозу устаткування і так далі.

5. Моніторинг зворотного зв'язку. Одна з основних функцій сторінки в соціальних мережах — це отримання зворотного зв'язку від клієнтів. До зворотного зв'язку відносяться будь-які коментарі. Це можуть бути як заявки на придбання туру, так і звичайні питання, що стосуються туристичних продуктів, а так само відгуки, побажання, скарги і т. д. Дуже важливо постійно проводити моніторинг і швидко реагувати на нові коментарі підписників.

Таким чином, SMM туристичних компаній — це інноваційний комплекс практичних інструментів (елементів), пов'язаних з просуванням і продажем туристичних продуктів, товарів і послуг за допомогою Інтернету туристам в соціальних мережах, який дозволяє формувати ефективні комунікації зі своєю цільовою аудиторією там, де їй зручно.

Література

1. Лі Ч. Вибухова Web-Хвиля. Як домогтися успіху в світі, перетвореному інтернет-технологіями / Ч. Лі, Дж. Бернофф. — М.: Альпіна Паблішер, 2010. — 276 с.
2. Стрій Л.О. Маркетинг XXI століття. Тенденції концептуального розвитку: підручник / Л.О. Стрій. — О.: Фенікс, 2009. — 64 с.
3. Мобілізує соціальні мережі // Ідеї електронного уряду для Білорусі [Електронний ресурс]. — 2014. — Режим доступу: <http://e-gov.by/themes/best-practices/mobilizuyasocialnye-seti-recepty-kandidata-obamy>

Н.В. Новікова, О.В. Сагай,

викладачі Машинобудівного коледжу
Донбаської державної машинобудівної академії

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА НАВЧАННЯ

На сучасному етапі розвитку інформаційно-комунікаційних технологій особливе місце посідають розроблені ІТ-корпораціями сервіси та служби мережі Internet, що отримали назву — соціальних, до цих сервісів відносяться і популярні нині соціальні мережі. На сьогоднішній день вони є одним з найпопулярніших сервісів, що утримують увагу більшої частини Інтернет аудиторії. Вони є універсальним засобом комунікації [4, с. 159—162].

Соціальні мережі орієнтовані на різну цільову аудиторію — молодь шкільного та студентського віку, користувачів більш старшого віку, університетську аудиторію, наукову спільноту), професіоналів у різних галузях (Facebook, LinkedIn, SciWorld, Ukrainian Scientists Worldwait) тощо. Стандартний набір інструментів соціальної мережі передбачає збереження фото, відео, аудіо матеріалів на персональній сторінці користувача, можливість пошуку користувачів за певними ознаками та додавання їх до окремого пріоритетного списку, надання членам такого списку певних переваг перед іншими

користувачами даної мережі, обмеженням спілкування з небажаними відвідувачами особистої сторінки

Останні технічні досягнення часто знаходять застосування в навчальному процесі, і соціальні мережі в цьому сенсі не є винятком. Для того щоб забезпечити максимальний ефект навчання, «соціальна мережа» виглядає таким чином: «Соціальна мережа — інтерактивний, багатокористувацький веб-сайт, контент якого наповнюється самими учасниками мережі. Сайт являє собою автоматизоване соціальне середовище, що дозволяє спілкуватися групі користувачів, об'єднаних спільним інтересом» [3, с. 169].

Соціальні мережі сприяють розвитку електронного навчання і освіти в цілому, пропонуючи нові технічні та методичні засоби. Студенти з усього світу можуть підписатися на он-лайн уроки абсолютно безкоштовно і проходити курс навчання в зручному для себе темпі. Крім лекцій, студенти можуть підтримувати зв'язок з викладачем або брати участь у дискусіях [2, с. 30—32].

Використання соціальних мереж в освіті, можна виділити наступні аргументи на користь їх застосування:

1. Це модно. Майже кожен студент буде радий, що зможе використовувати цей сайт для навчання.

2. Це безкоштовно.

3. Студенти залучені в соціальні мережі більше, ніж в якісь інші веб-ресурси. Студенти з соціальних мереж з'являються по кілька разів на день.

4. Соціальні мережі дозволяють оперативно ділитися зі студентами важливою інформацією і робити нагадування. І авторам наукових програм буде легко стати популярними за допомогою послуги «накрутка лайків», яку використовують підприємці у сфері онлайн реклами.

5. Навчаючись в соціальних мережах, студенти освоюють сучасні навички, а саме, оволодіння засобами і способами комунікації з іншими людьми і пошук-аналіз інформації в епоху інформаційного суспільства.

6. Соціальні мережі дозволяють студентам поділитися тим, чого вони навчилися не тільки зі своїми однокурсниками, а й з усім світом.

7. Якщо з якоїсь причини студент пропустив заняття, він не випадає з освітнього процесу, тому що може спостерігати за навчальною роботою і брати в ній участь в режимі онлайн.

8. Можливість постійної взаємодії викладачів зі студентами в мережі.

9. У освітній процес можуть бути залучені і батьки.

10. Сором'язливі студенти відчувають себе більш комфортно в соціальних мережах і стають більш активними учасниками навчального процесу.

11. У плані комунікації, соціальні мережі роблять викладачів більш доступними для студентів.

Соціальна мережа Facebook є найбільш популярним інструментом навчання та розвитку за кордоном. На даний час зареєстровано дуже багато університетських аккаунтів різних країн, де співробітники та студенти, самотійно або разом створюють навчальний контент, що в свою чергу стимулює самотійну пізнавальну діяльність у других.

Крім того, студенти та викладачі використовують безліч додатків Facebook у наукових цілях. Такими додатками є:

- Книги weRead — цей додаток дозволяє ділитися думками про книги, писати свої коментарі та дізнаватися думку інших читачів про книги;
- Flashcards — за допомогою цього додатка можна створювати флеш- карти, які допоможуть вчитися на Facebook;
- DoResearch 4ME — цей додаток призначений для збирання інформації за допомогою тез, інструкцій та багато іншого;
- Groups — за допомогою цього додатку можна реалізувати груповий проект. Такий наприклад , як курсова робота та ін.;
- HeyMath! — ці міні-фільми пояснюють складні поняття математики, що допомагають студентам краще зрозуміти матеріал;
- SlideShare — це додаток дає можливість створення презентацій для відправки студентам слайд-шоу;
- BookTag — програма пропонує відмінний спосіб поділитися книгами, а також створювати цікаві тести для вивчення;
- Docs — додаток дозволяє створювати та обмінюватися документами Microsoft Office у Facebook;
- Zoho Online Office — користувачі мають можливість зберігати свої документи в Інтернеті, і навіть ділитися ними з студентами і колегами.

Отже, впровадження в навчальний процес такого інструменту як соціальні мережі може з легкістю замінити застарілі форми організації навчального процесу. Тим більше, досвід впровадження соціальних мереж свідчить про доцільність використання їх під час навчання.

Література

1. Ковалевська А.П. Використання інформаційних технологій при викладанні математики./ А.П.Ковалевська // Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_NPN_2009/Pedagogica/46781.doc.htm
2. Светлорусова А.В. Роль віртуальних співтовариств у формуванні інформаційно-комунікаційної компетентності старшокласників. / А.В. Светлорусова. // Звітна наукова конференція Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України : Матеріали наукової конференції. — Київ : ІТЗН НАПН України, 2011. — 111 с. — стор. 30–32.
3. Осадчий В.В. Соціальні Інтернет-мережі як засіб дистанційного навчання / В.В. Осадчий. — Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць. — Вип. 7(20) / В.В. Олійник. — К: «АТОПОЛ», 2012. — С. 169.
4. Щербаков О.В. Соціальна мережа для підтримки навчального процесу у ВНЗ / О. В. Щербаков, Г. А. Щербина // Системи обробки інформації: зб. наук. праць. — 2012. — Вип. 8 (106). — С. 159–162.

ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ СЕРВІСІВ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ІНФОРМАТИКИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Анотація. У статті охарактеризовано поняття «хмарні технології», здійснено огляд основних «хмарних» сервісів, досліджено можливості, які вони надають для майбутніх вчителів інформатики в початковій школі.

Ключові слова: хмарні технології, освітнє педагогічне середовище, хмарно орієнтоване навчальне середовище, педагогічна підготовка вчителя.

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується значним збільшенням ролі інформації та сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах діяльності людини, в тому числі і професійній діяльності. Тому освіта повинна орієнтуватись на діяльнісні, розвиваючі технології, які формують в учнів уміння вчитися, оперувати і управляти інформацією, швидко приймати рішення, пристосовуватись до потреб ринку праці (формувати основні життєві компетенції). Це формує і певні вимоги до майбутнього педагога, який повинен орієнтуватись у широкому різноманітті сервісів, які пропонуються мережею Інтернет, бути готовим до самоосвіти та самонавчання. У даному контексті доцільно розглянути можливі напрямки використання хмарних мережових сервісів в професійній діяльності педагога вчителя початкових класів.

За останні роки проблеми впровадження хмарних технологій в систему освіти України були висвітлені у роботах В.Ю. Бикова, О.М. Спіріна, М.І. Жалдака, Н.В. Морзе, В.М. Монахова, О.В., Співаковського та ін. Перспективність використання хмарних технологій відображено у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених (Биков В.Ю., Жабеев Г.В., Сейдаметова З.С., Бірн Д., Крайка Я., В.П. Сергієнко, Н.Л. Сосницька, О.В. Співаковський, В.І. Сумський, С.А. Раков, О.П. Полішук, І.О. Теплицький, С.П. Ткаченко, та ін.).

На думку В.Ю. Бикова, для забезпечення соціально-економічної ефективності і конкурентоспроможності України, її успішної європейської та світової інтеграції, хмарні обчислення слід використовувати в процесі інформатизації всіх без винятку підсистем українського суспільства, передусім освіти [2]. Крім того, технології хмарних обчислень мають стати предметом пріоритетного вивчення, засобами навчання, досліджень та управління освітою на всіх її організаційних рівнях.

Тому метою даної статті є детальний аналіз поняття «хмарні» технології, вивчення та порівняльна характеристики можливостей різних «хмарних» сервісів.

Існує велика кількість «хмарних» сервісів, які надають користувачам мережі Інтернет (зокрема і майбутнім вчителям початкової школи) доступ до електронних ресурсів та застосування програмного забезпечення в якості on-line сервісів. Основною ідеєю «хмари», або «Gloud» (англ. «cloud» - «хмара», походить від власної назви Інтернет-послуги хостингу даних, має інтерфейс зображення хмари) стало збереження медіа-даних користувача в Інтернеті (медіа-сховище) з

можливістю отримання доступу до них з будь-якого пристрою в будь-якому місці, або збереження їх на жорсткому диску. Тепер, за допомогою «клауд» сервісів, користувач отримав можливість маніпуляції даними за допомогою кількох пристроїв [1].

Хмара може означати як програмне забезпечення, так і інфраструктуру. Виділимо три умови, за якими визначатимемо, чи є сервіс хмарним:

- 1) сервіс доступний через Web-браузер або за допомогою спеціального інтерфейсу прикладної програми для доступу до Web-сервісів;
- 2) для користування сервісом не потрібно жодних матеріальних затрат;
- 3) в разі використання додаткового програмного забезпечення оплачується тільки той час, протягом якого використовувалось програмне забезпечення [3].

Отже, сутність терміну «хмарні» технології є досить простою: користувачі можуть не витрачати кошти на обладнання та програмне забезпечення, а брати його оренду, сплачуючи лише за час реальної роботи з ним. При цьому програмне забезпечення знаходиться не на ПК користувача, а у «хмарах» на віддаленому сервері. Хмарні технології дозволяють споживачам використовувати програми без установки і доступу до особистих файлів з будь-якого комп'ютера, що має доступ в Інтернет. Відзначимо переваги використання «хмарних» технологій:

- безкоштовність використання;
- доступність з будь-якого місцезнаходження та різних пристроїв;
- відсутність необхідності придбання додаткового програмного та апаратного забезпечення;
- зрозумілий та доступний інтерфейс;
- економія дискового простору, необмежений обсяг збереження даних;
- можливість організації резервного збереження матеріалів;
- забезпечення захисту даних від втрат та виконання багатьох видів навчальної діяльності, контролю і оцінювання, тестування он-лайн, відкритості освітнього середовища;
- економія коштів на утримання технічних фахівців.

Незважаючи на очевидні переваги, концепція хмарних технологій піддається значній критиці. Основні претензії пов'язані з безпекою інформації, адже не кожному користувачу зберігання особистих даних на віддаленому сервері видається надійним.

Необхідні компоненти для роботи в «хмарах»: інтернет; комп'ютер (планшет, мобільний телефон, нетбук); браузер; компанія, яка надає послуги хмарних технологій; навички роботи з Інтернет та веб-застосунками.

Розглянемо можливості, які надає хмарна платформа Microsoft Live@edu:

1) електронна пошта Live Outlook — звичний Інтерфейс Microsoft Outlook є доступним у будь-якому браузері, надає 10Гб простору для зберігання повідомлень і максимальний розмір вкладення 10Мб;

2) файлове сховище SkyDrive — 25Гб простору для зберігання будь-яких файлів розміром до 100Мб, з можливістю налаштовувати рівень доступу до кожної папки;

3) Office Live — можливості Word, Excel, PowerPoint і OneNote у браузері користувача, без установки програм на ПК і покупки ліцензій;

4) групи Windows Live — робочий простір для спільної роботи, 5Гб для зберігання загальних файлів, можливість спільно працювати над документами і вести загальний календар.

Розглянемо можливості, які надає хмарна платформа Google:

1) створення веб-сайтів — Google Sites;

2) ведення календаря, робочого графіку, складання навчальних планів, тощо;

3) Google Calendar — створення документів різних форматів;

4) Google Docs — сумісне редагування документів різних форматів — Google Cloud Connect;

5) електронна пошта з пошуковою системою та захистом від спаму Google mail (Gmail);

6) створення 3D-моделей — SketchUp;

7) ведення щоденників навчальних проектів Blogger;

8) створення фотоальбомів, редагування фотографії, сумісна робота з іншими програмами редагування графічних файлів — Picasa;

9) моніторинг трафіку на веб-сайт і ефективність різних маркетингових заходів — Google Analytics;

10) автоматичне перекладання веб-сторінок із різних мов — Google Translate.

Основною метою педагогічної підготовки вчителя початкових класів у ВПНЗ є підготовка його до здійснення професійної діяльності через надання знань, формування системи ціннісних мотивів, навичок, особистісно-значущих якостей і умінь здійснювати рефлексію, тобто — формування педагогічних компетентностей. Розглянемо можливості, які надають хмарні технології для учителя-предметника:

- вчитель має доступ до свої матеріалів і документів будь-де і будь-коли;

- з'являється можливість використання відео та аудіо файлів прямо з Інтернету, без додаткового завантаження на комп'ютер;

- організація спілкування з викладачами інших навчальних закладів (проведення он-лайн уроків, тренінгів, круглих столів);

- можливість формувати траєкторії розвитку кожного учня з конкретного предмету;

- принципово нові можливості передачі знань: он-лайн уроки, вебінари, інтегровані практичні заняття, кооперативні лабораторні роботи, он-лайн комунікація з учнями інших шкіл міста або інших країн.

Отже, використання хмарних технологій у процесі підготовки майбутніх вчителів інформатики розширює рамки використання індивідуального навчання, допомагає в організації контролю та плануванні самостійної роботи студентів, забезпечує більш високий рівень засвоєння та систематизації навчального матеріалу. Хмарні сервіси сприяють підвищенню мотивації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів, що відповідає завданням формування кваліфікованого спеціаліста засобами ІКТ.

Література

1. Бахмат Н. Використання хмарних сервісів у навчально-виховному процесі вищої школи / Н. Бахмат // Молодь і ринок . – 2014. – № 5. – С. 45–49.
2. Биков В.Ю. Технології хмарних обчислень, ІКТ-аутсорсинг та нові функції ІКТ-підрозділів навчальних закладів і наукових установ / В.Ю. Биков // Інформаційні технології в освіті. – 2011. – № 10. – С. 8–23.
3. Гриб'юк О.О. Перспективи впровадження хмарних технологій в освіті / О.О. Гриб'юк - Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/1111/1/grybyuk-stattya1-hmary%2B_Copy.pdf

АРХИТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

I. Vasylyshyn,

Dyrektor Instytutu Architektury, Budownictwa i Turystyki, Profesor
Iwano-Frankowskij Narodowy Techniczny Uniwersytet Nafty i Gazu

V. Vasylyshyn,

PhD, wykładowca Katedra Inżynierii i grafiki komputerowej
Iwano-Frankowskij Narodowy Techniczny Uniwersytet Nafty i Gazu

PPROJECT ARCHITEKTONICZNY: WYZWANIA I ROZWIĄZANIA

W szkoleniu studentów architektury oczywiście "Budowa budynków cywilnych i przemysłowych" jest jedną z podstawowych dyscyplin. Kurs ma na celu rozwiązanie problemów związanych z rozwojem myślenia studentów projektowania architektonicznego, konstrukcyjnego i umiejętności, wiedzy, zrozumienia zasad tworzenia materialnej podstawie form architektonicznych. Nauczyciele w szkołach wyższych architektonicznych uznać, że zadania te nie zawsze są wysokie. Jakie przyczyny leżą? Nie z myślą, aby w pełni ogarnąć problemy architektoniczne szkolnictwa wyższego należy zwrócić uwagę na kilka aspektów organizacyjnych i metodologicznych związanych z projektowaniem kształcenia studentów.

Po pierwsze, w branży architektonicznej i budowlanej w ostatnich latach nastąpiły znaczące zmiany – zaprojektował i wdrożył wiele nowych materiałów i produktów budowlanych, zaawansowane technologie, rozwiązania projektowe. Jednocześnie istnieje znaczna rewizja standardów projektowych. Wszystkie te zmiany mają wpływ na projektowanie budynków, w tym ich struktur. Edukacyjne publikacje 70. i 80., które są wykorzystywane głównie przez studentów, odzwierciedlają te zmiany, a więc na ogół nie spełniają obecnych wymagań szkolnictwa wyższego. Po drugie, większość książek w jej treści została artystycznie odzwierciedlać rolę struktur tektonicznych w architekturze – techniczne podejście przeważa. Istnieje inna równie znaczący problem, który polega na sposobie nauczania. W większości rosyjskie uniwersytety dyscypliny "Budowa budynków ..." składa się z sekcji (kursy) umownie zwanych "projekt architektoniczny" oraz "projekt techniczny". Po pierwsze, badania rozdział "projekt architektoniczny" zasadniczo jako element budowy (fundamenty, ściany, ramy, podłogi, dachy, schody, itp.), z ustalania celów - rysowanie budynków z elementów konstrukcyjnych – mają okazję uczyć studentów tylko na początkowe (podstawa) kształcenie zawodowe, jak na tym etapie nie są uważane za wzorce projektowe inżynierii. Z tego powodu, uczestnicy nie są w stanie zrozumieć wiele kwestii związanych z konstruktywnym rozwoju budynków, które potrzebują ich w procesie projektowania architektonicznego jest drugi rok studiów. Na przykład, to

sytuacja nie może być w pełni interpretować tektoniczne architektonicznych i form konstrukcyjnych. Następnie, sekcja studium "Inżynieria projektowania" jako projektu technicznego (obliczone właściwości materiałów, stanu naprężeń jak elementów obliczeń połączeń itp.) są traktowane przede wszystkim konstruować wzorce projektowe. To jest konieczne, ale niewystarczające dla przyszłych architektów zawodowych. Tak więc, ilość wiedzy zdobytej konsekwentnie na "architektoniczne" i "inżynieria" projektu z powodu natury metodologicznej nie zapewnia jakości wiedzy uczniów i system, który jest z pewnością jednym z najważniejszych zadań szkolnictwa wyższego. Biorąc pod uwagę formę materialną w architekturze (w kontekście dyscypliny) powinny być w jedności z jego aspektów strukturalnych i składu, z punktu widzenia racjonalnej organizacji strukturalnej i kompozycyjnej. Most między pojęciami "design" i "kompozycja" termin "tektonika". "Focus" wypowiedzi tektoniczne Istotą obiektów architektonicznych są główne łożysko i ochrona wzorów postrzeganych wzrokowo we wnętrzu domu i (lub) z przodu. Tektonika odzwierciedla szczerść formie w odniesieniu do wzorów i materiałów, metody kompozycji tworzącej, charakteru stosunków strukturalnych oraz istniejących obciążeń i relacji prowadzonych przez przewoźnika, "sbornosty" lub monolityczne ", " ciężkości "lub" lekkości ", forma organizacji (spójność, zgodności, podporządkowanie, modułowość, skala), jak również bardzo istotne cechy - wytrzymałość, sztywność i stabilność. Księgowego dla wszystkich tych pojęć umożliwia ukierunkowane i wysokiego poziomu studentów, tworząc kulturę projektowania architektonicznego. Wymaga to zintegrowanego, systemowego podejścia do badania struktur, a nie "architektonicznych" i "inżynierii". Aspekt formacji tektoniczne muszą być obecne w treści kursów na wszystkich poziomach - od określenia wspólnych zasad na wczesnym etapie analizy konkretnych rozwiązań w dalszej nauce projektowania budynków. Pod względem metodologicznym - pręt, który łączy strukturalnych form architektury, co pozwala zrozumieć specjalista przyszłość logiki architektonicznej morfogenezy. Proponuje się zmniejszenie wymaganych minimalnych opłat wzory. Konwencjonalne metody wprowadzania architektury studentów w teorii konstrukcji wsporczych daleko jeszcze uznane za zadowalające; są one zbyt skomplikowane, kłopotliwe i nie koncentruje się na architekta. Oni nie robią wyraźne powiązania z procesem projektowania budynku, a zatem nie jest w stanie zachęcić do twórczego projektanta korzystać z niektórych zasad. Math (obliczenia statyczne i strukturalne), nie są istotne dla opracowania koncepcji konstrukcji nośnej. Również nie pozwalają one na całościowe zrozumienie zachowania systemu nośnego. Matematyka (obliczenia) pomaga w zrozumieniu podstawowych pojęć i statyczne warunki mechaniczne, takie jak odporność, napięcie, czas, waga, itp. Tylko wtedy, gdy koncepcja kształt zdefiniowano w zasadniczych elementów analizy matematycznej wykorzystywane do wykrycia postrzeganie stresu (obliczenia) w celu optymalizacji jego (brak niezawodności i wydajności). "Klucz" do ujawniania ogólnych zasad istniejących i możliwych konstrukcji nośnych dla przyszłej pracy twórczej architektów są zachęceni do następujących postanowień:

- zasady mechaniczne konstrukcji nośnych;
- wzory form architektonicznych i konstrukcyjnych;

- formacyjne potencjalne typy struktur.

Biorąc pod uwagę wszystkie te czynniki, a także wieloletnie doświadczenie w nauczaniu, autor stwierdził, że potrzeba nowego podejścia do sposobu prezentacji doboru materiałów edukacyjnych i budowy nowej edukacyjnej zawartości informacyjnej dyscypliny. Do tej pory wydawnictwo "Architektura-C" (Moskwa) przygotowane do wydania pierwszej edycji podręcznika "projektowania architektonicznego." Proponowana nazwa kursu jest rozumieć oraz ujawnione jako konstruktywny rozwój obiektów architektonicznych (budynki); układ konstrukcyjny budynków pozycjach architektonicznych; tworzenie materialnych i strukturalnych podstaw form architektonicznych; integralną i ważną część projektu architektonicznego. Ponadto nazwa dyscypliny "projekt architektoniczny" kładzie nacisk na proces (zadaniowy) podejścia do treści i celów kształcenia zawodowego, w przeciwieństwie do konstrukcji merytorycznej ("..."). Celem kursu "projekt architektoniczny" - profesjonalny system przygotowanie studentów do projektowania budynków w jedności celowe budownictwie i inżynierii, architektury i sztuki czynników i ekonomicznych. Na początku kursu proponowany rozdział "Podstawy projektowania architektonicznego." Dość długi rozdział wprowadzający jest podstawową częścią zawartości dyscypliny, które określa główny cel "początku" budowy budynków, w tym:

- typologiczna: typy struktur przeznaczone, materiał, metody budowy, budowa, zasada działania; typy, rozmiary i marki urządzeń i budynków; asortyment; projektowanie i budowa budynków;
- przepisów prawnych i metodologicznych: normalizacja i certyfikacja w budownictwie; przepisy systemu; rozmiary modułów koordynacyjne; zasady rysunków;
- fizyczno-techniczne: bezpieczeństwa pożarowego obiektów budowlanych; fundamenty muru ogrzewania; podstawy budowania akustyki; dylatacje i elementy;
- materiały i produkty dla budownictwa inżynierskiego; deformacji i brzegowe struktury stan; główne postanowienia obliczeń; elementy łączące; wymagania dla typów konstrukcyjnych budynków;
- tektoniczna: architektura i informacyjne kształtowniki; tektonika językowe; zasady morfogenezy.

Po studiach w rozdziale "Podstawy projektowania" konsekwentnie zaleca studiować rozdział "Projektowanie niskich budynków", "budowy wysokich budynków", "Budowa budynków o dużej rozpiętości" według programu edukacyjnego projektu architektonicznego danej uczelni. Oczekuje się, że punkt połączenia "projekt architektoniczny" oraz "projekt techniczny" w złożonym dyscypliny "projekt architektoniczny" może przynieść następujące korzyści:

- zmniejszenie problemu braku czasu nauczania, stąd potrzeba, aby powtórzyć materiał szkoleniowy (wracając do samej konstrukcji, ale z innych produktów);
- aby włączyć nauczyciela do nauczania systemu materiału kursu, a studenci otrzymują systematyczną wiedzę;
- pełna mistrzem projektowania, w tym architektonicznego kształtowania pozycji tektonika.

Literatura

1. Lukomska Z., Vasylyshyn V. / Podstawy rekonstrukcji i restauracji kompleksów architektonicznych: Podręcznik – Iwano-Frankowsk: IFNTUNG, 2016.
2. Joint Ukrainian-Polish study of the historical resort and recreational architecture Ivano-Frankivsk / International periodic scientific journal "SWorldJournal" Arts, Architecture and Construction, Volume J11504, May 2015, page 3–6.
3. Niektóre cechy architektury budynków mieszkalnych Stanisławowa na przełomie XIX i XX wieku/ Ogólnoukraińska Konferencja Naukowo-Praktyczna "Rzeczywiste problemy rozwoju architektury, projektowania i projektowania urbanistycznego" 16–18 maja 2016 r., Połtawa.

ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА, БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

О.А. Омельченко,

старший викладач Інституту Служби зовнішньої розвідки України, м. Київ

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА В ЕТНОПОЛІТИЧНОМУ ОСМИСЛЕННІ

Створення ефективної системи забезпечення національної безпеки України є актуальним із огляду на докорінні зміни у зовнішньому та внутрішньому безпековому середовищі [1]. У новій стратегії національної безпеки викладено найхарактерніші воєнні загрози національній безпеці Української держави, головні пріоритети підвищення її обороноздатності, основні завдання щодо реформування та розвитку Збройних сил України, спеціальних і розвідувальних органів, а також акцентується увага на міжнародних системах колективної безпеки, зокрема на взаємодії з НАТО, що є надійною зовнішньою гарантією державного суверенітету та територіальної цілісності країни. Пріоритетом є впровадження стандартів НАТО, досягнення сумісності української армії та спецслужб із аналогічними структурами наших стратегічних партнерів, що має забезпечити в майбутньому набуття Україною членства в Альянсі [2].

Такі завдання обумовлюють необхідність осмислення самого поняття «національна безпека», вивчення досвіду в безпековій сфері провідних країн світу та використання інноваційних підходів до модернізації воєнно-політичної діяльності у відповідності з вимогами сьогодення. Теоретико-прикладні політологічні дослідження в цьому напрямку (поряд з економічними, воєнно-стратегічними, соціологічними та ін.) сприятимуть виробленню цілісної концепції національної безпеки та воєнної доктрини Української держави.

Сьогодні національна безпека як багатовимірне суспільне явище є предметом міждисциплінарних наукових пошуків. Філософи, політологи, соціологи, дипломати спрямовують увагу на особливості розвитку світу в умовах інформаційного суспільства та сучасної системи міжнародних відносин. Виникнення нових політичних акторів, які мають в своєму розпорядженні колосальні ресурси, прагнення старих політичних гравців посилити або відновити свої позиції, актуалізація проблем національної та етнічної ідентичності, а водночас звернення до деструктивних форм зовнішньополітичної поведінки призводять до послаблення стабільності як на глобальному, так і регіональному рівнях.

Міждержавні та етнонаціональні зв'язки посилюють вагомість одного з найважливіших напрямків комплексного політологічного аналізу, а саме — дослідження специфічних етнополітичних рис різних країн світу та їхній вплив на воєнно-політичну діяльність щодо розробки стратегій і механізмів забезпечення національної безпеки.

В основі специфіки національних стратегічних культур лежать політичні, ідеологічні, географічні, економічні та інші реалії. Географічне положення тієї чи іншої держави визначає відносну залежність від загроз. Історичний досвід, відображений в архетипі та стереотипах нації, призводить до появи певних уявлень про характер війни і воєнної політики, породжує стратегічні імперативи, від яких важко відмовитися. Етнопсихологічні особливості й етнічна культура формують характер дій керівників, впливають як на їх національну й індивідуальну свідомість, так і на підсвідомість. Ідеологія, релігія та політика не лише створюють етнонаціональне враження про існування небезпек, а й сприяють формуванню уявлень про альтернативи дій в сфері стратегічного планування.

Отже, етнополітичні й етнокультурні особливості, вплив військових і політичних інститутів держави, здатність мобілізувати свої економічні ресурси, а також етнічні й індивідуальні особливості поведінки державних діячів — все це здійснює вплив на механізми розробки стратегій національної безпеки в різних країнах. Таким чином, все більшого значення в системі сучасних безпекових досліджень набуває проблематика національної безпеки в контексті етнополітології.

Розкриття механізмів розробки стратегій національної безпеки в різних країнах світу на основі етнополітичного аналізу дозволяє розв'язати комплекс завдань:

- виокремити слабкі й сильні сторони держав у зовнішньополітичних відносинах;
- охарактеризувати безпекові складові держав, пов'язані з їхніми національними особливостями;
- проаналізувати основні підходи до формування стратегії національної безпеки в різних державах у сучасній зовнішньополітичній ситуації;
- визначити механізми врегулювання криз в контексті національної безпеки та суверенітету держави.

Практична значимість етнополітичних досліджень у сфері національної безпеки полягає в можливості використати їхні результати в здійсненні ефективної безпекової політики, в управлінській діяльності політичних інститутів, у компетенцію яких входять завдання захисту особистості, суспільства та держави від загроз і небезпек, а також у навчальному процесі в системі спеціальних навчальних закладів, які готують співробітників спецслужб і правоохоронних органів.

Література

1. Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 26.05.2015 № 287// URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/287/2015> (дата звернення: 18.01.2018).
2. Яка стратегія національної безпеки потрібна Україні?//Радіо Свобода: електр. версія URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28985397> (дата звернення: 19.01.2018).

Розділ 12

ТРАНСПОРТ

УДК 620.1.631.372

Є.О. Бутяєв,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня «магістр»
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ДОВГОВІЧНОСТІ АВТОТРАКТОРНИХ ДВИГУНІВ БЕЗРОЗБІРНИМ МЕТОДОМ

Анотація. В статі розглянуто шляхи підвищення надійності автотракторних двигунів. Висунуто гіпотези про можливість застосування наноматеріалів у вигляді присадок до моторних масел, що зменшують тертя та відновлюють зношені поверхні. Наведено результати порівняльних випробувань коефіцієнту тертя різних видів присадок.

Ключові слова: антифрикційна добавка, присадка, моторне масло, тертя, знос, поверхня тертя, коефіцієнт тертя.

Для забезпечення потреб людства продуктами харчування, підприємства вимушені постійно збільшувати об'єми їх виробництва. Так за даними ООН до 2050 року населення планети досягне 9 мільярдів і щоб прогодувати таку кількість людей виробництво продуктів харчування необхідно збільшити як мінімум на половину [1]. Тому транспорт та машино-тракторний пак відіграють велику роль саме у виробництві продуктів харчування.

Якщо для Європейських країн з машино-тракторним парком все більш менш зрозуміло, він є в наявності, в технічно справному стані, постійно оновлюється і якісно обслуговується сервісами дилерів.

І сьогодні на полях України імпортований трактор чи комбайн не дивина, але вони теж виходять з ладу, так як їх середній вік становить 10...15 років, і звідси за такий час експлуатації надійність машини значно знижується [2]. Також в країні експлуатується машино-тракторний парк виробництва країн СНД вік якого становить більше 20 років і звідси надійність таких машин дуже низька. Як показують дослідження [3] у більшості випадків виходу з ладу машини є не поломка складових його деталей, а їхнє зношування (85...90%). Також встановлено, на долю відмов силового агрегату припадає 32-37 %, в тому числі 25-30 % на двигун від всіх відмов, які виникають в умовах експлуатації [3], а до основних причин, що їх обумовили слід віднести:

- порушення технології виготовлення деталей та збирання вузлів;

- неправильна експлуатація та не своєчасне проведення технічних обслуговувань;

- експлуатація двигунів на робочій рідині, яка не відповідає технічним вимогам.

Питанню забезпечення та підвищення надійності машин та агрегатів присвячено багато робіт таких вчених як: І. В. Крагельський, А.С. Пронников, В.М. Михлина, Р.В. Ротенберг, В.Е. Канарчук, И.И. Кириллов, Савельев Г.М. та інші. В роботах цих авторів наводяться різні шляхи підвищення надійності як машини (автомобіля, трактора, комбайна) в цілому так і окремих агрегатів і вузлів, а також поставлено задачу з мінімальними витратами часу та коштів підвищувати технічний рівень вузлів і агрегатів. А також по можливості проводити безрозбірне відновлення робото здатного стану, шляхом обробки поверхонь тертя спеціальними присадками та добавками, що зменшують тертя.

Рішення цього завдання багато в чому пов'язане з підвищенням зносної довговічності агрегатів. Незважаючи на прогрес, досягнутий у цій області, останній залишається недостатнім і потребує подальшого дослідження і так як на двигун припадає найбільша частина відмов саме цьому агрегату приділимо більше уваги.

Метою даної роботи є аналіз та дослідження методів підвищення надійності вузлів тертя автотракторних двигунів.

Як зазначалось вище у 85...90 % поломок причиною є знос деталей. Витрати на ремонт машин, устаткування й транспортних засобів становлять у нашій країні десятки млн. грн. за рік. Витрати на ремонт і технічне обслуговування машин у кілька разів перевищують її вартість.

Згідно досліджень близько 50 % трудовитрат припадає на поточний ремонт машини (рис. 1) і саме цей показник необхідно зменшувати.

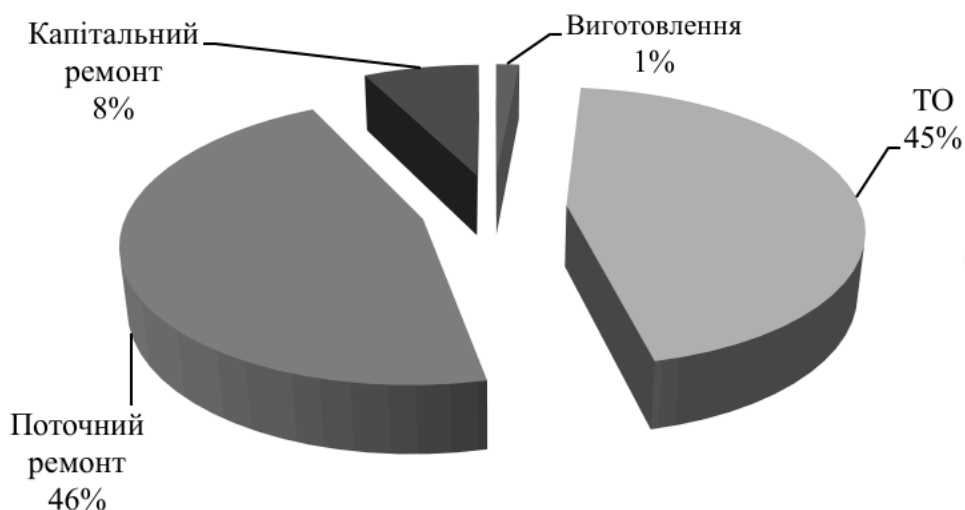

Рис. 1. Діаграма розподілу трудовитрат на підтримання у працездатному стані машин

Більша частина цих витрат припадає на основний агрегат автомобіля - двигун. Дані аналізу стану спряжень основних вузлів двигуна, а саме циліндро-поршневої групи та кривошипно-шатунного механізму, на які припадає найбільша кількість відказів (57–63%), підтвердили, що найчастіше деталі цих вузлів втрачають свою працездатність через гідроабразивний знос. Це пояснюється тим, що деталі працюють в масляному середовищі під тиском і у разі зміні технічного стану робочої рідини стають чутливими до структурних змін.

Процес підвищення надійності двигунів можна розділити на два етапи:

- виготовлення,
- експлуатації.

Етап виготовлення. Характеризується чітким виконанням всіх рекомендацій, визначених на етапі проектування. Головним на даному етапі є одержання деталей, що суворо відповідають по своїх технологічних властивостях і параметрах, зазначеним у проектувальній документації. Основними факторами, що впливають на довговічність трибологічного сполучення при всіх інших рівних умовах, є стан поверхонь тертя - твердість, шорсткість і т.д. Застосування сучасних технологій при виготовленні дозволяє одержати поверхню із практично будь-якими характеристиками.

Етап експлуатації - це етап пов'язаний з намаганнями подовжити строк експлуатації агрегату, шляхом чіткого дотримання правил експлуатації, які були закладені на етапі виготовлення та проектування, а також використання сучасних якісних матеріалів та своєчасне проведення технічних обслуговувань і діагностування.

Так як тертя призводить до зносу, а знос є основним чинником виходу з ладу механізмів та вузлів, цьому питанню при виготовленні приділено багато уваги та розроблено методи підвищення зносостійкості вузлів: підвищення твердості поверхонь, нанесення зносостійких шарів (хромування, електроіскрове легування тощо). Але всі ці заходи підвищують вартість машини та враховуючи не повний контакт поверхонь тертя і наявність масляної плівки данні способи досягли певної межі ефективності. Тому сьогодні багато уваги приділено безрозбірним методам підвищення довговічності, а в деяких випадках і часткового відновлення зношених поверхонь.

Так авторами [4] була досліджена металева «сервовитна» плівка, що утворюється на поверхнях тертя при металоплакуванні, яка здатна в 10... 100 разів зменшити втрати на терті, а температуру в зоні тертя знизити на 50...100°C. Такі покриття (плівки) можуть довгостроково працювати при великих тисках (до 100 МПа) як у мастильному матеріалі (моторній, трансмісійній оливі або консистентному мащенні), так і без нього.

На практиці, у силу специфічних особливостей роботи ряду вузлів тертя, ефект беззносності проявляється не повністю. Тому не у всіх випадках досягається повна беззносність. Тим часом, у реальних умовах можна досягти такого результату, коли поверхні тертя не тільки не зношуються, але й можуть відновлюватися. Створюються умови, як уже згадувалося, відновлення зношених машин без їхнього розбирання. Це вимагає проведення спеціальних заходів і

створення спеціальних технологій. Та розробки присадок і добавок до масел, що не тільки зменшують тертя, а і відновлюють зношені вузли.

Існуючі на даний момент присадки по своїй структурі й властивостям основних активних елементів, що впливають на двигун, можна підрозділити на наступні групи [4, 5]:

- реметалізатори поверхонь тертя;
- полімерні антифрикційні препарати;
- епіламні (епіламоподібні) і металоорганічні антифрикційні сполуки, що відновлюють;
- кондиціонери й рекондиціонери металу;
- ремонтно - відбудовчі препарати на базі мінеральних порошків.
- шаруваті модифікатори тертя.

У результаті проведення експерименту і вивчення впливу антифрикційних присадок на робочі поверхні сполучення «вкладиш-шійка» колінчастого вала була отримана порівняльна оцінка ефективності дії антифрикційних добавок (рис. 2).

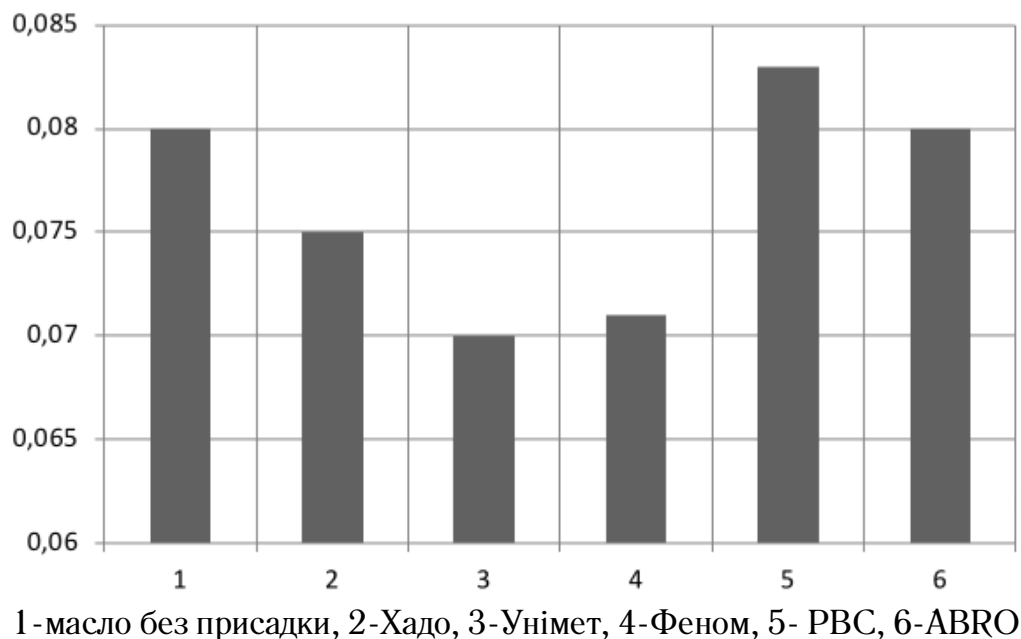

Рис. 2. Значення середнього коефіцієнта тертя в залежності від присадки.

Аналізуючи данні видно, що деякі присадки зменшують тертя, а деякі збільшують, так наприклад присадка PBC підвищує тертя на 4% але в процесі роботи відбувається відновлення поверхні тертя.

Звісно дана робота потребує подальшого дослідження та відпрацювання чіткої методики проведення порівняльних досліджень.

Виходячи із представленої інформації, можна зробити наступні висновки:

- проблема підвищення зносої довговічності робочих поверхонь тертя автотракторних двигунів є актуальною;
- дослідження процесів впливу антифрикційних препаратів на вузли тертя

двигунів вивчено недостатньо;

- дослідженнями встановлено, що при використанні присадак знижується коефіцієнт тертя на 4...12%, відбувається ефект відновлення (РВС), знижується витрата палива на 7...11%.

Література

1. Питание [Електронний ресурс]. — 2017. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.un.org/ru/sections/issues-depth/food/index.html>.
2. Пилипенко. Є. Чи пересядуть українські аграрії на вітчизняні комбайни і трактори? [Електронний ресурс] / Пилипенко Є. Режим доступу <http://agravery.com/uk/posts/show>.
3. Терехов В. Ю. Визначення технічного стану моторного масла та його вплив на трибоспряження двигуна / В. Ю. Терехов, Є. В. Калганков, В. І. Дирда. // Zbiór raportów naukowych. „ Inżynieria i technologia. 2014. osiągnięć, projekty hipotezę. „ Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour». — 2014. — С. 102—105.
4. Балабанов В.И. Трение, износ, смазка и самоорганизация в машинах / Балабанов В.И., Беклемышев В.И., Махонин И.И.. М.: Изумруд, 2004. — 192 с.
5. Чабанний В. Я. Ремонт автомобілів Навчальний посібник / В. Я. Чабанний. — Кіровоград, 2007. — 710 с. — (Кіровоградська районна друкарня).

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

І.М. Карпець,

студентка факультету правознавства та міжнародних відносин
Київського університету права Національної академії наук України

Н.Б. Мушак,

науковий керівник, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
Київського університету права Національної академії наук України

ДІЯЛЬНІСТЬ МЦВІС ЯК ОСНОВНОЇ ІНСТИТУЦІЇ ДЛЯ ВРЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ СПОРІВ

Міжнародний центр по врегулюванню інвестиційних спорів (далі — МЦВІС) — провідна світова установа, що займається питаннями врегулювання міжнародних інвестиційних спорів. Центр має великий досвід у цій галузі, адмініструючи більшість усіх міжнародних інвестиційних справ. Держави погодили МЦВІС як форум для врегулювання спорів між державами-інвесторами в більшості міжнародних інвестиційних договорів та численних інвестиційних законів та контрактів.

МЦВІС був створений у 1966 році Конвенцією про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особам (далі — Конвенція) [3]. Конвенція МЦВІС є багатостороннім договором, сформульованим виконавчими директорами Світового банку з метою сприяння досягненню цілей в сприянні міжнародним інвестиціям. Центр є незалежною, деполітизованою та ефективною установою з врегулювання спорів. Його доступність для інвесторів та держав допомагає сприяти міжнародним інвестиціям, забезпечуючи впевненість у процесі вирішення спорів [1].

МЦВІС забезпечує врегулювання спорів шляхом примирення, арбітражу або встановлення фактів. Процес МЦВІС розроблений з урахуванням особливостей міжнародних інвестиційних спорів та зацікавлених сторін, забезпечуючи ретельний баланс інтересів інвесторів та приймаючих держав. Кожна справа розглядається незалежною Погоджувальною комісією або арбітражним судом після розгляду сторонами доказів та юридичних аргументів. Кожна справа призначається спеціальною командою МЦВІС, яка надає експертну допомогу протягом усього процесу [2].

МЦВІС володіє повною міжнародно-правовою правоздатністю, яка включає в себе право укладати договори, набувати та володіти рухомим та нерухомим Майном, встановлювати порядок здійснення процесуальних дій.

До юрисдикції МЦВІС (ст. 25 Конвенції) відноситься вирішення правових спорів, що виникають безпосередньо з відносин, пов'язаних з інвестиціями, між Державою — учасницею Конвенції або будь-яким її уповноваженим органом, з однієї сторони, і фізичною або юридичною особою іншої Держави — учасниці Конвенції, з другої сторони, за умови наявності письмової згоди учасників спору про передачу такого спору до МЦВІС [3].

МЦВІС має право розглядати спір при наявності одночасно таких умов:

1. Спір повинен мати правовий характер і бути безпосередньо пов'язаний з інвестиціями.

2. Сторонами спору, що може розглядатися МЦВІС, повинні бути:

- держава-учасниця Конвенції (уповноважений нею орган);

- іноземний інвестор — фізична або юридична особа іншої Держави — учасниці Конвенції.

3. Письмової згоди учасників спору про передачу такого спору до МЦВІС [4, ст. 57].

Діяльність МЦВІС не обмежується врегулюванням інвестиційних спорів в межах Конвенції 1965 року. В 1979 р. МЦВІС прийняв Правила додаткових процедур (Additional Facility Rules) [2], які на сьогодні діють в редакції від 10 квітня 2006 р. Згідно цих правил МЦВІС може розглядати спори, що виходять за межі Конвенції. Зокрема це спори, в яких беруть участь не лише держави — учасниці конвенції, а також вирішення не інвестиційних спорів, які у той же час виходять за рамки звичайних комерційних спорів, якщо хоча б одна із сторін спору є Державою — учасницею Конвенції [4, ст. 58].

Узагальнюючи вищезазначене, можна сказати, що МЦВІС — це одна з автономних міжнародних установ, яка, поряд з Міжнародною фінансовою корпорацією, Багатостороннім агентством з інвестиційних гарантій і Світовим банком входить до Групи організацій Світового банку, що є спеціалізованою установою Організації Об'єднаних Націй. Метою МЦВІС є забезпечення правових можливостей для примирення сторін і для арбітражних процедур в міжнародних інвестиційних спорах. Центр прагне усунути позаекономічні перешкоди на шляху приватних інвестицій і розглядається як авторитетна міжнародна арбітражна установа під час урегулювання спорів між державами та приватними інвесторами.

Література

1. About ICSID [Електронний ресурс] : / International Centre for Settlement of Investment Disputes / Режим доступу : <https://icsid.worldbank.org/en/Pages/about/default.aspx>
2. ICSID Additional Facility Rules. ICSID/11 April 2006. Page Number: 70
3. Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами 1965 р. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України / Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_060
4. Мушак Н. Б. Міжнародний комерційний арбітраж. Курс лекцій. м. Київ — 2014 рік. — 84 с.

ЗМІСТ

Розділ 1 ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

Ю.М. Богдан, ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ	3
В.О. Бокша, СИСТЕМА ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ ТА ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	7
V. Vasylyshyn, I. Pavlyk, SAMODZIELNA PRACA STUDENTOW JAK GLOWNEJ POSTACI BADAN.....	14
О.М. Волосюк, ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ УЧНІВ ЯК ЗДОБУВАЧІВ ЗНАНЬ	16
В.В. Геращенко, ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ПРАВОЗНАВСТВА У СУЧАСНИХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	19
С.В. Єфремов, ВИДЕОФІЛЬМИ У ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	23
Г.В. Жукова, ГОЛОВНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ СУБ'ЄКТІВ СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСНОВАМ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ	26
І.М. Кірік, І.О. Мехедок, ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО КВАЛІФІКОВАНОГО РОБІТНИКА ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	28
В.І. Коваль, РОЗВИТОК У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НАВИЧОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ В ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	30
Р.П. Ковальчук, ПЕТРИКІВСЬКИЙ РОЗПИС ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ	35
О.Я. Кухтяк, ДЕЯКІ АСПЕКТИ СТАНДАРТУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ “ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА”	37

М.Б. Літвінова, УСПІШНІСТЬ ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ З ФІЗИКИ СТУДЕНТАМИ З РІЗНИМИ ВЛАСТИВОСТЯМИ МИСЛЕННЯ ТА МОТИВАЦІЄЮ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	39
А.О. Natorina, HIGHER EDUCATION QUALITY AND ITS CONTROL	43
А.В. Нуржинська, ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ З ПІДГОТОВКИ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ PR ДІЯЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗІ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ	45
Т.Л. Опалюк, РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕФЛЕКСІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ	48
С.Є. Певна, МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СУТНІСТЬ ТА СКЛАДОВІ	51
О.В. Повстин, ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ	54
В.П. Семенюк, І.В. Дубровіна, ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ.....	59
Л.О. Склярова, І.О. Линьова, ОРГАНІЗАЦІЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ШКОЛИ НА ОСНОВІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ	63
Л.Й. Сопівник, ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН БІОЛОГІЧНОГО ЦИКЛУ	66
А.А. Худякова, В.А. Волкова, ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ У РОБОТІ З УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ В ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	70
Н.В. Шеденко, УЧНІВСЬКИЙ СКРАЙБІНГ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ	72

Розділ 2
ГУМАНІТАРНІ НАУКИ
ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

О.В. Воскобоев, «КИЇВСЬКА КАТАСТРОФА» ОБ'ЄДНАНИХ УКРАЇНСЬКИХ АРМІЙ 1919 РОКУ, ЯК ОДИН ІЗ ПЕРЕЛОМНИХ МОМЕНТІВ У ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАННЯХ 1917–1921 РР.	77
В.Є. Самарчук, ПРИЙОМИ ЕЙДОТЕХНІКИ У НАВЧАННІ ЛЕКСИКИ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ	81

Розділ 3
СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ
ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

І.В. Безгінський, РОЛЬ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ У РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	85
І.В. Безгінський, УДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ НА ОСНОВІ SWOT-АНАЛІЗУ	90
Д.Р. Забірник, ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА У ЗАРУБІЖНІЙ ТА ВІТЧИЗНЯНІЙ ПРАКТИЦІ.....	96
О.О. Іщик, ПОНЯТТЯ ПРОДУКТУ В МАРКЕТИНГУ	100
К.С. Ковалик, Н.С. Куцай, ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОГО РІШЕННЯ В ІННОВАЦІЙНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ ПІДПРИЄМСТВА	102
О.С. Колтунович, ОСОБЛИВОСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВОДОГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В РАМКАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	104
І.І. Ніколіна, Т.О. Рудик, ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ДЕРЖАВНИХ ОРГАНАХ ВЛАДИ.....	106
О.А. Панчук, О.П. Недбалюк, НОВА ПАРАДИГМА ТА НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ	111
О.А. Панчук, О.П. Недбалюк, ФОРМИ ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ І ТЕНДЕНЦІЇ ЇХ РОЗВИТКУ	115

В.О. Савич, СУТНІСТЬ ФЕНОМЕНУ „ГЛОБАЛЬНОГО СЕЛА”	120
І.О. Семенюта, ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА.....	122
Я.О. Серенков, О.В. Калінчак, ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ.....	124
О.М. Троханенко, ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	125
А.С. Чумак, І.М. Парфенюк, ПЛАНУВАННЯ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ТРЕЙД-ПРОМО АКЦІЙ.....	127
С.М. Якобчук, КОРИСТЬ SWOT-АНАЛІЗУ ДЛЯ БІЗНЕСУ	129

Розділ 4 ЖУРНАЛІСТИКА

А.А. Дутчак, Л.В. Сніцарчук, ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ІНТЕРНЕТ-ТЕЛЕБАЧЕННЯ	132
--	-----

Розділ 5 УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

В.В. Вішняков, ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ПІДПРИЄМСТВА.....	136
М.О. Гульвачук, К.В. Ковальська, ОСОБЛИВОСТІ МОТИВУВАННЯ ПЕРСОНАЛУ НА ІННОВАЦІЙНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	138
Г.С. Гутик, І.О. Линьова, УПРАВЛІННЯ ОСВІТНЬОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ІНКЛЮЗИВНИЙ АСПЕКТ	141
Ю.О. Копецька, Г.І. Купалова, УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ЗАСАД ЕНЕРГЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПІДПРИЄМСТВ ЦЕЛЮЛОЗНО-ПАПЕРОВОЇ ГАЛУЗІ	143
А. Potocki, P. Olszak, PUBLICZNOPRAWNE ASPEKTY WSPIERANIA DZIAŁALNOŚCI KULTURALNEJ NGO'S PRZEZ ADMINISTRACJĘ SAMORZĄDOWĄ	146

Розділ 6 ПРАВО

<i>А.І. Бордюк,</i> ВИКОРИСТАННЯ ОБЛАДНАННЯ ФІРМИ LEICA ПРИ ПРОВЕДЕННІ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ.....	149
<i>Д.В. Кунець,</i> КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ШАХРАЙСТВА, ЩО ВЧИНЯЄТЬСЯ З ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ	151
<i>О.М. Мальчик,</i> ДЕРЖАВА І ПРАВО В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	154
<i>А.М. Околовський, О.М. Єщук,</i> ПРОГАЛИНИ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ: ПРИЧИНИ ЇХ ВИНИКНЕННЯ ТА СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ	156
<i>Ю.В. Палецька,</i> ПРОБЛЕМИ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ	158
<i>П.М. Печорін,</i> КАСТЕТ В КРИМІНАЛІСТИЦІ	160
<i>О.Б. Попелюк,</i> ЗАГАЛЬНІ ТЕХНІЧНІ ВИМОГИ ДО ПІСТОЛЕТІВ ТА РЕВОЛЬВЕРІВ ПІД ПАТРОН ФЛОБЕРА	164
<i>М.Ю. Щирба,</i> ПРОПОЗИЦІЇ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДОРНОРА В УКРАЇНІ	166

Розділ 7 БІОЛОГІЯ

<i>А.В. Радик,</i> ОСОБЛИВОСТІ ГЕНЕРАТИВНОГО РОЗМНОЖЕННЯ ТУЇ ЗАХІДНОЇ (<i>THUJA OCCIDENTALIS L.</i>).....	168
---	-----

Розділ 8
ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

<i>А.Б. Тютюнник,</i> ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ ФІЗИКИ	170
<i>О.К. Шульга, Л.В. Пестрецова,</i> НАВЧАЛЬНІ ДИСКУСІЇ, ЯК МЕТОД АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ	172

Розділ 9
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

<i>Т.С. Бойчук, Ю.Б. Чаплінський,</i> ТЕХНОЛОГІЇ SMM ЯК МОЖЛИВІСТЬ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ	175
<i>Н.В. Новікова, О.В. Сагай,</i> СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА НАВЧАННЯ.....	177
<i>Г.В. Поплавська,</i> ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ СЕРВІСІВ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ІНФОРМАТИКИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	180

Розділ 10
АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

<i>I. Vasylyshyn, V. Vasylyshyn,</i> PPROJEKT ARCHITEKTONICZNY: WYZWANIA I ROZWIAZANIA	184
---	-----

Розділ 11
**ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА,
БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ**

<i>О.А. Омельченко,</i> НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА В ЕТНОПОЛІТИЧНОМУ ОСМИСЛЕННІ	188
---	-----

Розділ 12
ТРАНСПОРТ

<i>Є.О. Бутяєв,</i> ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ДОВГОВІЧНОСТІ АВТОТРАКТОРНИХ ДВИГУНІВ БЕЗРОЗБІРНИМ МЕТОДОМ.....	190
--	-----

Розділ 13
МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ
МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

<i>І.М. Карпець, Н.Б. Мушак,</i> ДІЯЛЬНІСТЬ МЦВІС ЯК ОСНОВНОЇ ІНСТИТУЦІЇ ДЛЯ ВРЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ СПОРІВ.....	195
---	-----

Підписано до друку 02.02.2018. Формат 60х84/16. Папір офсетний білий.
Гарнітура «Literaturna». Друк цифровий. Ум. друк. арк. 13,02.
Зам. № 0202-1. Тираж 100 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами: укр., англ., пол.

Віддруковано з готового оригінал-макета ФОП Москвін А.А.
м. Запоріжжя, пр. Леніна, 109, тел. +38-094-133-87-81.

Інститут інноваційної освіти. Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України
e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

**Видання здійснене за експертної підтримки
Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40**